

LINGVAE LATINAE IOAN. LVDOVICI VIVIS VALENTINI.

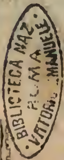
Eiuſdemq;

De conſcribendis, ſiue componendis Epiſtolis.

Acceſſerunt præterea Annotationes in ſingula Colloquia doctiſsimi viri Petri Mottæ Complutenſis.

Cum Indice Latino, & Italico vocum difficiliorum.

2

VENETIIS,
Apud hæredes Melchioris Seſſæ. 1580.

VIVES PHILIPPO CAROLI CAES. AVG. F. hæredi optimam mentem.

Atinæ linguæ permagnæ ſunt, & ad loquendũ, & ad rectè ſentiendũ utilitates: eſt .n. ea uelut theſaurus quidã omnis eruditionis: quoniam magna & præſtãtia ingenia Latino ſermone diſciplinas omnes cõſcripſerunt: quas nemo poteſt puenire, niſi p linguæ illius cognitionem. Quam ob cauſam non grauabor, inter maiorum ſtudiorum occupationes, hac quoque parte pueritiæ rudimenta adiuuare. Conſcripſi in uſum Latinæ linguæ primã loquendi exercitationem, quam pueris, ut ſpero, conducibilem, tibi Principi puero uiſum eſt dicare: cum propter patris tui beneuolentiam erga ſummam, tum quòd in animo tuo ad rectos mores formando, optimè de Hiſpania, hoc eſt, pátria mea merebor, cuius ſalus ſita eſt in tua probitate ac ſapientia. Sed hæc à Ioanne Martinio Siliceo inſtitntore tuo, & copioſius audies, & crebrius.

SVRRECTIO MATVTINA.

Beatrix puella, Emanuel, Eusebius.

Esus Christus exuscitet uos a somno uitiorum. Heus pueri, estisne hodie euigilaturi? Eu. *Nescio quid incidit mihi in oculos, ita uideor eos habere plenos harenæ.* Bea. *Hęc est tua prima cantio matutina, & bene uetus. aperiam fenestras hasce ambas, ligneam et uitream, ut feriat clarum mane uestros amborũ oculos. Surgite, surgite.* Eu. *Tam multo mane?* Bea. *Propior est meridies, quàm aurora. Vis tu Emanuel recentem subuculam?* Ema. *Nihil nunc est necesse, hęc est satis munda, cras sumam alteram. Cedo mihi thoracem.* Bea. *Quem? simplum an diploidem?* Ema. *Quem uoles, mea nihil refert. Porrige huc simplum, ut si sim hodie lusurus pila, minus grauer.* Bea. *Hic est semper tuus mos. Prius de lusu cogitas, quàm de schola.* Ema. *Quid tu dicis inepta? & schola ipsa uocatur ludus.* Bea. *Ego non intelligo uestras grammaticationes & sophismata.* Ema. *Da ligulas astrictorias coriaceas.* Bea. *Fractę sunt, accipe sericeas, & sic iussit tuus pedagogus. Quid iam? vin' femoralia, & tibialia, quoniam est æstus?* Ema. *Minimè uerò. dato feminicruralia: quæso constringe me.* Beat. *Quid tu habes brachia fœnea, aut butyracea?* Ema. *Non, sed filo tenui consuta. hui, qualia dedisti mihi astrigmenta exarmata et lacera.* Bea. *Memineris te*

Subucula, est uirilis camisia

Diplois, de quauis re duplicata dicitur.

Ligulę astrictorię quibus uestimenta stringuntur.

Fœminicruralia, noui, pro caligis.

Exarmata sine ferris.

heri alea perdidiße integra. Ema. *Qui scis?* Be. *Ego ꝑ rimulam ostij obseruabam te cũ Guzmanulo ludentẽ.* Em. *Amabò ne id pædagogus resciat.* Be. *Imò ego narrabo quum primum appellaris me deformẽ, ut soles.* Em. *Quid si rapacẽ?* Be. *Quid uis, modò ne deformem.* Em. *Cedo calceos.* Be. *Vtros? longo obstragulo an breui?* Em. *Tectos propter lutum.* Be. *Propter lutũ aridũ, quod alio nomine uocatur puluis. Sed bene facis nam in apertis cingulum est fractum, & fibula amissa.* Em. *Indue rogo.* Be. *Tu ipse facito.* Em. *Non possum me flectere.* Be. *Tu quidẽ facile te curares, desidia uerò tua difficile an deglutisti ensem, ut circulator ille nudiusquartus? adeone es iã delicatus? quod facies grãdior?* Em. *Astringe nodo laxo gemino, quod est elegantius.* Be. *Nihil minus solueretur nodus ilico. & decideret tibi calceus è pedibus. prȩstat vel gemino astricto, uel astricto, & laxo. Sume tunicã manicatam & cingulum textile.* Em. *Minimè id quidẽ, sed coriaceum uenatorium.* Bea. *Mater uetat. uis tu oĩa arbitratu tuo facere? & tu heri fregisti aciculam fibulæ.* Em. *Non poteram alioqui exfibulare. Da ergo illud puniceum ex lino.* Bea. *Cape. cinge te cinctu Gallico. pecte caput prius radijs rarioribus, tũ densioribus: apta pileum uertici, ne in occipitiũ reijcias more tuo, aut in frontem et oculos.* Em. *Prodeamus iam tandem.* Be. *Quid? illotis manibus, et facie?* Em. *Ista tua tam molesta curiositate taurum iam enecasses, nedum hoĩem. uideris mihi non puerum uestire, sed sponsam.* Be. *Eusebi, adfer pollubrũ cum urceolo. funde altius: stilla potius ex epistomio, quàm profundas,*

Obstragulũ, est corium calcei superius.

Aciculam fibulæ, id est, quo corrigia affigitur.

Cinctu Galli, quo modo solent Galli se cingere

Pollubrũ idest, uas ex quo aqua funditur.

Vrceolus patina in quam funditur.

Epistomium est uas guttis.

elue

elue sordes istas ex nodis digitorum:ablue os,& gar gariza:frica bene cilia,et palpebras,tũ glãdulas sub auriculis duriter.cape linteũ,exterge te.Deũ immortalem de oĩbus es sigillatim admonẽdus. nihilne ipse tua sponte faceres? Em. *Vah,nimiũ es importuna,et odiosa.* Be. *Et tu nimiũ scitus puer,ac formidosulus: deosculare me:flecte iam genua,et ante hãc Seruatoris nostri imaginẽ recita Precationem dominicam,et preces alias,ut habes de more,antequã pedem ponas extra cubiculũ.Vide mi Emanuel,uti de re nulla alia cogites dũ oras.Mane paulisper, appende sudariolũ hoc de zona,ad nares emũgendas et purgandas.* Em. *Sumne satis ad arbitriũ tuũ cõpositus?* Be. *Es.* Em. *Ad meũ minimè,quoniã iã tãdẽ ad tuũ, ausim facere sponsionẽ,me horã unum uestiẽdo cõsumpsisse.* Be. *Quid si uel duas;quò eras alioqui iturus?quid acturus?fossurus credo,aut araturus.* Em. *Quasi desit q̃d agã.* Be. *O magnũ uirũ,uehemẽter in nihil agendo occupatũ.* Em. *Nõ hinc abis cauillatrix?aut ego te abigam hoc calceo,aut calanticã tibi detrahã de capite.*

Facere spõsionẽ, deponere, certare pretio.

calantica, indumentum est capitis muliebre.

P R I M A S A L V T A T I O.

Puer, Mater, Pater.

SAluus sis mi pater,salue mea matercula:precor uobis felicẽ hũc diẽ germanuli: ꝓpitiũ uobis opto Christum sororculę. Pa. *Mi fili,sospitet te Deus,euehat ad ingẽtes uirtutes.* Ma. *Seruet te Christus, mea lux.quid agis mea dulcedo?qui uales?quõ nocte hac quieuisti?* Pue. *Rectè ualeo, & placide dormiui.* Ma. *Christo gratia:proprium hoc uelit tibi eße.* Pu. *Ad mediam tamen noctem excitatus sum, è dolore*

*capitis.*Ma.*Me perditam,& miserrimam, quid narras? qua parte capitis?*Pu.*Ad brechma.*Ma.*quandiu?*Pu.*Vix octaua parte horæ. postea redormij,nec sensi amplius.*Ma.*Respiraui,nam examinaras me.* Pu.*Bene sit tibi Isabellula,para mihi ientaculum. Ruscio Ruscio huc,canicule festiuissime: en ut cauda adulatur,ut se in posteriores pedes erigit. quomodo habes? quomodo uales? Heus tu,adfer panis bucceuã unam aut alteram,quam ei demus: uidebis lusus scitissimos. Non esuris? nihil edicti hodie? profectò plus est in cane isto intelligentiæ,q̃ in illo mulione crasso:* Pa.*Tulliole mi,lubet mihi tecum paulisper confabulari.*Pu.*quid mi pater? nam nihil mihi potest accidere suauius,q̃ te audire.*Pa. *Hic tuus Ruscio est bellua,an homo?*Pu.*Bellua,vt credo.* Pa. *quid tu habes cur sis homo,non ille? tu edis,bibis,dormiis,ambulas, cursitas,lusitas: hæc illæ omnia.*Pu. *Atqui ego sum homo.*Pa.*quomodo id cognoscis? quid tu nunc habes plus quam canis? sed hoc interest,ꝙ ille non potest homo fieri: tu potes,si uis.*Pu. *Obsecro mi pater, effice id primò quoque tẽpore.*Pa.*Fiet, si eas quò eunt belluæ,redeunt homines.*Pu.*Ibò pater multo libentissime,sed vbi id est.*Pa.*In ludo literario.* Pu. *Nulla est in me ad rem tantam mora.*Pa. *Nec in me. Isabellula,audin'? da huic iẽtaculum in cistella.*Isab.*Ecquid nam?*Pa.*Frustum panis butyro illitum,vel ficos aridas,aut uuas passas pro obsonio,sed insolatas:* [Ad solem exsiccatas.] *nã alteræ illæ viscosæ inficiunt puerorum digitos, & vestes: nisi malit cerasa aliquot, vel pruna aurea, & oblonga. insere brachiolum cistulæ,ne excidet.*

DE-

DEDVCATIO AD LVDVM.

Pater, Prætextus, Philoponus ludimagister.

Signa te sacro signo Crucis. Duc nos Iesu Christe sapiẽtissime demẽtes potẽtissime imbecilles. Quæso mi propinque, tu q̃ es uersatus in studijs literarũ, ecquis est ĩ hoc gymnasio optimus ĩstitutor puerorum? Pr. *Doctissimus quidem Varro: sed diligentissimus, & uir probissimus Philoponus, nec eruditionis aspernandæ. Habet Varro scolam frequentissimam, & domi numerosum gregem contubernalium: Philoponus non uidetur delectari turba, paucioribus est contentus.* Pat. *Hunc malo. Ellum in porticu gymnasij inambulantem. Fili hoc est formatorium, & quasi officina hominum, & hic artifex formandi. Adsit tibi Christus magister. Aperi caput puer, et flecte poplitẽ dextrum, sicut es edoctus. sta iam rectus.* Phil. *Prosperus sit nobis oĩbus tuus aduentus, ecquid rei est?* Pa. *Hunc filiolum meum ad te adduco, ut ex bellua hoĩem facias.* Phil. *Dabo in eam rem operam sedulam. fiet: reuertetur ex pecude homo, ex nequam frugi & bonus. id uero ne dubitaueris.* Pa. *quanti doces?* Phil. *Si puer bene proficiat, uili: sin parum, caro.* Pa. *Acutè hoc dicis, & sapienter, ut omnia. Partiamur inter nos igitur hanc curam: tu ut sedulò instituas, ego ut benignè compensem tuam operam.*

EVNTES AD LVDVM LITERARIVM.

Cirratus, Pretextus, Titiuilitium Teresula, Vetula, & Olusculari a.

Videtur tibi tp̃s eundi ad ludum? Pr. *Planè tp̃s est ut eamus.* Cir. *Non satis teneo uiam, credo*

*esse in illo uico proximo.*Pr.*Quoties illuc itasti?*Cir. *Ter, aut quater.*Pr. *Quando cœpisti eo itare?*Ci.*Nudius tertius, ut puto, aut quartus.*Pr.*Quid igitur, an non id satis est ad noscendam uiam?*Ci.*Non, etiamsi eā centies.*Pr.*Ego uero vel si semel, nūquā deinceps aberrarem. Sed tu uadis īuitus, et ambulas lusitans, nec uiā aspicis, nec domos, nec ulla signa, q̄ te postea admoneant, qua sit flectēdum, q̄ via tenenda. ego hęc oīa obseruo diligēter, quia lubēs eo.*Ci.*Puer hic habitat ī proximo scholæ Heus tu Titiuillitiū, qua itur ad ædes tuas?*Ti.*quid uis? uenis a matre tua? mater mea nō est domi, ac ne soror quidē, ambæ sūt profectę ad Diuæ Annæ.*Ci.*Quid illic agitur?*Ti.*Heri fuerūt encænia: hodie inuitauit eas mulier quædā casearia, ad edendum lac coagulatum.*Ci.*Et tu cur nō es unà profectus?*Ti.*Relictus sum hic ut seruē domi. frater meus puerulus abductus est ab eis illuc. sed pollicitæ sunt mihi se de reliquijs allaturas partes in quasillo.* Ci.*quin tu igitur manes domi?*Ti.*Cōtinuo reuertar, nunc prodeo lusū talis cū filio huius cerdonis. vultis & uos uenire?*Ci.*Eamus sodes.*Pr.*Minimè uerò id quidē.* Ci.*Quidni?*Pr.*Ne vapulemus.* Ci.*Vah, non memineram.*Ti.*Non uapulabitis.*Ci. *Qui scis?* Ti. *Quia magister uester pdidit heri ferulam.* Ci. *Hem qūo nosti?*Ti.*Hodie de domo nostra audiebamus eius uociferationē quærētis ferulā.*Ci.*Amabo ludamus parumper.*Pr.*Tu ludito, si vis: ego ibo solus.*Ci. *Ne me apud præceptorē quæso deferas. dic me detineri domi a patre.*Pr.*Vis mentiri me?*Ci.*Quidni, propter sodalem?*Pr. *Quia in templo audiui concionatorem*

affirmantem, mendaces eſſe filios diaboli, ueraces Dei. Ci. *Diaboli uero? apage. Per ſignum ſanctę crucis, ab inimicis noſtris libera nos Deus noſter.* Pr. *Nō potes liberari, ſi ludas, quum eſt diſcendum.* Ci. *Eamus: tu ualeto.* Ti. *Hui, pueri iſti non audent pauliſper ludere, alioqui cædendi.* Pr. *Ille eſt puer pditus, & euadet ſceleroſus vir. Sed quō elapſus eſt nobis? nec rogauimus qua eſſet uia ad ludū. reuocemus.* Ci. *Abeat in malam rem, nolo ſit mihi rurſum incitamento ad luſum, pcōtabimur ab hac uetula.* Mater, *noſtine qua itur ad ſcholam Philoponi?* Vetula. *Iuxta eam ſcholam habitaui ego ſex annis, è regione peperi filiū natu maximum, & filias duas. trāſite plateam hanc Villæ raſæ, inde eſt angiportus, tum platea domini Veterani, hinc flectite ad dexteram, tū ad ſiniſtram, ibi percontamini, non procul abeſt ſchola.* Ci. *Vah, non poterimus oīa retinere:* Vet. *Tereſula, deduc iſtos ad ludū Philoponi, nam mater huius eſt, quæ dabat nobis linū pectendum, & nendū.* Te. *quid malū Philoponi? quid hoīs eſt hic Philoponus? quaſi ego nori. loqueris ne de illo, quæ reſuit calceos iuxta cauponam uiridē? an de præcone in Vico gigātis, qui alit equos meritorios.* Vet. *Sat ſcio, nunquam tu noſti ea quæ ſunt opus, ſed ea quæ ad rē nihil faciunt, in ertiſſima Philoponus eſt ludi magiſter ille ſenex, procerus, luſcioſus, è conſpectu ædium, quas olim habitauimus.* Te. *Ah, Iam redit in memoriam.* Ve. *In reditu tranſi per macellum, & eme acetarium, & raphanum, & ceraſa: cape fiſcellam.* Ci. *Duc nos etiam per forum olitorium.* Ter. *Hac ibitis breuius.* Ci.

Nolu-

Nolumus isthac ire. Ter. *qui sic?* Cir. *quia momordit me illic canis ex domo pistoris. quin & uolumus te comitari ad forum.* Ter. *Reuertēs faciā iter p̄ macellum; nam procul adhuc absumus, & emam quę sum iussa, postquam reliquero uos in ludo.* Cir. *Nos cupimus uidere quanti emas cerasa.* Ter. *Numis senis emimus in libras singulas. sed quid ad te?* Cir. *quia soror iussit me hodie mane sciscitari, & est illic uetula quædam oluscularia; de qua si emeris, scio eam & uendituram minoris quàm alias, & daturam nobis uel cerasa aliqua, uel thyrsum lactucæ. nam filia eius ministrauit aliquando matri & sorori meæ.* Ter. *Ne dispendium hoc uię constet uobis flagris aliquot.* Cir. *Minimè uero. nam satis ueniemus tempori.* Ter. *Eamus, tantulū deambulauero, quę misera cōsumor sedēdo domi totos dies.* Præ. *quid facis? an tantum sedes otiosa?* Ter. *Otiosa uerò? minimè certè id quidem, neo, conglobo, glomero, texto, putas uetulam nostram passuram ut otier? festos dies execratur, in quibus est cessandum.* Pr. *Festi dies, num non sunt sacri? quomodo ergo execratur illam rem sacram? uultne ipsa execrari, quod est sacrum constitutum?* Ter. *Censen me didicisse geometriam, ut hæc possim uobis edisserere?* Cir. *quid rei est geometria?* Ter. *Ego nescio. nos habebamus uicinam, quæ uocabatur Geometria. hæc semper uel erat ipsa in templo cum presbyteris, uel presbyteri domi eius cum illa. itaque erat, ut ferebant, sapientissima. Sed uentum est in forum olitorium, ubi est tandem uestra uetula?* Cir. *Id ego circumspiciebam. Sed eme ab hac ea*

lege,

lege, vt aliquid det nobis corollarij. Heus amita, puella hęc emet de te cerasa, si aliquot nobis donaueris. Olu. *Nihil mihi donatur, omnia uenduntur.* Cir. *Nec sordes istæ donantur tibi, quas habes in manibus & collo?* Olu. *Nisi procul hinc abis impudenticule, has sordes sentient genę tuæ.* Cir. *quomodo sentient meę genæ, quum tu habeas in tuis manibus?* Olu. *Redde cerasa furuncule.* Cir. *Sumo exemplum. nam uolo emere.* Olu. *Eme igitur.* Cir. *Si placuerint, quanti?* Olu. *Numo libram.* Cir. *Ah, acerba sunt. tu anus venefica vendis hic populo cerasa strangulatoria.* Ter. *Abeamus hinc ad ludum. nam vos argutijs vestris intricaretis me, & detineretis diu. Iam, vt puto mea uetula furit domi, ob moram meam. Hoc est ostium, pulsate.*

LECTIO.

Præceptor, Lusius, Aeschines pueri, Cotta.

PRæ. *Cape tabellam abecedariam manu sinistra, & radium hūc quo indices singula elemēta. Sta rectus, pileū pone sub auxilla, audi attentissimè, quemadmodū ego has literas nominabo: specta diligenter quo gestu oris. Vide ut eodem prorsum modo reddas, quum reposcam. Sis mecum. Iam audisti, sequere nunc me sigillatim præeuntem. Tenes probe?* Lus. *Videor mihi sic satis.* Præ. *Vnaquæque istarum uocatur litera. ex his quinque sunt uocales. A, E, I, O, V, quæ sunt in uocabulo Hispano oueia, quæ est ouis. memineris huius uerbi. Hæc cū una qualibet, uel pluribus aliarum syllabam efficit. sine uocali non fit syllaba, & uocalis ipsa nō raro est syllaba. Itaque*

aliæ oēs consonantes nominantur, qa per se nihil sonant, nisi adhibita vocali.hēnt.n.sonū quendam imperfectum, & mancum, b, c, d, g, quæ sine e, parum sonant.Iam ex syllabis fiūt uoces, seu verba: ex his sermo, quo beluæ oēs carent.nec tu a belua differres, ni probè sermonem discas. Euigila, & naua sedulam operam.Ito, sede cum tuis condiscipulis, et edisce quę præscripsi. Lus. *Non ludimus hodie?* Aes. *Non, nam dies est operarius. Eho tu uenisse te huc arbitraris lusum? non est hic ludendi locus, sed studendi.* Lus. *Cur ergo ludus noīatur?* Aes. *Nominatur quidem ludus, sed literarius: quia literis est hic ludēdum, alibi pila, trocho, talis. & Grecè audiui appellari scholā, quasi otium; quod verum sit otium, et animi quies ætatem in studijs agere. Sed ediscamus, q̄ iniunxit institutor, summisso murmure, ne alijs alij simus impedimento.*

operarius quo est operandum Cato.

Lu. *Auūculus meus, qui aliq̄do dedit operam literis Bononię, docuit me melius memoriæ infigi, q̄ uelis, si altius pronunties: idq́; confirmari autoritate nescio cuius Plinij.* Aes. *Si qs ita uelit ediscere suas formulas, in hortos secedat, aut in cœmiterium templi: ibi clamet licet, quo ad excitet mortuos.* Cot. *Pueri, hoccine est ediscere? garrire, iurgari. agite, conuenite ad pręceptorem omnes iussu eius.*

REDITVS DOMVM, ET Lusus Pueriles.

Tulliolus, Corneliola, Scio, Lentulus. Puella, Puer.

COr. *Prosperè redieris Tulliole. libet paulisper lusitare?* Tu. *Nondū statim.* Co. *Quid habes nego-*

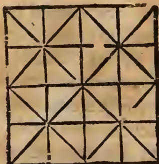
negotij? Tu. *Recolere, quæ magister ut memoriæ commendarem mãdauit.* Cor. *Quę tandem?* Tu. *Aspice.* Co. *Hui, quæ notæ sunt istæ? credo esse formicas depictas. mea mater, quot formicas et culices, adfert Tulliolus, pictos in tabella?* Tu. *Tace insana, sunt literæ.* Co. *Qui uocatur hæc prima?* Tu. *A.* Cor. *Cur prima est magis A, quàm hæc altera?* Ma. *Cur tu es magis Corneliola, quã Tulliolus?* Cor. *Quia sic uocor.* Ma. *Et illæ literæ ad eundem modum. Sed ito iam lusum, mi fili.* Tu. *Hic pono tabellam meam, et radiũ si quis attigerit, uapulabit a matre: nonne mea matercula?* Ma. *Etiam, mi fili.* Tul. *Scipio, Lentule, adeste lusuri.* Sci. *Quam lusionem?* Tul. *Nucibus ludemus ad coniectum scrobiculi.* Len. *Non habeo nuces nisi paucas, & eas quassas ac putres.* Sci. *Ludamus putaminibus nucũ.* Tu. *Quid mihi ea proderunt etiam si lucrer uiginti? nullus est intus nucleus, quẽ eadem.* Sci. *Ego uerò dũ ludo, nõ comedo. si quid uolo comedere, matrẽ adeo. Ista nucũ putamina sunt apta ad extruẽdas formicis ædiculas.* Len. *Ludamus par impar aciculis.* Tul. *Adfer potius talos.* Sci. *Adfer Lentule.* Len. *Ecce uobis tali.* Tul. *Quam sunt pulverulenti & immundi, nec satis purgati a carne, & politi. Iacias.* Sci. *Pro primatu ludendi.* Tu. *Ego sum primus, quid ludimus?* Sci. *Astrigmenta.* Len. *Ego nolo mea pdere. nam domi cæderer à pædagogo.* Tul. *Quid uis ergo perdere, si uinceris?* Len. *Talitra.* Ma. *Quæ est ista humi abiectio? deteritis uestes oẽs, et calceos, tum loco immundissimo; quin uerritis prius pauimentum, et sedetis? adfer scopas.* Tul. *Quæ erit igitur sponsio?*

Pro primatu ludẽdi, quia ludet primus.

Sci.

Sci. *Aciculæ i singula puncta.* Tul. *Imò binæ.* Len. *Ego non habeo aciculas. deponam, si uultis, perdūcu los cerasorū pro aciculis.* Tul. *Apage, ludamus ego & tu Scipio.* Sci. *Ego ausim sorti meas aciculas credere.* Tul. *Da mihi talos in manum, ut iaciam primus. en, uici sponsionem.* Sci. *Minimè uero, nam non ludebas seriò.* Tul. *Quis unquam ludit seriò? ceu dicas album nigrum.* Sci. *Cauillare quantum uoles, nō auferes modo aciculas.* Tul. *Age, remitto tibi hanc manū, ludamus iam pro prǽmio, adsit dextera sors.* Sic. *Victus es.* Tul. *Auferto.* Len. *Cedo tales:* Tul. *In hunc iactum omnia.* Len. *Non recuso.* Puel. *Ad cenam pueri, nunquamne facturi estis ludēdi finem?* Tul. *Nūc incipimus, ista iam de fine loquitur.* Cor. *Ludi huius iā tædet: ludamus calculis discoloribus.*

calculi sūt duodeni, albi & nigri.

Tul. *Pinge tu nobis urbes in hoc latere, carbone, aut gypso.* Scip. *Ego malo cœnare, quàm ludere, et discedo, aciculis meis omnibus exutus fraude uestra.* Tul. *Memineris te heri Cethegum spoliaße.*

Virg. Epig.

Nullus ubique poteſt felici ludere dextra.

Cor. *Adfer quæso folia lusoria, quæ inuenies sub abaco ad sinistram.* Sci. *Aliàs id quidē, nunc non uacat. nam si diutius morer, timeo ne pædagogus meus iratus incœnem me mittat cubitum. Tu Corneliola, habe nobis parata folia isthæc in crastinum sub horam vesperam.* Cor. *Si licebit nobis per matrem, satius esset nunc ludere, dum sinimur.* Scip. *Satius est nūc cæ*

set

*nare,dum accersimur.*Puel.*Et mihi nihil datis,quæ uos spectaui?*Cor.*Daremus:si indicasses.da tu nobis potius,quæ nostris lusionibus te delectasti.*Pu. *Heus pueri,quãdo estis uẽturi? Cœna est semicomesa,propè est,ut sublatis cãnibus apponamus caseũ,& poma.*

REFECTIO SCHOLASTICA.

Nepotulus,Piso,Magister,Architriclinus,Lamia,Florus,Antrax,Hipodidascalus.

V*Iuitisne hic laute?*Pis.*Quid isthuc uerbi est, an lauamur? quotidie manus ac faciem, & quidẽ crebrò:mundities enim corporis & sanitati & ingenio confert.* Nep.*Non id quæro: sed an edatis,& bibatis ex animi uestri sententia?* Pis. *Nos non edimus ex animi sententia,sed ex palati sententia.*Nep. *Dico,an ut vultis.*Pis.*Maximè,nempe cum fame: et qui vult edit,qui non vult abstinet.*Nep. *Surgitis a mensa famelici?*Pis.*Non omnino saturi:nec expedit. beluarum est enim expleri,non hominum.Regẽ quendam sapientissimum narrant nunquam sine appetitu accubuisse,nũquã surrexisse saturum.*Nep.*Quid editis?*Pis.*Quæ habemus.* Nep.*Putabam uos esse, quę non habeatis.Sed quę sunt ista tandem quę habetis?* Pis.*Molestũ pcontatorẽ.quæ dantur.* Nep. *At quæ dantur?*Pis.*Ientamus de mane sesquiora posteaquã surreximus.*Nep.*Quãdo surgitis?*Pis. *Ferè cũ sole, qui est dux Musarum;et aurora gratissima Musis, Silatum nostrum est frustum panis autopyri:et paulũ butyri,aut fructuum aliquid,quales anni tẽpus suppeditat.*

Regẽ,Cyrum maiorem.

Silatũ ientaculum, Autopyri,ex tota farina cõ

peditat. Prandium, olus coctiuum, uel pultes in pultarijs, aliquid pulmentarij carnium, rapæ modò, modò brassicæ, amydum, similago, oriza, tum diebus pisculentis lac serosum in gabatis, è quo sit butyrum expressum, in ectis aliquot turundis panis. piscis recens aliquis si sint ī foro piscario pretij tolerabilis. sin secus, salsamentum probè maceratum. hinc pisa, aut cicera, aut lentes, aut fabæ, aut lupini. Nep. *Quātum cuique ex his?* Pi. *Panis quantum auemus, ob soniorum quantum est satis, non ad explendum, sed ad alendum. Amplissimas epulas alibi quærito, non in schola, ubi ad uirtutem formantur animi.* Nep. *Quid bibitis?* Pi. *Alij frigidam, alij ceruisiam tenuem, pauci & rarò uinum, & bene dilutum. Merenda est, seu (si id mauis) antecenium aliquid panis, & amygdalarum, seu auellanarum, ficorum aridorum, uuarum passarum: aut si sit æstas, pyrorum, aut malorum, cerasarum, aut prunorum. quum uerò animi gratia rus proficiscimur, tum edimus lac, uel liquidum, uel coactum, caseum recentem cremorem, lupinos lixiuio maceratos, pampinos, & alia quæ uilla suggerit. Cœnæ caput est, acetarium concisum, sale aspersum, irroratum oleo oliuarum ex gutto, aceto etiam infuso* Nep. *Quid oleo nucum, aut raparum?* Pi. *Apagerem insuauem, & insalubrem. tum in lata paropside aulicoctia ueruecina iusulenta cū prunis passis, aut radiculis, aut herbulis, q̄ sunt pro intrito. interdum tucetum, saporis scitissimi.* Nep. *Quo condimento?* Pi. *Fame, omnium optimo & sapidissimo. hinc certis diebus hebdomadis aliquit assi, po-*

Fecti sine excretione furfurū.

Gabatę sunt profūdæ scutellę.

Turundæ frustra parua.

Aulicoctia, cocta ī olla.

Iussulēta, cum ipso iure

si, potissimum uitulinæ, hædinæ; interdum in uere pro secunda mensa raphani perpusillum, & casei non putris, nec ueteris, sed recentis, qui est quàm uetus alibilior: pyra, mala persica, cydonia. Diebus, quis carne fas non est uesci, habemus pro carnibus oua assa, aut frixa, aut elixa, singula per se, aut in libum commista in sartagine, aceto, aut omphacio non tam infuso quàm instillato: paululum interdum piscium: & caseo succedunt nuces. Nep. *Quantum cuique?* Pis. *Bina oua singulis, & binæ nuces.* Nep. *Quid? à cena num quamne comessamini?* Pis. *Sępius.* Nep. *Quid quæso? nam id est suauissimum.* Pis. *Conuiuium Syri apud Terentium; aut aliquod aliud ex illis lautissimis Athenæi, aut similium, quorum meminerunt historiæ. Vtrū censes nos porcos esse, an homines? qui uentriculi, quæ ualetudo sufficeret, post quaternas refectiones comessari? heus tu, schola hęc est, non saginarium. dicunt ēt nihil esse perniciosius ualetudini, quàm bibere quum statim sis iturus cubitum.* Nep. *Licebitne cęnę uestrę interesse?* Pis. *Facilè, modò uenia petita a præceptore, quàm scio illum daturum non grauatè: nam solet alio qui prauæ esse educationis, ingerere te conuiuio, magistro inscio, & qui te adduceret, nihil aliud quàm probrum & pudorem contraheret apud cōdiscipulos: mane paulisper. Magister licebitne, cum bona tua uenia, puerum quendam mihi notum adhibere nostrę cęnę?* Præ. *Maximè, non erit molestus.* Pis. *Habeo gratiam. Hic quem uides gestantem mantile profocali, est architriclinus huius hebdomadæ, nam hebdomadarios habemus hic architriclinos, ut Reges.* Arc. *Lamia*

Tucetum est caro minutim concisa & ita elixa.

In adel. act. 4. sc. 2.

mia quota est hora? La. *Horas non audiui a tertia, intentus compositioni epistolę. Florus melius id norit, qui toto hoc pomeridiano tempore librum non uidit neq; chartam.* Flo. *Amicum testimonium, & apud magistrum iratum ualde utile. Sed qui potuisti tu id animaduertere, immersus (ut ais) compositioni epistolari? planè maleuolentia te coegit mētiri. Gaudeo profectò, inimicum meum pro mēdaci haberi. Si quid me posthac uoluerit calumniari, carebit fide.* Arc. *Non potero aliunde cognoscere de hora? Anthrax, trascurre ad diui Petri, & inspice horas.* An. *Index signat iam sextam.* Arc. *Sextam uerò? Eia pueri agite, eia consurgite, abijcite libros: uel quo cerui cornua. parate mensas, insternite, apponite sedilia, mantilia, orbes, quadras, panem: dicto citius uolate, ne tarditati nostrę institutor succenseat. Prome tu ceruisiam, tu hauri aquam de cisterna, appone scyphos. quid istuc rei est, tam obnubilatos adfers? refer in culinam, ut famula eos fricet, & extergat probè, quo sint nitidi & fulgentes.* Pis. *Nunquā tu hoc perfeceris, quā diu simiam hanc habebimus ministrā culinariā: nunquā audet fortiter confricare, quæ mundat, ita timet suis digitis: nec abluit, nisi semel, & tepida.* Arch. *quin admones de ea pręceptorem?* Pis. *Satius est quæri apud famulam atriensem, nam in eius manu est mutare famulas culinarias. Sed eccum pręceptorem. Tu ipse perluito hos calices, frica folijs fici, uel urticis, harena, aqua, nequid hodie habeat magister iure reprehendendum.* Mag. *Sunt parata omnia? est aliquid quod nos remoretur?* Arc. *Nihil omnino.* Mag. *Ne postea*

facturi simus interualla magna inter missus. Ar. *Missus uerò? missum potius dixeris, & eum exiguum.* Mag. *quid tu mussitas?* Arc. *Dico, vt assideas, esse tẽpus, & propemodum corrumpi cœnam.* Mag. *Tueri abluite omnes manus, & os. Vah, quod mãtile? qui hic se extergũt, vbi mundãtur? curre, adfer aliud purius. Sedeamus more solito: est is puer cõuiua noster?* Pi. *Est here.* Mag. *Cuiàs est,* Pi. *Flãder.* Mag. *Ex qua vrbe illius prouinciæ?* Pi. *Brugensis.* Mag. *Recipe illum supra te. Expediat quisq; cultellum suum, & purget quisque suum panem, si quid hæret uel cineris uel carbonũ in crusta: facret mẽsam, cuius est munus hac hebdomada.* Flo. *Pasce animos nostros Christe charitate tua, qui benignitãte tua alis uitas omnium animantiũ: sancta sint Domine hæc tua munera nobis sumentibus, ut tu, qui ea largiris, sanctus es. Amen.* Mag. *Sedete quantum licet, laxè ne comprimatis mutuo: quandoquidem est satis loci. Et tu habes cultellũ Brugensis?* Pi. *Prodigium, Flander sine cultello: et quidem Burgensis, ubi cuduntur optimi.* Nep. *Mihi verò cultello nihil est opus, dentibus frangam mordendo, uel digitis bucellatim comminuã.* Hyp. *Ferunt illud de morsibus tum gingiuis, tum candori dentium esse perutile.* Mag. *Vbi fecisti Latinæ linguę tirocinium? nam non uideris mihi prauè institutus.* Nep. *Brugis, sub Ioanne Theodoro Neruio.* Mag. *Viro diligenti, docto, probo. Brugę elegantissimę: nisi quod pereunt in dies uitio plebis profusissime, dolendum est. quam pridem illinc uenisti?* Nep. *Nudiussextus:* Mag. *Quã nuper cœpisti studere?* Nep. *Ab hinc annos tres.*

Mag. *Non potest te profectus pœnitere.* Nep. *Meritò, nam & habui magistrum non pœnitendum.* Mag. *Sed quid agit Viues noster?* Nep. *Dicunt eum agere athletã, non tamẽ athleticè.* Mag. *Quid istbuc rei est?* Nep. *Quia luctatur semper, sed parũ fortiter.* Mag. *Cũ quo?* Nep. *Cũ suo morbo articulari.* Mag. *O luctatorem dolosum, qui primum omnium inuadit pedes.* Nep. *Imò lictorem sæuũ, qui totũ corpus constringit. Sed tu quid agis? quid cessas? uideris huc spectatum uenisse, nõ cœnatum. Nemo uestrũ attingat pileum inter cœnandum, ne quis capillus inuolet in patinas. cur non tractatis hospitẽ comiter?* Hyp. *Nepotule, præbibo tibi.* Nep. *Præceptor, excipio animo libentissimo.* Hyp. *Exinanias calicẽ tuũ, quãdo quidẽ exiguus haustus restat.* Ne. *Hoc esset mihi nouũ.* Mag. *Quid non exinanire? Sed tu Hypodidascale quid dicis, quid adfers noui super cœnam?* Hyp. *Ego uerò nihil dico, sed hisce duabus horis multa cogitaui de arte Grammatica.* Mag. *Quæ tãdem?* Hyp. *Recondita sanè, & ex penetralibus disciplinæ. primùm cur Grammatici posuerunt tria genera in arte, quum sint tantũ duo in natura? aut cur natura nõ producit res neutrius generis sicut masculini & fœminini? nõ possum causã exculpere tanti mysterij: Deinde philosophi dicũt esse tantùm tria tẽpora, ars nostra ponit quinque, ergo ars nostra est extra rerũ naturã.* Mag. *Imò tu ipse es extra rerũ naturam nam ars in rerum natura est.* Hyp. *Si ego sum extra rerũ naturam, quõ possum comedere hunc panem & has carnes, quæ sunt in rerũ natura?* Mag. *Tanto tu deterior, qui uenis ab altera rerum natu-*

ra, vt comedas, quę sunt in hac nostra. Hyp. *παράφθεγμα ἀπροσδιόνυσον, aliam ego uellem solutionē mearum quęstionum. Vtinā haberemus nunc Palęmonem aliquem, aut Varronē, qui has quęstiones poßet profligare.* Mag. *Quin potius Aristotelem, aut Platonē? Habes aliquid aliud?* Hyp. *Heri uidi scelus capitale admitti. Ludi magister Vici recti capro olidior, qui in phrontisterio suo in pedore & fœtore docet auditores diobolarios, ter aut quater pronuntiauit uolucres accentu in penultima, ego uerò miratus sum, terrā illi non dehiscere.* Mag. *Quid aliud decebat talem ludi magistrum dicere; & est alioqui in formulis Grammaticis ualde detritus. Sed tu in re leui nimiū tumultuaris, & facis tragędiam ex comœdia, seu mimo uerius.* Hyp. *Equidem absolui pēsum meū, nunc tuæ sunt partes. dic tu uicissim aliquid inter cęnam.* Mag. *Nolo, ne tu mihi uicissim.* * *παράφθεγγμα. Iussulenta hæc iam conglaciant. adfer foculum mensarium. excalfacite aliquantum, priusquam panem intingatis. raphanus hic non est esui, adeo est lentus, nec minus sunt radiculę iussulentę* Hyp. *Lentorem profectò non a macello attulerunt, sed hic contraxerunt in nostro penore, qua cella nihil est penui incommodius. Nescio quid isthuc rei est, semper adferuntur huc oßa emedullata.* Mag. *Parum habent ossa medullarum sub lunā silentem.* Hyp. *Quid quum est plena?* Mag. *Plurimum.* Hyp. *Tum uerò ossa nostra habent minimum, seu nihil uerius.* Mag. *Non exorbet nobis medullas luna, sed nostra Lamia nimis hic indidit piperis, & gingiberis: & in iure hoc, & toto acetario. nimium*

Id est responsum alienum a proposito

*Id est, pter rem respondeas.

Foculus mēsarius est calefactorium mensę aptum.

Sub lunā silentem, prope nouilunium.

menthæ, petroselini, saluiæ, erucæ, nasturcij, hyssopi. nihil puerorum & adolescẽtiũ corporibus æque damnosum, ut cibi qui interiora feruefaciant. Arch. *Quibus igitur ex herbis uelles confici?* Mag. *Lactucis, buglossa hortensi, & portulaca, & petroselini aliquid admisceri. Heus tu Ginglose, ne extergas labra manu aut manica, sed simul ipsa, simul manũ mantili, nam ideo tibi datur. Carnes ne attingas, nisi ab ea parte, q̃ tibi es sumpturus. Tu Dromo, non aiaduertis te manicas tuas inficere pingui carnium? reduceas, si sunt apertæ, ad humeros: si non sunt, corruga, uel complica ad cubitum: quæ si relabuntur, affige acicula, seu quod magis te decet, spina. Tu dominaster delicatule, in mensam incumbis? ubi id didicisti? in hara quapiam, subijcite eius cubito puluillum. Architricline, vide ne analecta hæc pereant, reconde in promptuarium. tolle primum omnium salinum, hinc panem, tunc lances, discos, mantilia, postremò mappam. mundet quisq; suũ cultellum, & reponat in uaginam. Heus tu Cinciole, ne scalpas dentes scalpello, nam est noxium. conficito tibi dentiscalpium, penula, vel bacillo tenui acuminato: & scalpe modicè, ne gingiuas scarifices, & sanguinẽ elicias. Cõsurgite, & abluite manus, priusq̃ recitetur gratiarum actio. Amoue mensam, uoca ministram, vt pauimentum hoc scopis uerrat. Agamus Christo gratias: præeat uerba, qui sacrauit mẽsã.* Flo. *Pro cibo temporario gratias agimus Christe domine temporarias, fac ut pro immortalitate agamus æternas. Amen.* Mag. *Ite lusum, & confabulatum, & deambulatum, quò libuerit, dum licet per lucem.*

Analecta, reliquiæ, quæ colliguntur.

GARRIENTES.

Nugo, Gracculus, Turdus, Bambalio, Obseruator.

NVg. *Assideamus in hac trabe: tu Graccule è cõspectu in saxo illo, modò ne impedimẽto sis, quo minus cernamus p̃tereuntes: applicemus nos ad hũc parietẽ, egregiè soli oſtentũ. Quam grandis trũcus, & cui vsui?* Tur. *Vt nos hic sedeamus.* Nu. *Oportet fuisse, procerissimam & latã arborẽ, vnde est sumptus.* Tu. *quales sunt in India.* Gr. *qui scis? fuisti tu in India cum Hispanis?* Tu. *quasi scire aliquid de regione quapiam non possis, nisi in ea fueris. sed dabo tibi autorem meum. Plinius scribit, in India crescere ad eam altitudinem, quæ non possit iaculo superari.*

Et gens illa quidem sumptis non tarda pharetris, 2. Geor.
Vt ait Virgilius. Nu. *Scribit etiam Plinius, turmam equitum condi sub ramis.* Tur. *Nemo id miretur, qui scirpos illius regionis consideret, quibus infirmi fulciunt gradum, diuites duntaxat.* Gra. *Heus, quota est hora?* Nu. *Nulla. nam horarum tintinnabulum nunc funditur: adfuisti?* Gra. *Non sum ausus: nam aiunt rem eße periculosam.* Nu. *Ego interfui, & uidi innumeras mulieres pregnantes transilire canalẽ fusionis, qui est sub terram conditus.* Tur. *Audiui hoc illis esse salutare.* Gra. *Ea est colus philosophia: vt dicunt. sed de hora quærebam.* Nu. *quid tibi opus est hora? si quid vis agere, dum est opportunitas, est hora. Sed ubi est horologium tuum uiatorium?* Gra. *Excidit mihi nuper, quum fugerem canem olitoris, post decerpta pruna.* Tur. *Ego te currentem*

 vidi

uidi de fenestra, sed quò te recepisses, spectare non potui, quia impedimento mihi erat ortus pensilis, quem ibi mater affixit patre inuito, & multum reclamante: mater uero in proposito constans obtinuit, ne tolleretur. Nu. *Quid tu? tacebas?* Tu. *Flebam tacitus. quid enim aliud agerem, dissentientibus mihi carissimis capitibus? tametsi mater iubebat me ab se stare, & clamare strenuè, sed mihi non erat cordi quicquam ad uersus patrē mutire. Ego mißus sum ad scholam, quatuor continuis diebus inientatus a matre irata, & deierante me non esse ex se natū, sed commutatum a nutrice, de quo ait dicturā se nutrici dīē apud Prętorem capitalem.* Nu. *Quid rei est prętor capitalis? an non prætor oīs habet caput?* Tu. *Quid ego scio? sic illa dixit.* Gra. *Hem, qui sunt isti penulati & ocreati?* Nu. *Galli sunt.* Gra. *Quid, estne pax?* Tu. *Bellum narrabant futurum, & quidem atrox.* Gra. *Quid adferunt?* Tu. *Vinum.* Nu. *Exhilarabunt multos.* Gra. *Scilicet, non solum uinum exhilarat, sed uini mentio & recordatio.* Nu. *Vinosos utique mea nihil refert, qui aquā bibo.* Gr. *Nunquam facies bonum carmen.* Tu. *Nosti illam mulierem?* Gr. *Non. quę nam est?* Tu. *Aures habet gossipio obturatas.* Gr. *Quid ita?* Tur. *Ne quid audiat, quia malè audit.* Nu. *Quàm multa pessimè audiunt auribus patentibus, & bene perforatis.* Tu. *Credo huc pertinere, quod est apud Ciceronem in Tusculanis quæstionibus: Surdaster erat M. Crassus, sed illud peius, quòd malè audiebat.* Nu. *Non dubium est quia hoc ad infamiam sit referendum. Sed heus tu Bambalio, inuenisti tuas Tusculanas quæstiones?* Bamb.

Etiam,

Etiam, apud propolam, adeo interpolatas, ut non agno ſcerem. Nu. *Quis ſurripuerat?* Bam. *Vatinius, quod illi malo ſit.* Gr. *Vah hominem manibus aduncis & pi catiſſimis: ne admittas eum unquã ad tuas capſas, nec ad ſcrinia, ſi uis omnia eſſe ſalua. Neſcis illum crume niſecam exiſtimari ab hominibus, & de crumeniſecio accuſatum apud gymnaſiarcham?* Nu. *Soror puellæ illius enixa eſt heri gemellos.* Gr. *Quid mirum? Mulier quædam uia Salaria ad Leonem galeatum, pepe rit nudius ſextus tergiminos.* Nu. *Plinius dicit, ad ſeptimũ poſſe procedi.* Tu. *Quis ueſtrũ audiuit de uxore Comitis Batauiæ? quã fuerũt uno partu tot edidiſſe, quot ſunt in anno dies ex imprecatione mendicæ cuiuſ dam.* Gr. *Quid iſthuc fuit de mendica?* Tu. *Mendica hæc liberis onuſta, petijt ab hac comite ſtipẽ, illa ubi conſpexit tot pueros, conuicio illã abegit, ſcortum uocitans. negabat. n. poſſe fieri, vt ex vno viro tantam ſo bolẽ ſuſcepiſſet. Innocens mẽdica precata eſt diuos, ut ſi ſe caſtã & purã ſcirent, darẽt Comiti ex marito ſuo tot fœtus uno conceptu, quot ſunt in anno dies. & ita cõtigit, oſtẽditurq́; propago numeroſa illa ĩ oppido quo dã illius inſulæ.* Gra. *Malo credere, quam exquirere.* Nu. *Oĩa ſunt Deo poſſibilia.* Gr. *Imò uero facillima.* Nu. *Nõ noſti illũ onuſtũ retibus, comitatum canibus, cũ cauſea & peronibus, uehementẽ cantherio ſtrigoſiſ ſimo?* Tu. *Eſtne Mannius uerſificator?* Nu. *Eſt planè.* Tur. *Quænam tanta metamorphoſis?* Nu. *Ex Minerua tranſit ad Dianam. i. ab honeſtiſſima occupatio ne ad inanem & ſtultũ laborem. Pater eius mercimo nijs faciundis auxerat rem: hic paternam artem dede*

Cauſea, pileus aduerſus æſtum.

cori

cori sibi esse ducit, uertit se ad alendos equos & uenationem, non aliter ratus posse nobilitatem generis uenari. Nam si quid ageret utile, non haberetur pro nobili. Sequitur eum uenantem talis Curius, pereruditus homo, aleator famosissimus, & qui probè nouit taxillos mittere compositos. domi habet sodalem Tricongium. Tu. *Imò amphoram.* Gra. *Imò spongiam.* Nu. *Imò harenam Africæ aridissimam.* Bam. *Aiunt illũ semp sitire.* Nu. *An sitiat nescio, semper certè paratus est potare.* Bam. *Au, ausculta lusciniolã illam.* Gra. *Vbinam est?* Bam. *Non uides eam in ramo illo sedentem? vide, ut canit ardenter, nec intermittit.* Nu.

Composi tos, ita ut cadant ut ipse uult.

Martia li. 2.

Flet philomela nephas.

Fr. *Quid mirum dulciter eam garrire, quæ sit Attica? ubi etiam fluctus maris non sine numero alliduntur littori.* Nu. *Plinius scribit, eã præsentibus hominibus diutius & accuratius cantare.* Tur. *quid causæ est?* Nu. *Ego tibi causam aperiam. Cuculus & philomela eodem cantant tempore, uerno. s. ab Aprili medio ad Maium exactum, aut eo circiter. Hæ duæ aues in contentionem uenerunt de suauitate concentus, quæsitus est index: & quia de sono erat certamen, aptissimus visus est ad eam cognitionem asinus, qui præter cæteras animantes grandes haberet auriculas. Asinus repudiata luscinia, cuius se harmoniam negaret intelligere, victoriam cuculo adiudicauit: philomela ad hoĩem appellauit, quem vbi vidit, agit statim causam suam, canit diligenter, vt se illi approbet ad vindicandam iniuriam ab asino acceptam.* Gra. *Habeo causam poeta dignam.* Nu. *Quid ergo expectabas*

Lib. 10. c. 29.

philosopho dignam? posce a nouis illis magistris Parisiensibus. Gra. *Plerique illorum vestibus sunt philosophi, non cerebro.* Nu. *quid ita vestibus? nam coquos potius dixeris, aut muliones.* Gr. *quia gestant eas crassas, detritas, laceras, lutulentas, immundas, pediculosas.* Nu. *Erunt ergo philosophi Cynici.* Gra. *Imo cimici: non, quod uideri affectant, Peripatetici. quippe Aristoteles sectę princeps cultissimus fuit. Ego uerò longum Vale dico iam nunc philosophiæ, si aliter non possum esse philosophus. Quid enim pulchrius, & homine dignius, quam munditiês, & ciuilis quidam cultus in uictu & uestitu? ea in re antistant mea sententia Louanienses Parisiensibus.* Tur. *quid tu? non putas esse impedimento studijs nimicam curam munditiei atque elegantiarum?* Gra. *Ego quidem munditiem probo, anxiam & morosam illius curam improbo.* Nu. *Damnas tu elegantias, de quibus scripsit Valla tam diffusè, quasque adeo diligenter commendant nobis nostri præceptores?* Gra. *Alia est uerborum in loquendo elegantia, alia rerum in uestiendo.* Tur. *Scitis quid est mihi narratum a tabellario Louaniensi?* Nu. *quid tandem?* Tur. *Clodium ardere perditè in puellam quandam, & Lusconem transtulisse se ad mercaturam a literis: hoc est, ab equis ad asinos.* Nu. *quid audio?* Tur. *Clodium noratis oẽs succi plenum, rubicundulum, bene habitum, hilarem, vultu renidenti, comem, festiuum, confabulatorem: nunc refert ille, esse exuccum, exanguem, pallido colore, atque adeo lurido, imbecillum, horridum, trucem, taciturnum, fugitantem lucis, & humani consortij. nemo*

Ariolaris Ludouice

mo qui illum uidisset prius, iam agnosceret. Nu. *O mi serum adolescentem? unde id mali?* Tur. *Ex amore.* Nu. *At unde amor?* Tur. *Quantum ex oratione tabellarij potuit colligere reliquerat seria & solida studia, dediderat sese totum poetis lasciuis Latinis, & linguę uulgaris, inde prima animi pręparatio: ut si qua ignis scintilla in illum incideret fomitem quantumlibet exigua, subito inflammaretur uel ut stuppa, tradiderat de somno & otio.* Nu. *Quid necesse habes plures aut maiores causas amandi commemorare?* Tur. *Nunc insanit, ambulat plerunque solus, semper autē uel tacitus, vel cantillans aliquid & modulans. scribit uersus sermone vernaculo.* Nug. *Scilicet.*

Virg. ecl. decima. *Quos legat ipsa Lycoris.*

Gra. *O Christe, auerte ab animis nostris tam perniciosum morbum.* Tur. *Nisi me ingenium Clodij fallit, recipiet se aliquando ille ad frugem meliorem, peregrinatur animus eius in nequitia, non habitat.* Gra. *Et ille alter quas mercaturas exercet?* Tur. *Misit ad patrem epistolam, flebiliter conscriptam de misera conditione studiorum, quam, quòd esset apertilis, legit ipse tabellarius. Pater, homo crassę Mineruę, transdidit eum a chartis ad lanas, pannos, glastum piper, zingiber, cinnamomum. Nunc ille succinctus bracca, mire diligens & sedulus in aromataria taberna, uocat aduentores, excipit blandus, scandit, descendit per scalas infestissimas, profert suas merces, uertit, inuertit, mentitur, peierat, omnia sunt illi leuiora, quàm studere.* Nu. *A puero noui illum attentum ad rem, & delectari numulis, itaque po-*

apertilis quæ aperiri possit integre.

tiorem habuit numationē quàm literaturarū, & vile lucrū antepoſuit excellētiæ eruditionis. aliquando pœnitebit eum. Tur. Sed ſerò. Nu. Indubiè prouideat, ne accidat ſibi quod ſuo conſobrino. Tur. Cui? Nu Antronio in Angiportu pomorum, ad tres gracculos. Non audiſti illum ſuperiore anno decoxiſſe? Grac. Quid decoxit queſo? eſtne hoc tantum malum? an non quotidie id fit in culinis omnibus? Tur. Decoxit rem. Gra. Quam rem. Tur. Alienam, & * conturbauit. Gra. Nihilne reddidit creditoribus? Tur. Ex compactione, nam receperat ſe in aſylum, uncias ternas ex libris ſingulis. Gr. Hoc uocas tu decoquere? quum nihil crudius. ſed quomodo amiſit? Tur. Audiui equidem nuper de patre, non ſatis tamen intellexi: narrabat pater eum feciſſe uerſuras damnoſiſſimas, quæ degluberunt eum, & deuorarunt uſq; ad oſſa. Gra. Quid rei eſt uerſura? quid deglubere? Tur. Ne ego quidem noui, credo eſſe aliquid de furibus. Nu. Vides illum obeſum? quem putes uix ſe poſſe commouere, petauriſta eſt, & funambulus. Gra. Ah tace, rem narras incredibilem. Tur. Non ipſe quidem ſuo corpore, ſed calicibus. Gra. Adferebat aliquid aliud noui tabellarius de noſtris ſodalibus? Tur. Etiam de Hermogene, qui in omni noſtro certamine ſemper ferebat primas: is admirabili mutatione ex ingenioſiſſimo, & (vt ætas illius ferebat) doctiſſimo, repente factus eſt tardiſſimus & rudiſſimus. Nu. Tale quiddam ſæpe uidi accidere in quibuſdam acutulis. Bam. Aiunt, id fieri, quum ingenij acumen non eſt ſolidum: ut in ſcalpellis, quorū acies facile retūditur, præſertim ſi quid ſecet

Cóturbauit, rónes, ſcilicet nolens ſoluere creditoribus.

cet paulò durius. Gra. *quid, estne acies in ingenio, sicut in ferro?* Bam. *Nescio: ferrum sępe uidi, ingenium nunquam uidi.* Nu. *quid factum est adolescenti illi pagano. qui superiore mense exhibuit nobis prandium aduentorium, refertum delicijs rusticis, ad quem a fuga retrahendum præceptor miserat quatuor fugitiuarios? & erat formosulus.* Tur. *Venustus asinus. Puella amanuēsis amitæ meæ, quæ puella est illi soror patruelis, conuenit illum nuper in pago suo nudo capite, impexum, horridum, sentum cum gallicis, & tunica villosa leuidensa, uendentem in triuio quodam chartaceas imagines, & tabellas elemētarias, cantantem cantiones nouas in circulis.* Gra. *Oportet illum esse ortum claro sanguine.* Tur. *qui istbuc?* Gra. *Quoniam pater eius de genere Coclitum.* Nu. *Non tam id arguit nobilem uirum, quam bonum iaculatorem, collimabit facile.* Tur. *Aut fabrum tignarium, qui oculo rubricā dirigit uno.* Nu. *Nunquam placuit mihi ille puer, nec dederat mihi significationem aliquā uirtutis.* Gra. *Quid ita?* Nu. *quia nec amabat studia, nec preceptorem reuerebatur, q̄d est perditi animi argumentum euidentissimum, & senes irridebat, & calamitosos subsanabat. Sed quis est iste sericatus, torquatus, bracteatus auro?* Gra. *Ex genere clarissimo, matrem habet nobilissimam & fœcundissimam.* Nu. *Quam?* Gra. *Terram, & vix credas, quas semper faciat delicias. dicas puerulum in cunis adhuc & crepundijs vagientem.* Nu. *Atqui lanugo illi incipit iam per malas serpere.* Bam. *Hem obseruator venit, expedite libros, explicate, incipite euoluere.* Gra. *Nec*

Prandium aduentorium, pro suo felici aduentu.

Fugitiuarij qui retrahūt seruos à fuga.

Amanuensis, quam hera hēt semp sibi parata ad manum.

Gallicæ, socci lignei.

Villosa leuidensa, crassa qualis est Frisia.

Collimabit, attingo scopū.

fuit

fuit his multis hebdomadibus obseruator magis curiosus. & qui tam gauderet deferendis ad magistrum criminibus. Bam. *Vtinam saltem nos uerę culpæ reos ageret: sed calumniatur plerunque.* Nu.

Hic murus aheneus esto. Hor. epi. j. lib. 1.

Nil conscire sibi nulla pallescere culpa.

Sed quiescite, ego illum statim hinc fugabo. Obs. *quid tu dicis Vacia?* Nu. *quid tu Vatrax?* Obs. *quid tu Vatrachomyomachia? sed ioco amoto, qd hic agitur?* Nu. *quid ageretur? quod inter bonos scholasticos & studiosos, legitur, ediscitur, disputatur. Dic sodes capitulum lepidissimum, quid est apud Virg. Transuersa tuentibus hirquis?* 4. Eclo. Obs. *Benefacitis. pergite studere, ut bonæ indolis adolescentes decet. mihi aliud nunc est negotij, uos ualebitis.* Nu. *Satis nugatum est, reuertamur ad ludum, sed prius relegamus, quæ præceptor explicauit, tum ut discamus, tum ut illi plabeamus, & nos approbemus; quod cuique nostrum debet esse in uotis, non minus quam patri.*

ITER ET EQVVS.

Misippus, Philippus, Misospudus, Planetes, Puer Rusticus.

PHil. *Vultisne proficiscamur animi gratia Boloniam, quæ est ad Sequanam?* Misip. & Misosp. *Nihil malumus, die præsertim sereno & a uētis silenti, tum etiam in nostro pedagogio feriato.* Phil. *Cur non est nonis operarius?* Misos. *quia Pandulfus madefacturus est hodie ingenti prandio magistros omnes in honorem laureæ suæ magistralis.* Plane. *Vah quantū potabitur.* Mis. *Multo plus sitietur.* Misip. Astur co equus ab

Ego

Asturco equus ab Asturia oppido Hispaniæ, sic dictus.

Ego habeo asturconem. Phil. *Et* [illegible] *equum meritorium, conductum de lusco impostore.* Miso. *Ego & Planetes vehemur rheda: reliqui si uidetur, uel pedestres sequentur nos, uel ui brachiorum agent cymbam contra cursum amnis.* Pla. *Imò equis trahetur.* Miso. *Vt erit cordi. nam nobis pedestre iter magis placet.* Phil. *Eia puer, fręna equum meum, & insterne. Quid malum manno indis lupatum? orna potius frænulo illo læui cum bullis.* Pu. *Hui, nec oream habet, nec aureas.* Phil. *Si scirem quis fregisset, ego illi frangerem.* Misi. *Quid tu nunc dices concitatus?* Phi. *Panem in cœna. Accipe, unde poteris, accommodatò.* Pu. *Scilicet in medijs pedagogijs quæris tu uel equos uel equorum ornamenta.* Phi. *Supple igitur quę desunt, ex hoc fune.* Pu. *Erit deforme.* Phi. *Abi insane, quis uidebit extra urbem?* Pu. *Antilena est dissuta.* Phi. *Sarcias ligula astrictoria aliqua.* Pu. *Non habet postilenam.* Phi. *Nec est opus.* Pla. *Magnũ equitem, & exercitatum, delabetur ephippium ad collum, & effundet te equus supra caput.* Phi. *Quid ad me? lutosa est magis uia, quàm lapidosa; inficiar cæno, non cruentabor. Sed si hæc omnia apparanda, non hinc discedemus antè uesperum; adduc equum qualicunque ornatu.* Pu. *Paratus est, conscende. ah quid agis, pedem dextrum ponis priorem in stapeda?* Phi. *Vtrum ergo?* Pu. *Sinistrum, & habenas sinistra manu rege: dextera cape hanc uirgulam, quæ erit pro calcaribus.* Phi. *Non indigeo: calcanei erunt mihi uice calcarium.* Pu. *Iubellium Tauream uideris, aut qui cum hoc est congressus, Asellam.* Phi. *Apage historias in* pro-

Pedestre, idē quod terrestre.

Mannus rózino ageuole.

Orea corrigia, quæ est sub ore.

Aureæ, corrigię, ad aures.

Antilena est lorum ante pectus.

Postilena lorum ab strato ad caudam.

procinctu.ubi reliqui? Pu. *Ite,ego comitabor uos pedester.* Misi. *O equum molestissimum succussatorem, ossa mihi omnia contuderit, priusquàm perueniamus in oppidulum.* Phi. *Quid malum est stratū istud tuū? clitella est,ut puto.* Misi. *Paulo minus.* Phi. *Quanti, quanti?* Misi. *Numis turonensibus quatuordecim.* Phi. *Equum ipsum cum suo victu & uestitu tāti non emerim;nec uidetur mihi equus uector,nec ephippiarius,sed iumentum clitellarium & iugale,aut dossuale.aīaduerte quæso,ut passim cespitat?uel in chartam, aut latum culmum impingeret.* Mi. *Quid tu de eo dicis?pullus est adhuc.Sed garrias,quæ uoles. uides tu hunc equum?is qualis qualis est,me uehet, aut ego illum.* Pu. *Vngulā habet tenerrimam miser.* Phi. *Quid admonuit te tam accuratè unoculus, quum tibi eum insterneret?* Mis. *Rogauit uerbis amantissimis, ne duo insideremus equo,alter in strato,alter super clunes,et ut in equili diligenter ei substernerem.* Pue. *Nimirū eget misellus, qui latera habet nudata carne.* Phi. *Quid agitis uos?non ascenditis in rhedam?* Pla. *Probe mones. rhedarius petit nūc altero tāto plus. quàm quāti eramus pacti.* Phi. *Cum rhedarijs est nobis res, & cum nauiculatoribus, facile conficietis omnia, & ex animi sententia.genus hominū est mite, mansuetū, come,urbanum,pium. Rhedarij sunt fæx terræ, nauiculatores fæx maris.date illi dimidium eius,quod plus poscit.* Pue. *Quotam esse iam horam censetis?* Phi. *Ex sole conijcio esse ultra decimam.* Pue. *Appetit iam meridies.* Phi. *Itane? heus Misippe, eamus: sequatur qui poterit. Inuenient nos ad Galerum pur-*

Clitella, il basto.

Dossuale, quod dorso aliquid portat, antiqui dorsum dicebant dossū,ut Varro docet.

Vnoculus quem supra uocauit Iulcū.

Substernerem,paleā ad cubandum.

pureum. ea est taberna diuersoria sita contrà regiam pyramidem, non procul à domo Curionis. Misi. *Qua egrediemur?* Phi. *Per portam Marcellinam, ad dextram, simplici uia et directa.* Misi. *Imò teneamus hãc semitam, uia iucunda & placida.* Phi. *Minimè uerò, nihil commodius ac tutius, quàm uia Regia. nam trãsuersis itineribus omittemus comites: præsertim ꝙ trames ille, nisi me fallit memoria, est ualde sinuosus, & ambagiosus.* Misi. *Qui sunt isti hastati? uidentur milites ex istis mercenarijs.* Phi. *Quid agendum?* Misi. *Reuertamur ne nos spolient.* Phi. *Progrediamur: nam facile euademus eos cursu equorum per campos.* Misi. *Quid si gestent tormenta manuaria?* Phi. *Nihil tale cerno, sed solas sarissas.* Misi. *Accede propius puer.* Pu. *quid rei est?* Misi. *Non tu uides illos Germanos?* Pu. *quos?* Misi. *Illos huc uenientes aduersus nos.* Pu. *Planè sunt Germani, sed Parisienses, rustici duo cum suis baculis.* Misi. *Profectò ita est. bene sit tibi, animam mihi & uitam reddidisti. Sed ubi Misospudus & Planetes?* Pu. *Rhedarius iratus, ꝙ non quantum postulauerit accipiat, duxit eos uia salebrosa: equi dum magna enituntur ui rotas in alto ceno hærentes extrahere, temonem & helcia confregerunt. tum canthi reuulsi sunt cum clauis, & ipse rotam sufflaminauerat imprudens, bili excæcatus: nunc ea reficit stomachabundus, & conuitians diuis omnibus, uectores quoque diris deuouens atrocissimis.* Phi. *quæ capiti illius sint.* Pu. *Puto eos rheda relicta transituros in sarracum, quod sine onere habet iter Boloniam. Glaucus & Diomedes ingressi erant in*

Curio, est sacerdos, qui præest parœciæ, curatus uulgò.

Tormenta manuaria, quas sclopetas uocant.

Sarissæ hastæ prælongæ, ita à Macedonibus uocatæ.

Helcium ἀπὸ τοῦ ἕλκειν qđ est traho ualet sparτum funis quo pectori equorũ adnexo trahuntur onera.

Canthus ferrũ quo sup̃ficies rotæ uincitur.

In scaphā quandam, sed nautæ negant se hoc uēto posse remis aut comitis agere nauigium. equos helciarios narrant omnes esse occupatos, nescio qua materia uehenda: ita nondum religarant prymnesium. Phi. *De naulo nihil noui?* Pla. *Nihil prorsum.* Phi. *Mirū est. sed conijcio quid futurum sit, non peruenient illi Boloniam ante serum diei.* Misi. *quid tum? Sumemus diem crastinum totum ad reficiendum animum. Aspice ut fluuiolus ille leniter labitur, aquæ planè crystallinę inter scrupos aureos, quàm iucundum murmur? Audis lusciniolam, & carduelem? Profectò territorium hoc Parisiense amœnissimum est.* Phi. *quod spectaculum potest esse huic par? quàm placido agmine fluit Sequana? ut fertur nauicula illa plenis sinibus & secundo uento? mirificè his omnibus redintegrantur animi. o pratū miro artificio uestitū.* Misi. *Nempe ab admirabili artifice.* Phi. *quàm suauem odorem eructat.* Misi. *Hàc hàc ad sinistram flectito, ut uites cœnum tenacissimum, in quò gradarius tuus statim unguem ammitteret. Quàm contrarius hic cāpus suo uicino, obsitus situ, squalidus, curiosus, horrens petris, & spinis armatus?* Pu. *Non uides esse agrum rudera tum ex uillæ ruinis? & alioqui frumentarius est. Hyberno puluere, uerno luto, magna farra Camille metes.* Phi. *quæso cantilla uersus aliquot, ut soles.* Misi. *Placet.*

Felix ille animi, diuisq; simillimus ipsis,
Quem non mendaci resplendens gloria fuco
Sollicitat, non fastosi mala gaudia luxus:
Sed tacitos sinit ire dies, & paupere cultu

Equi helciarij, qui trahūt nauigiū, aūt similia.

Prymnesiū, funis est, quo nauiculæ terræ alligantur.

Gradarius equus qui sine succussatione molliter incedit.

Virg. 1. Geor.

Exigit innocuæ tranquilla silentia uitæ.

Phil.*Versus facetissimos, et grauissimos. cuius quæso sunt?* Mis.*Non agnosti?* Phil.*Non.* Mis.*Angeli Politiani.* Phi.*Vetustiores putaui,& habent gratiam antiquitatis. Suspicor nos deerrasse.* Mis.*Heus bone vir, quà itur Bononiam?* Rusti. *Aberrastis. obuertite cantheria uestra ad biuium illud, & tenete uiam quam rodit flumen, ea[que] uos non sinet falli. recta est, & simplex usq; ad uetustam quercum, inde ad manum hanc vos præcipitatote.* Mis.*Habemus gratiam.* Rust.*Ducat uos Deus.* Mis.*Mallem currere, quàm sic ab equo isto concuti.* Phi.*Tanto cœnabis auidius.* Mis.*Imò non potero cœnare delassatus, & confractus toto corpore, citius quæram de lecto, quàm de mensa.* Phi.*Sede coniunctis cruribus, non diuaricatis: minus senties laborem.* Mis. *Hoc est fœminarum, & facerem, nisi metuerem derisus & sannas prætereuntium.* Pu. *Siste parumper Philippe, dum hic faber ferrarius calciarit asturconem tuum. cui excussa est solea dextri pedis.* Mis. *Quin potius moremur hic, vt clauso diuersorio sub dio dormiamus.* Phi. *Quid tum? in aperto mundo, an non id præstabilius, quàm in clauso? grauius esset quòd incœnes.*

In Rustico circa initium.

Cãtheria le chinee.

Non diuar. cioè a cauælciõe.

Hoc.i.coniũctis cruribus, caualcar cõ le gambe tutte due da un[o] lato.

SCRIPTIO.

Manricus, & Mendoza, Puer, Magister.

MAn.*Adfuistin' hodie, quum ille haberet orationẽ de utilitatibus scribendi?* Men.*Vbinã?* Man. *In Auditorio Antonij Nebrissensis.* Men.*Minimè uerò, sed recẽse, si qua hæserunt memoriæ.* Man.*Quid ego recenseam? dixit tam multa, ut*

omnia

*omnia propè exciderint.*Men.*Ergo contigit tibi, quod de uasis angusti orificij. Quintilianus dicit, ꝙ superfusam humoris copiam respuunt: sensim si instilles, recipiunt. Sed nihil retinuisti penitus?* Man. *Propemodũ nihil.*Men.*Aliquid igitur.*Man.*Perpusillum.* Men. *Isthuc ipsum perpusillum fac mihi etiam commune.* Man.*Primum omnium aiebat esse per quàm admirabile, tantam uarietatem humanarum uocum paucis potuisse litteris comprehendi: deinde amicos absenteis posse inter se beneficio literarum colloqui. Addebat, nihil esse uisum mirabilius apud insulas istas a regibus nostris recens inuentas, unde aurũ adfertur, quàm posse inter se homines aperire quæ sentiant, tanto interuallo regionũ missa chartula aliqua maculis nigris distincta. Rogabant enim, an papyrus sciret loqui. hæc ille, & alia ꝑmulta, quæ sum oblitus.*Men.*Quandiu dixit?*Man.*Horas duas.*Men.*Ex tã lõga oratione tam paucula mandasti memoriæ?*Man. *Mandaui quidem memoriæ, sed ea noluit retinere.*Men.*Planè doliũ habes filiarum Danai.*Man.*Imò excepi cribro, nõ dolio.* Men.*Accersamus aliquem, qui tibi ea quæ ille dixit, redigat in memoriam.*Man. *Mane tamen, nam aliud quiddam cogitatione quæro, teneo.*Men. *Eloquere tandem, cur non excipiebas penna?* Man. *Non erat ad manum.*Men.*Ne pugillares quidem?* Man. *Ne pugiles quidem.*Men. *Exprime hoc tandem.*Man.*Aufugit iam. tu excussisti menti, tam odiosè interpellando.*Men.*Hui, tam citò?*Man. *Redijt in memoriã. Ex autoritate nescio cuius scriptoris affirmabat, nihil esse ad magnam eruditionem compendiosius,*

Lib. 1. ca. 2. circa fi.

quã probè ac celeriter pingere. Men. *quis est autor?* Man. *Nomen sæpe audiui, sed memoria effluxit.* Men. *Vt alia. sed huic præcepto non paret uulgus nostræ nobilitatis, quæ pulchrum & decorum sibi eße ducit, nescire literas formare: dicas scarificationem eße gallinarum, & nisi præmonitus sis cuius sit manus, nunquam diuinaris.* Man. *Et ea de causa uides, quàm crassi sint homines, quàm amentes, & opinionibus corruptissimis.* Men. *quomodo sunt vulgus, si nobiles? an non hæc multum inter se distant?* Man. *quia vulgus non vestibus & poßeßionibus distinguitur, sed uita & iudicio de rebus integro.* Men. *Vin' ergo ut nos a uulgari ista inscientia uindicemur? tradamus nos huic exercitamento.* Man. *Nescio quo pacto naturale est mihi. distortè, inæqualiter, perturbatè exarare literas.* Men. *Hoc habes nobilitatis: exerceas te: nam assuefactio mutabit, quod naturale esse ducis.* Man. *Sed ubi is habet?* Men. *Ex metu id quæris qui nec audiui hominem, nec vidi, quum ipse eum audieris. tu, quantum intelligo, uelles omnia ingeri tibi præmansa imos.* Man. *Nunc commemini: aiebat sibi domum conductam iuxta ædem diuorum Iusti et Pastoris.* Men. *Est ergo uicinus vesper, camus.* Man. *Heus puer, vbi est magister?* Pu. *In illo cõclaui.* Man. *quid agit?* Pu *Docet quosdam.* Man. *Significa illi, astare hic præforibus, qui huc etiam veniunt, vt ab eo doceantur.* Mag. *qui sunt pueri isti? quid petunt?* Pu. *Te cupiunt conuentum.* Mag. *Admitte eos ad me rectà.* Man. & Men. *Optamus tibi salutem, & omnia prospera Magister.* Mag. *Et ego uicissim uobis.*

feli-

felicem huc ingressum. Sospitet uos Christus. quid est? quid uultis? Man. Doceri abs te artem istam, quam profitere, si modo uacat, & si uis. Mag. Profecto oportet uos esse pueros honestissimè educatos, qui & sic loquamini, & tam modesto sitis ore. Nunc uerò magis, quum tota facie suffudit se uobis rubor. confidite filij, nam iste est color uirtutis. qui uocamini? Man. Manricus & Mendoza. Mag. Nomina ipsa testantur ingenuam educationem, & generosos animos. Ita demum eritis uerè nobiles, si ijs artibus excolatis animos, quæ maximè sunt dignissimæ claris natalibus: quanto magis sapitis uos, quàm multitudo ista nobilitatis, qui eo se habitum iri generosiores sperant, quò imperitius pingant literas. Sed minime est hoc mirandum: quandoquidem persuasio hæc dementiam nobilitatis iampridem inuasit, nihil esse abiectius aut uilius, quàm aliquid scire. Ergo uidere est, illos epistolis a librarijs suis compositis subscribentes id quod legi nullo pacto potest, nec scias a quo tibi epistola mittatur, nisi sit a tabellario prædictum, aut signum agnoscas. Man. Id modo ego & Mendoza quærebamur, Mag. Sed uenitis huc armati? Man. Minime uerò bene præceptor. uapularemus a nostris pedagogis, si ausi essemus arma hac ætate uel aspicere, nedum tangere. Mag. Ah ah non loquor de armis crudelitatis, sed de istis scriptorijs, quę ad præsentem rem faciunt. Habetis thecam pennariam cum pennis. Mag. Quid est rei theca pennaria? an ea, quam nos calamariam nominamus? Mag. Ea ipsa. nam antiquissimi homines solebant stylis scribere: quibus successe-

runt calami, & potissimum Nilotici. Agareni, si quos uidistis, harundinibus scribunt a dextra in sinistram, sicut oẽs penè ad Orientem nationes: Europa Græcos secuta, contrà a sinistra in dextram. Man. *Etiam Latini?* Mag. *Latini quoque, filij: sed hi a Græcis habent originem, & olim ueteres Latini scribebant in membrana deletili, quæ uocabatur palimpsestos. tum una tãtum facie. nam qui utrinque erant libri conscripti, epistographi dicebantur: qualis fuit Horestes ille Iuuena*
Sat.2. *lis; scriptus & in tergo, nec dum finitus. Sed hæc aliàs. nunc ea quæ instant. Anserinis pennis scribimus, aliqui gallinaceis. Vestræ istæ sunt egregie habiles. nam sunt caule ampla, & nitida, & firma. detrahite plumulas scalpello, & detruncate aliquid è cauda: tum eradite, si quam habent scabriciem, nam læuigatæ fiunt aptiores.* Man. *Nunquã ego gero nisi deplumatas, & nitidas. sed institutor meus docuit me eas leues facere saliua, & affricatione aduersum tunicam, uel fęminicruralia.* Mag. *Præsens consilium.* Men. *Doce nos aptare pennas.* Mag. *Primum oĩum rescindetis utrinque caput, ut fiat bifurcata: tum in superiore parte incisurã facite scalpello sensim ducto, quę crena uocatur: hinc æquate duos illos pedunculos, seu mauultis nominare cruscula, ita tamen, ut altius sit dextrum, in q̃d penna scribendo incumbit: id tamẽ discrimẽ uix perceptibile oportet eße. Pennam si firmius uis chartæ imprimere, tribus digitis teneto: sin celebrius, duobus, pollice & indice, more Italico. Nam medius inhibet magis cursum, & moderatur, ne se immodicè effundat, quàm adiuuat.* Mag. *Profer atramentarium.*

*rium.*Men. *Hem,cornu atramentarium elapſum eſt mihi uenienti.*Mag. *Puer proper ampullã illam atramentariã, ex ea effundemus in hoc mortariolũ plumbeum.*Men. *Sine peniculo?* Mag. *Ita haurias penna liquidius,& commodius, nam in goſſipio,uel filo bombycini,aut lini,quum pennam intingis,adhęret ſemper crenæ fibra aliqua uel flocculus, in quo detrahendo fit mora ſcriptioni:aut ſi non detrahas, lituras uerius effingas,quã literas.*Men. *Ego ex ſodalium cõſilio linteolum Melitenſe indo, aut bombycinum læue ac tenue.* Mag. *Iſtud uerè eſt ſatius. Cæterùm multò præſtat,ſolum attramentum infundere in mortariolo quidem fixo,nam quod circum geſtandum eſt,huic omnino opus eſt peniculo. Cæterum habetis chartã.* Men. *Hanc.*Mag. *Aſperam admodum, & quæ pennam remoretur,ne inoffenſe decurrat, quod eſt ſtudijs noxiũ. Nã dũ luctaris cum ſcabricie chartæ, elabuntur multa ex ijs,quæ ſcribenda cogitaueras.Hoc genus chartæ amplæ,denſæ,duræ, ſcabræ, librarijs relinquite: quæ ideo libraria nuncupatur,quod ex eis fiant ad diuturnitatem libri.nec illã quotidiano uſui paraueris grandem,auguſtanam,ſiue imperialem,quę de rebus ſacris hieratica nominatur: quales uidetis in libris ſacrarum ædium.acquirite uobis chartam epiſtolarem,quæ ex Italia adfertur optima,tenuiſſima, & firma; uel vulgarem illam,quam ex Gallia important,quam paſſim inuenietis uenalem in ſingulos codices numis octonis plus minus. dabitur uobis pro corollario philura una aut altera chartæ emporeticæ, quam bibulam dicimus.* Mend.*Quæ eſt horum nominum ratio?nam*

Bombycinum tafetanũ uulgò.

ſæpe

*sæpe dubitaui.*Mag. *Emporetica de Græco uenit, ab inuoluendis mercibus,& bibula, quod atramentum absorbeat.ita non erit nobis opus fufuribus, aut sabulo, uel puluere de pariete eraso. Sed omnium optimum est,quum per se literæ exiccantur,eo enim modo diuturniores fiunt. Proderit tamen emporetica, quam sub manum extendatis, ne sudore, aut sordibus maculetis papyri candorem.*Man. *Cedo iam nobis, si uidetur, exemplar.* Mag.*Primum abecedarium, deinde syllabatim, tum uerba coniuncta, ad hunc modum:Disce puer, quibus fias sapientior, & proinde melior.Voces sunt animorum signa inter præsentes, literæ inter absentes. Hæc effingite, & redite huc a prandio,uel cras, ut scripturam uestram emendem.* Man. *Faciemus. interea commendamus te Christo.* Mag. *Et ego uos eidem.*Men.*Secedamus, ut absque interuentu sodalium & interpellatione meditemur, quæ a magistro hoc accepimus.* Man. *Placet mihi, ita fiat.*Men.*Ventum est,quò uolebamus. Assideamus in his saxis.*Man.*Etiã,sed aduersa a Sole.* Men. *Mutua mihi dimidium chartę folium, quòd reddam cras.* Man.*Sufficit tibi hoc frustulum.*Men.*Hui, non capiet sex uersus, ex meis pręsertim.* Man. *Scribe in utraque facie,& duc uersus densiores. quid necesse habes tam magna interstitia relinquere?* Men. *Egone?uix interuallum est ullum. nam literę sese utrinque attingunt. præsertim quæ longos habent apices, aut pedes,ut b,& p, Sed quid tu? iamne duos uersus exarasti? & quidem eleganter, nisi quòd sunt praui.* Man.*Scribe tu seorsum,& tace.*Men. *Enimuero penna*

na, & atramento hoc scribi nullo pacto potest. Man. *Quid ita?* Men. *Non cernis, vt penna respergit chartam atramento extra literas?* Man. *At atramentum meum adeò est crassum, ut limum esse credas. aspice amabò, ut hæret in summa crena, nec ad characteres formandos defluit. Quin igitur vtriq; incōmodo medemur, tu de cuspidibus pennæ rescinde scalpello, quo ad atramentum commodè colligat in literas: ego in atramentarium, quo sit atramentum liquidius, instillabo guttas aquæ aliquot.* Men. *Immerito potius.* Man. *Oh ne lotium? fætebit atramentum ipsum, & quicquid scripseris: nec facilè deinceps odorem hunc elueris è peniculo. optimum esset acetum, si haberes ad manum. nam hoc ui sua statim disrarat densum atramentum.* Men. *Verùm: sed periculum est ne acrimonia sua chartam penetret.* Man. *Nihil tale metuas, hæc charta maximè omnium continet atramentum, ne effluat.* Men. *Extremæ huius tuæ chartæ oræ inæquales sunt, rugatæ, et asperæ.* Man. *De marginato chartam aliquantum forficibus, nam hoc est etiā elegantius. aut citra eam asperitatem scribendo subsiste. Tibi semper leuissimæ offensiones satis magno impedimento sunt, ne pergas: sed quicquid est in manibus abijcias ilico.* Men. *Redeamus iam ad præceptorem.* Man. *Videtur tibi tēpus?* Men. *Metuo, ne præterierit iam tempus, nam solet maturè cœnare.* Man. *Eamus, ingredere tu prior, qui habes minus cordis.* Men. *Imò tu potius, qui minus frontis.* Man. *Vide ne quis ab illo exeat, qui deprehendat hic nos iocantes, & lasciuientes. Pulsemus fores annulo, etsi paten-*

tes.nam hoc fuerit urbanius. At at. Pu. *Quis istic? recta introeas, quisquis es.* Man. *Nos sumus. vbi est institutor?* Pu. *In conclaui.* Men. *Omnia sint tibi fausta præceptor.* Mag. *Fœliciter veneritis.* Men. *Effinximus quinquies aut sexies tuum exemplar in eadem charta, referimus hoc opus nostrum ad te, emendandũ.* Mag. *Rectè facitis. Ostendite. post hac relinquite maiorem intercapedinem uersuum, ut sit ubi ego possim corrigere uestra errata ad emendationem. Hæ literæ sunt admodum inæquales, quod est in scribendo fœdum. Animaduertite, quanto n, maius est q̃ e; & o, quã orbis huius p?nam literarum corpora oĩa oportet esse equalia.* Men. *Quid queso uocas corpora?* Mag. *Media in literis, præter apiculos, & pedunculos, si quos habent: apices habent b & l: pedes p & q. Iam in eodem m, crura sunt imparia primum breuius est medio, & nimis magnam caudam trahit, sicuti & illud a. nec satis imprimitis pennam chartæ, uix hæret atramentũ, nec dignoscas quæ sint elementa. Quòd literas has transformare tentaris in alias, erasis particulis cuspide scalpelli, magis deturpasti scripturam. satius fuisset, tenuem lituram inducere, tum & quod superest uerbi in fine uersus transferre in caput sequentis, modo integræ sint semper syllabæ, quas secari non patitur lex Latinæ scriptionis. Augustum Cæsarem produnt memoriæ non solitum uerba diuidere, nec ab extrema parte uersuum abundantes literas in alteram transferre, sed ibidem statim subijcere, & circunducere.* Man. *Nos id libenter imitabimur, quoniam exemplum est regis.* Mag. *Rectè facitis, quomodo enim aliter*

ter approbaretis vos ex illius eße satos sanguine? Sed ne coniungatis omnes literas, nec omnes separetis. Sũt quę uinciri inter se postulent, ut caudatę cum alijs, uelut a, l, u, item hastatæ, ut f, & t. Sunt quæ recusent, nempe orbiculatæ, p, o, b. Quantum poteritis, recto capite scribite. nam inflexo atque incumbenti, defluunt humores ad frontem & oculos: unde morbi nascuntur multi, et uidendi imbecillitas. Accipite alterum exemplar, quod exprimatis Deo propitio.

Sed propera, nec te uenturas differ in horas, Oui. 1. de Rem. am.
Qui nõ est hodie, cras minus aptus erit. Et aliud
Currant uerba licet, manus est uelocior illis,
Nondum linguæ suum, dextra peregit opus.

Men. *Visne etiam ut lituram hanc reddamus?* Mag. *Lituram sanè, modò ut alia probò exarata.* Men. *Interea optamus te bellissimè ualere.*

VESTITVS ET DEAMBVLAtio Matutina.

Bellinus, Maluenda, Ioannes Gomezulus.

MAl. *Nempè hoc assiduè? iã clarũ mane fenestras intrat. Stertimus, indomitũ quod despumare falernum sufficiat.* Persius Sat. 3. Bell. *Apparet profectò insanire te. nã alioqui nec tam multò mane esses experrectus, nec uersus funderes, & quidẽ satyricos, quo manifestius trahitur tuã patefacias.* Mal. *Accipe ergo epigrãmatarios, edentulos & salsos: Surgite, iam pueris uendit ientacula pistor. Cristatæque sonant undique lucis aues.* Mart. li. 4. in fi. li. Bell. *Istud de ientaculo citius mihi somnum excuteret, quàm clamores tui.* Mal. *Festiuissime nugator, precor tibi felicem hunc diem.* Bell.

Et ego tibi faustam noctem,& bonum cerebrum,ut simul & dormire possis, et soluta oratione loqui. Mal. *Quæso te,seriò responde, si modò seriò potes unquam loqui,quam horam censes nunc esse?* Bell. *Medium noctis,uel plus paululum.* Mal. *In quo horologio?* Bell. *In meo domestico.* Mal. *Vbi tandem est tuum horologium domesticum? tu ut horologium unquam habueris,aut inspexeris,cui omnis hora est semper dormiendi,edendi,ludendi: studendi uerò nunquam?* Bell. *Atqui hic ego habeo horologium mecum.* Mal. *Vbi? ostende.* Bel. *In meis oculis. vide, ut nulla ui aperiri possint. obdormi rursus obsecro, aut certè tace.* Mal. *Quid malum est carosis hæc, seu verius lethargus & mors quędam? quandiu putas nos iam dormisse?* Bell. *Horas duas vel ad summum tres.* Mal. *Ter ternas.* Bell. *Qui fieri isthuc potest?* Mal. *Gomezule, i curriculo ad solarium Franciscanorum, & contemplare quota sit hora.* Bell. *Apage solarium, quum sol nondum sit ortus.* Mal. *Ortus uerò? aperi fenestram istam uitream,heus tu puer, ut uerberet sol huius oculos suis radijs, plena sunt iam sole omnia, & vmbræ minores.* Bel. *Quid tibi est rei cum ortu solis, & occasu? sine illum priorem te surgere, cuius maius est conficiundum iter diurnum: Gomezule, cursim contendito ad D. Petri, ibi aspicito & in horologio machinali quæ sit hora, & in gnomone.* Gom. *Vtrunque sum intuitus: in solario parum abest umbra a secunda linea, in horologio digitus indicat horam paulò plus quinta.* Bell. *Quid narras? aliud ergo agendum restat tibi, ut hic sistas mihi fabrum ferrariũ ex*

vico

uico Lapideo, qui forcipe distungat has palpebras tã affixas. dic ei, reuellendum eße è foribus seram aliquam, cuius sit amissa clauis. Gom. Vbi nam habet? Ma. Iste uerò seriò accerseret. Desine iam nugari, & surge. Bell. Surgamus tandem, quando ita obstinasti animo. Vah, quàm es odiosus sodalis. Exuscita me Christe ex somno peccati ad uigiliam iustitię, transfer me ex nocte mortis ad lucem uitę. Amen. Mall. Feliciter tibi procedat hęc lux. Bell. Et tibi hæc eadem, & aliæ quàm plurimæ lętæ ac faustę: hoc est, ut eam ita transigas, ne cuius uirtutem lędas, neu quis tuam. Puer adferto subuculam mundam, nam hanc iam totos sex dies gestaui. hem arripe pulicem illum salientem. Omitte nunc uenationem pulicarem. quantulum erit pulicem unum in cubili hoc extinguisse? Mal. Quãtum guttam unam aquæ Diliæ huic adimere. Bell. Imò uerò mari ipsi Oceano. Nolo hanc subuculam collari rugato, sed alteram illam plano. nam rugę hæ quid aliud sunt hoc tempore, quàm nidi, aut receptacula pediculorum & pulicum? Mal. Inepte, existes repentè diues habebis pecus album, & pecus nigrum. Cell. Peculium numerosum magis, quàm quæstuosum: & comites, quo malim semper uidere in uicinia, quàm domi meæ. Iube famulam resuere latera huius subuculæ, & quidem filo serico. Gom. Non habet. Bell. Lineo igitur, aut laneo, aut etiam si ita habet ei, sparteo. nunquam famula hæc habet, quod est opus, quod uerò non est opus affatim. te uerò Gomezule nolo ego eße diuinatorem. exequere mandatum meum, & renuntia: ne arioleris, quid sit futurum. Excute

Dilia, fluuius est Louanii. Fex populi uidẽtur.

Muscariũ setaceum, scopula uocatur uulgò.

Vdones, sunt calceoli lintei.

pul-

pureum. ea est taberna diuersoria sita contrà regiam pyramidem, non procul à domo Curionis. Misi. *Qua egrediemur?* Phi. *Per portam Marcellinam, ad dextram, simplici uia et directa.* Misi. *Imò teneamus hac semitam, uia iucunda & placida.* Phi. *Minimè uerò, nihil commodius ac tutius, quàm uia Regia. nam trãsuersis itineribus omittemus comites: præsertim quod trames ille, nisi me fallit memoria, est ualde sinuosus, & ambagiosus.* Misi. *Qui sunt isti hastati? uidentur milites ex istis mercenariis.* Phi. *Quid agendum?* Misi. *Reuertamur ne nos spolient.* Phi. *Progrediamur: nam facile euademus eos cursu equorum per campos.* Misi. *Quid si gestent tormenta manuaria?* Phi. *Nihil tale cerno, sed solas sarissas.* Misi. *Accede propius puer.* Pu. *quid rei est?* Misi. *Non tu uides illos Germanos?* Pu. *quos?* Misi. *Illos huc uenientes aduersus nos.* Pu. *Planè sunt Germani, sed Parisienses, rustici duo cum suis baculis.* Misi. *Profectò ita est. bene sit tibi, animam mihi & uitam reddidisti. Sed ubi Misospudus & Planetes?* Pu. *Rhedarius iratus, quod non quantum postulauerit accipiat, duxit eos uia salebrosa: equi dum magna enituntur ui rotas in alto ceno hærentes extrahere, temonem & helcia confregerunt. tum canthi reuulsi sunt cum clauis, & ipse rotam suﬄaminauerat imprudens, bili excæcatus: nunc ea reficit stomachabundus, & conuitians diuis omnibus, uectores quoque diris deuouens atrocissimis.* Phi. *quæ capiti illius sint.* Pu. *Puto eos rheda relicta transituros in sarracum, quod sine onere habet iter Boloniam. Glaucus & Diomedes ingressi erant in*

Curio, est sacerdos, qui præest parœciæ, curatus uulgò.

Tormenta manuaria, quas sclopetas uocant.

Sarissæ hastæ prælongæ, ita a Macedonibus uocatæ.

Helcium ἀπὸ τοῦ ἕλκειν quod est traho ualet spartum funis quo pectori equorũ adnexo trahuntur onera.

Canthus ferrũ quo superficies rotæ uincitur.

in scapha quandam, sed nautæ negant se hoc uento posse remis aut comitis agere nauigium. equos helciarios narrant omnes esse occupatos, nescio qua materia uehenda: ita nondum religarant prymnesium. Phi. De naulo nihil noui? Pla. Nihil prorsum. Phi. Minus est, sed conijcio quid futurum sit, non peruenient illi Boloniam ante serum diei. Misi. quid tum? Sumemus diem crastinum totum ad reficiendum animum. Aspice ut fluuiolus ille leniter labitur, aquæ plane crystallinę inter scrupos aureos, quàm iucundum murmur? Audis lusciniolam, & carduelem? Profectò territorium hoc Parisiense amœnissimum est. Phi. quod spectaculum potest esse huic par? quàm placido agmine fluit Sequana? ut fertur nauicula illa plenis sinibus & secundo uento? mirificè his omnibus redintegrantur animi. o pratū miro artificio uestiuū. Misi. Nempe ab admirabili artifice. Phi. quàm suauem odorem eructat. Misi. Hàc hàc ad sinistram flectito, ut uites cœnum tenacissimum, in quò gradarius tuus statim unguem ammitteret. Quàm contrarius hic cāpus suo uicino, obsitus situ, squalidus, curiosus, horrens petris, & spinis armatus? Pu. Non uides esse agrum rudera tum ex uillæ ruinis? & alioqui frumentarius est. Hyberno puluere, uerno luto, magna farra Camille metes. Phi. quæso cantilla uersus aliquot, ut soles. Misi. Placet.

Equi helciarij, qui trahūt nauigiū, aūt similia.

Prymnesiū, funis est, quo nauiculę terræ alligantur.

Gradarius equus qui sine succussatione molliter incedit.

Felix ille animi, diuisq; simillimus ipsis,
Quem non mendaci resplendens gloria fuco
Sollicitat, non fastosi mala gaudia luxus:
Sed tacitos sinit ire dies, & paupere cultu

Virg. 1. Geor.

 Exigit

Exigit innocuæ tranquilla silentia uitæ.

Phil.*Versus facetissimos, et grauissimos. cuius quæso sunt?*Mis.*Non agnosti?*Phil.*Non.*Mis.*Angeli Politiani.*Phi.*Vetustiores putaui,& habent gratiam antiquitatis. Suspicor nos deerrasse.* Mis.*Heus bone vir, quà itur Bononiam?* Rusti. *Aberrastis. obuertite cantheria uestra ad biuium illud, & tenete uiam quam rodit flumen, ea uos non sinet falli. recta est, & simplex usq, ad uetustam quercum, inde ad manum hanc vos præcipitatote.*Mis.*Habemus gratiam.* Rust.*Ducat uos Deus.*Mis.*Mallem currere, quàm sic ab equo isto concuti.*Phi.*Tanto cœnabis auidius.*Mis.*Imò non potero cœnare delassatus, & confractus toto corpore, citius quæram de lecto, quàm de mensa.* Phi.*Sede coniunctis cruribus, non diuaricatis: minus senties laborem.* Mis. *Hoc est fœminarum, & facerem, nisi metuerem derisus & sannas prætereuntium.* Pu. *Siste parumper Philippe, dum hic faber ferrarius calciarit asturconem tuum. cui excussa est solea dextri pedis.* Mis. *Quin potius moremur hic, vt clauso diuersorio sub dio dormiamus.* Phi. *Quid tum? in aperto mundo, an non id præstabilius, quàm in clauso? grauius esset quòd incœnes.*

In Rustico circa initium.

Cãtheria le chinee.

Non diuar. cioè a caualciõe.

Hoc.i.con iũctis cruribus, caualcar cõ le gambe tutte due da un lato.

SCRIPTIO.

Manricus,& Mendoza, Puer, Magister.

MAn.*Adfuistin' hodie, quum ille haberet orationẽ de utilitatibus scribendi?* Men.*Vbinã?* Man. *In Auditorio Antonij Nebrissensis.* Men.*Minimè uerò, sed recẽse, si qua hæserunt memoriæ.* Man.*Quid ego recenseam? dixit tam multa, ut*

omnia

*omnia propè exciderint.*Men.*Ergo contigit tibi,quod de uasis angusti orificij.Quintilianus dicit,*q *superfusam humoris copiam respuunt: sensim si instilles,recipiunt.Sed nihil retinuisti penitus?* Man. *Propemodũ nihil.*Men.*Aliquid igitur.*Man.*Perpusillum.* Men. *Isthuc ipsum perpusillum fac mihi etiam commune.* Man.*Primum omnium aiebat esse per quàm admirabile, tantam uarietatem humanarum uocum paucis potuisse litteris comprehendi: deinde amicos absenteis posse inter se beneficio literarum colloqui. Addebat, nihil esse uisum mirabilius apud insulas istas a regibus nostris recens inuentas,unde aurũ adfertur,quàm posse inter se homines aperire quæ sentiant,tanto interuallo regionũ missa chartula aliqua maculis nigris distincta.Rogabant enim,an papyrus sciret loqui.hæc ille,& alia ꝑmulta,quæ sum oblitus.*Men.*Quandiu dixit?*Man.*Horas duas.*Men.*Ex tã lõga oratione tam paucula mandasti memoriæ?*Man. *Mandaui quidem memoriæ.sed ea noluit retinere.*Men.*Planè doliũ habes filiarum Danai.*Man.*Imò excepi cribro, nõ dolio.* Men.*Accersamus aliquem, qui tibi ea quæ ille dixit, redigat in memoriam.*Man. *Mane tamen, nam aliud quiddam cogitatione quæro,teneo.*Men. *Eloquere tandem, cur non excipiebas penna?* Man. *Non erat ad manum.*Men.*Ne pugillares quidem?* Man. *Ne pugiles quidem.*Men. *Exprime hoc tandem.*Man.*Aufugit iam. tu excussisti menti, tam odiosè interpellando.*Men.*Hui,tam citò?*Man. *Redijt in memoriã. Ex autoritate nescio cuius scriptoris affirmabat, nihil esse ad magnam eruditionem compendiosius,*

Lib. 1. ca. 2. circa fi.

quã probè ac celeriter pingere. Men. *quis est autor?* Man. *Nomen.sæpe audiui, sed memoria effluxit.* Men. *Vt alia.sed huic præcepto non paret uulgus nostræ nobilitatis, quæ pulchrum & decorum sibi esse ducit,nescire literas formare: dicas scarificationem esse gallinarum, & nisi præmonitus sis cuius sit manus,nunquam diuinaris.* Man. *Et ea de causa uides, quàm crassi sint homines,quàm amentes, & opinionibus corruptissimis.* Men. *quomodo sunt vulgus,si nobiles? an non hæc multum inter se distant?* Man. *quia vulgus non vestibus & possessionibus distinguitur,sed uita & iudicio de rebus integro.* Men. *Vin' ergo ut nos a uulgari ista inscientia uindicemur? tradamus nos huic exercitamento.* Man. *Nescio quo pacto naturale est mihi.distortè, inæqualiter, perturbatè exarare literas.* Men. *Hoc habes nobilitatis: exerceas te:nam assuefactio mutabit, quod naturale esse ducis.* Man. *Sed ubi is habet?* Men. *Ex metu id quæris qui nec audiui hominem,nec vidi,quum ipse eum audieris.tu,quantum intelligo, uelles omnia ingeri tibi præmansa imos.* Man. *Nunc commemini: aiebat sibi domum conductum iuxta ædem diuorum Iusti et Pastoris.* Men. *Est ergo uicinus vesper,eamus.* Man. *Heus puer,vbi est magister?* Pu. *In illo cõclaui.* Man. *quid agit?* Pu. *Docet quosdam.* Man. *Significa illi, astare hic præforibus,qui huc etiam veniunt, vt ab eo doceantur.* Mag. *qui sunt pueri isti? quid petunt?* Pu. *Te cupiunt conuentum.* Mag. *Admitte eos ad me rectà.* Man.& Men. *Optamus tibi salutem, & omnia prospera Magister.* Mag. *Et ego uicissim uobis*

feli-

felicem huc ingressum: Sospitet uos Christus. quid est? quid uultis? Man. *Doceri abs te artem istam, quam profitere, si modo uacat, & si uis.* Mag. *Profecto oportet uos esse pueros honestissimè educatos, qui & sic loquamini, & tam modesto sitis ore. Nunc uerò magis, quum tota facie suffudit se uobis rubor. confidite filij, nam iste est color uirtutis. qui uocamini?* Man. *Manricus & Mendoza.* Mag. *Nomina ipsa testantur ingenuam educationem, & generosos animos. Ita demum eritis uerè nobiles, si ijs artibus excolatis animos, quæ maximè sunt dignissimæ claris natalibus: quanto magis sapitis uos, quàm multitudo ista nobilitatis, qui eo se habitum iri generosiores sperant, quò imperitius pingant literas. Sed minime est hoc mirandum: quandoquidem persuasio hæc dementiam nobilitatis iampridem inuasit, nihil esse abiectius aut uilius, quàm aliquid scire. Ergo uidere est, illos epistolis a librarijs suis compositis subscribentes id quod legi nullo pacto potest, nec scias a quo tibi epistola mittatur, nisi sit a tabellario prædictum, aut signum agnoscas.* Man. *Id modo ego & Mendoza quærebamur,* Mag. *Sed uenitis huc armati?* Man. *Minime uerò bene præceptor. uapularemus a nostris pedagogis, si ausi essemus arma hac ætate uel aspicere, nedum tangere.* Mag. *Ah ah non loquor de armis crudelitatis, sed de istis scriptorijs, quę ad præsentem rem faciunt. Habetis thecam pennariam cum pennis.* Mag. *Quid est rei theca pennaria? an ea, quam nos calamariam nominamus?* Mag. *Ea ipsa. nam antiquissimi homines solebant stylis scribere: quibus successe-*

runt calami, & potissimum Nilotici. Agareni, si quos uidistis, harundinibus scribunt a dextra in sinistram, sicut oẽs penè ad Orientem nationes: Europa Græcos secuta, contrà a sinistra in dextram. Man. *Etiam Latini?* Mag. *Latini quoque, filij: sed hi a Græcis habent originem, & olim ueteres Latini scribebant in membrana deletili, quæ uocabatur palimpsestos. tum una tãtum facie. nam qui utrinque erant libri conscripti, epistographi dicebantur: qualis fuit Horestes ille Iuuena*
Sat.2. *lis; scriptus & in tergo, nec dum finitus. Sed hæc aliàs. nunc ea quæ instant. Anserinis pennis scribimus, aliqui gallinaceis. Vestræ istæ sunt egregie habiles. nam sunt caule ampla, & nitida, & firma. detrahite plumulas scalpello, & detruncate aliquid è cauda: tum eradite, si quam habent scabriciem, nam læuigatæ fiunt aptiores.* Man. *Nunquã ego gero nisi deplumatas, & nitidas. sed institutor meus docuit me eas leues facere saliua, & affricatione aduersum tunicam, uel fęminicruralia.* Mag. *Præsens consilium.* Men. *Doce nos aptare pennas.* Mag. *Primum oĩum rescindetis utrinque caput, ut fiat bifurcata: tum in superiore parte incisurã facite scalpello sensim ducto, quę crena uocatur: hinc æquate duos illos pedunculos, seu mauultis nominare cruscula, ita tamen, ut altius sit dextrum, in qđ penna scribendo incumbit: id tamẽ discrimẽ uix perceptibile oportet eße. Pennam si firmius uis chartæ imprimere, tribus digitis teneto: sin celebrius, duobus, pollice & indice, more Italico. Nam medius inhibet magis cursum, & moderatur, ne se immodicè effundat, quàm adiuuat.* Mag. *Profer atramentarium.*

*rium.M*en. *Hem,cornu atramentarium elapſum eſt mihi uenienti.M*ag. *Puer proper ampullã illam atramentariã, ex ea effundemus in hoc mortariolũ plumbeum.M*en. *Sine peniculo?* Mag. *Ita haurias penna liquidius,& commodius, nam in goſſipio,uel filo bombycini,aut lini,quum pennam intingis,adhęret ſemper crenæ fibra aliqua uel flocculus, in quo detrahendo fit mora ſcriptioni:aut ſi non detrahas, lituras uerius effingas,quã literas.M*en. *Ego ex ſodalium cõſilio linteolum Melitenſe indo, aut bombycinum læue ac tenue.* Mag. *Iſtud uerè eſt ſatius. Cæterùm multò præſtat,ſolum attramentum infundere in mortariolo quidem fixo,nam quod circum geſtandum eſt,huic omnino opus eſt peniculo. Cæterum habetis chartã. M*en. *Hanc.M*ag. *Aſperam admodum, & quæ pennam remoretur,ne inoffenſe decurrat, quod eſt ſtudijs noxiũ. Nã dũ luctaris cum ſcabricie chartæ, elabuntur multa ex ijs,quæ ſcribenda cogitaueras.Hoc genus chartæ amplæ,denſæ,duræ, ſcabræ, librarijs relinquite: quæ ideo libraria nuncupatur,quod ex eis fiant ad diuturnitatem libri.nec illã quotidiano uſui paraueris grandem,auguſtanam,ſiue imperialem,quę de rebus ſacris hieratica nominatur: quales uidetis in libris ſacrarum ædium.acquirite uobis chartam epiſtolarem,quæ ex Italia adfertur optima,tenuiſſima, & firma; uel vulgarem illam,quam ex Gallia important,quam paſſim inuenietis uenalem in ſingulos codices numis octonis plus minus. dabitur uobis pro corollario philura una aut altera chartæ emporeticæ, quam bibulam dicimus. M*end. *Quæ eſt horum nominum ratio? nam*

Bombycinum tafetanũ uulgò.

ſæpe

*ſæpe dubitaui.*Mag. *Emporetica de Græco uenit, ab inuoluendis mercibus,& bibula, ꝙ atramentum abſorbeat.ita non erit nobis opus ſufuribus, aut ſabulo, uel puluere de pariete eraſo. Sed omnium optimum eſt,quum per ſe literæ exiccantur,eo enim modo diuturniores fiunt. Proderit tamen emporetica, quam ſub manum extendatis, ne ſudore, aut ſordibus maculetis papyri candorem.*Man. *Cedo iam nobis, ſi uidetur, exemplar.* Mag.*Primum abecedarium, deinde ſyllabatim, tum uerba coniuncta, ad hunc modum: Diſce puer, quibus fias ſapientior, & proinde melior.Voces ſunt animorum ſigna inter præſentes, literæ inter abſentes. Hæc effingite, & redite huc a prandio,uel cras, ut ſcripturam ueſtram emendem.* Man. *Faciemus. interea commendamus te Chriſto.* Mag. *Et ego uos eidem.*Men.*Secedamus, ut abſque interuentu ſodalium & interpellatione meditemur, quæ a magiſtro hoc accepimus.* Man. *Placet mihi, ita fiat.*Men.*Ventum eſt,quò uolebamus. Aſſideamus in his ſaxis.*Man.*Etiã,ſed aduerſa a Sole.* Men. *Mutua mihi dimidium chartę folium, quod reddam cras.*Man.*Sufficit tibi hoc fruſtulum.*Men.*Hui, non capiet ſex uerſus, ex meis prçſertim.* Man. *Scribe in utraque facie,& duc uerſus denſiores. quid neceſſe habes tam magna interſtitia relinquere?* Men. *Egone?uix interuallum eſt ullum. nam literę ſeſe utrinque attingunt. præſertim quæ longos habent apices, aut pedes,ut b,& p, Sed quid tu? iamne duos uerſus exaraſti? & quidem eleganter, niſi quòd ſunt praui.* Man.*Scribe tu ſeorſum,& tace.*Men. *Enimuero pen*

na

na, & atramento hoc ſcribi nullo pacto poteſt. Man. *Quid ita?* Men. *Non cernis, vt penna reſpergit chartam atramento extra literas?* Man. *At atramentum meum adeò eſt craſſum, ut limum eſſe credas. aſpice amabò, ut hæret in ſumma crena, nec ad characteres formandos defluit. Quin igitur vtriq; incõmodo medemur, tu de cuſpidibus pennæ reſcinde ſcalpello, quo ad atramentum commodè colligat in literas: ego in atramentarium, quo ſit atramentum liquidius, inſtillabo guttas aquæ aliquot.* Men. *Immerito potius.* Man. *Oh ne lotium? fœtebit atramentum ipſum, & quicquid ſcripſeris: nec facilè deinceps odorem hunc elueris è peniculo. optimum eſſet acetum, ſi haberes ad manum. nam hoc ui ſua ſtatim diſrarat denſum atramentum.* Men. *Verùm: ſed periculum eſt ne acrimonia ſua chartam penetret.* Man. *Nihil tale metuas, hæc charta maximè omnium continet atramentum, ne effluat.* Men. *Extremæ huius tuæ chartæ oræ inæquales ſunt, rugatæ, et aſperæ.* Man. *De marginato chartam aliquantum forficibus, nam hoc eſt etiã elegantius. aut citra eam aſperitatem ſcribendo ſubſiſte. Tibi ſemper leuiſſimæ offenſiones ſatis magno impedimento ſunt, ne pergas: ſed quicquid eſt in manibus abijcias ilico.* Men. *Redeamus iam ad præceptorem.* Man. *Videtur tibi tẽpus?* Men. *Metuo, ne præterierit iam tempus, nam ſolet maturè cœnare.* Man. *Eamus, ingredere tu prior, qui habes minus cordis.* Men. *Imò tu potius, qui minus frontis.* Man. *Vide ne quis ab illo exeat, qui deprehendat hic nos iocantes, & laſciuientes. Pulſemus fores annulo, etſi paten-*

tes. nam hoc fuerit urbanius. At at. Pu. *Quis istic? recta introeas, quisquis es.* Man. *Nos sumus. ubi est institutor?* Pu. *In conclaui.* Men. *Omnia sint tibi fausta praeceptor.* Mag. *Fœliciter veneritis.* Men. *Effinximus quinquies aut sexies tuum exemplar in eadem charta, referimus hoc opus nostrum ad te, emendandū.* Mag. *Rectè facitis. Ostendite. post hac relinquite maiorem intercapedinem uersuum, ut sit ubi ego possim corrigere uestra errata ad emendationem. Hæ literæ sunt admodum inæquales, quod est in scribendo fœdum. Animaduertite, quanto n, maius est q̃ e; & o, quā orbis huius p?nam literarum corpora oīa oportet esse ęqualia.* Men. *Quid quęso uocas corpora?* Mag. *Media in literis, præter apiculos, & pedunculos, si quos habent: apices habent b & l: pedes p & q. Iam in eodem m, crura sunt imparia primum breuius est medio, & nimis magnam caudam trahit, sicuti & illud a. nec satis imprimitis pennam chartæ, uix hæret atramentū, nec dignoscas quæ sint elementa. Quòd literas has transformare tentaris in alias, erasis particulis cuspide scalpelli, magis deturpasti scripturam. satius fuisset, tenuem lituram inducere, tum & quod superest uerbi in fine uersus transferre in caput sequentis, modo integræ sint semper syllabæ, quas secari non patitur lex Latinæ scriptionis. Augustum Cæsarem produnt memoriæ non solitum uerba diuidere, nec ab extrema parte uersuum abundantes literas in alteram transferre, sed ibidem statim subijcere, & circunducere.* Man. *Nos id libenter imitabimur, quoniam exemplum est regis.* Mag. *Rectè facitis, quomodo enim aliter*

ter approbaretis vos ex illius eße satos sanguine? Sed ne coniungatis omnes literas, nec omnes separetis. Sūt quę uinciri inter se postulent, ut caudatę cum alijs, uelut a, l, u, item hastatæ, ut f, & t. Sunt quæ recusent, nempe orbiculatæ, p, o, b. Quantum poteritis, recto capite scribite. nam inflexo atque incumbenti, defluunt humores ad frontem & oculos: unde morbi nascuntur multi, et uidendi imbecillitas. Accipite alterum exemplar, quod exprimatis Deo propitio.

Sed propera, nec te uenturas differ in horas, Oui. 1. de
Qui nō est hodie, cras minus aptus erit. Et aliud Rem. am.
Currant uerba licet, manus est uelocior illis,
Nondum linguæ suum, dextra peregit opus.

Men. *Visne etiam ut lituram hanc reddamus?* Mag. *Lituram sanè, modò ut alia probò exarata.* Men. *Interea optamus te bellissimè ualere.*

VESTITVS ET DEAMBVLAtio Matutina.

Bellinus, Maluenda, Ioannes Gomezulus.

MAl. *Nempè hoc assiduè? iā clarū mane fenestras intrat. Stertimus, indomitū quod despumare falernum sufficiat.* Bell. *Apparet profectò insanire te. nā alioqui nec tam multò mane esses experrectus, nec uersus funderes, & quidē satyricos, quo manifestius trahitur tuā patefacias.* Mal. *Accipe ergo epigrāmatarios, edentulos & salsos: Surgite, iam pueris uendit ientacula pistor. Cristatæque sonant undique lucis aues.* Bell. *Istud de ientaculo citius mihi somnum excuteret, quàm clamores tui.* Mal. *Festiuissime nugator, precor tibi felicem hunc diem.* Bell.

Persius Sat.3.

Mart. li.4. in fi. li.

uico Lapideo, qui forcipe disiungat has palpebras tã affixas. dic ei, reuellendum eße è foribus seram aliquam, cuius sit amissa clauis. Gom. *Vbi nam habet?* Ma. *Iste uerò seriò accerseret. Desine iam nugari, & surge.* Bell. *Surgamus tandem, quando ita obstinasti animo. Vah, quàm es odiosus sodalis. Exuscita me Christe ex somno peccati ad uigiliam iustitię, transfer me ex nocte mortis ad lucem uitę. Amen.* Mall. *Feliciter tibi procedat hęc lux.* Bell. *Et tibi hæc eadem, & aliæ quàm plurimæ lętæ ac faustę: hoc est, ut eam ita transigas, ne cuius uirtutem lędas, neu quis tuam. Puer adferto subuculam mundam, nam hanc iam totos sex dies gestaui. hem arripe pulicem illum salientem. Omitte nunc uenationem pulicarem. quantulum erit pulicem unum in cubili hoc extinguisse?* Mal. *Quãtum guttam unam aquæ Diliæ huic adimere.* Bell. *Imò uerò mari ipsi Oceano. Nolo hanc subuculam collari rugato, sed alteram illam plano. nam rugę hę quid aliud sunt hoc tempore, quàm nidi, aut receptacula pediculorum & pulicum?* Mal. *Inepte, existes repentè diues habebis pecus album, & pecus nigrum.* Cell. *Peculium numerosum magis, quàm quæstuosum: & comites, quo malim semper uidere in uicinia, quàm domi meæ. Iube famulam resuere latera huius subuculæ, & quidem filo serico.* Gom. *Non habet.* Bell. *Lineo igitur, aut laneo, aut etiam si ita habet ei, sparteo. nunquam famula hæc habet, quod est opus, quod uerò non est opus affatim. te uerò Gomezule nolo ego eße diuinatorem. exequere mandatum meum, & renuntia: ne arioleris, quid sit futurum. Excute* pul-

Dilia, fluuius est Louanii. Fex populi uidetur.

Muscariũ setaceum, scopula uocatur uulgò.

Vdones, sunt calceoli lintei.

Interula est indusiū subuculę, proximū, quod per hyemē gestatur.

Sericū gausapinum, uulgo uelutum.

Fustadic. pānus læuis, qui in Britannia texitur.

Vincula uestiaria, sūt astrigmenta.

Fustanic. pannus ex gossipio, qui texitur in Germania.

Capripiliam, quæ uulgo undulata.

Orbiculi, uncinuli, globuli, ocelli:

puluerem e fœminicruralibus concußu, hinc purga di-ligenter muscario illo setaceo, V dones dato itidē mun-dos. nam hi sunt iam exsudati, & pedore olidi. φεῦ, *amoue eos isthinc, continuò offendit me fætor grauis-sime.* Gom. *Vis interulam?* Bel. *Non nam ex luce so-lis colligo diem fore calidam, sed cedo mihi thoracem illum dimidijs manicis sirici gausapini, & tunicam simplicem fustadicam, cum uinculis uestiarijs oblon-gis.* Mal. *Imò fustanicam. Quid istuch rei est? quo nam ire cogitas, vt tam ornes te præter morem tuum, præ-sertim quum sit dies profestus? & poscis ligulas de-uinctorias castrenses.* Bel. *Et tu cur induisti bombyci-nam læuem, recentem ab officina, quum habeas ca-pripiliam, & damascenam detritam?* Mal. *Dedi hæc resarcienda.* Bel. *Ego uerò hisce meis magis commo-ditatem specto uestitus, quàm ornatum. uncinuli isti, & orbiculi sunt luxati. tu improbè inconsiderate sem-per dissoluis.* Mal. *Ego potius vtor globulis & ocel-lis, quod est decentius, & minus in induendo & e-xuendo molestum.* Bel. *Non est idem omnium iudi-cium in his, ut in reliquis omnibus. Pectorale hoc tu-nice condito in arcam, nec proferas tota ęstate, astrig-menta hęc strenuò sunt exarmata suis ferris, limbus hic est dissutus & discerptus, cura resarciendum: sed uide, ne assuantur deformes commissure.* Gom. *Non poterit id perfici ante sesquihoram.* Bel. *Affige ergo acicula, ne pendeat. dato periscelides.* Gom. *Adsunt: calceolos cum crepidis longi obstraguli paraui tibi, puluere bene excusso.* Bel. *Calceos potius exterge si-tu, ac nitida.* Mal. *Quid est ligula in calceo? de qua*

inter

inter Grammaticos fuit controuersia peracerba, vt solet de omnibus,dicẽdum ne esset ligula an lingula. Bel.*Illa aßuitur calceis Hispanicis in summa planta,hic non habent.* Mal. *Et in Hispania iam deßuescunt apponere,calceatu Gallico.* Bel. *Accommoda mihi tuum pectinem eburneum.* Mal. *Vbi est tuus lignens & quidem Parisiensis?*Bel.*Non audisti me heri obiurgantem Gomezulum?* Mal. *Obiurgare uocas tu ferire?*Bel.*Hoc illud erat,fregerat quinque aut sex radios pectinis ex densis, ex raris penè omnes.* Mal. *Legi nuper scriptorem quendam præcipere, vt eburneo pectine pectamus caput quadragies ducto à brechmate ad verticem,& inde ad occipitiũ.Quid agis? hoc non est pectere,sed mulcere, cedo pectinem.* Bel. *Neque istbuc est pectere,sed radere,aut uerrere. credo habere te caput testaceum.* Mal.*Et ego te butyraceum,adeò non audes attingere.*Bel.*Vin tu igitur,ut mutuo arietemus capita?* Mal. *Nolo tecum contendere insania, nec committam bonam mentem meam cum tua dementia.Ablue iam tandem manus & faciem:sed os potißimum, vt mundius loquaris.* Bell. *Vtinam adeò citò animum perpurgarem, vt manus, dato maluuium.*Mal. *Confrica paulò diligentius nodos istos manus, quibus hærent sordes densißimæ.* Belli.*Falleris.nam puto esse potius decoloratam pellem, & rugatam. Abyce has malluuias Gomezule in cloacam illam,& cedo mihi reticulum, & pileum clauatum,affer iam ocreas.*Gome.*Itinerarias ne?* Bel.*Non,sed vrbanas.* Gom. *Vis cucullionem, an pallam?*Bell.*Sumus foras prodituri?* Mal. *Quidni?*

hæc omnia sunt, quibus ad pectus & manicas uestes astringuntur.

Pileũ clauis uel aureis uel eiusmodi affixis.

Cucullio palliũ Hispanicum.

Palla uestis est longa & lata

Lacer na pallij iti nerarium

Bell. *Adfer igitur lacernam*. Mal. *Prodeamus iam tandem, ne amittamus è manibus deambulandi tempus*. Bel. *Duc nos Christe per uias tibi gratas, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. O quàm formosa Aurora uerè rosea, & (ut Poetę uocant) aurea. quàm gaudeo me surrexisse, exeamus urbe*. Mal. *Exeamus: nam ego hac tota hebdomade pedem porta non extuli: sed quo ibimus primum? inde quà?* Bell. *Ad arcem, an ad mœnia Cartusiana?* Mal. *An potius ad prata diui Iobi?* Bell. *Minimè illuc de mane, ad serum potius*. Mal. *Ad Cartusianos ergo, per Franciscanos & Bisthum, inde per portam Bruxellensem, tum redibimus per Cartusianos, ad rem diuinam. Ecce tibi Ioannium. Sis saluus Ioanni*. Ioan. *Et uos plurimum. Quid isthuc est insolitum? tam bene manè surrexisti?* Bell. *Ego uerò arctissimo somno eram consopitus: sed Maluenda hic clamando, & tundendo, auellit me è lectulo*. Ioan. *Rectè fecit. nam totum te reficiet, ac recreabit hæc deambulatio. Eamus ad pomœrium. ò admirabilem & adorandum artificem tantæ pulchritudinis. non immeritò uocatur opus hoc Mundus, & a Græcis κόσμος, quasi ornatus & elegans*. Mal. *Ne contentè deambulemus, sed lentè ac molliter. Conficiamus quæso in hac męniali ambulatione duo aut tria spatia, ut otiosius & liberius tam decoram speciem contemplemur*. Ioan. *Attende: nullus est sensus, qui non egregia aliqua uoluptate perfundatur: oculi primum. quæ uarietas colorum, qui uestitus terræ & arborum, qui tapetes, quæ picturæ comparari huic possunt? hæc sunt natu-*

 ralia,

ralia, & uera, illa altera ficta & falsa. Non iniuria uates ille Hispanus, Maium appellauit pictorem mundi. Iam aures, qui concentus auium, & potissimum lusciniæ? ausculta eam è salice, á qua (ut Plinius inquit) perfectæ Musicę scientia modulatus editur sonus. Animaduerte accuratè, & annotabis uarietates omnium sonorum. nunc non interquiescit, sed continuo spiritu in longum æquabiliter, sine mutatione: nunc inflectitur: iam minutius & concisius canit: nunc intorquet, & quasi crispat uocem: nunc extendit, iam reuocat: aliàs longos concinit uersus quasi heroicos: aliàs breues, ut sapphicos: interdum breuissimos, ut adonicos: Quinetiam quasi Musicę ludos & scholas habent. Meditantur alię iuniores, uersusque quos imitentur accipiunt. Audit discipula intentione magna, utinam nos præceptores nostros pari: & reddit, uicibusque reticent. Intelligitur emendatę correctio, & in docente quædam reprehensio. Sed illas ducit natura recta, non uoluntas praua. Adde his, qui odor spirans undique, siue ex pratis, siue ex segetibus, siue ex arboribus, etiam ex ipsis agris cessantibus & squalidis. Sapor, quicquid ori admoueas, uel ex ipso aere, qualis primi & tenerrimi mellis. Mal. *Hoc puto esse, quod a nonnullis audiui, apes consuesse mel suum colligere mense Maio ex cœlesti rore.* Ioan. *Ea fuit multorum opinio. Si aliquid uis dari tactui, quid mollius aut salubrius hac aura ubique spirante? quę salutari spiritu per uenas & uniuersum corpus se se insinuat. Venit mihi nunc in mentem uersuum aliquot Vergilij de Verę, quos utique*

Vates Hispa. Ioan. Mena. Pl. li. 10. c. 29

cantillabo, si me poteſtis ferre voce mea non olorina, ſed anſerina, tametſi hanc malo, ſi non aliàs cygnus canit dulce, niſi fato ſuo proximus. Bel. *Ego quidem vt pro me reſpondeam, uehementer eos uerſus. aueo audire qualicunque voce, modò etiam exponas eos nobis.* Mal. *Nec ego ab hoc diſſentio.* Ioan.

Georg. 2.

Non alios prima creſcentis origine mundi
Illuxiße dies, aliumve habuiſſe tenorem
Crediderim: uer illud erat: ver magnus agebat
Orbis, & hybernis parcebant flatibus Euri,
Quum primum lucem pecudes hauſere, virumq;
Terrea progenies duris caput extulit aruis.
Immiſſæq; feræ ſyluis & ſydera cœlo.
Nec res hunc teneræ poſſent perferre laborem,
Si non tanta quies iret frigusq; caloremq;
Inter, & exciperet cœli indulgentia terras.

Bel. *Non ſatis intellexi:* Mal. *Ego vt reor multo minus.* Ioan. *Ediſcite nunc eos, aliàs intelligetis: ſunt enim deſumpti ex intima Philoſophia, vt alia vatis illius permulta.* Mal. *Quæramus ab Orbilio literatore, quem habemus obuium.* Ioan. *Imò eſt homo non admodum obuius. ſalutemus modò, & ſinamus abire hominem rabioſum, & plagoſum, ingentis ſupercilij, imbutum magis literis quàm eruditum, tametſi perſuaſit ſibi feriò, ſe eße literatorum alpha. Cæterùm diximus de corpore, quid porrò animum & mentem, quantopere exhilarat & excitat huiuſmodi aurora? nullum eſt tempus ad ediſcendum æquè idoneum. nullum ad percipiendum, continendumque quæ audias, quæque legas, nec aliud ad meditandum & ex-*

Huius nominis fuit Horatii p̄ceptor, quem ipſe ep. 1. lib. 2. plagoſum appellat.

Imbutum intinctum perfuſum.

cogitandum, quocunque applicaris animum, non immeritò quidem dixit, Aurorra gratissima Musis. Bel. *Sed ego iam extimulor appetentia. redeamus domum ientatum.* Mal. *Quid tandem?* Bel. *Panem, butyrum, cerasa, pruna, cereola: quæ tantopere uidentur nostris Hispanis placuisse, ut illarum nomine pruna omnia nuncupent, uel si hæc non sint domi, decerpemus folia aliquot buglossæ, & saluiæ, quæ addamus butyro.* Mal. *Bibemus uinum?* Bel. *Minimè uerò, sed ceruisiam, & quidem tenuissimam ex flaua ista Louaniensi: uel aquam puram, & liquidam, haustam è fonte Latino, aut Greco.* Mal. *Quem tu fontē Latinum uocas, quem Græcum?* Bell. *Illum qui iuxta portam est, Græcum solet nominare Vives: ulteriorem illum, Latinum: causas ipse reddet tibi, quum illum conuenies.*

DOMVS.

Iocundus, Leo, Vitruuius.

IOcun. *Est tibi notitia cum insulario amplæ atq; elegantis huius insulæ?* Leo. *In primis, & est asseclæ patris mei admodum propinquus.* Iocun. *Rogemus eū, ut nobis eā cēm patefaciat: nā ferūt nihil fieri posse amænius, nec delectabilius* Leo. *Adeamus, pulsemus fores tintinnabulo, ne irrūpamus inexpectati. At at.* Vit. Insularius. *Quis istic?* Leo. *Ego sum.* Vitru. *O salue multum pusio dulcissime. unde tu nunc?* Leo. *E ludo.* Vitru. *Qua igitur gratia huc?* Leo. *Sodalis hic meus & ego uehementer cupimus hasce ædes uisere.* Vitruu. *Nunquam spectasti?* Leo. *Non totas.* Vitruu. *Ingredimini.*

Heus puer adfer mihi claues ostiorum domus. Primum hoc est vestibulum, patet semper interdiu absq; ianitore, quod nec intra domũ est, nec tamẽ extra; noctu clauditur, Cõtemplamini portã magnificã, ualuas è robore, munitas ære, utrunq; limen & infernum & supernum ex marmore alabastrite. Olim Hercules solebat præfigi ostio domus, ille ἀλεξίκακος: *id est Christus, verus Deus. Nã Hercules erat crudelis homo, & maleficus: hoc custode nihil mali ingredietur in ædes.* Ioc. οὐδὲ ὑπὸ δεσπότης αὐτός. Vitru. *Quid dixit Græcè?* Ioc. *Quòd cur tam multi ingrediuntur mali?* Vitru. *Etiam si mali ingrediuntur, nihil tamẽ inferunt mali.* Leo. *Non vtimini cardinibus?* Vitru. *Desiit esse mos apud quasdam nationes. Sequitur ostium atrij, quod atriensis seruus custodit, præcipuus in familia, ut mediastinus extremus. Tum atrium spatiosum ad deambulandum, multæque ac variè in eo picturæ.* Iocun. *Quænam quæso?* Vitru. *illa est cæli facies icnographica, illa terræ & maris orthographica, illa orbis nuper Hispanis nauigationibus aperti sciographica, in tabella illa est Lucretia se interficiens.* Iocun. *Quid quæso dicit? nam moriens, vt videtur, loquitur.* Vitr. *Multa hoc mirantur, quia non cuique tantum dolet.* Ioc. *Intelligo quid dicat.* Leo. *Quid sibi uult tabella illa tam variè delineata?* Vitru. *Ea est graphis huius ædificij. reduc a tabula hac velum.* Io. *Quod hoc est rei, uetulus sugens papillam fœminæ.* Vitru. *Non legisti exemplum hoc apud Valerium Maximum, titulo de pietate?* Ioc. *Legi, quid dicit illa?* Vitru. *Nondum tantum rependo,*

do, quantum accepi. Ioc. Quid ille? Vit. Iuuat genuisse. Ascendamus has scalas coclides singuli gradus lati, ut cernitis, singulis sunt saxis mamoris Basaltis. Hęc prima cōtignatio habitatio est domini, cęnaculum superius hospitale est non quod herus meus faciat cœnaculariā, quod absit: sed paratum est hospitibus amicis, ornatum, semper instructum & uacuum nisi quum adsint hospites. hoc est triclinium. Ioc. Bone Christe, quæ fenestræ speculares, quā scitè depictæ pictura sciographica? qui colores, quā uiuidi, quæ tabulæ, quæ signa, quæ coassatio? Quænam est historia uitrearum? Vitr. Fabella Gryselidis, quam aptè & ingenio se confinxit. Ioan. Boccatius Florentinus, sed hęrus meus decreuit addere re fictæ rem veram, de Godelina Flandrēsi, & Catherina Angliæ regina, quę superat inuentum Gryselidis. Signa sunt primū illud Pauli Apostoli. Ioc. Quod est lemma? Vit. O quantum tibi nos debemus, tu Christo. Ioc. Quid ipse loquitur? Vit. Gratia Dei sum, quod sum: & gratia Dei in me vacua nō fuit. Alterum illud est Mutij Scęuolæ. Ioc. Ne is est mutus, etiam si Mutius quid mutit? Vitr. Non incendet, inquit, me hic ignis, quoniam alius maior ardet, intus. Tertium signum est Helenæ, titulus est: utinam fuissem semper talis, minus nocuissem. Io. Quid signat cæcus ille seniculus recaluaster, indice ad Helena verso? Vi. Homerus est, dicit Helenę: Qua male tu fecisti, ego bene cantaui. Ioc. En lacunar est deauratū, admistis margaritis. Vit. Margaritæ quidem sunt, sed pretij exigui. Ioc. Quò spectant fenestrę? Vitr. Hæ in ortus, illæ in impluuium. hęc est

Facere cœnaculariā, locare cenacula, & inde quæstū facere.

diata, seu æstiua cœnatio. en nobis cubiculum, & cõ claue: Cubiculum ornatum est tapetibus, pauimento contabulato, floriјs tecto: & imagines aliquot diuæ Virginis, Christi seruatoris. Illæ alteræ sunt Narcissi, Euriali, Adonidis, Polyxenæ, qui dicuntur fuisse formosissimi. Ioc. *Quid scriptum est in limine superiore ostij?* Vitr. *Recipe te in portum tranquillitatis affectuum* Ioc. *Quid in interiore poste forium?* Vitr. *Ne induxeris in portum tempestatem. In cõclaui illi clauso adseruantur ferè priua utensilia. Hoc alterum membrum est hybernum, vides oĩa obscuriora, & magis tecta. tum hypocaustũ.* Ioc. *Amplius mea sententia, q̃ pro cœnatione.* Vitr. *Non animaduertis etiam cubiculum interius eodem vaporario excalfieri?* Ioc. *Dicunt cubicula esse calidiora, ubi nullum sit funale.* Vitr. *Non solent esse in æstuarijs.* Ioc. *Quæ est illa camera, tam eleganter fornicata?* Vitr. *Lararium seu sacellum, ibi agitur res diuina.* Ioc. *Vbi latrina?* Vitr. *Supernè in granario habemus foricam, ne oleat. in cubiculis enim scaphijs vtitur herus meus, & trullis, et matulis.* Ioc. *Turriculæ illæ, & pyramides, & pilæ, & indices uentorum, oĩa qua venustate, q̃ admirabili arte.* Vitr. *Descendamus. hæc est culina, hoc promptuarium, hæc cella uinaria, illa penuaria: in qua mirè infestamur rapacitate furum.* Ioc. *Quà tãdem est huc furibus ingressus? omnia uideo probè clausa, & fenestra cum clatris ferreis.* Vitr. *Per rimulas, & foramina.* Leo. *Mures ergo sunt & mustelæ, quæ nobis vniuersam penum diripiunt.* Vitr. *Illud est posticum domus, clausum semper*

Priua vtensilia, quę parata seruãtur, quũ vsus poscíat.

per

per duabus seris, affixa & pensili, nisi quum adest dominus. Leo. Cur fenestræ hę non habent cancellos? Vit. Quoniam rarò aperiuntur. spectant enim ad angustū angiportum, ut cernis, et obscurum. rarò quisquam hic assidet, aut profert caput, ideo & clatrare eas statuit herus meus. Leo. Quibus clatris? Vit. Fortaße ligneus, nōdum est certum. interea repagulū hoc sufficit. Ioc. Quàm amplæ columnæ & porticus plena maiestatis. uide vt Athlantes illi & Cariatides speciem præferunt enitentium, ut fulciant ędificium ne ruat, quum nihil agant. Leo. Tales sunt multi qui magna uidentur præstare, quum otiosi & segnes uiuant, fuci, fruentes alienis laboribus. Sed quę nam est domus illa inferior, huic adiuncta, tam malè materiata & ruinosa? Vit. Est uetus ędificium, quod quia ducebat rimas, & uitium faciebat ingens, herus meus decreuit hanc alteram a fundamentis erigere. illa nunc nidulatio est auium, & habitatio murium: sed breuiter eam demoliemur. Ædes rimosa.

SCOLA.

Tyro, Spudeus.

TYro. Quàm elegans gymnasium, & magnificum? haud esse in Academia hac reor vllū præstantius. Spu. Rectissimè indicas. adde etiam, quod magis ad rem facit, nec alibi etiā eruditores magistros, aut prudētiores, quiq; maiore dexteritate tradant doctrinam. Tyr. Oportet igitur magna hic fieri disciplinarum operę pretia. Spu. Et quidem magnis compendijs discendi. Tyr. Quanti docent. Spu. Amoue te hinc ocyus cum interrogatione ista tam praua,

tamq;

tamque importuna. in re tanti momenti inquirendum est de mercede? nec ipsa qui docent, paciscuntur: nec discipulos conuenit id uel cogitare. ecquod pretium potest esse par? nunquamne Aristotelicum illud fando audiuisti: Dijs, parentibus,& magistris, parem gratiam non posse rependi? Deus creauit totum hominem, parens genuit corpus, magister format animum. Tyr. *Quid docent isti, & quandiu?* Spu. *Habent sua singuli auditoria separata, & sunt doctores varij. Alij prima elementa artis Grammaticæ laboriosè atque ærumnose, pueris toto die ingeminant: alij penitiora tradunt artis: alij Rethoricen, Dialecticen, & reliquas disciplinas enarrant, quę liberales seu ingenuę dicuntur.* Tyr. *Cur eo nomine?* Spu. *Quia illis decet vnumquenque ingenuum imbui, contrà quæ sunt illiberales, circumforaneæ, sordide, quæ uel labore corporum uel manibus exercentur, seruis potius congruunt, & hominibus, qui ingenio parum valent. In istis sunt alij tyrones, alij batalarij.* Tyr. *Quid isthuc uerbi est?* Spu. *& tirones & batalarij ex militia sunt nomina desumpta. tyro vetus est uerbum, de eo qui in militia exerceri incipit: batalarius Gallico nomine dicitur is miles, qui iam semel prelio (quod illi batallam vocant) interfuit collatis signis, & manum conseruit cum hoste; ita in palæstra literaria batalarius cœpit nuncupari Lutetiæ is, qui publice de arte quapiam disputasset. Hinc designantur doctores, quos a licentia Licentiatos appellant, melius Designati dicerentur. postremò Docturam adipiscuntur, imposito in celebritate Academia*

miæ pileo, ut quasi donetur libertate, & fiat emeritus. Is est hic supremus honor, & summus dignitatis gradus. Tyr. *Quid est ille in tanto comitatu quem clauarij præcedũt cum clauis argenteis?* Spu. *Is est Rector Academię. multi eum assectantur officij gratia.* Tyr. *Quoties in die docentur pueri?* Spu. *Aliquot horis, vna penè antelucana duabus matutinis, & duabus pomeridianis.* Tyr. *Tandiu?* Spu. *ita fert mos, et vetus Academiæ institutum. quin & discipuli duabus horis, quę a magistris acceperunt, retractant & recolunt, & quasi mansum cibum ruminant.* Tyr. *Tantis clamoribus?* Spu. *Nunc se exercent.* Tyr. *Ad quidnam?* Spu. *Ad discendum.* Tyr. *Imò uerò ad clamandum. uidentur enim non disciplinam meditari sed præconium. Et ille alter planè fuerit nam si haberet sanum cerebrum, nec ita vociferaretur. nec gesticularetur, nec se torqueret.* Spu. *Hispani sunt, & Galli paulò feruentiores: & ut sunt diuersorum dogmatum, tanto ardentius concertant, quasi pro aris & focis, vt dicitur.* Tyr. *Quid? doctores hic sequuntur diuersa scita?* Spu. *Interdum tradunt placita contraria.* Tyr. *Quos autores interpretantur?* Spu. *Non eosdem omnes, sed ut quisque est peritia & ingenio pręditus. Eruditissimi & acerrimo iudicio scriptores sibi sumunt optimos quosque, & eos quos classicos vos Grammatici appellatis. sunt qui ex ignorantia meliorum ad proletarios descendunt, atque etiam capite censos. Ingrediamur, ostendam uobis publicam gymnasij huius bibliothecam. Hęc est bibliotheca, quæ ex magnorum uirorum præ-*

cepto adortum æstiuum spectat. Tyr. *Papæ, quantum librorum, quantum bonorum auctorum, Græci, Latini, Oratores, Poetæ, Historici, Philosophi, Theologi, & imagines autorum.* Spu. *Et quidem quãtum effici potuit ad viuum expressæ, atq; eo pretiosiores, foruli oẽs & plutei querni aut cupressini, cum suis catenulis: libri ipsi pleriq; oẽs membranacei, & varijs coloribus miniati.* Ty. *Quis est primus ille rusticano ore naso repando?* Spu. *Lege titulos.* Ty. *Socrates est, & dicit: Cur in bibliotheca collocor, qui nihil scripsi?* Spu. *Respondent sequentes, Plato & Xenophon: quia quod alij scriberent, dixisti. Longum esset persequi singulos.* Ty. *Hem qui sunt illi abiecti in grandi illa strue?* Spu. *Catholicon, Alexander, Hugucio, Papias, sermonaria dialecticæ & physicæ sophysticæ hi sunt, quos capite censos nominabam.* Ty. *Imò capite diminutos.* Spu. *Soluta sunt omnia, tollat qui volet, molesto nos liberabit onere.* Tyr. *Vah, quot asinis esset opus ad istos asportandos: miror non esse ablatos, quum tanta sit ubique asinorum frequentia. Aliquando in eundem cumulum conijcientur Bartoli, & Baldi, & huius farinæ homines.* Tyr. *Imò furfuris.* Spu. *Non id esset humanæ tranquillitati damnosum.* Tyr. *Heus quid rei sunt illi in tam fluxis conculionibus?* Spu. *Descendamus, Batalarij sunt, qui in palæstram ingrediuntur altercatoriam.* Tyr. *Quæso introduc nos illuc.* Spu. *Ingredere; sed tacite ac reuerenter. Aperi caput, & specta attentius singula. nam magis de rebus differitur, & quas plurimum conducat cognoscere. Ille, quem sedentem aspicis subli-*

mem ſolum,& præſes eſt certaminis & contentionũ decretor,quaſiq; agonotheta.Primum eius munus eſt loca concertantium deſignare,ne ulla ſit confuſio aut perturbatio præire uolentium Ti. *Quid ſibi uult pellitum epitogium?* Spu. *Ea eſt epheſtris doctoralis,inſigne ordinis ac dignitatis illius.Homo eſt in paucis eruditus, quiq; & in lectione candidatorum Theologiæ primas tulit, & ad eum doctiſſimus quiſq; primas defert hoc ordine.* Ty. *Et Bardũ aiunt lectum eſſe primum ſuo anno.* Spu. *Is verò vicit competitores omnes ambitu,& aſtu,non ſcientia.* Ty. *Quis eſt macilentus ille et pallidus,quem reliqui impetunt?* Spu. *Is eſt propugnator,qui impetum omnium ſuſtinet: & ex immodicis uigilijs maciem ac pallorem cõtraxit.magnos is habet in re philoſophica & theologica progreſſus. Aut tace iam,& auſculta.nã qui nunc oppugnat,acutiſſimè ac ſubtiliſſimè ſolet excogitare argumenta,& acerrimè vrget propugnatorem, omniumq; ſententia cũ ſummis in hac diſciplina cõparatur,& ſæpe adigit concertatorẽ ad recãtandum. Perpende quomodo ille conatus eſt eludere,quomodo alter confutauit validè, ratione inconfutabili,& quam ille diluere nõ poterit, iam & iaculum hoc eſt ineuitabile, argumentum eſt planè Achilles inuincibilis, iugulum petit, non poterit propugnator ſe tueri.ſtatim dabit manus,niſi ſubterfugium aliquod mittat ei diuus aliquis in mentem. Hem profligata eſt queſtio, ſolertia decretoris.Iã ſoluo tuam linguam,loquere quantum voles. nam iſte, qui nunc impugnant,uappa eſt,pugione pugnat plumbeo,et altius tamen clamat quam ceteri.Obſerua uidebis*

bis cum a pugna raucum discedere. hoc est ei perpetuum: & quantumcunque repulsa sint eius tela, urget nihilo secius pertinaciter quidem, sed inefficaciter; nec unquam uult habere argumentum suum pro derelicto, nec acquiescere uel defendentis responsione, uel decreto pręsidis. Is qui nunc certamen ingreditur, delicatulè petit ueniam a decretore, comiter pręfatur, argumentatur inualidè, discedit semper fessus etiam anhelans, tanquam arduo munere fortiter perfunctus; discedamus.

CVBICVLVM, ET LVCVBRATIO.

Plinius, Epitectus, Celsum, Didymus.

PLin.*Hora est a meridie quinta. heus Epictete. claude mihi fenestras istas, & infer huc lumina ad lucubrãdũ.* Epi.*Quę lumina?* Pli.*Interea dũ hi adsunt, candelas sebaceas aut cęreas: ubi recesserint, tolletis ea, & statuetis hic mihi lychnuchũ.* Cel. *Quorsum id?* Plin.*Ad lucubrandum.* Cel.*Quin studes potius de mane? tum enim uidetur & temporis ratio, & qualitas corporis inuitare, quum est minimum uaporum in cerebro, peracta concoctione illa euaporatoria.* Plin. *Etiam hæc hora tranquillissima est, quum quiescunt & silent omnia, atque ijs qui prandent & cęnant non incommoda. Nam sunt qui cęnant tantùm more prisco, alij prandent solùm ex placitis recentiũ medicorum, alij & prandent & cænant more Gothico.* Cel. *An non ante Gothos erant prandia?* Plin.*Erant, sed leuia, Gothi morem inuexerunt bis in die saturum fieri.* Cel. *Qua de causa Plato mensas Syracusanas damnat, in quibus quotidie*

exatu-

exaturentur bis? Pli. *Ex eo colligas, fuisse rarissimas.* Cel. *Sed missa istęc faciamus. Cur lucubras ad lychnum potius quàm ad candelā?* Plin. *Propter flammam æquabilem, quæ minus lædit oculos. Illa enim crispatio myxi officit oculis, & sæui odor inamœnus est.* Cel. *Vtere cæreis, quorum odor non est ingratus.* Pli. *Mixus est in his magis tremulus, nec uapor salubris: & in sebaceis elychnium est lineum plerunq;, non xylineum: vt propolę isti ex rebus omnibus quærunt compendium cum fraude. Infunde oleum in lucernam hanc, profer acu mixum, & exfunga.* Epic. *Quàm hęret fungus acui: signum dicunt esse pluuiæ, quemadmodum est apud Vergilium:* 1. Georg.

Scintillare oleum, & putres concrescere fungos.

Plin. *Adfer etiam furcinulam, et emunge candelam hanc. ne proijcias fungum in pauimentum, ne fumiget: sed opprime intra furcinulam, quando est contecta. Profer mihi pallam lucubratoriam, prælongam illam pellitam.* Cel. *Ego te tuis libris commendabo, Mineruam tibi opto propitiam.* Pli. *Paulum malim, vel quod dicere debui, Christum Iesum Dei sapientiam.* Cel. *Fortasse Christus Mineruę fabula adumbratur; & quæ ex Iouis cerebro sit nata.* Pli. *Statue mensam super tibicines in cubiculo.* Epict. *Mauis mensam quàm pluteum?* Pli. *Etiam, hoc quidem tempore, sed pone supra mensam pluteolum.* Epict. *Stabilem án uolubilem?* Pli. *Quem malis. Vbi est Didymus meus ab studijs?* Epict. *Eo illum accersitum.* Pli. *Et huc adducito puerum exceptorem: nam lubet aliquid dictare. Da mihi illos calamos, & pennas*

termisisti studium Poetices? Plin. Aliquando repetemus succisiuis horis, ut spero. nam habet multum leuamenti ab studijs grauioribus. Defessus sum iam studendo. meditando, scribēdo. Sterne mihi lectum. Epic. *In quo cubiculo?* Plin. *In lato illo, & quadrato. & tolle ex angulo anaclinterium, transfer in cœnationem, pone super culcitram plumeam alteram tomenti lanei, uide ut fulcra lecti sint satis firma.* Epict. *Quid refert tua, qui non cubas in alterutra spondarum, sed in medio? sed salubrius foret, si lectus esset durior, & qui corpori resisteret.* Plin. *Tolle ceruical, & pro eo repone puluinos duos, & in hoc æstu malo plagam illam, quam arcta isthæc lintea.* Epic. *Sine lodice?* Plin. *Etiam.* Epict. *Algebis. nam surgis ab studijs extenuato corpore.* Pli. *Inijce ergo peristroma aliquod leue.* Epict. *Istud, nullum aliū stragulum?* Plin. *Nullum, si sentiam frigus in lecto, poscam plus uestium. aufer illa peripetasmata, nam ad culices excludendos malo cōnopeum.* Epic. *Culices paucos hic sensi, pulices & pediculos satis multos.* Pli. *Ego uerò miror te aliquid sentire, qui sic dormias, & stertas.* Epict. *Nemo dormit melius, quàm qui non sentit quàm malè dormit.* Pli. *Nihil horum animaliculorū quibus per æstatem in cubiculis infestamur, tam mouet nauseā, quàm cimices odore illo teterrimo.* Epic. *Satis bonus prouentus est eorum Lutetiæ, ac Louanij.* Pli. *Est genus ligni, quod illos erat Lutetiæ, & argilla Louanij. Colloca hic mihi horologium excitatorium, & obicem infingito ad horam quartam matutinam, neque enim uolo diutius dormire. Excalcia*

me,pone hic ſellam plicatilem in qua ſedeam, matulla in ſcabello ſit mihi iuxta lectulũ parata. neſcio quid hic olet male,ſuffias paulũ turis,aut iuniperi.Cane hic mihi lyra aliquid lectũ ingredieti more Pytagorico. ut citius obdormiam,& ſomnia ſint placidiora. Epict.

Ouid. 11. Metam. *Somne quies rerum,placidiſſime Somne deorum,*
Pax animi,quem cura fugit, qui pectora longis
Feſſa miniſterijs fulcis,reparasque labori.

CVLINA.

Lucillus, Apicius, Piſtillarius, Abligurinus.

LVcil. *Es tu popino?* Api. *Sum.* Luc. *Vbinam agis?* Api. *In popina galli gallinacei. num eges me?* Luc. *Etiam ad nuptias.* Api. *Sine me domũ tranſcurrere, ut præcipiam uxori quemadmodum ſint tractandi ganeones,quos ſcio non ſolere in hac ciuitate deeſſe,tum etiã aduentores.* Luc. *Audin'tu? reperies me in uico Lapideo, in ædibus ſutorum.* Api. *Continuo adero.* Luc. *Bene eſt,ingredere culinam.* Api. *Heus Piſtillarie, & tu Abligurine, ignem in lare extruite ſub fumali grandibus lignis, & quantum fieri poterit acapnis.* Piſt. *Putas te eſſe Romæ? hic tabernas coctilitias non habemus, è quibus ligna coctilia promuntur,habebis bene arida.* Api. *Ni ita ſit,tu Abligurine ſuffitor perdes oculos ſufflando.* Abl. *Imò bibam largius. væ uino.* Api. *Væ aquæ, nam uinum hodie non attinges, ſi ſum ſanus. nolo mihi euertas ollas,& auxillas confringas,et cibos corrumpas.* Abl. *Non uult ardere hic ignis.* Api. *Inijce faſciculum aliquem*

quę sulfuratorum, & fomitum fristula aliquot cũ his assulis. Abl. *Extinctus est prorsum.* Api. *Trascurre ad ædes proximas cum batyllo, & adfer nobis torrem aliquem prægrandem, & prunas bene incensas.* Abl. *Metallarius est illic dominus, nec sinet carbonem unũ sub fornacibus sibi detrahi, citius oculum.* Api. *Non est metallarius, sed metallicida: ito ergo ad furnum. Quid adfers, titionem magis, quàm torrem?* Abl. *Nõ habebãt prunas carbonis.* Api. *Quid malũ carbonis? cespitũ hic dixeris. Tu furcilla hac moue ligna, & agita fomitem, ut ignem concipiat, summe pyrolabem asine.* Abl. *Quid rei est isthuc uerbum?* Api. *Forfex ignaria pruniceps.* Abl. *Quid mihi cum uerbis Grecanicis? quasi desint Latina.* Api. *Etiamne asini sunt Grammatici?* Abl. *Quid mirum, quum & Grammatici sint asini.* Api. *Fac finem altercãdi, uolo carbones aliquot, aut cespites accendas mihi in hoc foco, ad testuacia lentè incoquenda. suspende ahenum ad ignem, ne desit aqua calida: tũ in cacabum iniice armũ illum ueruecinæ, cum bubula salita: cucumã igni admoue cũ uitulina & agnina in chytropode elixabimus orizam.* Abl. *Quid pulli?* Api. *Coquentur in auxilla ærea, quæ stanno est illita, quo sapor sit gratior: sed non tã maturè. uerua proferes sub nonam, & pinguaria. lucium hunc sines in aqua lusitare paulisper, tũ exenterabis.* Abl. *Carnes & pisces in eadem mensa?* Api. *Maximè, more Germanico.* Abl. *Atqui hoc non placet medicis.* Api. *Medicinæ non placet, medicis placet. Ego stipitem hunc grammaticum tantum esse existimabam, medicus etiã est.* Abl. *Nunquamne de quæstione*

Metallarius, qui uulgò Alchimista.

Pinguaria, in qua dcidit pingue carniũ quum assantur.

ne illa audiuisti, utrum sint in ciuitate plures medici ansłulti? Api. *Quis te detrusit in culinam, quum sis tã saperda?* Abli. *Aduersa mea sors.* Api. *Imò quod manifestum est, segnities tua & socordia, & gula, & lurcacitas, & ingluuies, & animus degener, ac abiectus: ideò ambulas nudis pedibus, semicinctus ueste obsoleta, & natibus breuiore.* Ablig. *Quid tibi cum mea paupertate?* Api. *Nihil omnino, nec uelim esse. Sed ad rem, ne præter rem plura quàm oportet. satis ne sunt hæc iussa, superque infixa & inculcata? scilicet uobis unquam satis. Da mihi meam braccam, nam foras lubet prodire, continuò adero, cedo tudiculam, insigne artis nostræ: hoc est meum fulmen, & tridens.* Pist. *Heus Abligurine, statue hydrias illas in urnario, & hanc bubulam abluito diligenter, & confricato in labro.* Abli. *Etiamne tu hic quoque imperas? vnus Imperator unis castris sufficit, non sufficiet culinæ uni? facito ipse. tu es acrior exactor opere, quàm ipse magister culinæ. non uocabo te posthac pistillarium, sed stimulum acutum.* Pist. *Imo uoca me Onocentrum. Frange tu ergò uitulinam hanc in epixenio. Comminue paululum huius casei, ut spargamus super hanc offam.* Abli. *Quomodo, manu?* Pist. *Non, sed tyrocnesti, instilla huc guttas aliquot olei ex lecyto.* Abli. *Dicisne ex hoc capsace?* Pist. *Statue hic mortarium.* Abli. *Quod istorum?* Pist. *Illud æneum cum pistillo eiusdem metalli.* Abli. *Qua gratia?* Pist. *Ad terendum petroselinum hoc.* Abli. *Satius est in pila id fieri marmorea, pistillo ligneo.* Pist. *Quæso cantilla, sic ut consueuisti.* Abli. *Ego nolo Cæsar esse.*

Onocentrum, asini stimulum.

Ambu-

Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas. Flor. poeta Adriano Cęsari, ut Spartianus in eius uitâ.
Vt sapiant fatuæ Fabiorum prandia betæ,
O quàm sæpe petet uina piperque coquus?

Pistil. *Fabiorum, an fabrorum?* Abli. *Quære à ludi magistro loripede, & pro fabris & fabijs referes egregium colaphum in gena, uel in bucca.* Pist. *Sic est homo?* Abli. *Vir strenuus, & fortis, & manu promptus, celeritate manuum compensat linguæ tarditatem.* Pist. *Cedo urnulam ceruisiariam, exiccatum habeo palatū, guttur, fauces,* Abl. Marti. 13. sic Fabiorum dicit ut ineptū hoīem significet.

Et grauis attrita pendebat cantharus ansa.
Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum, Virg. Aegl. 6.
Dic mihi cur nostras inchoat illa dapes?
Filia Picenę uenio Lucanica porcæ,
Pultibus hinc niueis grata corona datur.

Api. *Vnde tu didicesti adeò* ῥαψῳδεῖν. Abli. *Inseruiui nuper in Calabria ludimagistro cuidam poetastro, qui sæpenumero cęnam aliam non dabat mihi, quàm cantillationem centum uersuum, quibus mirificum aiebat saporem inesse. ego uerò paulum panis & casui maluissem. aquę erat satis domi, & licebat nobis de puteo bibere ex animi sententia. inde ego quum esuriens concessissem cubitum, pro epulis uersus illos ruminabam & concoquebam; nec mihi aliud uisum est remedium ad bulimiam illam depellendam, quàm culinariam arripere.* Api. *Quæ illi præbebas ministeria?* Abli. *Quę Cæsar Reipub. ego eram illi omnia. eram illi a consilijs, etsi nihil unquam ageret consilio. à secretis, quum nihil haberet secreti, ne latrinam* Mart. 13.

quidem.ego fundebam ei aquam lauandis manibus, quas unquam abluebat:ego seruabam eius thesaurũ. Apic. *Quem thesaurum?* Abl. *Schedas aliquot pessimarum cantilenarum, quas tineę exedebant, & opici mures arrodebant.* Api. *Imò docti mures, qui malis poematis dentem infigebant.*

Opici sordidi.

T R I C L I N I V M.

Aristippus, Lurco.

ARistip. *Quid tu tam serò surgis, & quidem semis omnis?* Lur. *Mirum est me esse toto hoc die experrectum, adeò heri edimus & bibimus.* Arist. *Imò ut apparet deuorasti, ingurgitasti, obruisti te epulis, & uino. sed ubi nam onerasti celocẽ.* Lur. *Apud. Scopã in conuiuio.* Arist. *Quin potius more Græco. συμπόσιον uocaris, quàm Latino uerbo conuiuium?* Lur. *Bucca buccam impellebat, intrituræ & condimenta uellicabant, atque instigabant desidentem stomachum, & appetentiam non patiebãtur delassari.* Arist. *Refer quæso ordine omnia, ut uel auditione ipsa uidear mihi interesse, & quasi uobiscum potare: ut ille qui in caupona Hispaniæ duos grandes panes comedit ad nidorem perdicis assæ, quo nidore utebatur obsonio.* Lur. *Quis enarrabit omnia? maius negotium id fuerit, quàm uel emisse, uel apparasse, uel quod omnia superat, comedisse.* Arist. *Assideamus in hoc saliceto, ad crepidinem huius ripulæ, & quando sumus otiosi, pro collocutione alijs de rebus utemur hac ipsa: gramen erit nobis uice puluinorum, innitere hac ulmo.* Lur. In *herba? an non humor nocebit?* Arist. *Quid insanis? humor in ortu caniculæ?*

Celocem, per metaphorã uentrem intelligit, est ãt celox genus nauis onerarię breuis, & uelocis.

Arab tibi. erat in prouerbio Graecorum. Ἀράβιος αὐλητής de iis qui nimia loquacitate, aut rei nullum finem facientes molesti sunt.

Lur. *Antea recuſabam, nunc animus prurit mihi recenſere tibi plus quam poſtulas. de conuiuio ſolū quærebas, accipies etiam de domino, & de triclinio. rogabas ut loquerer, efficiam ut mox paulò ſilentium roges, indicas, imperes: ut Arabius tibicen. qui ad canendum obolo conducitur, ad tacendum tribus.* Ari. *Tu uerò quantum libuerit, non erit moleſtus, quando quidem in opaco loco conſedimus, & orationem tuam carduellis illa uel adiuuabit, uel ad harmoniam moderabitur: ut orationem C. Gracchi ſeruus fiſtulator.* Lur. *Quid iſthuc rei?* Ariſt. *Poſtquam tu feceris narrandi finem, audies de Gracchis, & gracculis, & de Græculis.* Lur. *Deambulabamus forte tranſuerſo foro, ego & Thraſybulus, nacti pluſculum otij, quā ſolemus. adiunxit ſe nobis Scopas. Iis a nobis poſt primas ſalutationes, & blandum congreſſum, cœpit uehementer contendere, ut poſtero die, qui heſternus fuit, apud ſe eſſemus. excuſare nos primum, alius alia; ego autem uadimonium graue, & apud prætorē ualde irritabilem. Sed ille, ut libenter oſtentat ſuā magnificentiā, quaſi de capite ageretur, orſus eſt accuratū ſermonem. quid multa? addiximus, ne moleſtus eſſe pergeret.* Ariſt. *Scin quænam fueris cauſa conuiuij?* Lur. *Quæ tandē quæſo?* Ari. *Eſt quidē ipſe homo locuples, ornatus argento, veſte, ſuppellectile: ſed emerat phialas argenteas tres deauratas, & pateras ſex. periſſet prætium, ni aliquos inuitaßet, quibus oſtentaret: & alioqui eum ille exiſtimat eſſe diuitiarum fructum. habetque uxorem, a qua extimulatur ad profuſionem, quam illa magnificentiam nuncupat.* Lur. *Heri ergo ſub meridiem*

citat uerſum Apoſtolius in Adagiis *δραχμὴς μὲν αὐλεῖ τεττάρων δὲ παύεται*

Gracchi ſeruus. Cice. 3. de Orat.

quidem.ego fundebam ei aquam lauandis manibus, quas unquam abluebat:ego seruabam eius thesaurũ. Apic. *Quem thesaurum?* Abl. *Schedas aliquot pessimarum cantilenarum, quas tineę exedebant,& opici mures arrodebant.* Api. *Imò docti mures, qui malis poematis dentem insigebant.*

Opici sordidi.

TRICLINIUM.

Aristippus, Lurco.

ARistip. *Quid tu tam serò surgis,& quidem semis omnis?* Lur. *Mirum est me esse toto hoc die experrectum, adeò heri edimus & bibimus.* Arist. *Imò ut apparet deuorasti, ingurgitasti, obruisti te epulis,& uino. sed ubi nam onerasti celocẽ.* Lur. *Apud. Scopã in conuiuio.* Arist. *Quin potius more Græco. συμπόσιον uocaris., quàm Latino uerbo conuiuium?* Lur. *Bucca buccam impellebat, intrituræ & condimenta uellicabant, atque instigabant desidentem stomachum,& appetentiam non patiebãtur delaßari.* Arist. *Refer quæso ordine omnia, ut uel auditione ipsa uidear mihi interesse, & quasi uobiscum potare: ut ille qui in caupona Hispaniæ duos grandes panes comedit ad nidorem perdicis assæ, quo nidore utebatur obsonio.* Lur. *Quis enarrabit omnia? maius negotium id fuerit, quàm uel emisse, uel apparaße, uel quod omnia superat, comedisse.* Arist. *Assideamus in hoc saliceto, ad crepidinem huius ripulæ, & quando sumus otiosi, pro collocutione aliis de rebus utemur hac ipsa: gramen erit nobis uice puluinorum. innitere hac ulmo.* Lur. *In herba? an non humor nocebit?* Arist. *Quid insanis? humor in ortu caniculæ?*

Celocem, per metaphorã uentrem intelligit, est ãt celox genus nauis onerariç breuis, & uelocis.

Arab tibi. erat in prouerbio Græcorum. Ἀῤῥάβιος αὐλητὴς de iis qui nimia loquacitate, aut rei nullum finem facientes molesti sunt.

Lur.

Lur. *Antea recuſabam, nunc animus prurit mihi recenſere tibi plus quam postulas.de conuiuio ſolū quærebas,accipies etiam de domino, & de triclinio. rogabas ut loquerer,efficiam ut mox paulò ſilentium roges,indicas,imperes:ut Arabius tibicen.qui ad canendum obolo conducitur, ad tacendum tribus.* Ari. *Tu uerò quantum libuerit,non erit moleſtus, quando quidem in opaco loco conſedimus,& orationem tuam carduellis illa uel adiuuabit,uel ad harmoniam moderabitur:ut orationem C.Gracchi ſeruus fiſtulator.* Lur. *Quid iſthuc rei?* Ariſt. *Postquam tu feceris narrandi finem,audies de Gracchis,& gracculis, & de Græculis.* Lur. *Deambulabamus forte tranſuerſo foro, ego & Thraſybulus,nacti pluſculum otij,quā ſolemus.adiunxit ſe nobis Scopas. Iis a nobis poſt primas ſalutationes,& blandum congreſſum,cœpit uehementer contendere,ut poſtero die,qui heſternus fuit, apud ſe eſſemus.excuſare nos primum,alius alia; ego autem uadimonium graue,& apud prætorē ualde irritabilem.Sed ille,ut libenter oſtentat ſuā magnificentiā,quaſi de capite ageretur,orſus eſt accuratū ſermonem. quid multa? addiximus,ne moleſtus eſſe pergeret.* Ariſt. *Scin quæ nam fueris cauſa conuiuij?* Lur. *Quæ tandē quæſo?* Ari. *Est quidē ipſe homo locuples,ornatus argento,ueste,ſupellectile:ſed emerat phialas argenteas tres deauratas,& pateras ſex. periјſſet prætium, ni aliquos inuitaßet, quibus oſtentaret: & alioqui eum ille existimat eſſe diuitiarum fructum. habetque uxorem, a qua extimulatur ad profuſionem, quam illa magnificentiam nuncupat.* Lur. *Heri ergo ſub meridiem*

citat uerſum Apoſtolius in Adagiis δραχμῆς μὲν αὐλεῖ τεττάρων δὲ παύεται

Gracchi ſeruus. Cic.3.de Orat.

conuenimus in eius triclinium. Ariſtip. *Qualis erat cęnatio?* Lur. *Hypætra, in opaco frigore. omnia ſanè apparata, ornata, exculta: nihil deerat ad elegantiam, ſplendorem, & lautitias. Planè primo ingreßu exhilarati ſunt omnium oculi & animi aſpectu illo pulcherrimo atque ameniſſimo. Erat abacus ingens, plenus bonis uaſis materiæ omnis, ex auro, argento, cryſtallo, uitro, ebore, myrrha: alia etiam uilioris materiæ, ſtannea, cornea, oſſea, lignea, teſtacea, ſeu figlina, in quibus ars commendabat utilittaem ſubſtantiæ. nam erant toreumata permulta, omnia expolita, exterſa, fulgor penè perſtringebat oculos. Illic uidiſſes duo magna malluuia argentea, oris deauratis, vmbilicus erat aureus cum inſignibus illius. Habebat utrunque malluuium ſuum gutturnium, quorum epiſtomiũ erat deauratum. ſtabat & alterum aquiminarium uitreum, fiſtula deaurata cum pollubro figlino, operis Malacenſis, probe ſandaracato. Phialæ omnis generis, & argenteæ duæ ad uinum generoſiſſimum.* Ariſt. *Ad uſum meum ampullas uitreas malim, aut etiam teſtaceas, ex ijs quę lapideæ dicuntur.* Lur. *Quid facias? ita eſt hominum ingenium: non tam in his quæritur commoditas, quàm opinio diuitiarum.* Ariſt. *Iſti opulentiſſimi: ſæpius uidentur alij tales, ſibi inopes. ideo nullus finis proferendi & ingerendi oculis. prȩſertim qui nullam habent aliam bonam artem, qua fidant. Sed perge.* Lur. *Erat cymatium abaci tapete uilloſo tectum, ex Turcia uſque allato poſitæ erant duæ menſulȩ procul ab abaco, cum quadris & orbibus argenteis. vnicuique additum erat ſuum ſalinu-*

Malaca ciuitas eſt in Hiſpania.

linu-

linulum, cultellus, panis, & mantile. Sub abaco refrigeratorium, & œnophora grandia. Tum sedilia uaria, sellæ, bisellia, subsellia: & dominæ sella plicatilis parata, uisendi operis, cum puluino serico, & suppedaneo. Arist. *Pone tandem mensam, & explica mappam. nam mihi intestina præ fame rugiunt.* Lur. *Erat mensa cibilia ingens, segmentata operis tessellati antiqui, quę fuerat principis Dicæarchi.* Arist. *O mensa antiqua, quàm dispari domino.* Lur. *Illam ipse emit in auctione satis magno, solùm quòd illius fuisset, ut aliquid haberet principis.* Lur. *Datur aqua lauandis manibus primum magnis recusationibus, & inuitationibus mutuis, & cedendo inuicem.* Arist. *Idem factum est in consessu, quum quisque se inferiorem altero faceret, illum extollere comitate arrogantissima, quum vnusquilibet potiorem se reliquis omnibus censeret.* Lur. *Sed dominus iure suo distribuit loca. sacrata est mensa a puerulo breuiter, & perfunctorie, & non sine rhytmo.*

O mensa antiqua. imitatio eius quod a Cice. in 1. Offi. adducitur.

O domus antiqua heu quam dispari dominaris domino.

Quod appositum est, & apponetur,
Christus benedicere dignetur.

Rithmo. i. ut nos dicimus, rima quod in fine horum versuū est

Explicat quisque suum chiromactrum, & iniicit super humerum sinistrum: hinc cultellulo repurgat panem, si quid non satis putabat a ministro purgatum. nā decrustatus erat appositus. Arist. *Sedebatis commode?* Lur. *Nunquā commodius.* Arist. *Non potuistis malè prandere. nam reliqua sat scio suppeditatum iri redundanter, si qua modò fuerant in macello.* Lur. *Nusquam uberius, copiàque ipsa nocet. Astat mensæ structor, cultellos & farcinula componens. Ingreditur magna*

pompa

Primi missus, uti nos dicimus primo seruito.

pompa architriclinus cum longo agmine puerorum, & exoletorum, qui gestabant fercula prima missus.

CONVIVIUM.

Scopas, Simonides, Crito, Democritus, Polæmon.

SCo. *Vbi nobis Simonides?* Cri. *Ilico dixerat se uenturum, simulac conuenisset debitorem apud forum.* Sco. *Recte habet, a debitore facilius se extricabit, quã a creditore.* Cri. *Qui istbuc?* Sco. *Sicut in uictoria, belli conditiones fert uictor, non uictus. Nam a debitore, quum ipse idem uolet: a creditore, quum alter. Sed conuenistisne omnes, ut erat condictum, relicta domi seueritate, afferentes uobiscum hilaritatem, lepores, uenustates, gratias?* Cri. *Plane ita spero, & erimus, sicut monet M. Varro, belli homines.* Sco. *Reliqua meæ curæ sunto.* Cri. *Ecce tibi, Simonides.* Sco. *Feliciter.* Simo. *Et uobis fauste.* Sco. *Expectantissimè.* Sim. *Planè rusticanè. nam ad prandendum eram inuitatus non ad expectandum. Sed quæso, fui uobis diu in mora?* Sco. *Non ualde.* Sim. *Cur non accũbebatis sine me? eßetis saltem proœmiati de fructibus, quibus ego non admodum capior.* Sco. *Bona uerba, te absente assedissemus?* Cri. *Satis comitatum, exordiamur iam opus. Optimum panem & leuissimum, non plus habet ponderis, quam si esset spongiam: siligineus est setanius. industrium habetis pollinctorem.* Sco. *Roscius est pistrini curator.* Sim. *Nunquamne in id conijcitur?* Sco. *Absit, tam frugi seruus.* Dem. *Adfer mihi autopyrũ.* Sim. *Mihi uero secundarium, aut typhaceum.* Sco. *Cur talem?* Sim. *Quoniam audiui, & ita sum exper-*

Siliginem e triticidelitias ait Pl. 18.c.8. inde siligineus panis, vt idem li. 18.c.9 pro delicato accipitur. Inde illud Senecę. siligineum fames reddet.

expertus, minus me esse, quum panis nõ est sciti sapo-ris. Sco.*Heus puer adferto ei panem cibariũ, et uul garẽ etiã ex atro, si ita mauult. ita demum iucundissi-me cõuiuabimur, si quisq; quod maxime collubitum erit sumpserit.* Pol.*Panis hic, quem tu tantopere probas, spongiosius, aquaticus est, malo densiorem.* Crit.*Mihi uerò non displicet spongiosus, modò ne sit speusicius. hic uerò etiam hectas attollit, quod focacei solent facere: quum sit, ut satis apparet, fornaceus.* Pol.*Cibarius hic panis & acetosus est, & acerosus, typhaceum dicas.* Sco.*Sic consueuerunt nostri agricolæ triticum omne, quod huc important, acerare prius in uilla, & miscere multis generibus seminum. sapor aũt ex fermento est nimio.* Pol. *Nullum hoĩum genus est hoc fraudulentius: non malefaciunt, nisi quum nesciũt.* Cri.*Panis hic non est satis fermentatus.* De.*Puta te hodie Iudæum, qui azymo uescebantur iussu Dei.* Cri.*Id quidem, quod hoĩes essent pessimi: ut interdicta est illis suilla, qua nihil palato gratius: nec, si moderate sumas, salubrius. Et quidem azyma iussi sunt comedere cum lactucis agrestibus, quæ sunt perquàm amarę.* Pol.*Illa omnia sensus habent altiores, omittamus hæc.* Sco.*Et quidem disputationem de pane. Si de obsonijs fuerit tanta controuersia, magna erit in toto conuiuio discordia.* Cri. *Accidet nimirum, quod Horatius inquit.*

Tres mihi conuiuæ propè dissentire uidentur, Epist.2.li.2.
Poscentes uario multum diuersa palato.

Sco.*Appone lances illas et tympana cum cerasis & prunis, et malis granatis, & ꝑsicis pomis, & persicis*

præcoci-

præcocibus. Pol. Cur M. Varro dixit, conuiuas non debere excedere numerū Musarum, quum de eo numero non constet; alij enim ponunt tres, alij sex, alij nouem. Cri. Dixit tanquam si constaret esse nouem, & ita erat vulgò receptum. vnde Diogenis iocus in ludimagistrum qui paucos haberet discipulos, depictas autem Musas in ludo: Preceptor, inquit, σὺν θεαῖς μούσαις multos habet discipulos. De. Sed estne uerum, Persas pomum hoc quod apud ipsos esset letale. inuexisse in Græciam, ad pestem eorum quibuscum bellum gerebant? Cri. Sic accepi. De. Admirabilis est in ingenijs terrarum uarietas. Cri. India mittit ebur, inquit Virgilius, molles sua tura Sabæi. hem cydoni persica. Si. Nouum insitionis inuentum priscis incognitum. cedo nobis pateram illam cum ficis duricorijs, qui sunt (ut nostris) prodromi. Sco. Satis est fructuum, expleamus nos rebus alijs salubrioribus corpori. Cri Quid his salubrius? Sco. Nihil, si salubre & sapidum idem sunt, sicut in meridiano somno. Cri. Ego condono illis nocumentum propter oblectamentum. Scop. Non meministi uersiculum Catonis.

Cum musis. i. cum iis enumerentur. Musę pictæ in ludo. Laer. in uita Dioge. li. 6.

1. Georg.

Somno merid. Nam ut Plau. in Mult. Nō bonus est somnus homini de prandio.

Pauca uoluptati debentur, plura saluti,

Dato singulis singulas gabatas cum iure carnium, ut sorbeant. id uerò & calfaciet intestina, & blandè abluet ad molliendum uentrem. Si. Profectò puer amo te de suilla hac salita. ò pernam sapidissimam, maialis est. Brassicas illas cum larido, si mihi uis auscultare, redde coquo, per hoc quidem temporis, aut serua in brumam, Lucanicæ huius scinde mihi bucceam vnā aut alteram, quo suauius ebibam primum cyathum.

Crit.

Cri. *Pareamus medicorum consilio, admonentium ut porcinæ addatur merum, funde uinum.* Sco. *Sequitur actus fabulæ, fortassis hoc anni tempore præcipuus. Spectate huius actus apparatum. primum omnium a caliculis custos abaci scyphos exposuit uitreos crystallini uitri cum uino albo purissimo, aquam putes solo aspectu. Sanmartinium est, & partim Rhenense, non infectum, ut solent in Belgia: sed quale in media Germania bibitur. Oenophorus releuit hodie serias duas, alteram uini Heluelli seu flaui ex agro Parisiensi, alteram sanguinei Burdegalensis. habetis in apyroto alia parata, fuscum, Aquitanicum, & nigrum è Saguntо: petat quisq; ex sententia palati sui.* Cri. *Quid potest nuntiari lętius? ut nihil est durius quàm perire siti. Ego uerò mallē optimā nobis aquam prospexisses, hunc nuntium audiuissem libentius quàm de uino.* Sco. *Nec ea deerit.* Sim. *Nuper quum essem in urbe Roma, bibi apud Cardinalem quendam uina generosissima omnifariam saporis. nam eram præfecto cellæ uinariæ per quàm familiaris, uinum dulce, acutum, lene, suaue, austerum.* Dem. *Mihi uehementer placet aiglauces.* Pol. *Sic fere Belgicis fœminis.* Sim. *In pagis quibusdam Galliæ floces apponuntur, secundarium autem uinum & tertiarium habent in delicijs. Sed ea uilla sunt magis quàm uina. & alioquin uinum Gallicum toto genere nec aquam, nec ætatem fert. itaque paulò post, quàm est diffusum, bibitur, quippe post annum inclinant ilico, & fit dubium, tum fugiens, & acuit: quòd si manserit diutius, emucet, & in uappam uertitur. Hispanum uinum & Italicum bene fert &*

Sāmartinium, ex illo Hispaniæ oppido.

aquam,

aquam, & ætatem. Democ. *Quid rei est uinum fugiens? uientur probè dolia, & obseretur cella, imò & domus claudatur, si sit opus.* Polæ. *Vt poma fugientia, quæ ętati cedunt. nec seruantur, & discedere vulgò dicimus: cuius contrarium est uinum consistens.* Demo. *Funde mihi prius aquam ad dimidium calicem, super hanc infundes uinum more ueteri.* Crito. *Imò & hodierno multarum gentium. Galli & Germani contrafaciunt.* Democ. *Quæ nationes uolunt bibere aquam uinatam, aquę addunt uinum: quæ uinum aquatum, uino superinfundunt aquam.* Crito. *quæ uero uino aquam non adfundunt, quid bibunt?* Dem. *Vinum purum putum.* Cri. *Etiam, nisi prius sit a uinario irrigatum.* Pol. *Baptissare id uocant, ut uinum sit Christianum. ea erat meo tempore elegantia philosophica.* Demo. *Illi baptissant uinum, & se ipsos exbaptißant.* Pol. *Peius agunt, qui iniiciunt calcem, sulphur, mel, alumen, & alia dictu tetriora, quibus nihil est corporibus perniciosius, in quos publicè deberet animaduerti ut in latrones, aut sicarios. inde sunt enim incredibilia morborum genera, & potissimum arthretica.* Cri. *Ex cospiratione cum medicis id agunt, ut utrique rem augeant.* Dem. *Nimis mihi porrigis plenum calicem. deple quæso te aliquantum, ut sit locus aquæ infundẽdæ.* Cri. *Funde mihi in scyphũ illum coloris castanei, quid rei est?* Sco. *Nux prægrandis Indica, ab labris argento circunclusa. uisne in cullulo illo ligni hebeni? quod ferunt esse saluberrimum. Ne addas tantum aquæ. nescis uetus uerbũ, perdis uinum infusa aqua.* Dem. *Imò perdis utrunque, aquã & uinum*

Vt Catul. procul hīc abite lymphę uini pernicies.

*nium.*Pol.*Malim utrunq; perdere,quã ab alterutro p di.*Sco. *Libetne potare more Græco ex illis pateris, & capacioribus poculis?* Cri. *Minimè uerò.Admonebas nos modò antiqui prouerbij, uicissim admoneò te præcepti Pauli: Nolite inebriari uino, in quo est luxuria:& Seruatoris nostri. Videte ne grauentur corda uestra crapula & ebrietate.*Cri. *Vnde est hæc frigida,tam pura & pellucida?* Sco. *E fonte proximo.* Cri.*Ad uinum diluendum malim cisternam, modò defæcatissimam.*Dem. *quid putealem?* Cri. *Vsibus lauandi aptior est,quàm bibendi.*Pol. *Fluuiatilem commendant plurimi.*Cri.*Rectè, si fluant amnes per uenas auri.ut ferè in Hispania:& sit quieta, & liquida.* Simo.*Mihi uerò in phiala illa Samia adfer aliquantum ceruisiæ,quam puto refrigerando corpori hæc æstu utilissimam.*Scop. *Ex qua tandem ceruisia?* Simo. *Ex tenuissima:nam aliæ nimium incrassant spiritus. & reddunt obesum corpus.* Pal. *Mihi item dato, sed in uitro ille terete.*Sco.*Curre ad culinam,quid illi cessant,quin mittunt missum alium? uides iam hinc neminem attingere? Adfer pullos gallinaceos, elixos cũ lactucis, buglossa hortensi,& intubo:uerueċinam quoque,& uitulinam.*Cri.*Adde etiam in scutulis paulum sinapis,aut petroselinati.*Dem.*Violentia res uidetur sinapis.*Cri.*Nõ admodum congruit biliosis. iis tamen qui crassis & frigidis humoribus redundant, haud inutilis.*Pol.Idcirco *sapiunt populi Septentrionales,quibus illa est magno usui,præcipuè cibis crassis & duris addita,ut bubulæ & salsamentis.* Sco. *Hoc loco existimo pultes & ptisanas uenturas in tempore,*

Nolite ad Eph. 5. Videte Luc. 21.

Missum alium,un' altro serui to in tauola.

Vermiculi, uulgo uermicelli.

re,leucophagum,similaginem,amylum, orizā,uermiculos,edat quisque ex quibus uolet. Dem. *Vidi qui à uermiculis huiusmodi uehementer abhorreret, quòd autumaret collectos fuiße ex terra aut cęno, et uixisse aliquando.* Cri. *Scilicet metuebat, ne in aquilaculo suo reuiuiscerent. Orizā ferunt nasci in aqua, mori in vino,cedo igitur uinum.*Demo. *Ne bibe statim a cibo calido, intermisce prius frigidi aliquid & solidi.* Cri.*Quid?* Demo.*Crustam panis aliquam uel turundām unam aut alteram carnium.* Simo. *Vah, pisces cum carnibus in eadem mensa? mare miscetur terrę, hoc vetant medici.* Sco. *Imò hoc placet medicis.* Simo.*Credo,quia illis utile.* Sco. *Cur ergo uetant medici?*Simo.*Erraui,a medicina prohiberi dictum oportuit,non a medicis. Sed qui sunt pisces isti?* Sco. *Appone ordine, primum lupum illum assum cum aceto & capparibus; tum passeres elixos cum succo lapathi acuti, soleas frixas,lucium recentem, & capitonem, lucium salitum serua tibi, thymnum assum recentem, & thymnum in salsamento, menas recentes frixas crustolata in quibus nulli barbati, murenę & truttæ multis conditæ aromatis, gobios frixos, cammaros & cancros elixos. Admisce scutellas cum intritis alliato,piperato,erucato.* Simo. *Ego uerò de piscibus loquor, non edam.* Cri.*Si philologus cæperit de piscibus mouere controuersiam, hoc est,de re incertissima & controuersissima, incipite nobis lectulos insternere, hic erit cubandum.* Sco. *Nemo dignatur uel gustare,tolle hæc.* Simo. *Atqui conuiuia olim Romæ lautissima, &,ut ipsi soliti erant dicere, pollucibilia,*

Crustulata, quæ uulgo pastelli.

ex

ex piscibus conflabant. Cri. *Ita sunt mutata tēpora, etsi hoc etiamne durat apud quosdam.* Sco. *Importa te aſſa, pullos, perdices, turdos, anaticulas, querquedulas, palumbulos, cuniculos, lepusculos, uitulinam hędinam, & intinctus seu embammata, acetum, omphacium, oxipora, mala etiam medica, & cytonia, & oliuas Balearitas conditiuas, quaſſas, & in muria aſſeruatas.* Dem. *Non adsunt Bethicæ.* Sco. *Magis sunt saporis sciti Balearicæ.* Cri. *quid fiet grandibus illis beluis, anseri, cygno, pauoni?* Sco. *Ostende tantum, et refer in culinam* Pol. *Hem pauonem. Vbi est Q. Hortensius, cui erat in delicijs?* Simo. *Tolle agninam.* Sco. *Cur tolletur?* Simo. *Quia est insalubris. ferunt eam non alia exire, q̃ qua intrauit.* Cri. *Vidi quendam deuorare oſſa oliuarum struthionicè.* Scop. *Ex quibus carnibus sunt artocreę istæ?* Crit. *Hæc est ex ceruina.* Sco. *Hæc ex damica, illa est, ut puto, aprugna.* Cri. *Condituras ipsius malim quàm carnes.* Simo. *Planè ita est, etiam res amaras condimentum reddit suauiſſimas.* Cri. *Ecquid est vitæ totius condimentum?* Democ. *Aequus animus.* Crit. *Aliud quiddam ego proferam amplius & augustius.* Dem. *Quid tandem hoc meo?* Crit. *Pietas, sub qua & animi æquitas comprenhenditur, & ad res uniuersas aſperas, faciles, medias condimentum aptiſſimũ, & iucundiſſimum.* Sco. *Infunde uinum album Hispanicum in carchesium illud, & circunfer per conuiuas.* Democ. *Quid paras agere? sub prandij finem propinas nobis uinum forte ac generosum. dilutius erit posthac bibendum, si consultum cupimus ua*

Artocrrę, paſtilli ex carne.

*letudini.*Simo.*Rectè mihi uideris admonere, frigida enim oportet esse in conuiuio postrema, quę pondere suo cibos ad imum uentriculum detrudant, & uapores caput impetentes cohibeant.* Sco. *Tolle ista, muta orbes & quadras, da secundam mensam, nam nemo extendit usquam manum.* Cri. *Adeò uoraui initio auidè, ut statim amiserim appetitum.* Dem. *Ego item non appetitione, sed impetu feror ad primas dapes, inde me expleo.* Pol. *Nescio quid edi de piscibus, id gustum meum prorsus retudit.* Simo. *Tantum ne bellariorum apparatum & cupedines, quum nihil superest amplius cupediæ? pyra, mala, caseus multiplex, sed palata meo congruentissimus est hippax.* Cri. *Non reor hippacem esse hunc, sed Phrygium, ex lacte asini, qualis è Sicilia vsque aduehitur columellari forma & quadra: qui quum frangitur, in laminulas finditur, siue phyluras.* Dem. *Caseus hic, etsi Britannicus fistulosus est, non erit mea utique sententia uobis gratus.* Cri. *Sed neque hic spongiosus Hollandicus. Parmensis hic est bene compactus, & satis (vt uidetur) recens. & ille Penasellius, facile cum Parmensi certarit.* Demo. *Non est Parmensis, sed Placētinus.* Cri. *Etiam, si placet, uulgo Germanorum suauissimus est caseus uetus, putris, confriatus, & vermiculosus.* Simo. *Qui talem edit caseum, sitim uenatur, & edit, ut bibat.* Sco. *Pistor dulciarius nimium moratur, quin adfert striblitas, & artolagana testuacia, & sartaginea conspersione in cacabum iniecta olei feruentis, melle superfuso?* Cri. *Cariotas da mihi aliquot, & ad edendum, & ad seruandum, fortaße*

Penasellius, ex illo oppido Hispaniæ.

noctē

nocte hac nihil edam aliud. Sco. *Cape igitur ſpathalium hoc integrum. vin' ex malogranatis?* Po. *Heus puer? ſpolia nobis hanc palmam agreſtem, & da quod eſt eſui.* Sco. *Potionis uos admoneo. ſcitis Ariſtotelis eſſe opinionem, tragemata eſſe inuenta, vt ea nos ad bibendum inuitent, ne cibus in arido coquatur.* Cri. *Oportet ergo inuentorem fuiſſe, uel nautam, vel piſcem, qui adeò timeret ariditatem.* Sco. *Adfer ea, quæ ſolent uocari ſigillum ſtomachi, poſt quæ nihil eſt nec edendum, nec bibendum: bucellatum, cydoniatum, coriandrum ſaccharo contectum. hoc uerò manducandum eſt, non edendum: ſed quod ex manſo reliquum eſt aridum, expuendum. Collige fruſta & reliquias in caniſtris. adfer aquas odoriferas, roſaceum, floris mali medici, muſcatum.* Po. *Agamus Chriſto gratias.* Pu. *Agimus tibi gratias Pater, qui tam multa ad hominum uſus condidiſti: annue, ut tuo fauore ad cœnã illam ueniamus tuæ beatitudinis.* Po. *Agamus nunc domino gratias.* Cri. *Age tu.* Po. *Imò agat Democritus, qui in hiſce rebus multum ualet.* Dem. *Gratias tibi non poſſum agere pro merito hoc ſtatu reipublicæ, uides enim omnia a Baccho perturbata: ſed recitabo quas Dionyſio agit Diogenes, nam mandaui memoriȩ, tu labenti memoriæ, & linguæ titubanti, in tanta eluuione habebis ueniam.* Sco. *Dic quicquid libuerit, ſcribetur in uino.* Dem. *Defatigaſti teipſum Scopa, uxorem, famulos, famulas, uicinos, coquos, piſtores, ut nos magis comedendo & bibendo delaßares. Socrates ſapienter, qui in mercatum celeberrimum ingreſſus exclamauit, O dij immortales, quàm*

Ariſt. problema. ſect. 22. 6.

*multis ego non indigeo.tu contrà posses diicere. Hæc omnia quotula portio sunt eorũ,quibus ego indigeo, Naturæ placent modica,et illis ea sustentatur, ac fulcitur.hæc tàm multa,tàm uaria,obruunt naturã. meritò Plinius: Varietas ciborum homini pestilens, pestilentior condimentorum.referimus hinc domum grauata corpora,referimus animos obrutos,ac demersos cibis & potionibus,ut nullo hominis officio ritè possimus fungi. Tu ipse iudicato,ecquã tibi gratiam debemus.*Sco.*Hæccine est gratia,quã habetis?sic rependitis prãdium tã opiparum?*Po.*Ita planè: quod enim maius beneficium,quã ut fias sapiẽtior?tu nos domũ remittis planè bruta,nos te domi tuæ uolumus hominem relinquere, ut scias consulere tuæ ac alienæ ualetudini,& secundum naturæ desideria uiuere,nõ iuxta corruptas ab stultitia opiniones.Vale, & sape.*

EBRIETAS.

Asotus,Tricongius,Abstemius, Glaucia.

Asot.*Quid tu dicis Tricõgi?quàm lautè nos heri accepit Brabantus ille?*Tri. *Male sit illi, nõ potui tota nocte quiescere. Vomui(sit habitus honos uestris auribus)conuolui me subinde toto lecto, modò ad spondã interiorem,modò ad exteriorẽ.fauces & stomachũ uidebar mihi reiecturus.nunc præ dolore capitis nec oculorum officio possum fungi, nec aurium, lamina ponderosa plũbi uidetur mihi in frontẽ & oculos incumbere.*Asot.*Frontem & tempora fortiter astringe fascia,& rex uideberis.* Tri. *Seu ipse potius Bracchus, a quo institutum manauit diadema tum in reges.* Asot.*Recipe te domum, & edormi crapulam.*

Plin. li.7. cap.56.

pulam. Tri. *Domum uerò? nihil æquè fugio & auersor, ut domum & uxorem clamosissimam, ea si me nunc aspiceret, lõgiores haberet homilias quàm Chrysostomus.* Abst. *Hoccine appellas tu lautè tractari?* Glau. *Planè ita est, nam lauerunt probè guttur & fauces.* Abst. *Manus uerò?* Glau. *Ne semel quidem.* Aso. *Imò sæpe uino & lacte, dum alij in aliorum pateras immittebamus manus.* Glau. *Quid potest dici lautius? & quidem digitos pingui carnium & embãmatis inuiscatos.* Abst. *Tace per diuos. quis posset absque nausea rẽ adeò audire obscœnã? quanto minus uidere. aut de eiusmodi uino aut lacte gustare?* Aso. *Diui uestram fidẽ, adeon'es Abstemi delicatus, ut hæc ne auribus quidẽ possis deuorare? quid faceres palato, ut nos? Sed heus tu Tricõgi, cõpotator suauissime mittamus puerũ aliquem, qui nobis in illa phiala fictili adferat ex eodem uino. nulla est certior huic ueneno theriaca.* Tri. *Est ne hoc exploratum?* Aso. *Quidni eßet? memineris uersus, quos cãtat Colax: ad sanãdum morsũ canis nocturni, sume ex pilis eiusdẽ canis.* Glau. *Narra quæso de conuiuio.* Abst. *Ne narres, nisi uelis me reuomere quicquid habeo in uentriculo, cũ ipsis uitalibus.* Glau. *Facesse igitur paulisper.* Aso. *Ego narrabo quàm commodissime. ut nusquam sit honos, præfandus.* Gla. *Incipe obsecro aduerte animum Abstemi.* Aso. *Glaucia mi, ante omnia istud ex me habe, nullũ esse hominum genus, quod comparari possit cum festiuo & largo cõuiuatore. Quidã ostentant eruditionẽ rerum uariarum, id est, mera nugamenta: alij iactant experientiam, & usu collectã pru-*

Allusio ad locũ Plautinum.

dentiam. quorsum id? Sunt qui habent quidem opes, sed non audent expendere. miseri, quid eos iuuat asseruare? begninus conuiuator, ubique prodest, ubique est gratus, uel solus illius aspectus exhilarat tristitiam animi, & discutit, si qua est in eo miseria, siue recordatione conuiuij, siue spe, atque expectatione. alia omnia quæ dicuntur bona animi, nec ego uideo, & sunt ieiuna atque infrugifera. Abst. *Rogo te Asote, quis est autor tam bonæ sententiæ?* Aso. *Ego & omnes mei similes, id est, plerique ex Gallia Belgica a Sequana ad Rhenum flumen. tantum dissentiunt inter nos homuli quidam, uel miseri & præparci, qui Abstemio suum inuident cognomen, frugi uolunt appellari: uel quidam magna sapientię opinione suffarcinari, id est, inani nomine, quos etiam (id est, maxima pars hominum & præcipua) ridemus.* Abste. *Quid audio?* Glau. *In hoc iste non fallitur, etsi ebriosus. nam nusquam eruditio minus habet pretij quàm in Belgica. non aliud esserentur uirum eruditione præstantem, quàm sutura uel textura.* Abste. *Atqui student hic multi, & non infelici profectu.* Glau. *Educuntur à parentibus parui filij ad scholas, tanquam ad opificum quo parent sibi deinceps uictum. Ipsi etiam scholastici dictu incredibile, quàm parui institutores suos faciant, quàm prosequantur honore exiguo, & præmijs adeò tenuibus, ut doctores insignes ac primi nominis tolerare sese uix possint.* Abst. *Ista sunt ab instituto sermone aliena. reuertamur ad conuiuium.* Aso *Hoc malim audire, et missos faciamus iam tandem sermones istos studiosos, qui sunt profectò infrugiferi.*

Abstemiũ equę potorem uocat Hor. lib. I. episto 3. ad Mec. Dicitur ab abstineo, & temetũ quod antiquis ualebat uinum

feri. Nescio queadmodum uos Itali de eruditione statuatis, mihi certè res uidetur non solùm inutilissima, sed etiã damnosa. Abste. *Idem uidetur boui & sui, quod tibi, & nobis quoque uideretur, si non plus haberemus mentis quã tu.* Aso. *Non esset finis. Itaq; audi iam. primum omnium accubuimus seueri & tristes: sacrata est mensa, silentium vbiq; & quies, cœpimus expedire cultellum quisq; suum, speciem præbebamus non inuitatorum, sed inuitorum, adeò id diceres facere nos coactos, et faciebamus re uera ad modum segniter: nondum enim incaluerat animus ardore illo libero. aptat quisque mantile suum humeris, nonnulli etiam pectori, alij de mappa extendunt super gremium, sumit panem, aspicit, uoluit, purgat si quid esset carbonis aut cinerum decorticat, & hæc omnia lente cunctabundè. Quidam auspicati sunt cœnam a potione: alij priusquam biberent, paululum sumpserunt acetarij, & bubulæ salitæ, ad excitandum dormiens palatum & stimulandum languidulũ: primus scyphus fuit ceruisiæ, ut frigidum cæmentum sub sterneretur ardori uini. Allatus est sacer ille liquor, primum poculis angustis & exiguis, quæ magis sitim irritarent, quàm restringerent. Dominus homo festiuissimus, qui potiorem in hac tota regione nullum habet, ac ne parem quidem, mea utiq; sententia (quod sit dictum sine cuiusquam iniuria) iubet adferri pocula capacissima, & cœptum est lagiter potari more Græco, vt dicebat illic philogræcus quidam, qui Louanij olim studuerat. Ibi cœpimus loqui, tum incalescere, hilaritas ubique & risus diffusissimus, o cœnæ*

Philogræcus, Varronis vocabulum

noctesque deorum. alij alijs præbibimus, & magna æquitate faciebamus paria. nefas erat sodalem fraudare, tali præsertim tēpore. Abs. *Meritò, quum agitur non de calice uini, sed de sensu & mente, rebus in homine præcipuis. Sed ut hac de re tam læta, tam festiua tu & ego colloquamur, primum rogandus es an sis ebrius.* Aso. *Non reuera, & facilè est cognoscere ex ordine orationis meæ. nam si essem, putas me hæc referre potuisse adeo cōposite?* Abst. *Recte est. alioquin iuxta Mimi uersiculum, cum absente litigarem. Principio cur non extruitis templum aliquod in hac regione Baccho, cœlestis huius liquoris repertori?* Aso. *Hoc uestrum est, qui ædem habetis Romæ Sergij & Bacchi. nobis satis est quotidie illi passim sacra facere. Et fortasse erigeremus templum, si constaret fuisse illum inuentorem. nam de ea re audiui disputari inter studiosos quosdam. Sunt qui putent primum fuisse Noam, qui uinum biberit, quique sit inebriatus.* Abst. *Dimittamus ista. Cedo, quod uinū bibetis?* Aso. *Quid nostra refert, quod sic uinum, aut cuias: habeat modo nomen & colorem uini? id satis est nobis, delicias illas quærat Gallus, aut Italus.* Abst. *Quæ ergo potest esse delectatio, quum id nō gustas, quod in corpus ingeris?* Tri. *Fortasse nōnulli initio aliquid gustāt, integro palato: mox uero deprauato ex tanta humoris redundantia, gustum omnē amittunt.* Abst. *Siti iam extincta, nulla superest uoluptas, quę tota sita est in satisfaciendo desiderijs naturalibus: ita ut tormenti sit genus sine siti bibere, aut sine fame edere.* Tri. *Putas nos Abstemi ad uo-*

luptatem potare, aut quòd ſit iucundum? Abſt. Tanto ergo eſtis peiores beſtijs, quę cupiditatibus naturalibus aguntur, uos neque illuc ducit ratio, & retrahit natura. Tri. Ducit nos eò ſodalitas, & paulatim inebriamur imprudentes. Abſt. Quoties eſtis inebriati, quoties alios ebrios uidiſtis? Tri. Quotidie plurimos. Abſt. Non ſufficiunt ergo tam multa experimenta ad deuitandum rem tam fœdam: atqui bellua uel uno experimento fieret cautior. Gla. At ſodales iſtos, in quorum gratiam tranſeunt ex hominibus in beſtias, ſcis quàm habent charos? dum potant, darent illis præcordia: digreſſi illinc, vix agnoſcunt, uitam & animam cuiuſuis illorum nollent redemptam ſibi numo ſeſtertio. Abſt. Quibus ex poculis hauriebatis uinum, & quomodo? Aſo. Primum allata ſunt uitrea, paulo poſt ob periculum ſublatis illis, exhibita argentea. In uinum inijciebamus a primo herbulas, quòd id ſuaderet anni tēpus, paulò poſt ius carnium, lac, butyrum, cremorem. Abſt. O ſpurcitiem, ne belluis quidem tolerabilem. Tri. Quanto tu tragicoterum exclames, ſi ſcias alios in aliorum pocula manus ſordentes immittere? conijcere ouorum & pomorum & nucum putamina, & oliuarum ac prunorum oſſa? Abſt. Abſtine ab hiſce narrandis, ſi uis, ne me hinc in ſyluas aliquas fuga abripiam. Tri. Audi tu in aurem Glaucia. Quidam horum geſtant in faciendo itinere cornu uenatorium, plenū, ut neceſſe eſt, puluere, & ſtipulis, & floccis, & ſordibus alijs. ex hoc bibimus. Glau. quid? Tri. quid uero? uinum. Glau. Imò uero mentem. Tri. Planè ita eſt, & poſt epotam mentem, ma-

culis

culis non admodum mundis, sumptis de scamno lecti cari, vsi sumus pro calicibus. Abst. *Quis fuit conuiuij exitus, tanquam fabulæ?* Aso. *Natant uino pauimenta. Inebriati sumus omnes, hospes in primis, homo strenuus, deiectis sub mensam magna uictoria duobus, aut tribus.* Abst. *O preclaram uictoriam, et de re pulcherrima ac predicanda. Sed omnes tamen uinum uicit?* Aso. *Etiam.* Abst. *Miserum te, quid putas esse ebrium?* Aso. *Probè & ex animi sententia indulsisse Genio.* Abst. *Cui Genio? bono an malo?* Glau. *Si rectè omnia scruteris, nusquam inuenies cui indulgeant. neque enim animo, nec uoluptati, nec ulli rei alteri, cui alij indulgent, qui uitijs obtemperant, & prauis animi cupiditatibus. Sed inebriari est, sensuum facultates amittere, exire de potestate rationis, iudicij, mentis: planè ex homine fieri uel pecus, uel saxum. Quæ deinceps sequantur, etsi nunquam ebrios uidi, tamen facillimum est coniectare: loqui, et nescire quid loquaris: si quid commissum est tibi arcanum maximè celandum, effutire: atque ea dicere, propter quæ te, & tuos et sæpe patriam ac prouinciam uniuersam in graue discrimẽ adducas: nulla distinctio amici & inimici, vxoris & matris, rixæ, iurgia, inimicitiæ, plagæ, vulnera, mutilatio, occisio.* Tri. *Etiam sine ferro & sanguine: nam non pauci continuant ebrietatem cum morte.* Glau. *Quis non malit domi se cum cane aliquo aut fele includere, quã cum ebrio? plus enim mentis est in illis animãtibus.* Abst. *Post ebrietatem uero cruditas, debilitatio neruorum, paralyses, arthretici cruciatus, grauedo capitis &*

corporis totius, hebetatio sensuum oīum, memoria extinguitur, ingenij acies retunditur: unde stupor in tota mente, & ad intelligendum sapiendumque, & ad eloquendum. Aso. *Iam incipio intelligere, magnū esse malum ebrietatem, posthac dabo sedulam operā, ut bibam ad hilaritatem, non ad ebrietatem.* Glau. *Hilaritas est ianua ebrietatis. nemo uenit ad bibendum eo animo, ut inebrietur: sed bibendo exhilaratur, continuo post sequitur ebrietas. difficile est enim signare hilaritatis metam, atque in ea sistere. Lubricus est gradus ab hilaritate ad ebrietatem.* Abst. *Dum uinum habes in scypho, illud est in tua potestate: dum in corpore, tu es in illius: haberis iam, non habes: quum bibis, tu tractas uinum pro tuo libito: postquam biberis, illud te tractabit pro suo.* Aso. *Quid ergo? nunquamne est bibendum?* Abst.

Vnde illud: vinum memoriæ mors.

Dum uitant stulti uitia, in contraria currunt.

Horat. in episto. ad piso. quæ vulgo poetica dicitur.

Bibendum quidem, non potandum natura sola in hoc docet bruta, hominem non docebit eadem natura ratione adiuta? Edes quum esuries, bibes quum sities, fames & sitis admonebunt quantum, quando, quatenus edendum & bibendum. Aso. *Quid si semper sitiam, nec sitim possim mitigare, quin fiam ebrius?* Abst. *Bibe, quod inebriare non possit* Aso. *Non fert constitutio mei corporis.* Abst. *Quid si tantum esuries, ut exatiari nullo cibo posses, nisi disrumpereris?* Aso. *Ea uero non esset fames, sed morbus.* Abst. *Nimirum opus esset medicina ad eam famē tollendam, non dapibus: nōne?* Aso. *Quidni?* Abst. *Eodem prorsum modo medico tibi esset opus ad eam sitim, non*

caupone:

caupone: & potione de pharmacopolio petita, non de œnopolio: non est ea sitis, sed morbus, & quidem perniciosus.

REGIA

Agrius, Sophronius, Holocolax.

AGr. *Quid est quod tam multi regem comitantur, tam uario cultu?* So. *Quin tu potius uultus cõtemplaris, quã cultus? magis sunt.n. uultus uarij ac diuersi, quã cultus & uestitus.* Agr. *Istud quoq; de uultibus quamnam habet causam?* Sop. *Vestiuntur quidem aliàs pro facultatibus, aliàs pro ratione dignitatis aut generis, sępe etiam vt cuiusque est vel ambitio vel vanitas: multi quoque uestimentorum elegantia utuntur pro hamo & reti, ad fauorem captandum uel regis, uel procerum, animos puellarum non raro. Vultus autem affectus animi sequitur: talis est ferà, qualis interior animi habitus.* Agr. *Sed cur tam multi huc conueniunt?* Holo. *An non decet vt plurimi sint, ubi est caput & regimen prouincię totius?* So. *Optimè. sed plerique non adeò rempublicam spectant, ut priuatam: & sequuntur eum, in cuius manu est regimen non tam patrię, quàm fortunarum.* Holo. *Quidni? quandoquidem omnia sunt pecunię uenalia.* So. *Sic iudicant illi, quibus animus & mens nihil omnino est: ualetudo autem, & dotes corporis uiles.* Agr. *Quid opus est in hoc tumultu aulico tanta Philosophię speculatione? ego uerò malim de uobis intelligere, quinam sint isti tanto numero. tã uaria specie ac forma?* Hol. *Ego tibi oẽs percẽsebo ordine. nam Sophronius hic, quantum intelligo non est*

admo-

admodum in regijs uersatus: ego uerò comitatus omnes regios adij, penetraui, perscrutatus sum, perspexi, gratus semper omnibus & iucundus. Sop. *Inde credo parasti tibi cognomẽ illud Holocolacis.* Holo. *Rem tenes. sed tu Agri ausculta. Ille, in quem aures, oculi, mens omnium intenta est ac defixa, est rex, caput reipublicæ.* Sop. *Verè caput, & ideò salus, quum est sapiens ac probus: pernicies autem, quum malus aut demens.* Holo. *Ille, qui ponè sequitur puellus, est filius eius heres, quem in aula Græca uocabant δεσπότην, hoc est, dominum: in Hispania uocant Principem: in Gallia Delphinum. Torquati illi in vestibus holosericis et holobrizis. proceres sunt regni, insignes dignitatum militarium nominibus, principes, duces, prȩsides limitanei, quos marchiones nominant, comites uiri, qui barones uoce barbara nominantur, equites. Ille est magister equitũ, quem uulgo comitẽ stabilẽ appellãt, nomine ex aula Greca sumpto, ubi magnus Connestabulus cognominabatur, sicut prȩfectus maris, Admirabilis. Est prætorio prȩfectus qui non solum palatio præerat, sed etiam satellitio, quem Romuli tempore præfectum celerum nominabant, et satellites ipsos Celeres.* Agr. *Quinam sunt illi in uestibus talaribus, magna seueritate uultus?* Holo. *Sunt regij consultores.* Sop. *Istos quos in consilium adhibet Princeps, prudentissimos esse oportet, magni rerũ usus, et in decernendo grauitatis ac moderationis summæ.* Agr. *Qui istbuc?* So. *Quia sunt oculi et aures Principis, atq; adeo regni uniuersi. et eò magis si, cȩcus aut surdus sit rex, captus suis sẽsibus, uel*

Qui in limitib⁹ regni constituuntur in prȩsidio.

ab

ab ignorantia, uel a delicijs. Agr. *Etiamne luscus ille & ille alter surdaster, oculi atque aures sunt regis?* So. *Peior est cordis cæcitas & surditas.* Holo. *Eos qui sunt a consilijs, sequuntur scribe, nec ij pauci vel unius ordinis. tum qui pecuniam principalē tractant, uel procurant, coactores, tribuni ærarij, præfectus fisci, procurator fisci, & fisci aduocatus.* Agr. *Qui sunt iuuenes illi comptuli & festiui, qui semper regem sectantur, & astant illi, alij arridentes, alij ore aperto uelut admirabundi?* Holo. *Hæc est cohors intimorū amicorum, delicię atque oblectamenta regis.* Agr. *Duos illos ingredientes cur aßectantur tam multi uultuosi?* Holo. *Quia ijs est apud regem fides præcipua. alter est præfectus sacris scrinijs, siue princeps scribarum: alter à secretis arcanis, apud quem est regni breuiarium. idem est principi à memoria: eaque de causa offerunt se illi quotidie tam multi, ut memoriam illius de se refricent ac renouent, quandoquidem is est principis memoria. Illi autem, qui ducunt uultus, sunt litigatores, quique res suas persequuntur: nec eorum vnquam negotia finem inueniunt, longa contexta serie procrastinationum. Duo illi qui deambulant in porticu, præfecti sunt: alter cubiculo, alter regio equili. habent hi sub se alios permultos cubicularios & equisones. Sed ingrediamur regiam cœnationē.* Agr. *Ah quanta turba, qui apparatus tam anxius & morosus?* Sophro. *Id uerò maiore cum admiratione fueris intuitus, si scias, quàm leuem ad rē pertinet: nempè ut sorbeat ouum unum, & pauxillum uini bibat nauseabundus.* Holo. *Ille est hebdomadæ huius ar-*

chitriclinus cum scirpo Indico. pocillator est adolescens ille, structor nondum est ingressus. Agr. *Qui sunt cum rege pransuri?* Hol. *Quinam esset tam beatus, qui posset epulis accumbere diuum.* Sophr. *Atqui olim regię mensę adhibebantur conuiuę, modò duces exercitati, modò uiri claro genere, aliàs insignes uel usu rerum, vel eruditione, quorum sermone rex fieret melior ac sapientior. Sed Gothica & aliorum Barbarorum superbia morem hunc nostrum inuexit.* Holo. *Habent proceres asseclas suos armigeros, exoletos, pueros pedissequos, pueros a pedibus, siue è calcari. Sunt inter eos diuites magnificentissimi, qui plerosque excipiunt cœna recta. alij quibus hoc molestum uidetur, mittunt amicis sportulas, idque est amicis tenuioribus utilius, sed recta conuiuari plus habet splendoris.* Agr. *Aliud hominem genus uidere mihi uideor in illo cœnaculo.* Holo. *Illud est gynecium, ibi regina habitat cum matronis suis & puellis. aspice ut ingrediuntur & egrediuntur ex parthenone, tanquam apes ex alueario, iuuenes amatores, mancipia Cupidinis.* Sophro. *Sępe & senes, bis pueri.* Holo. *Nihil est maioris uoluptatis, quàm audire illorū acutè excogitata dicta, uel poemata. cantiunculas, melodias antelucanas, confabulationes cum puellis: uidere saltationes, obambulationes, uarietates colorum in cultu, habitus & formas uestimentorum. habent pueros amanuenses, per quos mittunt & remittuntur mandata: hi uerò nunciant & renunciant ultrò & citrò mandata, qua solertia, diligentia, educatione, diui uestram fidem, nudis capitibus, flexo poplite*

atque

atque etiam positis genibus, audire est quotidie & uidere aliquid noui, inopinati, acutè & subtiliter excogitati uel dicti, animosè aut dexterè aut solutè facti. Sop. *Imò dissolutè.* Holo. *Quæ felicitas maior? quis possit ab huiusmodi suauitate diuelli?* Sop. *Colax Colax, & tu sine amore insanis, & sine uino ebrius es. qua ineptia potest esse maior, quàm ista abs te descripta?* Holo. *Nescio qui fiat ut ex scholis videas plerosque discedere, ingressi semel aulam in ea consenescant.* Sop. *Tanquam qui de circes poculo biberant, ammissa mente, & in belluarum ingenium degenerantes, nolebant inde egredi, et ad hominum naturam ac conditionem redire.* Ag. *At hi omnes, quũ se ad suam quisque domum receperũt, quid agunt? quibus se actionibus occupant, ut saltem fallant tempus?* Sop. *Plerique omnes nihil magis addunt seriũ, quàm quod cernis, atque adeò otium illis multorũ vitiorum parens est ac nutricula. Ludunt quidam taxillis, chartis, alueolo, aciebus: alij per ocultam detractionem & artificiosam maledicentiam horas pomeridianas transmittunt, hoc est, quibus domi desident: aliqui mirificè capiuntur scurris & planis, in quos sunt profusissimi, in cetera præparci et sordidi. Sed præcipua aulæ corruptela est, assentatio vniuscuiusque erga alios omnes. quodque peius est, erga, se metipsum: ea efficit, ut nullus unquam nec a se nec a socio ueritatem conducibilem audiat, nisi fortè in iurgio: quam is tum parum pro ueritate accipit, sed pro contumelia.* Holo.

Teren. in Eu. act 2. sc. 2.

Hic questus est nunc multo uberrimus.

Tu

Tu cum tua ueriloquentia esuries strenuè: ego arridẽdo, adblandiendo, omnia adprobando & laudando, euasi locuples. Agr. Non possent hæc incommoda reges corrigere? Sop. Perfacilè, uellent modò. Sed alijs hi mores placent, quia suorum similes; alij ipsi sibi eas occupationes arcessunt, per quas nunquàm uacet recti aliquid aut sani cogitare. non desunt, qui remissis animis, & dissolutis, non arbitrantur ullius domus ac familiæ mores ad curam suam pertinere: quæ non pertinent profectò minus, quàm ad unumquẽque nostrum sua domus priuata.

PRINCEPS PVER.

Morobolus, Philippus, Sophobulus.

MOrob. Quid agit tua celsitudo Philippe? Phi. Lego, & edisco, ut ipse intueris. Mor. Intueor sanè, & cum dolore defatigas te, & maceras generosissimum istud corpusculũ. Phil. Quid ergo agerem? Moro. Quod alij proceres, principes, uiri nobiles & opulenti: equitare, confabulari cum puellis Augustæ matris tuæ, saltare, discere artem tractandi arma, lusitare folijs, aut pila, salire, currere. hæc uides esse studia nobilitatis iucundissima. Quòd, si tantis oblectationibus fruuntur, qui uix digni sunt, ut in familiã tuã admittantur: quid te facere conuenit, tanti Principis filiũ, & hæredẽ? Phil. Quid studium literarum nihilne prodest? Moro. Prodest quidem, sed ijs qui sunt initiandi sacris, aut qui ea arte uictum sunt sibi comparaturi: quemadmodum alijs sutoria, alijs textoria, & artes cæteræ quæstuariæ. Surge quæso te, pone libros de manibus, eamus deambulatũ, certè ut respires aliquãtisper.

Phil. *Non licet mihi nunc per Stunicam & Siliceũ.* Moro. *Qui sunt hi Stunica & Siliceus? an non subditi tui, in quos tu habes imperium, non illi in te?* Phil. *Stunica est educator meus, Siliceus autem institutor literarius. Subditi sunt illi quidem mei, seu uerius patris: sed pater, cui ego sum suditus, præfecit illos mihi, & me illis subiecit.* Moro. *Quid ergo? dedit pater celsitudinem tuam in seruitutem illis hominibus?* Phil. *Nescio.* Moro. *Ah facinus indignissimum.* Soph. *Minimè uerò ò fili, imò illos fecit seruos tuos, quos uoluit tibi semper adhærere, oculos, aures, animũ, mẽtem in te unum defixa gerere semper, & relictis suis quenque negotijs tuum vnius negotium agere: non ut te imperiosè uexent, sed ut rudes tuos mores boni illi & sapientes uiri ad uirtutem, decus, atq; excellentiam forment: non quo te reddant mancipium, sed ut uerè liberum, & uerè principem: quibus si non obtemperaueris, tum demũ seruus eris extremè conditionis, peior ijs, qui inter nos uersantur, empti & uenditi ex Aethiopia vel Africa.* Moro. *Cuius tandem esset mancipium, si illis educatoribus morem non gereret?* Sopho. *Non certè hominũ, sed uitiorum, qui domini sunt importuniores atque intolerabiliores quouis homine improbo & sceleroso.* Phil. *Non satis ista intelligo, quæ dicis.* Soph. *At intellexisti, quæ Morobolus?* Phil. *Planissimè omnia.* Soph. *O quàm essent homines felices, si quàm citò habent sensum atque intelligentiam rerum leuium & malarum, haberent etiam bonarum & conducibiliũ. Nũc uerò contrà a euenit, ætate ista nugas, ineptias,*

imò

imò insanias, ad quas te morobolus est adhortatus, facilę intelligis, quæ ego de uirtute, de dignitate, de omni laudis genere dicerem, tam caperes, quàm si Arabicè loquerer aut Gothicè. Phil. Quid ergo faciundum consuleres? Soph. vt saltem sustineres assensionem, nec huius suasibus nec meis acquiesceres, quoad de vtriusque posses iudicare. Phil. Quis dabit hoc iudicium? Soph. Aetas, institutio, experimenta. Moro. Hui quàm esset longum ista expectare. Soph. Bene monet Morob. abiice libros, eamus lusitatū, & ludemus ludum, in quo unus eligitur rex, is pręscribit aliis, quę sint agenda, parent cęteri iuxta leges lusionis. tu eris rex. Phil. Vt erit ludus? nam si eum ignorem, quomodo potero regem in illo agere? Soph. Quid dicis Philippule dulcissime, deliciæ Hispaniarum? in ludo & rebus leuissimis, in quibus error nihil adfert periculi, non auderes regnum suscipere, ludi nescius: & vis tot & tanta regna seriò capessere ac regere, ignarus conditionum populorum, legum administrationis? denique rudis totius prudentiæ, instructus solum ridiculis ineptijs, quas tibi Morobolus hic in animum instillat? Heus puer, dic pręfecto equilis, ut proferat huc equum illum Neapolitanum, ferocissimum calcitronem & sternacem, in quo, Philippus sedeat. Phi. Minimè illum uerò sed alium cicuratiorem. nam regendi equi tam refractarij nondum artem habeo, nec uires. Sor. Quæso Philippe, & putas tu leonem illum esse æquè ferocem, aut equum adeò calcitronem, & refractarium, & minus parentem frænis, quàm gentes ac cœtus hominum? qui conue-

niunt,& congregatur ex omni uitiorum, flagitiorum, ſcelerum & facinorum genere? ex animi perturbationibus concitatis, incenſis, inflammatis, ardentibus? equum non audes attingere, populum poſcis, quouis equo ad regendum tractandumque difficiliorem? Sed miſſa iſthæc faciamus. Vides in hoc flumine illam cymbulam? nauigatio eſt iucundiſſima atque amœniſſima inter prata, & ſalicta, quæſo deſcendamus in eam; tu ſedebis ad clauum, & ages cymbam. Phi. *Ita planè, ut uos ſubuertam, & demergam, quemadmodum nuper fecit Pimentellulus.* Soph. *Ne cymbam quidem gubernare uis, in amne tam modico, & tam placido, quia rudis: & committis te mari illi, undis, fluctibus, tempeſtati populorum, inſcius & inexpertus? planè uſu tibi euenit, quod Phaetonti: qui aurigandi neſcius, ardore iuuenili currum patris gubernandum ſibi depopoſcit. notam eſſe tibi fabulam reor. Pręclarè Iſocrates, duas res maximas in hominum uita dicebat eſſe, principatum & ſacerdotium: quas tamen nemo non expeteret tanquam dignus, nemo non crederet ſe rectè poſſe gubernare tanquam prudentiſſimus.* Phil. *Intelligo nihil eſſe conditioni ac perſonæ meæ perinde neceſſarium, ut artem ac peritiam regendi regni.* Soph. *Probè rem tenes.* Phil. *Quomodo eam aſſequar?* So. *Eduxiſti tu illam tecum ex matris utero?* Phi. *Nihil minus.* So. *Quomodo igitur ſcies, niſi diſcas?* Phil. *Nullo modo.* Soph. *Qua igitur fronte audet Morobulus hic eſſe tibi auctor, ut ea ſtudia reijcias, quibus & artis huius peritia, & aliarum rerum maximarum ac pulcherrimarum*

rum cognitio paratur? Phil. *A quibus ergo sunt hæc haurienda?* Soph. *Ab ijs, qui ea maximis ingenijs animaduerterunt atque obseruarunt, quorum alij sunt mortui, alij viui.* Phil. *E mortuis, quomodo discẽdum? poßuntne mortui loqui?* Soph. *Nunquam nefando au diuisti nominari Platonem, Aristotelem, Ciceronem, Senecam, Liuium, Plutarchum?* Phil. *Magna nomina: sæpe et cum ingenti admiratione ac laude.* Soph. *Illi ipsi, & alij permulti eorum similes, iam olim vita functi, confabulabuntur tecum, quoties & quandiu libuerit.* Phi. *Quomodo?* Soph. *Libris, quos ad docendam posteritatem reliquerunt.* Phil. *Quin dantur mihi iam in manus?* Soph. *Dabuntur breui, posteaquam didiceris eum sermonem quo poßis loquentes illos intelligere. Sustine paulisper, atque hanc breuem molestiam perfer. quæ deuoranda est in accipiendis principijs: ilico pòst incredibiles sequentur delectationes: quas qui nondum degustarunt, mirandum non est a literato studio abhorrere. Nam qui sunt experti, eos citius a uita quàm a libris & rebus cognoscendis auelleris.* Phil. *Cedo verò, qui sunt uiui, a quibus sapientia hæc discenda est, & mens bona?* Soph. *Si iter esses quodpiam initurus, a quibus tandem de itinere percontareris? utrum ab ijs qui iter illud nunquam vidißent, an qui aliquando confecißent?* Phil. *Ab ijs scilicet, qui confecissent.* Soph. *Vita hęc nonne est uelut iter quoddam, & profectio perpetua?* Philip. *Sic videtur.* Soph. *Qui ergo iter hoc perambularunt? senes an iuuenes?* Phi. *Senes.* Soph. *Senes igitur auscultandi* Phil. *Omnes indifferenter?*

Sop.*Acutę rogas:non omnes promiscuè:sed quemadmodum de uia, sic de uia:vtri norunt viam, qui eam peregerunt nihil animaduertentes,aliud agẽtes, animo non minus peregrinante quàm corpore;an qui annotarunt diligenter & attentè singula, & memorię mandarunt?* Phil.*Nimirum hi posteriores.* Soph.*Ergo in consilio de vitæ ratione capiendo non audiendi iuuenes, qui iter hoc nunquam sunt ingressi: quanto minus adolescentes, & quod stultissimum est atquę indignissimum, pueri? neque ad id admittendi senes imprudentes, lasciui dementes, deteriores pueris: quos diuina oracula execrantur, quòd sunt pueri centum annorum. Solis præbendæ aures senibus magni iudicij,usus rerum & prudentiæ.* Phi. *Quo signo eos dignoscam?* Soph.*Nimirum ætate ista, fili,nullo ad huc:sed vbi maius & firmius accesserit iudicium,facilè id cognosces ex uerbis & factis, tanquam nota certissima. Intereà verò,dùm ea ingenij facultate non uales,crede te cunctum, & committe patri tuo, & ijs quos tibi pater adiunxit institutores ac magistros, infirmęque istius ętatis gubernatores, & quasi manuductores per eam viam quam tu nunquam iniisti. Nam patri,cui charior es quàm ipsemet tibi; maior est de te cura, quam tibi ipsi;atque ad eam rem non solùm suo usus est consilio, sed hominum sapientum.* Mor.*Nimis diu tacui.* Soph.*Ita planè,præter morẽ tuum: eamque rem ego iandudum vehementer demirabar.* Mor. *An non pater tuus Philippe, & rex Galliæ,& alij magni reges ac principes, sine literis & labore isto tam molesto, quem hic teneris tuis hu*

meris

meris inclementer imponit, regna et ditiones suas re gunt, & in officio continent? So. Nulla res tam faci lis est, quæ non fiat difficilis, si inuitus facias. Non est opera, literis impensa, laboriosa ei, qui libens eam subit. qui autem inuitus ei, uerò vel lusitare, & in lo cis deambulare amœnissimis, graue ac intolerandum est tibi Morobule nugandi auidissimo, & nugis semper assueto, serium aliquid vel agere, uel audire instar est mortis. uicissim alij complures uitam sibi exi stimarent acerbam, si ad istum modum vitæ suæ ratio nes instituerent. Quàm multi sunt, in aulis præsertim, quibus nihil est dulcius, quàm otium torpens atq; inertissimum? admouere manum alicui operi, tormen ti est loco; quàm multi vicissim in populis, qui emoriantur citius, quàm sic dies omnes uacuos transigere: & celerius delassentur nihil agendo, quam ab intentione animi in negotium aliquod? Sed ut respondeam tibi de Cesare & rege Galliæ, audies a me in vniuersum de senibus, quos posui eos esse, qui spatium hoc uitæ decurrissent. Si omnes quotquot viam quam piam peregissent, concorditer narrarent se per uiam in locum incidisse plenum difficultatis & periculi; ex quo sautij & pessimè affecti discesserint; quod si eiusmodi iter rursum essent ingressuri, nihil diligentius cauerent, quam illud discrimen; quid tu censes, an non hominis foret amentissimi, quum eadem ipse uia insisteret, non recordari tanti periculi, non illud deuitare? Phil. *Nondum teneo quid velis.* So. *Faciam igitur planius exemplo, finge esse supra flumen istud tabulam angustam pro ponticulo: referant tibi om-*

Teren. in Heaut. ac. 4. sc. 6.

nes, quotquot equo insidentes tentarint illam transire, decidisse in aquam, adiisse uitę discrimen, egrè esse extractos semiuiuos. intelligisne hoc? Phil. *Bellissimè*. So. *Quid tu iam, an non tibi demens videre, si faciens illac iter, non ex equo descenderes, & effugeres id periculum, in quod alios venisse audis*. Phil. *Nimirum ita agerem* Soph. *Et meritò*. *Quære tu iam ex senibus, quid maximè senserint incommodum in vita, quid eos pretermisisse doleat, & vehementer pœniteat? omnes tibi vno ore respondebunt, qui aliquid didicerunt, Non plus didicisse; qui verò nihil, Non adhibuisse operam, vt aliquid scirent. In hanc quærimoniam ingressi, non faciunt finem referendi, missos se fuiße a parentibus aut educatoribus ad scholas & magistros literarum: se tamen vanis delectatiunculis vel lusionum, vel venationum, vel amorū; aut eiusmodi nugarū illectos, amisisse pulcherrimas è manibus discendi occasiones. itaque conqueruntur de fato suo, & sortem suam deplorant, ac semetipsos accusant, damnant, interdum quoque execrantur. Vides ergo locum hunc desidiæ atque ignorantiæ esse in via hac vitę maximè infestum & periculosum, unūq; omnium præcipuè deuitandum? quoniam quidem audis tam miserabiles eorum querelas, qui in illum sunt collapsi: is est igitur omni cura & diligentia cauendus, & segnitię, otio, delitiolis, nugis reiectis ac spretis, in studia literarū cultumq; bonæ mētis, tota animi intentione incumbendum. Tu hac de re patrem tuum roga, tametsi iuuenem adhuc: & tu Morobulè tuum iam senem. intelligetis ex eis verā meam sententiam.*

L V-

LVDVS CHARTARVM.
Seu Foliorum.

Valdaura, Tamayus, Lupianus, Castellus, Manricus.

VAld. Quàm asperum tempus, quàm rigens & sæuum cælum, quàm obscænum solum? Tam. Quid nos monet hic cæli ac soli habitus? Valdau. Non egredi domo. Tama. Quid verò domi agere? Valda. Ad luculentũ focum studere, meditari, cogitare de rebus, quæ aliquid emolumenti adferant menti & probis moribus. Castel. id quidem agendum prçcipuè, nec aliquid esse debet homini antiquius. Sed ubi ad intentione illa delassatus fuerit animus, quò diuertet, hoc duntaxat tempore? Val. Aliis quidem aliæ sunt animorum refectiones ego verò lusu foliorum magnopere oblector ac recreor. Tama. Et hæc temporis qualitas eò inuitat, vt abdamus nos in cubiculum bene clausum, & ob septum vndiq; a vento & frigore, lucẽte camino, mensa posita cum chartis. Val. Au, minime chartas. Tam. Lusorias dico. Val. istud placet. Tam. Tum pecuniæ promatur nonnihil, et calculi ad cõputãdum. Vald. Nihil opus erit calculis, si minutili adsint numi. Tam. Ego nullos habeo, præterquàm aureos argẽteos crassiores. Vald. Commuta aliquos ex argenteis minuta pecunia. heus puer, cape stuferos hos simplos, duplos, sesquiduplos, triplos & a numulario cura nobis numos minutos, simplos, duplos, triplos non maiores. Tam. Quàm nitidi sunt hi numi? Vald. Nimirum recentes adhuc, & asperi. Tam. Concedamus in forum aleatorium,

vbi

vbi omnia inueniemus parata . Cast. *Non expedit : nam haberemus arbitros plurimos . Quid refert ludas illic, an uia publica ? Consultius fuerit vt recipiamus nos in cubiculum tuum, & accersamus ex sodalibus aliquot, maximè animo refocillando idoneos .* Tama. *Tuum conclaue est ad id commodius . nam in meo cubiculo subinde a pedissequis matris interpellaremur, aliquid semper quæritantibus in arcis mundi muliebribus .* Val. *In cœnatione igitur* Tama. *Esto ita eamus. Puer siste hic nobis Franciscum Lupianū, & Rhodericum Manricum, et Zoilastrum .* Val. *Mane, minime uero Zoilastrum , hominem iracundum , rixosum, clamosum, calumniatorem , & qui minimis de rebus excitat sæpe atroces tragœdias .* Cast. *Optimè profectò mones. nam si adolescens talis recreationi se nostræ admisceret , nōn esset id ludere , sed seriò rixari, accerse igitur pro illo Rimosulum .* Val. *Neque hunc: nisi velis, quęcunque hic fuerimus nugati , ante solis occasum notum esse toti ciuitati.* Cast. *Tam bonus est præco ?* Val. *Etiam rerum , quas sciri nihil attinet. nam res bonus sacratius retinet , quàm mysteria Eleusina.* Tam. *Veniant ergo Lupianus & Manricus soli.* Cast. *Hi sunt belli sodales.* Tam . *Et mone illos, ut adferant secum numulos : quicquid est autem seueritatis & serij, domi commendent Philopone tetrico, ueniant facetijs, lepore, gratiţ commitati .* Lup. *Salui sitis sodales festiuissimi .* Val. *Quid sibi uult cōtractio isthæc frontis ? exporrigite istos vulticulos . an non estis iussi, cogitationes omnes literatas apud Musæum deponere ?* Lup. *Cogitationes nostræ literariæ*

sunt

sunt adeò illiteratę, ut eas Musæ quæ sunt in Museo, respuant. Mand. Saluete. Val. Salus est dubia, quando ad acies & pugnas uocamini & quidem quibus reges sunt interfuturi. Tam. Este bono animo: crumenę impetuntur, non iugula. Lup. Crumena plerisque est pro iugulo, & pecunia pro sanguine ac spiritu, uelut istis Caribus, quorum uitæ contemptus, instrumentum est regibus ad exercendos suos furores. Man. Nolo ego esse actor in hac fabula, sed spectator. Tam. qui sic? Man. quia sum infortunatissimus, semper a ludo discedo victus & spoliatus. Tam. Scis quid dicunt prouerbio aleatores? ibi quęrendam esse togam, ubi amiseris. Man. Verum, sed periculum est, ne dum togam amissam quæro, perdam & tunicã & interulam. Tam. Accidit quidem hoc non rarò, sed qui non periclitatur, non ditescit. Man. Ea est metallicidarum sententia. Tam. Imo etiam Iani medij Antuerpiensis. Val. Recte habet. non possumus nisi quatuor ludere sumus quinque: sortiemur, quis erit aliorum spectator. Man. Ego ero sine sortitione. Val. Nihil tale. nulli est facienda iniuria, non cuiusquam uoluntas id decernet, sed sors: cui primus rex obtigerit, sedebit otiosus spectator: & si quid inciderit controuersię, iudex. Lup. Ecce nobis fasciculos duos foliorum integros, alter est Hispaniensis, alter Gallicus. Vald. Hispaniensis hic non videtur iustus. Lup. quid ita? Vald. quoniam desunt decades. Lup. Non solent illi habere, ut Gallici. Chartę enim Hispanæ, quemadmodum & Gallicę, in quatuor sunt genera seu familias diuisæ. Hispanæ habent aureos numos,

Iani medii locus est vbi negotiatores congregãtur.

charte-

carchesia, baculos, enses. Gallicæ chorda, rhõbulos, trifolia, uomerculos, seu palas. seu spicula. est in qua que familia rex, regina, eques, monas, dyas, trias, quaternio, pentas, senio, heptas, ogdoas enneas. Gal*licæ habẽt, etiã decades: & Hispanis aurei, & carchesia potiora sunt pautiora: contra enses & baculi.* Gal*lis autem plura sunt semp̃ meliora.* Cast. *Quo lusu ludemus?* Vald. *Triumpho Hispanico, & distributor retinebit sibi indicẽ chartam, si sit monas, aut imago humana.* Man. *Sciamus iam, quis erit ludo exlcusus.* Tam. *Probè mones, cedo folia, hoc est tuum, hoc istius, hoc Lupiani. tu es iudex.* Val. *Malim te mihi iudicẽ, quã collusorẽ.* Lup. *Bona verba. cur isthuc quæso?* Val. *Quia es in ludendo admodum vafer, & cauillator: tum aiunt te artem tenere componendi folia, ut tibi expediant.* Lup. *Non habet fraudem mea lusio, sed imperitiæ tuæ industria mea uidetur impostura, quod ferè ignaris contingit. Cęterum qui tibi placet Castellus? qui simul ac lucratus est pauxillum pecuniæ, deserit collusores.* Tam. *Eludere est hoc quidem potius quàm ludere.* Vald. *Leuius hoc malum, nam si vincatur, affixus erit ludo, clauo plusquam trabali.* Tam. *Sed lusuri sumus bini, duo contra duos, qũo erimus cõparati?* Vald. *Ego ludi huius insciens, adhærebo tibi Castelle, quem audio esse callentissimum.* Tam. *Adde etiam callidissimum.* Cast. *Non est hic, opus delectionibus. sorti sunt commitenda omnia, quibus obuenerint plura puncta, aduersus eos pugnabunt, quibus pauciora.* Vald. *Esto ita, assigna folia.* Man. *Vt optaueram. ego & Castellus ab eadem stamus*

Clauo trab. Horat lib. 1. ode 35.

mus parte, contrarias tuentur partes Valdaura & Tamayus. Vald. Sedeamus, uti solemus, * decussatè. da mihi illam sellam reclinatoriam, ut quietius perdam. Tam. Appone scabella, assideamus iam sortire cuius sint primæ partes. Vald. Meæ sunt, distribue tu Castelle. Cast. Quomodo? a sinistra in dextram, more Belgico? an contra Hispano more, a dextra in sinistram? Val. Hoc more, quoniam ludo Hispanorum utimur. & reiecistin' decades? Cast. Etiam: quot folia dabo singulis? Val. Nouena. Sed quæ nam erit sponsio? Man. Terni in singulas manus denarij cum geminatione sponsionis. Cast. Sensim mi Manrice, nimium properas. non esset is lusus, sed furor, ubi tantum pecuniæ ueniret in periculum. quomodo posses tu oblectari in anxietate illa, ne tot numi tibi pereant? denarij singuli sufficient, & auctus sponsionis erit dimidij, nempe assium quinque. Val. Rectè consulis, ita nec nihil ludemus, quod est insipidum; nec quod doleat, quod est acerbum. Cast. Habetis singuli nouena folia? cordium est familia dominatrix, & hæc regina est mea. Vald. Nescio quàm felix est omen hoc, certè est uerissimum dominari uulgò corda fœminarum. Cast. Desine speculationes, responde ad hoc, augeo sponsionem. Vald. Ludum habeo dissipatum & malè cohærentem: cedo tibi. Tam. Et ego item. distribue tu Manrice. Valdau. Quid agis? non uertis chartam indicem? Manr. Volo prius meas computare, ne plures aut pauciores acceperint. Vald. Vnam habes plus iusto. Manr. Deponam. Valdau. Non est ea lex lusus, sed ut uicem tuam amittas distribuendi,

a b
X
b a

&

& transeat ad sequentem, cedo folia. Manr. *Nō faciam, quandoquidem nōdum protuli indicem.* Vald. *Imò facies per Deum.* Cast. *Apage, quid tibi uenit in mentem mi Valdaura? Iusiurandum admisces rebus leuissimus, quod uix grauissimis rebus adhiberi conuenit,* Manr. *Quid tu dicis iudex?* Lup. *Profectò ignoro, quid sit in eo facto statuendum.* Manr. *Qualē iudicem nobis præfecimus sine iudicio? ducē sine oculis.* Vald. *Quid ergo fiet?* Manr. *quid tādem? nisi ut mittamus Lutetiam, qui hac de re adferat nobis aliquod senatus consultum.* Cast. *Misce omnia, & rursum impartire.* Tam. *O qualem ludum mitto de manibus? non obueniet mihi hodie similis.* Cast. *Misce probe isthæc folia, & præbeto singulis attentius.* Val. *Rursum augeo sponsionem.* Tam. *Num nō prædixi, non habiturum me hodie in manibus ludum illi parem? semper sum infortunatissimus. cur ego ludū vel aspicio oculis* Cast. *Hoc verè non est ludere, sed se affliclare. hoc est refici, & recreari animum? ita concitari: ludum oportet esse ludum, nō molestiam.* Man. *Sustine paulisper, ne abijcias folia. nam est panicum.*

Panicum, uanus terror.

Val. *Responde igitur, an recipias.* Man. *Recipio, & rursum augeo.* Val. *quid tu speras me ferocibus tuis uerbis protelare? non concedo.* Man. *Effare tandem semel, & expeditè, admittis ne?* Vald. *Etiam, & quidem libentissimè, & animus instigat me tali ludo maiore pretio certare, sed istud inter amicos sufficit.* Tam. *quid uerò me non computatis inter uiuos? adeò nulla est mei mentio?* Cast. *quid igitur tu ad hæc, homo fænee;* Tam. *Ego uerò augeo mea ex parte depositum.*

situm. Man. *Quid tu dicis Castelle?* Cast. *Nunc me consulis, posteaquam tua opera depositum creuit in immensum: ego incrementum hoc non auderem hoc meo ludo sustinere.* Vald. *Responde afirmatè.* Cast. *Non habeo quod sic respondeam, sed valdè, ambiguè, & dubitanter, & cunctabundè, & timidè, & diffidenter: estne sic satis expressè dictum?* Man. *Deū immortalem quanta copia? non tam densa nuper cadebat grādo. Sed quæso te, periclitemur paulisper.* Cast. *Experiamur quando ita tibi placet, a me uerò ne speraris magnam opem.* Manr. *Feres tamen quas poteris suppetias.* Cast. *Nihil neceße id habes admonere.* Manr. *Planè uicti sumus.* Tam. *Vicimus denarios quatuor. misce.* Vald. *Addo asses quinque.* Cast. *Nescio an cedam. nam scio me certò uictū iri.* Tam. *Rursum alteros quinque.* Cast. *Quid tu ad hanc prouocationem dicis?* Man. *Quid dicam? fugio.* Cast. *Tu perdidisti proximum ludum, sine me hunc arbitratu meo perdere. Sentio me eße inferiorem sed sustinendum est, quandiu aliquid uidero supereße virium.* Vald. *Quid ergo dicis? recusas?* Cast. *Non, imò addico,* Tam. *Tu Valdaura non nosti hunc Castellum? superiorem habet ludum tuo sed ita solet callidus prouocatores illectare in suum rete. Vide ne quò progrediaris temerè, ubi tenearis irretitus.* Vald. *Diuum fidem quomodo potuisti diuinare folium mihi postremum restare huius nationis?* Cast. *Noui omnia folia.* Vald. *Non omnino est istbuc incredibile.* Cast. *Ita planè noui a facie.* Vald. *Forsitan etiam a tergo,* Cast. *Nimium suspitiosus es.* Vald. *Tu me facis: eat*

boc

hoc cum tua bona uenia. Tam. *Dispiciamus, num quæ sint chartæ auersæ maculatæ, unde possint noscitari.* Val. *Faciamus quæso uos, ludendi finem: angit me hic ludus tam infeliciter cedendo.* Cast. *Vbi uoles; sed fortasse non in ludo est uitium, sed in tua imperitia, qui ne scis ludum scienter ad uictoriã accõmodare, sed iacis solia absque arte, ut sors tulerit: ratus nihil interesse, quid prius, quid posterius mittas, quis quo loco sit iacturus.* Ta. *Oĩum rerũ est satietas, et uoluptatum, & ego defessus sum iã sedendo, assurgamus aliquantisper.* Lu. *Cape testudinẽ hanc & aliquid nobis cantilla.* Ta. *Quid tandem?* Lup. *De ludo quippiã.* Ta. *Carmen Virgilij?* Lu. *Isthuc ipsum: aut, si mauis, Viuis nostri, quod ille nuper canebat deambulans in pomœrio Brugensi.* Val. *Anserina uoce.* Lup. *Cane tu olorina.* Ta. *Deus meliora: nam olor non canit nisi fato iam urgente.*

Satietas ĩ Socratis sententia ad Demonicum.

Ludunt & pueri ludunt iuuenesque senesque.
Ingenium grauitas, cani prudentia, ludus.
Denique mortalis, sola uirtute remota,
Quid nisi nugatrix, & uana est fabula, uita?

Vald. *Possum uobis confirmare, esse carmen bene expressum, tanquam ex spongia arida.* Lup. *Tanta cum difficultate componit carmẽ?* Vald. *Magna: siue quòd rarò, siue quòd non libenter, siue quòd aliò fert eum ingenij pronitas.*

LEGES LVDI.

Varius dialogus, de urbe Valentia.

Borgia, Scintille, Cabannillius.

BOrg. *Vnde tu iam nobis Scintilla iucundissime?* Scin. *Lutetia.* Borg. *Qua tandem Lutetia.* Scin.

Qua tandem quærit; quasi sint multa. Borg. Etiam si sit unica,ea quænam sit ignoro;:aut ubi sita.Scint. Luteti Parhisiorum. Borg. Parhisios nominari audieram,& quidem sæpe,Lutetiam nunquam. est ergo Lutetia, quos nos Parhisios dicimus . Ea igitur est causa,cur tu tam diu nullus es visus Valentiæ, & potissimum in Sphæristerio nobilitatis. Scint. Alia ego vidi phæristeria Lutetiæ,alia gymnasia, alios ludos,longè istis vestris vtiliores ac præstantiores. Bor. Ecquos quæso?Scint. Triginta gymnasia plus minus in Academia illa,omni eruditionis, scientiæ & sapientiæ genere referta:doctos præceptores,iuuentutem studiosissimam,& optimè moratam.Borg. Vulgus scilicet hoīum. Scin.Quid tandem vocas vulgus?Borg. Fæcem plebis,filios sutorum,textorum, tonsorum,fullonum, & eiusmodi artificum atque operariorum. Scint.Vos hic,ut uideo,ex vestra hac ciuitate metimini orbem vniuersum, & eosdem tota Europa existimatis esse mores:quos hic dico iuuentutem illic eße frequentissimam principum,procerum, nobilium, & hominum locupletissimorum,non ex Gallia modò, sed ex Germania,Italia,Britannia,Hispania, Belgica, ad mirabiliter addictam studijs literarum,parentē institutorum præceptis & iussis: quorum mores non simplici tantùm admonitu formentur, sed acri reprehensione,quum est opus,etiam castigatione,plagis,uerberibus.quæ omnia & accipiuntur & perferuntur animis moderatissimis,& uultu modestissimo.Cabanillius. Audiui sæpenumero eiusmodi narrari mihi quum agerem in Gallia legatus Fernandi Regis. Sed

omitte quæso nunc ista, aut differ aliud in tempus, uides nos esse in ludo Miraculi, cui est proximum Carrossorum. hoc age; de pila sit iam sermo, oblectandi nostri gratia. Scin. *Anabo ne assideamus, sed deambulantes colloquamur, quà fuerit collibitū: quà ibimus? hacne per Diui Stephani, an illac ad portam regalē, & uisemus in regia Fernandum ducem Calabriæ?* Caba. *Ne fortè optimi principis interpellemus studia sapientiæ.* Bor. *Præstabit mulas accersere, ut vehentes loquamur.* Caba. *Ne amittamus quæso usum pedum & crurum, tempus est sudum ac serenum, & aura frigidiuscula, satius erit pedestres quàm equestres incedere.* Borg. *Eamus hàc igitur per diui Ioannis Hospitalis, ad uicum marinum.* Cab. *Spectabimus obiter decoras formas.* Borg. *Apage pedestres, erit dedecori.* Scint. *Maiori est mea sententia dedecori, viros pendere de iudicio puellarum rudium atque ineptarum.* Caba. *Visne vt recta eamus per plateam Ficus, & Diuæ Teclæ?* Scint. *Non, sed per uicum Tabernæ gallinacei: nam in eo vico cupio videre ædes, in quibus natus est Viues meus; sunt enim, vt accepi, descendentibus ad sinistram postremæ in uico; & inuisam eadem opera sorores eius.* Bor. *Omitte nunc quæso muliebres visitationes, si mulierem vis alloqui, eamus potius ad Angelam Zabatam, cum qua erunt confabulationes literatæ.* Cab. *Vtinam, si id cupitis, adesset Marchiona Zeneti.* Scint. *Si vera sunt, quæ de illa, quum essem in Gallia, audiui, maius est id argumētum, quàm ut de illo tractari leuiter & ab aliud agentibus vel possit, uel debeat.* Bor. *Ascendemus ad*

Diui Martini,an descendemus per uicum Valesij, ad plateā villæ Rasæ? Caba.*Hàc,inde ad phœristerium Barzij,seu mauis Masconōrum.* Bor.*In Gallia habetisne ad hunc modū ludos in publico?* Scint. *De alijs Galliç vrbibus non possem tibi respondere, Lutetiæ scio nullum esse:sed in priuato multa, uelut in suburbijs Diui Iacobi,Diui Marcelli, Diui Germani.* Caba.*Et in ipsa ciuitate famosissimum,quod uocāt Bracchç.*Bor. *Luditur eadem illic ratione, qua hic?* Scin. *Eadem prorsum,nisi quòd magister ludi præbet illic calceos, & pileos lusorios.* Bor. *Cuiusmodi sunt?* Scin. *Calcei sunt coactilitij.*Bor. *Non essent hic utiles.*Cab.*Videlicet in uia Lapidosa.in Francia verò & Belgica luditur super pauimentum lateribus constratum,planum & ęquabile.* Scin. *Pilei sunt æstate leuiores, in hyeme autem crassi,profundi cum offendice sub mento, ne in agitatione uel elabantur ex capite,uel decidant in oculos.* Bor. *Offendimento hic non vtimur, nisi quum est uentus vehementior, sed quales habent pilas?*Scin. *Nullos ferè folles,vt hic: sed sphærulas minores vestratibus, & multò duriores ex corio albo.tomentum est,non ut in vestris, lanugo è pannis tonsa,sed pili ferè canini: eamque ob causam raro luditur palma.* Bor. *quomodo ergo percutiunt pilam?pugno, vt folles?*Scint. *Ne sic quidē, sed reticulo.*Bor.*Confecto ex filo?* Scint. *Ex fidibus crassiusculis,quales ferè sunt sextæ intestudine. habent funem tensum,& reliqua vt hic in ludis domesticis.sub funem misisse globulum, vitium est,seu peccatum:signa sunt bina,seu mauis metas:numeri qua*

Follesnos dicimus palla a uēto,uel pallone.

Sextę,quę .f. sextum occupāti, quas nos dicimus à basſi.

terni,quindecim, triginta, quadragintaquinque sem antegressio,æqualitas numerorum:uictoria, quæ est duplex,ut quum dicitur vicimus signum,& uicimus ludum.Pila autem uel ex volatu remittitur, vel ex primo resulto;ex secundo enim ictus est inualidus, & ibi fit signum, vbi pila est percussa. Bor. *Non sunt aliæ lusiones quàm sphæræ?* Scint. *In ciuitate, quot hic,aut plures: sed inter scholasticos nulla alia permissu magistrorum exercetur, sed interdum clàm luditur folijs & aciebus,pueruli talis, nequiores taxillis.Nos institutorem habeamus Anneum qui obscœno die lusum foliorum concedebat: sed de illo, & in uniuersum de lusione omni, tulerat sex leges, quas descriptas in tabella appenderat in cubiculo.*Bor.*Ne graueris rogo te & eas nobis referre,quemadmodum alia fecisti.*Scin.*Pergamus deambulare.Nam incredibili teneor desiderio patrię aspiciendę, tam diu à me non visę.*.Bor.*Conscendamus mulas, vt ambulemus commodius,tum etiam honestius.*Scin.*Honestatem hanc non emerim crepitu digitorum.*Bor.*Ac ne ego quidem,ut uerum fatear,manum ob eam mouerim:sed nescio quo pacto magis id videtur decere nostras personas.*Ca.*Istbuc quidē rectè:sed sumus tres, & in angustis vijs aut hominum frequentia disiungeremur, vnde necesse esset uel interrumpi sermonē,vel multa semper a nostrum aliquo non exaudiri, neque intelligi.*Bor.*Esto sanè ita, pergamus pedestres : ingredere per angiportum hunc ad plateam Pegnarogiorum.*Scin.*Optimè,inde per fabros clauiles ad uicum dulciarium, tum ad forum fructuarium.* Bor.

Sphęra ut nos palla.

Quin

Quin potius olitorium? Scint. *Vtrunque est, qui libentius oleribus uescuntur uocent olitorium: qui fructibus, fructuarium. Quæ amplitudo fori: quæ descriptio uendentium, & rerum uenum expositarum: qui odor ex fructibus; quanta uarietas, munditiés, nitor: non possunt horti excogitari huic foro pares. quæ autē ædilis nostri, & eius ministrorum solertia & diligentia, ne quis emptor fraude a uenditore capiatur. Est ne ille, qui mula uehitur, Honoratus Ioannius?* Caba. *Non, ut arbitror: nam unus ex meis pueris, qui eum modò conuenit, reliquit illum abdentem se in bibliothecam suam. qui si sciret nos unà esse, non deesset, aut dubiè nostro sermoni, & nostris ludis seria sua postbaberet.* Bor. *Profer tandem leges.* Scint. *Extricemus nos ab hac turba per plateam Diuæ Virginis redemptoriæ, ad uicum funalis, & Diui Augustini, ubi minor est frequentia.* Cab. *Ne discedamus tam procul ab urbis corpore. ascendamus potius per uicum Crumenarium ad cliuum, inde ad uicum militarem, & ædes familiæ uestræ Scintilla, cuius parietes lugere adhuc uidentur mihi heroem illum comitem Oliuarum.* Bor. *Imò luctu deposito, talem iuuenem in tanti senis locum successisse seriò triumphant.* Scint. *O quàm iuuat intueri curiam, & quadruplex forum præfecti urbis, quod iam ferè familię uestræ Cabanilliæ hæreditarium uidetur, ciuile, criminale, & tercentum solidorum: quæ ædificia; quæ facies urbis.* Bor. *Nusquam potes rectius leges ferre, quàm in foro & curia, ede tandem. Nam de laudibus, seu de admiratione potius nostræ ciuitatis, aliàs erit*

dicendi locus aptior. Scin.*Prima lex, quando ludendum. Homo propter res serias est conditus, non propter nugas, & lusus. Lusus autem reperti, ad reficiendum animum lassum a seriis. tunc igitur ludendum, quum animus, aut corpus erit defatigatum: nec aliter sumendum, quàm somnus, cibus, potus, & alia, quæ vires renouant ac reficiunt. alioqui in vitio est, quemadmodum alia, quæ non suo fiunt tempore. Secunda lex. cum quibus ludendum. Quemadmodum facturus iter, aut iturus ad conuiuium, diligenter despicis, qui sint futuri sodales, aut comites: sic in ludo*

In Asin. act.2.sc.4. *animaduertendum, cum quibus ludes, ut sint homines tibi noti, nam in ignotis magnum est periculum, & verum prouerbium Plauti; Lupus est homini homo, qui, qualis sit non nouit. sint etiam belli, festiui, comes, cum quibus periculum non sit, ne rixeris, aut pugnes, aut aliquid uel facias, uel dicas turpiter atque indecorè. ne sint blasphemi in Deum aut deieratores: non in dictis spurci, ne quid ex contagione affricetur tuis moribus prauum, aut flagitiosum, denique sint ij, qui non aliam ad ludum mentem adferant, quam tu, nempe ut a labore conquiescat & leuetur animus. Tertia lex, quo ludo. Primum nota; nam in ignoratione non potest subesse delectatio, nec ludentis nec collussorum, nec spectatorum. deinde quod simul animum reficiat, & corpus exerceat, si quidem tẽpus ac valetudo patitur. Sin secus, ludus sit in quo non omnia possit mera sors, insit etiam peritia, quæ possit casum corrigere. Quarta lex qua sponsione. Nec nulla spõsione, quod est fatuũ, et celerrimè exsatiat:*

tiat: nec ita magna, quę in ipsa lusione inquietet animum, & si uincaris, mordeat ac descruciet: non est is lusus, sed carnificina. Quinta lex, quemadmodum. Vt antequam ad ludendum assideas, reputes te ad refocillandum animum venire, in cuius aleam coniicias pauculos numos, hoc est, emas illis refectionem defatigationis. cogita esse sortem, hoc est, variam, incertam, instabilem, communem: nullam idcirco tibi fieri iniuriam, si perdas: ut id feras ęquo animo, ne contrahas vultum, & suffundas eum tristitia: ne prorũpas in conuitia, & maledicta, vt aduersus collusorẽ, aut quempiã ex spectatoribus: si lucrifacias, ne sis incollusorem insolenter dicax. prorsum toto ludo sis comis, hilaris, facetus, iocosus, citra scurrilitatẽ, & petulantiã: ne des significationẽ vllam fraudis, sordium, aut auaritię. in contentione ne sis pertinax, minimè oĩum iurator, memor rem illam totam (etiã si meliorem causam habeas) non eße tanti, vt nomẽ Domini adferas in testimoniũ. Spectatores memineris esse velut iudices ludi. si quid illi pronunciarint, cedito, nullã edens notã improbationis. hoc modo & lusus fit delectatio, et probi adolescẽtis grata est educatio ingenua. Sexta lex, quandiu ludẽdũ. Quoad sentias animũ renouatum iã, et reparatũ ad laborem, & uocat hora ad negociũ seriũ. Qui secus faxit, ĩprobè factũ videri, velitis. Quirites, iubeatis. Borg. Cab. *Sicuti rogauit.*

Velit. Quir. Solennia in ferendis legib' uerba roma.

CORPVS HOMINIS EXTERIVS.

Durerius pictor, Grynæus, Velius.

DVrer. *Facessite hinc, nam vos nihil emetis, sat scio: estis mihi impedimẽto, quominus accedant*

*emptores propius.*Gry. *Imò uero nos uolumus emere, modo uel pretium relinquas nostro arbitratui, & tempus ipse præscribas, aut contrà nos tempus, tu pretium.*Dure. *Bella negotiatio, mihi nihil est opus tricis eiusmodi.*Gryn. *Cuius est hæc imago, & quanti indicas?* Dure. *Imago est Scipionis Africani, & indico Sestertijs numis quadringentis, aut non multo minoris.* Gryn. *Quæso te, priusquam uerbo uno eam addicas nobis, examinemus artem picturæ: & hic Velius est sesquiphysicus, peritissimus humani corporis.* Dure. *Iamdudum intelligo me a vobis intricari, sed interea dum mercatores nulli adsunt, nugamini quantum libuerit.* Gryn. *Nugas tu vocas peritiam artis tuę? quid faceres alienæ?* Vel. *Primum omnium verticem contexisti capillis multis & planis, quum vertex dicatur quasi vortex, a uertendis capillis: ut in fluuijs videmus, quum aqua se conuoluit.* Dure. *Inepte, non consideras eum esse malè pexum, more illorum temporum?* Vel. *Brechma habet inæqualiter deflexum.* Dur. *Acceperat uulnus miles ad Trebiã, quum seruauit patrem.*Gry. *Vbi tu id legisti?* Dur. *in Decadibus Titi Liuij amissis.* Vel. *Tempora sunt nimis tumentia.* Dur. *Caua essent signum dementiæ.* Vel. *Occipitium uellem videre.* Dur. *Verte tabulã.* Gry. *Cur dixit Cato inter cætera oracula. Frons occipitio prior est?*Dur. *Quàm estis fatui: an non in quouis homine prius cernis frontem quàm occiput?*Gry. *Quosdam prius video auersos quàm aduersos.* Dur. *Et ego libenter, ut tales emptores & milites.* Vel. *Cato sensit, pręsentiam domini potiorem esse ad curationem*

Plutar. in Annib. & in Scip.

De re Rustic. cap. 4.

tionem rerum, quàm absentiam. cæterum curantias adeò longas? Dur. *Loqueris de his caproneis?* Vel. *Etiam.* Dur. *Non habuerat multis mensibus tonsorē ad manū, uelut in Hispania.* Vel. *Glabellam hanc cur contra ipsius uerbi etymon fecisti hyrtam?* Dur. *Tu ipse vulsellis pilos detrahito.* Vel. *Et uibrissas extantes extra nares, sed tu, quæ tua est uersutia, culpā abs te reijcies in tonsorem.* Dur. *Inscie, non animaduertis eos fuisse ætatis illius mores, seueros, tristes, rusticanos?* Vel. *Imperite, non legisti Scipionem hunc ex omnibus sui temporis hominibus excultissimum & politissimum fuisse, & amantem elegantiarum?* Dur. *Expressus est, quum exularet Linterni.* Gry. *Supercilium hoc est grande & conueniens Latio: cilium habet nimis cauum, & genas depressas.* Dur. *Ex vigilijs castrensibus.* Gry. *Tu non solùm es pictor, sed rhetor, ualde uersutus in translatione criminum.* Dur. *Et uos, quantum intelligo, in criminationibus.* Vel. *Malas habet nimium tumentes, & buccas istas.* Dur. *Inflat classicum.* Gry. *Et tu inflabas calicem, quum hæc pingeres.* Vel. *Imò uero utrem, sed alibi fecisti pilosum, palpebras ferè nullas appinxisti.* Dur. *Ex morbo illi deciderunt.* Gryn. *Quo morbo?* Dur. *Quære ab illius medico.* Gry. *Iamne intelligis, ob tuam tantam imperitiam detrahi debere de summa centum sestertios?* Dur. *Imò ob vestras cauillationes & interrogationes adeò molestas, addi ducentos oportere.* Vel. *Pupulas hēt hic glaucas, atqui ego audiui cæruleas habuisse.* Dur. *Et ego cæsias, ut Mineruā bellatricē.* Vel. *Irquos fecisti nimiū carnosos,*

sos,& sinus humentes. Du. *Flebat, accusatus a Catõ ne.* Vel. *Mandibulæ sunt nimis longæ, & barba densissima ac profussissima: tũ pilos dicas setas porcinas.* Du. *Vos sine modo vllo estis loquaces, & argutuli cauillatores. Abite hinc. nam tabulæ non fiet vobis amplius copia.* Vel. *Amabo mi Dureri, dum alios nõ habes licitatores, sine nos hic cauillari.* Du. *Qua mercede?* Vel. *Adscribemus ambo hic tibi singula disticha, quo tabula fiat vendibilior.* Dur. *Nihil opus est meæ arti uestra commẽdatione. nam periti emptores, & picturæ intelligentes, non emunt versus; sed artificium.* Vel. *Sed nares habet nimium patulas.* Dur. *Erat iratus accusatoribus.* Vel. *Non videmus vallecul am.* Dur. *Latet sub barba: ac ne mentum quidem cernitis, neq; anthereonem.* Gry. *Horũ omnium fecisti tu cõpendium, beneficio grandis barbæ?* Vel. *Collum placet mihi rectum, & musculosum, item iuguli.* Du. *Gratulandum est superis, ꝙ tibi aliquid probatur.* Vel. *At ne nihil in hoc quoq; desiderem, iugulos nõ habet satis cauos. quod in Socrate Physiognomen annotatum, tardi esse ingenij signum pronuntiauit. Armos istos voluißem paulo erectiores, & ampliores.* Dur. *Non tam erat miles bellator quã imperator. Non audisti apophtegma huius? de quo quum milites quidam dicerent, non adeò eum esse ualentem militem, ac imperatorem sapientem: is respondit, Imperatorem, me genuit mater mea, non militem. Sed discedite, si non estis empturi. nam uideo accedentes quosdam negotiatores publicanos.* Vel. *Eamus deambulatũ, & inter nos de humano colloquemur corpore,*

Anthereo buccula sub mẽto.

Apoph. ut nos il mo to.

pore, sine Scipione ac tabula. Simus nasus non decet generosam faciem. Gry. Quid bosimus, quales fuerunt Hunni? Vel. Apage mõstra. Gry. Silones non sunt minus deformes. Persę aquilos venerabantur, propter Cyrum, quem ferunt ea fuisse forma. Vel. Ancon & campe sunt in brachio, quod in crure poples & genu, lacertus inde vsque ad manum, a cuius musculis etiã crura dicuntur lacertosa. Gry. Nonne is est cubitus, vt apud mensores? Vel. Est is quidem cubitus, & ancon ipse cubitus. Gryn. Vnde ergo rex Romanus Ancus? Vel. Ab incuruo cubito. Gry. Manus sequitur, maximũ omnium instrumentorum, secta in digitos, pollicem, indicem, medium sine infamem, minimo proximum, minimum. Vel. Cur medius infamis? quid designauit flagitij? Gryn. Institutor noster dixit se quidẽ scire causam, nolle tamen edisserere, quòd esset turpis. Ne quesieris igitur. non enim decet bonę indolis adolescentes turpia scrutari. Vel. Atqui minimo proximum δακτύλιον Gręci appellant, quasi annularem. Gryn. Ita planè: sed in sinistra, non in dextera, quòd in eo soliti essent olim annulos gestare. Vel. Qua de causa? Gry. Aiunt corde protendi illuc venam, quę quum annulo redimitur, velut cor ipsum coronatur. Nodi digitorum sunt condyli, & pro pugni percussu vox ea vsurpatur. inter nodos sunt internodia, & generali verbo artus, atque articuli. Tyberium Cęsarem memorię produnt tam firmis fuisse digitorum articulis, vt digito recẽs malum tenebraret. Vel. Didicisti chiromantiam? Gry. Nomen quidem ipsum audieram: Sueton. in Tib. 68.

Quid

Quid ita? Vel. *Diuinasses hic nobis aliquid ex incisuris.* Gryn. *Negaui me scire: & res sic habet, sed si nunc me nosse aliquid profiterer, & attentius manum tuam contemplarer, libenter me auscultares, & homini eiusce imposturæ imperitissimo fidem non omnino abrogares.* Vel. *Qui sic?* Gryn. *Quia id est hoĩum ingenium, ut libenter eos audiant, qui se recondita vel euentura profitentur enunciaturos.* Vel. *Vnde sunt Scæuolæ?* Gry. *Quasi scæuæ: a scæa quę est sinistra. Aiũt in sexu fœmineo eßе scęuas plures, quã in nostro.* Vel. *Quæ est uola?* Cry. *Cauum manus, ubi incisuræ.* Vel. *Quid inuolare?* Gry. *Id quod tu agis: libenter furari, surripere, quasi uola abscondere, & quod rabiosa Lucretia, inuolare in oculos pedißequarum. Reliquum corpus dempto capite est truncus, & ex trunco thorax, concauum pectoris usque ad uentriculum & costa: concauum quidem interius. nam exterius inter brachia & pectus, sinus est. Sub ventriculo est uenter, & in ventre imo pecten, & pudenda.* Vel. *An non pudendus magis podex, siue anus.* Gry. *Vtrunque pudendum: posterius ob turpitudinem, anterius ob flagitium & dedecus. Femur, & vt olim loquebantur, femen, nunc malunt pluratiuè femina. a genu est crus, cuius os tibia dicitur: carnosum uero illud posterius, sura. postremò pes, manui non absimilis; nam & digitos habet, & uolam, quæ vestigium dicitur; & solũ pedis.* Vel. *Quid? num nõ vestigiũ quod a pede imprimitur?* Gry. *Et illud ipsum; & solum pedis.* Vel. *Nostin quæ sint in corpore uirtutem sedes?* Gryn. *quæ tandem.* Vel. *In fronte pudor, in dextra fides,*

fides, in genu, misericordia. Gry. *Planta pedis non est ipsum solum pedis?* Vel. *At sic putant multi.* Gryn. *Atqui Plinius scribit esse gentem, quę sibi umbram faciat in meridie planta pedis, quam habent uastam admodum atque enormē. qui fieri id potest?* Vel. *Profectò planta est, a cruri vertebra ad digitos.*

Inde dicitur sciopodę. uide lib. 7. cap. 2.

EDVCATIO.

Flexibulus, Grymphærantes, Gorgopas.

Varro Flexibula.

FLexib. *Quanam gratia misit te huc ad me pater tuus?* Gry. *Dixit esse hominē egregiè institutū, sapienter educatum, eaq; de causa gratū huic ciuitati: cupere se, ut ego eisdem, quibus tu vestigijs insistēs, perueniam ad similem fauorem populi.* Flex. *quomodo igitur te id assecuturum censes?* Gry. *Ingenua educatione, quali te omnes prędicant esse prędi-tum. Adiecit pater, eam educationē magis dicere me, quàm alium quemuis.* Fle. *Cedo mi fili, quomodo eā in re venis a patre imbutus?* Gry. *Non tam me pater pręceptis instruxit, quā patruus quidem meus, uir senex, uersatus multū & diu in regū comitatibus.* Fle. *quid ergo illi te docuerunt mi fili & amice?* Gor. *Vide uir prudentissime, ne fortasse per ignorantiam labaris in dictum aliquod, aut factū stultum, uel rusticanum, unde amittas istud nomen optime educati?* Flex. *quid? tam leuiterne apud uos perit.* Grot. *Vel unica vocula, unico flexu poplitis; unica inclinatione capitis.* Flex. *Nimis est inter uos delicatum & infirmum, inter nos enim multò est robustius & firmius.* Gorgo. *Sic sunt nostra iudicia, vt nostra corpora, quæ nullam ferunt offensionem.* Flexib. *Imò, ut est uidere,*

videre,facilius ferunt corpora quàm animi. Gorg. *Fortaße tu non noſti hunc, ideo filium & amicum nominas.* Flexi. *An non ſunt hæc honeſta nomina, & plena beneuolentię?* Gor. *Beneuolentiæ credo, quam nos haud magni ſanè facimus:ſed non reuerentiæ, neque officij,quæ nos anxiè venamur.nam hic dominus ſolet appellitari non amicus. An non animaduertis domini præfationem ante pręnomen,& famulos verſicolores? non annotaſti in aui huius ſolennibus parentalibus tot cereos, tot inſignia,tot homines atratos?* Flex. *Quid ergo? affectas tu omnibus eſſe dominus, nulli amicus?* Grym. *Ita docuerunt me propinqui mei.* Flexi. *Edat iam,mi domine, tua excellentia præclara illa tuorum conſanguineorum documenta.* Gor. *Videris tu mihi puerum hunc naſo ſuſpendere, at non eſt quilibet,ne feceris.* Grym. *Primum, eße me ex honeſtiſſima progenie, quæ nulli cedat per uniuerſam hanc prouinciam, idcirco curandum mihi diligenter atque annittendum,ne degenerem a maiorum meorũ virtute:illos paraße ſibi magnum decus, nemini concedendo de loco,de dignitate, de autoritate, de appellatione:me idem debere facere. Si quis quid uelit de honore detrahere,pugnandum ſtatim cum eo: de pecunia oportere eſſe largum atque adeò profuſum; in honore aſtrictum & attentum; decere nihilominus me ac mei ſimiles aſſurgere alijs,via cedere, ducere, reducere,nudare caput,poplitem incuruare:non quod alius quiſpiam id mereatur a me ſibi exhiberi, ſed ꝙ ſic conciliabo mihi fauorem hominum; captabo aurã popularem,& parabo illum,quem tantopere geſtamus*

mus semper in ore & in corde honorem, in ea educatione situm esse discrimen nobilis & ignobilis, quòd nobilis ad illa omnia dexterè præstanda institutus est atque aßuefactus, ignobilis agresti more nihil eorum doctus est facere. Flex. Et excellentiæ tuæ, domine, qualis videtur eiusmodi institutio? Gry. Qualis verò?nisi multò optima, & digna meo genere. Flex. Quid ergo est aliud, quod a me requiras? Gry. Nihil planè, restaret mea sententia, nisi accessisset uoluntas patris, qui iussit prorsum, seu verius impetrauit rigide, ut ad te uenirem: ut si quid in hac educatione noßes magis reconditum, & quasi mysterium sacratius, quo maius mihi decus acquirerem, in gratiã sui ne grauareris exponere, quo familia nostra alioqui honestissima & celsissima altius ascenderet, quoniam sunt non pauci noui homines, qui freti sua opulentia, nactique dignitatem & honores per diuitias, emerserunt, adeò, vt etiam audeant cum vetustate & decoribus gentis nostræ contendere. Flex. Facinus nefandum. Grym. Nonne? Flex. Vel cæco eßet clarum: Grym. Itaque noui illi homines ambulant comitati longo assectarum ordine, ipsi segementati in vestibus, vel bombycini, uillosi, incercisi, vel texti Attalici, vt nos nihil esse præ illis uideamur, qui uillato vestimur, dissimulandę paupertatis gratia. Præmium autem huius tui laboris, si operam hanc nauaris patri, erit; recipi te in numerum nostræ familiæ, & admitti ad illius gratiam & meam, vt procedẽte tempore aliquod a nobis accipias beneficium, sisque semper in nostra clientela, & quasi tutela. Flex. Quid potest dici amplius,

Villato quod uulgò frisetũ uocant.

plius,

plius,aut optabilius? Sed cedo iam.si aperias caput, ac cedas via & loco,appelles blande, quam ob causam eris gratus ijs,quibus cum versabere? Gry. *Ob eam ipsam causam,quia hæc ago.* Flex. *Istbæc omnia exteriora sunt solū signa,quæ denotant aliquid esse in animo tuo,propter quod diligare, nam ipsa per se nemo diligit.* Gry. *Quid ni diligant omnes, quæ sunt honestæ conuersationis, in mea præsertim nobilitate?* Flex. *Parum admodum es progressus,quod liceat inter nos dicere: & tu te peruenisse iam arbitraris ad summum.* Gry. *Nihil necesse habeo parare mihi literas,atq; eruditionem;maiores mei reliquerunt mihi, vnde viuam;quod etiam si desit,non istis est mihi artibus quærendum,tam ignobilibus:sed hastæ cuspide,et ense districto.* Flex. *Animosè istbuc quidem & ferociter.quasi uerò quia ex nobilis,non sis futurus homo.* Grym. *Bona verba.* Flex. *Ecqua tandem parte tui es homo?* Grym. *Me toto.* Flex. *An corpore, quo non differs a belluis?* Grym. *Minimè.* Flex. *Non ergo te toto ratione igitur,& a mente.* Gry. *Quid ni?* Flex. *Si hanc ergo sinis incultam & syluestrem, excolis autē corpus,& illi vni studes,an non transis ab humana in ferinam conditionem? Sed ad id,de quo cœperamus loqui.nam hæc digressio,si uellem mihi indulgere,longissimè nos a proposito adduceret.Verùm quum tu cedis de uia,& nudas caput, qualem te esse alij existimant?* Gry. *Nobilem & generose informatum atque institutum.* Flex. *Nimium durus es.nihilne domi audisti de animo, de probitate, de modestia, de moderatione?* Gry. *In templo nonnunquam audiui de con-*

ciona-

cionatoribus. Flex. Quum illa abs te uident occurrenter fieri, iudicant te esse adolescentem modestum, probum, bene de ipsis iudicantem, de te autem moderatè, qua ex opinione nascitur beneuolentia & fauor. Gry. Explicatius id quæso. Flex. Huc pertinet mea ratio: si te homines existimarent adeò superbum, ut se omnes contemneres præ te, nudare tamen caput, & genu flectere, non ꝙ ipsis is honor debeatur, sed ꝙ te deceat: putas tu ullum fore, qui tibi haberet gratiam, aut te de honoris illa falsa simulatione diligeret? Gry. Quid ni? Flex. Quia id tu tibi præstas, & tua gratia facis, non illorum. quis enim iudicabit se deuinctum tibi de eo, quod pro te ipso feceris, non pro se? an ego honorem eum uelut mihi impensum accipiam, quem tu tribuis opinioni de te, non meis meritis? Grym. Ita videtur. Fle. Ergo paratur beneuolentia si illi credant sibi honorem illum dari, non ut tu habearis comior ac nobilior. istud uerò non fiet, nisi eam de te induant opinionem, ꝙ tu illos esse potiores ducas te, & dignos quibus tu concedas. Gorg. At non est ita tamen. Flex. Quantuncunque hoc sit falsum, in eo tamen necesse est eos falli, alioqui nunquam consequeris, quod tantopere expetis. Gry. Quæ igitur erit persuadendi uia? Flex. Facilis, modò animum sedulò aduertas. Grymphe. Profer quæso: nam ea de causa huc sum missus, & eris semper in nostra clientela. Flexib. Nimis crudum est hoc pomum. Gry. Quid tu mussas? Flex. Dico uiam esse unicam: si sis talis qualem te credi cupis. Grym. Qui isthuc? Flex. Si uis aliquid calfacere, adfersne fictum ignem? Grym. Non, sed

uerum. Flex. *Si scindere, an pictum in tela gladium?* Gry. *Non, sed ferreum.* Flex. *Nō est igitur eadem vis rerum uerarum, quę fictarū.* Grym. *Apparet nō esse.* Flex. *Nec tu idē efficies simulata moderatione, quod uera. nam falsa ipsa se aliquando produnt, uera semper sunt eadem. In ficta moderatione aliquid aliquando dices, aut facies publicè aut priuatim, quum tibi excides (neque enim semper te, & ubique poteris obseruare) unde fictus deprehendaris: & quantum prius ignotus diligebare, tantum postea cognitus sis odio, & longè plus.* Gry. *Quomodo ego mihi ipse indicam germanam illam animi moderationem, quam tu præcipis?* Flex. *Si persuaseris tibi, id quod res habet, alios esse meliores te.* Gorg. *Meliores uerò? ubi tandem? in cælo credo. nam in terra pares sunt paucissimi, melior nemo.* Gry. *Sic audiui sæpe de patre & patruo.* Flex. *Multum abducit nos a cogitatione ueri, nominum ignorantia. Quid tu uocas bonum? ut sciamus, num sit aliquis te melior.* Grym. *Quid ego scio, quid sit Bonum? ex bonis esse progenitum.* Fle. *Ignoras etiamnum, quid sit Bonum, & iam tenes, quid sit Melius? quomodo peruenisti ad comparatiua, quum nondum positiua didiceris? ipsos autem tuos progenitores quomodo scis fuiße bonos? qua tu id nota cognoscis?* Grym. *Quid? negas tu fuisse illos bonos?* Flex. *Non noui illos, quomodo de illorum bonitate possum aliquid in alterutram partem statuere? quæro modò qua ratione assequaris tu fuiße illos bonos?* Gry. *Quia ita omnes prædicant. sed quorsum, rogo te, pertinent tam molestæ interrogationes?* Flex. *Non sunt molestæ, sed necessariæ, vt*

accipias, quod ex me sciscitaris. Gry. *Confer, quæso te, in pauca.* Flex. *Multis esset id explicandum, cuius tam crassa ignorantia inuolueris, sed quando ita es fastidiosus, dicam breuius, quàm res tanta dici postulat. defige iam oculos tuos in me, dum dissero. Qui sunt dicendi eruditi? an non ij qui habent eruditionem? qui opulenti? an non qui habent opes?* Gry. *Indubiè.* Flex. *Qui ergo boni? num non ij demum qui habent bona?* Gry. *Ita planè.* Flex. *Missas nunc diuitias faciamus, quæ non sunt uera bona: quæ si essent, multi patre tuo inuenirentur meliores: & negotiatores ac fœneratores præstarent bonitate uiros bonos, & sapientes.* Gry. *Sic uidetur, ut dicis.* Flex. *Expende ergo attentè ac diligenter singula, eorum quæ referam. an non est bonum, acutum ingenium, sagax, maturum iudicium, integrum, sanum, tum eruditio uaria, & magnarum rerum atque utilium prudentia, exercitatio in rebus præstantibus, consilium, dexteritas in exequendis negotijs. quid tu de istis?* Grym. *Vel sola nomina uidentur mihi pulchra profectò, & magnifica, quanto magis res ipsæ?* Flex. *Age porrò, quid sapientia, quid religio, pietas in Deum, in patriam, parentes, necessarios, iustitia, temperantia, liberalitas, magnanimitas, contemptus casuum humanorum, & fortis animus in aduersis, quid uerò ista?* Gry. *Præstantissima etiam hæc.* Flex. *Hæc sola sunt hominis bona. nam reliqua omnia, quæ cõmemorari possint, bonis & malis sunt communia: atque ea de causa nec bona. quæso manda sedulò memoriæ.* Gry. *Faciam.* Flex. *Peruelim: nam ingenium tuum non malum est, sed non*

bene excultum. Reputa igitur cum animo tuo, an tu hæc habeas: & si habes, quàm pauca, & ea quàm tenuiter. quod ubi examinaueris acutè ac subtiliter, intelliges tum demum, te non magnis nec multis esse bonis ornatum ac instructū, nec esse in populo qui pauciora habeat quàm tu. Nam in multitudine alij sunt senes, qui uiderunt atq; audierunt multa, habēt experimenta rerum plurimarum: alij studiosi, qui ingenium discendo exacuunt & expoliunt: alij capessunt Rempublicam: alij libenter & diligenter uersant scriptores profuturos: alij sunt seduli patresfamiliàs: alij alias artes profitentur & præstant: uel ipsi agricolæ, quàm multa ex arcanis naturæ tenēt? nautæ uerò, cursum dierum & noctium, naturam uentorum, positus terrarum & maris: alij ex multitudine sunt uiri sacri & religiosi, qui numen piè uenerantur ac colunt: alij res prosperas moderatè rexerunt, & fortiter pertulerūt aduersas. quid horum tu nosti? quid exerces? quid pręstas? nihil omnino, præterquā illud: Nemo est melior me, bono sum natus genere. Qui potes esse melior, qui nondum es bonus? nec pater tuus, nec aui tui, aut proaui fuerunt boni, nisi hęc habuerunt, quæ recensui: quæ an habuerint, tu uideris: ego multum dubito. Sed si habuerunt, tu certè non eris bonus, nisi illorum fias similis. Grym. *Planè terruisti, & pudefecisti me. non inuenio quod possim uel hiscere in contrarium.* Gor. *Nihil horum intellexi, tenebras mihi offudisti ante oculos.* Flex. *Nimirum ueris ad hæc nimis durus, & longè diuersis opinionibus infectus & mancipatus. Sed tu adolescens, quo te nunc tandē nomine*

mine censis appellandum? dominum, an mancipium? Gry. Mancipium. nam si ita est, ut disseruisti, & intelligo nihil esse uerius, complures sunt serui multò potiores ac præstantiores me. Flex. Hæc ne leuiter degustes, confer te domum, & solus tecum reuolue, ex cute, perpende, quò magis uersaueris, hoc ueriora & certiora eße intelliges. Gry. Obsecro te, adijce alia, si qua habes. nam momento horæ sentio me adeò immutatum, ut prorsum uidear mihi iam esse alius. Fle. Vtinam contigerit tibi, quod Polemoni philosopho. Dioge. in eius uita lib. Gry. Quid illi contigit? Fle. Vna Xenocratis oratione ex nequissimo & perditissimo factus est sapientię ac uirtutum omnium studiosissimus, euasitque magni nominis philosophus, & Xenocratis in Academia successor: Sed tu, mi fili, ubi apertè cognoueris, quantum tibi ad bonitatem desit, quod alijs multis superest: uerè & ex animo cedes alijs, & in eis honorabis bonitatem, qua uides illos ornatos, te autem carere. Iam & ex reputatione tui ipsius, uilesces tibi, ac sordebis, adeò ut nemini occurras tam abiecto cōtē ptoque, quem non tibi anteponat conscientia tuæ mentis, non enim adduci poteris, ut credas quenquam eße peiorem te, nisi quòd illius malitia & nequitia protulit se foras, tua delitescit cautius. Gry. Quid tum sequetur? Flex. Hęc si feceris, ueram ipsam solidamque ingenuam educationem atque urbanitatem, seu, ut nunc loquimur, aulicitatem assequere, eris gratus & charus omnibus. Sed id nō iam magni facies: eris autem, quod unicè tum tibi erit curæ, gratus Deo immortali.

Budæus, Grympherantes.

QVænam est isthæc tãta & tã subita mutatio? inter Ouidij Metam. posset referri. Gr. *In peius ne an in melius?* Bud. *In melius, mea sñia: si quidẽ ab exteriore cultu, gestu, uerbis, actionibus, bonã mentẽ licet æstimare ac colligere.* Grym. *Est ergo quod mihi possis gratulari, sodalis iucundissime.* Bud. *Ego verò & gratulor tibi, & ut pergas exhortor magnaque in dies bonę istius frustis ut capias incrementa, Deũ ac diuos oẽs comprecor. Sed amabò, ne inuideas familiari tã charo artem adeo præstantem ac præclarã quæ breui tpe tantum humano pectori probitatis instillet.* Gr. *Ars & fons riui huius uberrimus est Flexibulus, si eum nosti.* Bud. *Quis non nouit utrum, ut a patre & maioribus natu audiui, ingentis prudentiæ atq; usus rerum, huic ciuitati non notum modò, sed charum: & in paucis uenerabilem? O te felicem, qui illum propius audiueris, & sis cum eo familiariter uersatus, unde tantum retuleris fructus ad rectam compositionem morum.* Gr. *Quantò tu felicior, cui hæc domi nascuntur. quod aiunt? & potes non semel aut iterum, ut ego, sed quotidie, quoties libuerit talem patrem audire maximis & utilissimis de rebus sapienter disserentem.* Bu. *Omitte nunc ista, de te & Flexibulo procedat sermo institutus.* Gry. *Taceamus igitur de patre tuo, quando ita est tibi cordi: redeamus ad Flexibulum. nihil uiri illius sermone dulcius, nihil consilijs cordatius, nihil præceptis grauius, prudentius, sanctius. Itaq; gustu hoc, quem mihi ille de se prębuit, aucta & incensa est*

mibi

mihi mirum in modum sitis hauriendi ex tam dulci fonte sapientiæ. Narrant, *qui orbem terrarum describunt, frontes esse admirabilis ingenij ac naturæ, alios inebriare, alios ebrietatem tollere, alios stuporem immittere, alios somnum, fontem hunc hanc ego uim habere sum expertus, vt ex bruto efficiat hominẽ, ex perdito & nequam frugi, ex homine angelum.* Bu. *Possemne & ego ex eodem fonte aliquid uel extremis labris delibare?* Gry. *Quid ui possis? domum tibi, ubi habitet, commonstrabo.* Bud. *Istbuc quidem aliàs, tu uerò inter deambnlandum (aut assideamus si lubet) aliquot mihi refer ex illius præceptionibus. qua optimas esse & potissimas censeas.* Gr. *Equidẽ recensebo lubens, quũ ut tibi gratificer, & prosim, si queã: tũ ad meã recordationẽ. Primum omniũ docuit me, debere unumquẽque non magnificè de se sentire, sed moderatè seu uerius demißè. hoc esse optimæ educationis ac ueræ comitatis solidũ fundamentũ ac propriũ. Hinc nauare operã, ut animum excolat, atq; exornet cognitione rerũ, scientia & exercitamentis uirtutum. alioqui hominem non hoĩem esse, sed pecus. Rebus sacris interesse, cum maxima attentione & reuerentia. Quicquid illhic siue audias, seu uideas existimare magnum, admirabile diuinum, & quæ captum tuum exuperent. Crebrò te Christo commendare precibus, in illo spem & fiduciam tuam omnem collocandum. Parentibus obsequentem se præbere: inseruire illis, ministrare, & quacunque ualeat commodare, prodesse, adiuuare. Magistrum colere, ac diligere tanquam parentem, non corporis, sed (quod amplius est) mentis. Sacerdotes Domini reuereri, il-*

lorumq; doctrinæ audientem se exhibere, qui referunt nobis personã Apostolorũ, atq; adeò Domini ipsius, Se nibus assurgendum, caput nudandum, attentè illos auscultandum, a quibus ob diutinum usum rerum collecta sit prudentia. Magistratus honorare, illisq; aliquid imperantibus dicto esse audientem, quibus cura nostri a Deo est commissa. Viros magni ingenij, magnæ eruditionis, probos, suspicere, admirari, colere, bene illis cupere, & amicitiam illorum ad familiaritatem expetere, ex qua magni fructus reportentur: & is potissimum, ut similes eorum euadamus. Deniq; ijs, qui sunt in dignitate, deberi reuerentiam: idcirco impendendam eße liberaliter, ac libenter. Quid tu de hisce præceptis dicis? Bu. *Mea quidem sententia deprompta eße ex diuite quodam prudentiæ promptuario. Sed dic mihi, an non sunt multi ad dignitatem euecti hõies indignissimi, uelut sacerdotes non respondentes tanto titulo, & magistratus praui, & senes stulti ac deliri? quid quæso de his sentiebat Flexibulus? an eodem esse honore prosequendos, quo potiores?* Gry. *Non ignorabat Flexibulus, esse tales non paucos: sed non concedebat ætati nostræ, ut nos inter eiusmodi & alios poneremus discrimen. nondum tantũ esse nactos nos uel ingenij, uel prudentiæ, ut id possimus dijudicare. eam censuram & sapientibus esse uiris relinquendam, & ijs, quibus illorum est regimen commissum.* Bu. *Rectè hoc quidem, ut uidetur.* Gry. *Addebat, non debere adolescentem in nudando capite lentum eße, non in flectendo genu, non in unoquoque honorificè appellando, non in comi sermone, ac moderato. Nec decere multum loqui apud ma-*

iores natu, aut superiores. id enim alienum eße a reuerentia illis debita: sed tacitum illos auscultare, & ab eis haurire prudentiam, cognitionem rerum uariarũ, rectam atque expeditam loquendi rationem. Breuissima est ad scientiam uia audiendi diligentia. Prudentis & ingeniosi esse, de rebus iudicare: uniuscuiusque, de eo quod probè nouit. Ideoque negabat ferendum esse adolescentem, ad pronuntiandum ac definiendum pro cliuem. debere illum in statuendo, aut iudicando, de re quantuncunque leui ac exigua, esse cunctabundum, seu potius timidum, conscium uidelicet suæ ignorantiæ. Quòd si in iudicio de re qualibet par est adolescentem eße talem, quid fiet de literis, de disciplinis, de legibus patrijs, de ritibus, de moribus atque institutis maiorum? de quibus non solùm sententiam ferre iuuenẽ, sed nec disputare, aut uocare in quæstionem sinebat Flexibulus: non cauillari, non rationem reposcere, sed tacitè ac modestè obtemperare. quod dictũ, Platonis auctoritate fulciebat, magni in sapientia uiri. Bu. *Quid si sunt leges aut mores praui, iniqui, tirannici?* Gry. *Idem & de hoc Flexibulus dißerebat, quod de senibus. Non ignoro equidem, aiebat ille, multos esse receptos in ciuitate mores parum probabiles, sanctas esse leges, aliquas iniquas: sed tu imperitus, inexpertus rerum uitę, quomodo id censebis? nondum eò peruenisti eruditione & vsu rerũ, vt de eo possis statuere. fortasse quæ tua est ignorantia uel animi libido, improbas esse leges iudicabis, quæ sint rectissimæ, & magno consilio statutę: rursum vero optimas, quas iustũ eßet abrogare. sine illos de ijs inquirere, disputare, definire, qui cùm queũt* In 4. de Rep.

de singulis probabilem reddere: tu id nō posses. Bu. *Ita est planè. Perge ad alia.* Grym. *Nullum esse decentius aut gratiosius adolescenti ornamentū, quā uerecūdiā. Nihil impudentia tetrius aut inuisius. Magnū esse ætati nostræ ab ira periculum, ab ea nos turpes actiones, corripi, quarum paulò post grauissimè peniteat. Multū itaque esse cum illa luctandum, quo ad omnino prosternatur, ne nos ipsa prosternat. Otiosius homo, saxū; male occupatus, bellua: bene occupatus, uerè homo. Homines nihil agendo, malè agere discunt. Cibum & potum metiendum naturali desiderio famis, aut sitis, nō gulositate aut pecunia libidine infarciendi corporis. Quid potest dici tetrius, quàm hominem ea ingerere in suum corpus, edendo & bibendo, quæ exuanti illum humana conditione, transferant in belluinam, aut etiam in stipitem? Compositio oris & cuncti corporis, quemadmodū animus sit intus habitus, loquitur. Sed ex uniuersa exteriore facie nullū animi speculum aiebat esse certius, quā oculos: ideoq; conuenire, illos esse sedatos & quietos, non elatos, nec deiectos, non mobiles, sed nec rigentes: faciam ipsam non in toruitatem nec ferociam compositam, sed ad hilaritatem atque affabilitatem. Sordes & obscœnitates abesse decet a uestitu, uictu, conuictu, sermone. Sermonem nostrum nec arrogantem ac pauidum, nec uicissim abiectum, & effœminatū uolebat esse: simplicem autem, & minimè captiosum, non detortum ad prauas interpretationes, nā id si fiat, nihil erit totum loqui, & frangitur generosa loquendi indoles stultis ac ineptis cauillis. Manus cuum uerba facimus, nō iactandas, non caput quatiendum, non crispandum latus,*

tus, non uultum corrugandum & distorquendum, non pedes agitandos Mendacio nihil dicebat esse tetrius, nec aliud ęquè abominabatur. Intemperantia facit nos belluas, mendacium diabolos, ueritas semideos. à Deo natam esse ueritatem, a diabolo mendacium: nec est aliud ad uitæ communionem perinde damnosum, Multo iustius debere ab hominum consortio pelli mendacē, quā qui est furatus, aut qui aliquem pulsauit, aut qui adulterauit numum. Quæ enim esse potest uel rerū ac negotiorum contractio, uel consociatio sermonum, cum eo qui aliud loquitur, aliud sentit? cum reliquis uitiorum generibus esse potest aliqua, cum hoc nulla. De sodalibus & amicitijs adolescentum multū ille loquebatur, & accuratè, non exiguum ad esse momentum ad probitatem aut flagitia nostræ ætatis transire ad nos amicorum nostrorum, & sodalium mores tāquam contagie: & tales nos ferè fieri, quales ij sint quibuscum uersemur. idcirco eam ī rem magnum esse diligētiam atque operam nauādam. Nec permittebat nobis, ut ipsi amicitias, & familiaritates diligeremus: sed ut a parentibus, aut magistris, aut educatoribus nostris delectas & traditas acciperemus, & coleremus. illos ratione duci in eligendo, nos autem rapi praua animi aliqua cupiditate, uel libidine. quòd si quo casu in necessitudines inciderimus inutiles aut noxias, à superiore autoritate admonitos, abijcere illas quàm primum oportere. Dicebat ille quidem quum alia permulta, magna sanè atq; admirabilia, tum hæc ipsa diffusius & exactius. Sed hæc erat propemodum de recta adolescentiæ educatione summa.

PETRVS MOTTA COMPLVTENSIS Studiosis Lectoribus. S.

Ossum equidē uobis, Lectores optimi, de libris oībus, quot Ioan. Ludouicus Viues Hispanorū decus cōposuit, illud ex aīo affirmare, qđ apud Ciceronē Cato Scipioni & Lęlio suadere uīr: multas ad res perutiles esse Xenophōtis Libros, quos ut studio è legāt adhortatur. Verū alij fortasse non nisi doctis eruditisq; lectoribus erunt idonei, hic āt unus Colloquiorū libellus eiusmodi est, ut non solū Latinæ linguæ tyrunculi, sed qui iādiu in exercitati sunt maximam inde frugem facere possint, ut ad Latinè enuntiandum quicquid uelint, & doctiores fiant & promptiores. Non uacat huiusce rei causas rationesq; persequi, lōgiorē n epistolā quam pro libelli modo ꝓponere nō decet. Sed una illa interim satis esto. Ex aliorum librorum lectione, uelut Terēt iana atq; Plautina, excerpi quidem elegantiæ fructum quis negat? Sed in eis tamen uitiorum incitamenta & morum offendicula inesse quis nō uidet? At in authore nostro, quid quàm elegantię Latinę flosculos, quos ex clarissimis quibusque authoribus excerptos in hunc libellum congessit: inuenies? cum nihil est, quod uel Christum ipsum, uel certè optimos mores, & probā educationem non sapiat. Vt omittam mirabile illud artificium, quo res utilissimas dulcissimo iucunditatis temperamento condidit, ut puerorum animis non minus iucunda quàm idonea proposuerit. Ego certè pro uirili mea hactenus conatus sum, ut notos mihi ac amicos omnes ad huius libelli lectionem adhortarer. Cum ijs uerò qui Grāmaticam docendi munus obirent, precibus & literis agere non destiti, ut eum discipulis suis exponere uellent, darentque operam, ne pueri eum audirent modò, sed edisce

rent

rent etiam. Sed hæc agenti mihi ab amicis aliquot significatum est plerosque. Grammaticæ professores, quos ipsi probè nolsét, libelli enarrationē cępisse quidē, sed in medio tñ itinere ab incœpto destitisse, ut nunquā magis Ascensianā operam sibi desideratā esse dicerent, adeò fuit uir ille, dũ uiueret, de uulgo literatorũ benemeritus. Neque miror sanè, cùm apud nostrates ita sunt exigua docentib. præmia constituta, tũ malè discipuli pręceptorũ operā cõpeusent, tantus deniq; huius molæ uersandæ sit labor, ut doctiss. quisq; Sisyphiũ hunc lapidem humeris suis subire dedignetur: multi rursus parua & tenui eruditionis supellectile, cùm aliũde honestiorē (ut ipsi aiunt) quęstũ facere nequeatur, magno se huic labori accingāt. Neq; uerò iā ad magistrũ eligendũ, quanta quisq. eruditione sit p̄ditus, sed quàm sit ad laborē tolerādũ ferreus, in cõsilio haberi solet: ad rudimenta.n docenda, uel infirmũ quẽque sufficere. Quare operępretiũ me facturum esse aiebāt, si dictiones aliquot, p̄ter eas quę in margine expositę essent, uel earũ elucidationõ ita facilè se offerret, adnotarē. Qđ ab eruditissimis uiris in nonnullis authorib. factitatũ uidemus. Iā quo id libentius facerē, quarundā uocũ expositiones ab illis, cõmentas, ne nõ eas intelligere uiderentur, mihi narrarunt, q̃ nescio utrũ risũ mihi, an stomachũ potius mouere deberent. Obtẽperare igitur, cùm amicorũ efflagitationibus, tum cõi utilitati, quālibet magnis negocijs districtus essem, optimũ duxi: & ea, quę uel expositu digna, uel aliis dubitata cognoscerē, quanta maxima possē breuitate adnotare. Hoc tamen prius candidũ lectorē admonere uellē, me non ostētandæ eruditionis (quā aliis fortasse scriptis exhibere possemus) sed infimę Grāmaticorũ plebi consulendi animo, ad has nugas descendisse. In eorũ potissimum gratia, qui uel Græcè nesciunt, uel non perinde sunt eruditi. Qui si multa desiderauerint, quæ p nos exposita uellent, sciant uicissim multa nos adnotasse, quorũ non pœnitere, nõ poterat. Quę ne meminissemus quidē, nisi ab alijs perperā ridiculeq; interpretata, pro cõperto haberemus. Vale Lector optime, & libellũ hunc etiam atque ẽt amplectere.

NON-

NONNVLLARVM DICTIONVM
Interpretatio per singula Colloquia.

SVRRECTIO MATVTINA.

Car. 2. Inctu Gallico.] *Quanquàm in margine appositum est quomodo se solent Galli cingere, tamen scio aliquos ignorare qualis sit hic cingendi modus. Aliter enim cingũtur Galli ac Germani, et Flandri. Germani namq; partem illã cinguli, quo ensis innectitur, ad genua usq; demittunt: femora itaq; nõ illa cingunt, quo facilius enses illos ob longos quos gerunt, distringere possint. Flandri aliquãtò superius q̃ Germani cinguntur. Galli uerò ferè ad umbilicum cingula gestant, ut ante hac Hispani, qui iam Germanicum cingendi modum imitari cœperunt.*

PRIMA SALVTATIO.

Car. 3 Ad Brechma.] *Brechma, tis: siue bregma, pars* βρέγμα. *anterior capitis, synciput, a* βρέχω *Græcè, quod est pluo & irrigo: hæc enim pars maximè humida & tenera esse solet, præcipuè infantibus. Gaza tamen aliquoties occiput uertit.*

DEDVCTIO AD LVDVM.

φιλόπονος. 4 Philoponus.] *penul. breui, id est, industrius, diligens, laboris amicus, aptum sanè nomen institutori puerorum.*

EVNTES AD LVDVM.

4 Heri fuerunt encænia.] *ἐνκαίνια ἑορτὴ καθ᾽ ἣν ἐνκαινουργῆ θητί inquit Suidas. id est encænia, orum, festum uel dedicatio cuiuscunque rei, aut cum res, qualiscunque sit, innouatur. Et usus olim habebat hoc verbum, si quis noua tunica indueretur, encęnia re diceretur. Author est diuus Augustinus enarrans illud Ioã. Facta sunt encænia Ierosolymis.*

REFECTIO SCHOLASTICA.

8 Amydum, similago.] *Craciabatur nimirum ludimagister quidam, quod in Lexicis inueniret nõ Amydum, sed Amylum. Vtrunq; igitur idem est, quanquam propriè Amylum, ab α, & μύλη, uel μύλος quasi sine mola. Conficitur enim ex tritico, nõ molis, sed in aqua per aliquot dies macerato, & lacte expresso, quod flagranti sole exiccatur. Vulgò amido. quo mulieres vtuntur ad linteorum dealbationem. Dè Amydo uide plura per Dioscoridem lib. 2. c. 3. Similago autem, quæ eadem simila dicitur, genus item est pultis, olim ex purissima farina tritici, cum ex tritico ipso molis paruulis contuso Vulgò* Sugoli. *Lege cap. 44. tertiæ quinquagenæ Antonij Nebriss.*

9 Vel quo cerui cornua.] *Id est, ut nusquam inueniantur, prouerbialiter dictum. Cerui enim quotãnis cornua deposituri loca inuia et innaccessa quærunt, quo inuentu sint difficiliora.*

10 Inter missus.] *Id est inter ferculorum immissiones: dicitur enim missus, uel ludorum, uel ciborũ,*

quoties alijs peractis aut dimissis alij succedunt, immissio.

φροντιστήριον. 11 Qui in phrontisterio suo.] *a φροντίζω Græcè, quod est studeo, curo, meditor: inde phrontisterium, schola & quasi curarum & exercitationum domus.*

11 Seu mimo uerius.] *Qui rem leuissimam nimis exaggerat, Tragœdiā ex comędia facere dicitur prouerbialiter: multò peius facit, qui ex mimo. Est .n. Mimus, Dramaticis carminis genus multò minus & breuius quàm Comœdia. Nec hoc quidem exponerē, nisi aliquos hoc ipsum dubitare uidißem.*

11 Buglossa hortensi.] *Id est boragine: nam alteram syluestrem Hispani bouis linguam appellamus, sicut Gręci buglossam.*

11 Præeat uerba.] *Id est, dicat, quæ nos eum sequentes proferamus. Sic Liuius primæ Decadis lib. 8. Agedum Pontifex pręi verba, quibus me pro legionibus deuoueam: Cicero tamen & Plautus uerbis & uoce pręire dicunt.*

GARRIENTES.

12 *Ea* est colus Philosophia.] *Id est, sapientia, ac potius superstitio muliebris. Est enim colus genitiui casus.*

22 Apud prætorem capitalem.] *Vulgò,* Iudice criminale.

13 Vehentem canterio.] *Id est, qui uehitur: participium præsentis in passiua significatione. Sic Titus Liuius lib. 2. tertiæ Decad. Cn. Lentulus cum præteruehens equo consulem uidisset. Vnde nomen uerbale uector ferè passiuè etiam.*

De-

15 Decoxit rem.] *Et conturbauit rationes, pro eodem accipiuntur. Sed absolutè plerunque. Vulgò* Falliti. *unde decoctores, qui rem suam perdiderunt. Iuuenalis:*

Sic pedo conturbat, Matho deficit.

16 Hic murus aheneus esto.] *Hæc sit animi nostri firma & inuincibilis sententia: ferreum (ut ita dicam) propositum. Prouerbiũ ab Horatio sumptum.*

16 Quid tu uatrax.] *Quid tu uatrachomyomachia, βατραχος, rana dicitur Græcè. Vatrachomyomachia, Ranarum & Murium pugna, quam Homerus (ut aiunt) uersibus cõposuit. Hoc autem loco utrunq; nomen pro conuitio usurpatur a pueris garrientibus.* βατραχομυομαχία.

ITER ET EQVVS.

16 Misippus, &c.] *Libuit hoc loco nomina hæc Græca Latinè exponere, ita sunt apta interloquentiũ personis. Misippus, osor equorum. Philippus, equorũ uel equitandi amicus, Misospudus penul. longa, ignauus & industriæ osor. Planetes, uagus, erro, uiator. Sequana, fluuius est Parisios interfluens.* μίσιππος φίλιππος μισόσπουδος. πλανήτης.

26 Iubellium Tauream, &c.] *Non defuit præceptor quidam, qui cum horum uerborum sensum non intelligeret, cœpit excusores in ius uocare, quod literam corrupissent. Quare sic emendandum precipiebat: Rubellum taurum uidetis, & qui cum hoc cõgressus est, asellum pugnam nescio quã inter taurum nigrum & asellum, suauiter & cum audientium plausu confingens. Iubellius igitur cognomine Taurea longè Cãpanorum fortissimus eques, Claudium Asellum ciuem Romanũ equestri gloria sibi parem in singulare certamen*

tamen prouocauit. Quorum pugnam narrat Liuius in fine ferè tertij libri tertiæ Decadis: apud quem non Asellam, se Asellum legimus.

17 Soccussatorem.] *Equus is sic graditur, ut sessorem concutiat. Succussator, & succussor, & succussarius dicitur.*

17 Helcia.] *Pro loris seu capistris accipias, licèt Apuleius helcium sparteū et teniam spar. eam pro eodem posuit, nempe pro eo vinculi nexusq; genere, quo iumenta capistrata machinas molasq; trahunt, ab elco Græcè, quod est trabo, Vnde equi, seruiq; helciarij, apud Mart. & Sidonium.*

18 Hyberno puluere, &c.] *In libro uetustissimorum carminum, qui ante omnia, quæ a Latinis scripta sunt, compositus ferebatur, inuentum est hoc rusticum uetus canticum: Hyberno puluere, uerno luto, grandia farra Camille metes. Vnde Virg. illud sumpsit: Hyberno lætissima puluere farra. Autor est Macrobius lib. 5. Saturn.*

SCRIPTIO.

18 In auditorio Antonij Nebriss.] *Non possum quamlibet spatiorum angustijs premar dulcissimi præceptoris mentioni uel paulisper non inhærere. Hic est ille Aelius Antonius Nebrissensis bonarum literarum, & Latinæ linguæ primus apud Hispanos assertor, omnimoda disciplinarū eruditione refertus, qui extremo ferè senectæ suæ tēpore Compluti doctissimos auditores docens, diem suum obiuit: è cuius auditorio plurimi eruditissimiq; uiri prodierunt, quorum scriptis (ut Socrati contigit) nomen eius æternæ me-*

moriæ

moriæ mandabitur. Tametsi ex ijs, quæ ipse scripta reliquit morietur nunquam, de cuius laudibus alibi fortaße & copiosius, & liberius.

VESTITVS ET DEAMBVLATIO Matutina.

32 In horologio machinali & i Gnomone.] *Machinale horologium est, quod machinulis ferreis mouetur, pulsuque malleoli in tintinnabulo hora dignoscitur. Porrò Gnomon, gnomonis cremento breui, stylus est siue manus, horas indicans. Item ferrũ prominens in umbilico linearum, aut filum transuersum in solari horologiolo, cuius umbra internoscuntur horæ. Sunt Gnomones etiam dentes iumentorum, ex quibus eorum ætas dignoscitur.* γνώμων. γνώμονες.

24 Periscelides.] *Nomen hoc pro armillis a nõnullis usurpatur. hic tamen, ut apud alios authores, pro fœminalibus seu brachis accipe, authore Hier. Cęlius Rhodiginus adnotat, periscelides etiam esse, quę uulgò gremialia uocant.*

DOMVS.

27 Alexicacus.] *Herculis epithetõ. necnon Apollinis, quo significatur in malis adiutor: hominum defensor, ac malorum depulsor. quantò igitur uerius congruit Christo domino, Agno uidelicet illi, qui abstulit peccatum mundi?*

οὐδ' οὐ μ' δέσποτις αὐτὸς] *.i. ne dominus quidẽ ipse.*

27 Cæli facies ichnographica.] *Omnium operum, quæ uel facienda sunt, uel facta imaginantur, descriptio & pictura, in ichnographiam, ortographiam, & sciographiam diuiditur. Ichnographia, est operis* ἰχνογραφία. ὀρθογραφία. σκιογραφία.

descriptio lineis duntaxat in plano positis, per quas, ceu vestigia(hoc enim significat ἴχνος)ima & suprema imaginamur, Ortographia est recta & solida operis imago, lineis sursum erectis, quibus & frontem & superiora non imaginamur, sed uidemus. Sciographia cum eiusdem operis vmbræ, loca, habitacula, tractus, tanquam suis coloribus pinguntur, vt in ijs, quas Mappas mundi appellamus. Est igitur cœli facies Ichnographica, lineis duntaxat in plano depicta. Terræ & Maris ortographica, descripta in solido globo. Noui orbis Sciographica, suis locis, fluuijs, urbibus, et tractibus distincta.

28 Coclides.] *Vulgo* Scala a lumaca. *à cochleis, quarum figuram imitantur.*

28 Marmoris basaltis..] *Basaltes lapis est(inquit Plinius)colore & duritie ferri.*

28 Hoc alterum membrum est hybernum.] *Mẽbrum pars domus dicitur:* Vulgo apartamento. *Plinius iunior: adheret dormitorium membrum. Vtuntur uoce hac in hoc significato, Columella, Vitruuius, Vlpianus.*

29 Atlantes & Cariatides.] *Sunt sustentacula illa, quæ trabibus transuersis in contignatione supponuntur. Atlantes quidem ab Atlante dicti, qui cælum humeris fulcire dictus est: quos ad similitudinem uel hominum, uel uariorum animalium artifices exculpunt, Caryatides uerò, muliebri figura, sic dictę a mulieribus, quas Græci ex Caria Peloppõnensi ciuitate captiuas adduxerunt, ꝙ mariti earum cum Persis cõ sensissent, quarum imagines, artifices in Caryatarũ*

ignomi-

ignominiam super columnas, mutulis & coronis sustinendis supposuerunt. Vide Vitruuium lib. 5. Vulgò Pilastri.

SCHOLA.

29 Tyro, Spudæus.] *Iam ab authore paulò superius expositum est quis dicatur tyro. Spudæus, industrius, & studiosus.* σπουδαῖος.

30 Ad proletarios & capite censos.] *Proletarij, & capite censi a Romanis dicebantur, qui, cum propter tenuitatem rei familiaris sumptus militię ferre non possent, militia immunes erant. Proletarij quidem, quasi sufficiendæ proli in urbe relicti. Capite autē censi tenuiores erant. qui parum pecunię habentes, non pecunia, sed capite suo censebantur: inde ad homines abiectę & infimæ conditionis, duo hæc trasferuntnr.*

30 Capite diminutos.] *Id est, infames, & sine honore, quos uulgus* suergognati *appellat. Sic nominant Iureconsulti eos, qui ex animaduersione iudicum, honoris damnum fecerunt.*

31 Agonotheta, numerarius.] *Id est, qui ludos exhibet populo, præfectus ludorum, certaminum præses, & index.* ἀγωνοθέτης.

31 Ea est ephestris doctoralis.] *Ephestris uestis erat exterior, quæ uel armis, uel uestibus superimponebatur. nunc nostris doctoribus olosericа pro insigni geritur, a collo usque ad cubitum portenta: a nostris,* capotto. ἐφεστρίς.

CVBICVLVM ET LVCVBRATIO.

31 Sepaceos.] *Hac uoce usus est Apuleius. neq;*

te decipiat literæ permutatio, idem enim est sepum quod seuum.

λυχνοῦχον. 31 Lycnuchum.] *Candelabrum hoc loco. Solet etiam plerunque pro eo qui lucernam portat, & pro lucerna ipsa ac facula usurpari.*

31 Concoctione euaporatoria.] *Peracta illa digestione, cum uapores ex stomacho in cerebrum exhalantur.*

μύξα 32 Cryspatio myxi.] *Myxus, Vulgò* Stopino, ò Lucigno.

ἐλλύχνιον. 32 Elychnium.] *Idem est quod myxus.*

ξυλίνιον quasi tu dicas ligneum. 32 Xylineum.] *Plinius lib. 19. Xylinium fruticē esse dicit, in Aegypti parte superiore Arabiam uersus nascens, quem aliqui Gossipion uocant. Paruulus est, similemq; barbatæ nucis defert fructum, ex quo xylina ligna.*

32 Puerum exceptorem.] *Id est, qui scribat q̄d ego protulerim. Qui profert dictare: qui scribit, excipere dicitur.*

32 Codicē exceptorium & regesta.] *Plin. Senior, ut ait Iunior, nihil legebat quod non excerperet, librum igitur album, ubi uocabula, sententiæ, loquendi formulæ, & reliqua, quæ optima uidentur, ex authoribus collecta reponuntur, exceptorium appellat. qui autem rerum & dictionum index est, ordine abecedario distinctus, apud quem autorem, & quoto folio, quæ notata sunt, inueniantur, regestum dicitur, uulgò* registro.

ἀνακλιντήριον. 33 Anaclinterium.] *Ab* ἀνακλίνομαι *Græce, quod est discumbo, inde Anaclinterium, locus ubi interdiu*

interdiu cubatur. Lamprid. in Heliogabalo. uulgo matarazzo,*dicitur etiam stabilium. Trãq. in Aug. lectulum lucubratorium uocat.* Στιβά-διον.

33 Poscam plus uestium.] *Vestes non modò sunt quibus induimur, sed quibus inter dormiendum tegimur, sicut* vulgo drappi.

CVLINA.

34 Pyrolabem.] *Nouum uocabulum sed accommodum satis, & uenustum, ut quod ex Græco fonte cadat à* πῦρ*, quod est ignis, &* λαμβάνω *capio.*

34 In cytropode.] κυτρόπους *olla est cum pedibus. Sunt etiam chytropodes ollarum sustentacula.*

34 Cedo tudiculam.] vulgo la forcina. *quod insigne est coquorum, sicut fulmen Iouis, & tridens Neptuni.*

34 In epixenio.] ἐπιξήνιος *truncus est, in quo coqui carnes secant: alij epyxenum dicunt. Suidas masculinè posuit.*

34 Tyrocnesti.] τυροκνῆστις. La gratta caso. *Est etiam gladiolus militaris.*

Ego nolo Cæsar esse &c.
huic rescripsit Adrianus, ut Spartianus in eius uita.
Ego nolo Florus esse.
Ambulare per popinas.
Latitare per tabernas.
Culices pati rotundos.

35 Ῥαψωδεῖν.] *Aut si maius, rhapsodizare, est carmina pangere, cantiones recitare, uersus hinc inde contexere, & consarcinare, ut hoc loco.* Ῥαψωδάζειν, & Ῥαψωδῶν.

35 Bulimiam depellendam.] *Quidam Caninum appetitum interpretantur: Certè magna eſt fames, & morbus, quo laborantes etiam poſt cibum eſuriunt, cum ob famem ſtomachus deficit.*

TRICLINIVM.

35 More Græco Sympoſium.] συμπόσιον *Græcè, Latinè computatio. Latini conuiuium nominarunt, quia uitæ coniunctionem habeat, ut ait Cato maior apud Ciceronem.*

36 Hypęthra.] ὑπαίθρα, *id eſt, ſub dio poſita in medio areæ, aut impluuij. Dicuntur hypæthræ ambulationes, authore Vitruuio, quæ Latini xiſta appellant. Denique ædificia hypæthra non contecta, ſed ſub dio.*

36 Murrha] *Plinius ait liquorē eſſe, qui ſub terra ualore denſantur. Vulgò Agata: ut ait Nebriſſi. Lucanus: non auro murrhave bibunt. Vnde uaſa murrhina.*

36 Suum gutturnium.] *Hic pro canalicula, unde aqua manibus deſcendit, alij pro ipſo uaſe accipiūt, Malluuium igitur ſiue malluuia.* Il ſechiello con la ſpina per lauar le mani.

36 Probe ſandarachato.] Bene inuernicato, *de Sandaracha, uide plenè in Lexicis.*

36 Cymatium abaci.] *Pars illa abaci prominēs. Nam* κυμάτια *a Græcis, labra extantia, & prominentia dicuntur.*

37 Menſa cibila ſegmentata.] *Solitos eſſe Romanos menſis quadratis in caſtris uti, rotundis uerò domi, quas a cibis cibilas uocabant, authores ſunt Varro, & Feſtus. Nunc pro qualibet menſa, cui pran*

dentes

dentes accumbimus. Segmẽtata uulgo intresciata.

37 Chiromactrum.] *Rectius Chiromactron, aut Chiromastrum, quod est mantile.* vulgo touaglia.

CONVIVIUM.

38 Adferto ei panem cibarium.] *Panes cibarios uocat Plinius lib. 18. qui pastoribus & uulgo dantur.*

38 Speusitius.] *In Plinianis codicibus. Speusitios panes a festinatione dictos inuenio. Sicut a coquendi ratione furnaceos, & artoptesios.* σπισιόμους.

38 Hectas attolit.] vulgo uesiche, *quasi hieræ, ab hiando dictæ. Festus.*

38 Cum musis, & cum diis.] *boni ominis uoces sunt. Id est, dijs musisq; fauentibus, & propitijs. Ille autem intellexit, musis enumeratis unà cum discipulis.*

38 Cydonia persica.] *Vulgo* melocotones, *ex insitione mali Cydoniȩ, & Persicȩ.*

38 Ficis duricoriis.] *Hos Prodromos esse dicit, hoc est, præcoces.*

39 In apyroto.] *Apyrotum penult. longa uas frigidarium.* Απύρωτορ

39 Aigluces.] *Vinum fortasse dulce, quòd uulgo uinum muliebre dicunt.* Τογλεκοῦς

30 Vientur dolia.] *Hoc est, uinciantur. id enim est uiere.*

39 Arthretica.] *Morbus articularis,* uulgo gotta. *Sæpius* αρθρῖτις *a Grȩcis.*

39 Argento circunclusa.] *uulgo*, cerchiata.

40 Ptisanas.] *Nonnumquam cremorem ex hordeo,*

deo, alijsve frugibus expressum significat: imperiti pro aqua cum hordeo feruefacta, accipiunt. Cum sit pultis genus, ut Plin. ait, ex hordeo, cuius laudibus Hippocr. unum uolumen dicauit.

40 Leucophagum.] vulgo bianco mangiare. *Hermolaus dixit Leucopheonius. Si modò liber menda caret.*

40 Lupum.] *Lupus piscis a uoracitate dictus est, & fluuiatilis. Capitur sub ostia fluuiorum. Storionem vulgò appellatum esse Raphael Volat. refert.*

40 Soleas frixas.] vulgo sfogli, *a similitudine soleæ. eas esse crediderim, quas Varro, & Plautus lingulacas appellant.*

40 Lucium recentem, & capitonem.] *Athenęus leuciscum piscem commemorat, & Aelianus Cephalum, quem Atheneus ait a grauitate capitis dictum, eiusdemque generis esse cum leucisco.*

40 Gobios.] *Et Gobiones legimus, quos præstantis saporis, sed parui nutrimenti esse Athenæus asserit.* vulgo Go.

40 Pullucibilia.] *Id est qualia fiebant, cum in honorem cuiuspiam Dei aliquid dedicabatur. Pollucere enim est sacrificale uerbum, & reddentium libamenta dijs. Plaut. Vt decimam partem Herculi polluceam, Inde pollucibiliter, saliariter, opiparè & splendidè.*

Πολυτελῶς. ἐμβάμματα.

41 Embammata.] *Id est, liquamina, uel intinctus: ab ἐμβάπτω Græce, quod est intingo, quibus panem uel obsonium intingimus.*

41 Vbi est Q. Hortensius.] *Is enim, ut ait Varro, pri-*

ro, primus in augurali cœna pauones apposuit.

41 Da secundam mensam.] *Prima mensa est epularum, secunda pomorum, ut Seruius ait, ubi mellita, & saccarea, reliquaque, quæ Latini bellaria, Græci* τραγύματα *dicunt, apponebantur, & uino latius indulgebatur.*

41 Hippax.] *Caseus est equinus, uel coagulum equinum, aut id quod in lacte equino sedit postquàm agitatum est: a Dioscor. hippace. fœmineo genere ponitur.*

41 Stribilitas & artolagana.] *Artolaganos panes a delicijs nominatos ait Plinius, stribilitæ & artolagana.* Ἀρτολάγανον.

EBRIETAS.

42 Asotus.] *penult. longa, significat hominem gulæ luxuique deditum, decoctorem, nepotem, a populo Asotorum, qui erant luxu, delicijsq; perditi, & qui in mensam uomebant, ut ait Cicero.* ἄσωτος.

REGIA.

46 Agrius, Sophronius, Holocolax.] *Nomina item personis satis scite accommodata. Agrius, agrestis, ferox. Sophronius, prudens, modestus, frugi. Holocolax, penitus adulator, & qui imperauit sibi omnia assentari, ut ait Terentianus ille Gnato in Eun.* ἄγριος, σώφρων σωφρόνιος, ὁλοκόλαξ.

47 Magnus Conestabulus.] *Sicut a Romanis magister equitũ creabatur, qui comes esset Dictatori: ita apud Hispanos qui secundus a rege est, cui uexillũ regni maximũ cõmittitur, Comes stabilis appellatur: cuius ueluti cũ rege societas, in edictis publicis, atque*

ſolennibus declaratur, his uerbis; Iubet rex atque eius Comes ſtabilis. Elegãtiori nomine quàm apud Græcos Comeſtabulus, quem Rapha. Vola. ait caput eſſe togatorum Francorum.

47 Præfectus ſacris ſcriniis.] *Vulgò magnus cancellarius.*

47 Qui ducunt uultus.] *Qui contrahunt frontem, qui obducunt ſupercilia. Sic Mart.*

Qui ducis uultus, & non legis iſta libenter.

48 Excipiunt cœna recta.] *Cœna recta excipere, aut conuiuari quis dicitur, cum ad eandem mẽſam omnes inuitati diſcumbunt, eiſdemque epulis cum rege utuntur, ut omnia omnibus ſint communia. qđ in Aug. & Veſp. laudat Suet. cui obijcitur ſportularum miſſio: utrunque hoc uno & eodem uerſu concluſit Mar. Pro miſſa eſt nobis ſportula, recta datã eſt.*

48 Ex parthenone.] *παρθένος uirgo eſt, unde παρθενὼν locus eſt ubi habitant uirgines.*

PRINCEPS PVER.

9 Morobolus, Sophobulus.] *penult. producta, alter ſtultus & fatuus, alter ſapiens conſiliarius.*

50 Rafractarium.) *qui ſeſſori refragatur.*

LVDVS CHARTARVM.

53 Arcis mundi muliebribus.] *ubi ea, quæ pertinent ad ornatum muliebre reponuntur, qui mundus muliebris, ſiue mundum in neutro, ut ait Gell. dicitur, uide num melius ſcriberetur, arcis mundi muliebris.*

53 Myſteria Eleuſina.] *id eſt, ſacrificia Cereris; quæ ad Eleuſin oppidum Atticæ celebrabantur,*

tur, nullo magis (ut Iustinus ait) quàm silentio sacra, quæquæ quoniam euulgauit Alcibiades, accusatus est.

54 Velut istis Caribus.] *Cares ex Caria regione, qui primi suam in bellis operam locarunt. unde Cares pro uilibus, auaris, sordidis, & contemptibilibus uulgò accipiuntur, de quibus multa extant prouerbia.*

54 Componendi folia.] *Vulgò* accozzar le carte.

LEGES LVDI.

58 Coactilitii.] De feltro.

59 Diuæ virginis redemptoriæ.] Della santa vergine redentrice.

CORPVS HOMINIS.

61 Glabellam.] *Vulgò* trà ciglio, & ciglio. *quod interstitium superciliorum glabrum, id est, sine pilis est, nonnulli pilosum habent, quos* cigliutos *uocamus.*

61 In translatione criminum.] *Translatio criminum apud Rhetores est, cùm crimen quidem non diffitetur reus, sed causas quærit quibus id eleuet, a tempore, a loco, a natura, a consuetudine, a necessitate, a reliquis eiusmodi.*

61 Irquos] *Alij cum aspiratione scribunt;* il canton dell'occhio.

61 Valleculam.] *Concauum illud & depressum quod est inter labrum inferius & mentum.*

62 Bosimus] *id est valde simus, quales fuerunt Hunni, bouina facie. Hunni autem, qui è Sarmatia*

Europæ

Europæ, egressi, postea Attilam ducem secuti, Pannoniam occuparunt, & à suo nomine Hungariam dixerunt.

EDVCATIO.

64 Bombycini uillosi intercisi.] *Vulgò* tertiopelo.

64 Texti Attalici.] *Aurum intexere in Asia Attalus rex primus reperisse dicitur; unde textum Attalicum; Vulgò* brocado.

Multa præterea sunt, quæ diligens lector, ex uerbis adiunctis aut consequentibus tum etiam ex Lexicis intelligere poterit.

FINIS.

IOAN. LVDOVICI VIVIS DE CONSCRIBENDIS Siue componendis Epiſtolis ad Idiaqueum à ſecretis Caroli V.

Vum inſtituerem, Idiaquee, opuſculum de Epiſtolis componendis edere, quarũ permagnus eſt uſus in omnes vitæ partes, uiſum eſt mihi tuo nomini inſcribere: non quòd his meis præceptis ipſe indigeas, qui præceptores facultatis huius ac duces habes Ciceronem & Plinium: quorum ueſtigiis feliciſſimè inſiſtis, magna cum admiratione omnium, qui ſciunt, quàm breui tempore, quod in latinis literis concupieras, ſis aſſecutus. Sed quia nemini magis videtur ea tractatio congruere, quàm ei, cui ſunt quotidiæ permultæ maximis de rebus Latinæ Epiſtolæ, cum tuo ipſius, tum Caroli Cæſaris nomine conſcribendæ. denique pro noſtra coniunctiſſima amicitia & uoluntate mutua, quicquid ab altero proficiſcatur, non poteſt non eſſe alteri longe gratiſſimum. Epiſtola eſt ſermo abſentium per literas. in hoc enim eà eſt reperta, ut conceptus animi, & cogitata aliorum ad alios fida mandati interpres & nuncia perferat

ferat

ferat. Epiſtolarum vſus eſt, inquit D. Ambroſius ad Sabinum, ut diſiuncti locorum interuallis, affectu adhæreamus, in quibus inter abſentes imago refulget præſentiæ: & collocutio ſcripta ſeparatos copulat, in quibus etiam cum amico miſcemus animum, & mentem ei noſtram infundimus: ſic ille. dicta eſt Græcè a mittendo ἐπιςολὴ, ceu quis dicat miſſoriam, vocabulo non recepto. Nam inter præſentes nihil opus eſt epiſtola, nihil fortè ſi quid certis præſcriptisque es acturus uerbis, ut Suetonius Cæſarem Auguſtum refert ſermones cum ſingulis, etiam cum Liuia ſua grauiores, non niſi ſcriptos, & è libello habere ſolitum; ne plus minusve loqueretur ex tempore quàm oporteret: & arrogantiſſimus ille dominus Romæ nihil unquam cum ſeruis egit, niſi nutibus, aut deſcripto, ſicuti eſt apud Tacitum. Excogitati quoque codicilli inter homines eadem in urbe ac uicina, ſed quibus uiſere inter ſe parum uel placebat, uel licebat, aut certè commodius ſcriptis agebatur res: quorum codicillorum frequens eſt apud Ciceronem. Tacitum, & alios mentio. Antiquiſſimæ epiſtolæ in hoc unum paratæ erant, ut aliquid abſenti nunciarent de re publica aut priuata, quid actum, quid futurum, quid gereretur, quid uellent fieri, aut ſecus. Cuiuſmodi uidemus eſſe Ciceronianas, & præcipuæ ad T. Atticum. Deinceps omnia, quæ dici, quęque ſcribi poſſent, ſub epiſtolæ ambitum uenerunt. Cicero ad Curionem: Epiſtolarum, inquit genera multa eſſe non ignoras, ſed unum illud certiſſimum, cuius cauſa res ipſa inuenta eſt, vt certiores faceremus abſentes, ſi

quid

quid eos ſcire aut noſtra aut ipſorum intereſſet. Reliqua ſunt epiſtolarum genera duo, quæ magnopere me delectant: unum familiare & iocoſum, alterũ ſeuerũ & graue. Itaq; illa vera eſt & germana epiſtola, per quam ſignificamus alicui, id quod in negotijs vel eius intereſt ſcire, vel noſtra. quales ſunt propemodum nunciatoriæ, petitoriæ, commendatitiæ, conſultoriæ, admonitoriæ, & ſi quæ ſunt eius generis, quæ uicẽ abſentiæ ſcribentis impleant. Additæ ſunt poſtea conſolatoriæ, conciliatoriæ, præceptoriæ, diſputatoriæ de omni argumento philoſophiæ, iuris, antiquitatis, omnium deniq; diſciplinarum, atq; earum rerum, quæ de ſcripto inter maximè preſentes agerentur. ſic à Platone de Philoſophia ſcribitur ad Dionyſium & alios, à Seneca, ad Lucilium, à Hieronymo, Ambroſio, Auguſtino, Cypriano, de rebus ſacris ad varios, citantur Catonis Cenſorij, & multorum Iuriſconſultorum libri, de quæſitis aut reſponſis per epiſtolã. Nolo in preſentia diſſerere, quã latè nomẽ epiſtolæ extẽdendũ ſit. ſed certè ſi recipimus, ut quicquid ſalutationem præfert, epiſtola dicatur; quid cauſæ erit, quin libri Tuſculanarum quęſtionum Ciceronis, aut de Finibus, epiſtolę nominẽtur ad Brutum? de Senectute verò & amicitia, ad Atticum: de Officijs, ad Marcũ filium: vel ſi orationi pro Milone, aut in Verrem, ſalutationem præponas, ad Iudices epiſtolæ ſint? ſed nõ fit ideo vir ea fœmina, quæ ſumit femoralia, aut enſe cingitur: ita non omnis liber fit epiſtola, cui propoſita eſt ſalutatio, niſi naturam et ingeniũ ſumat epiſtolæ, quã ſtatim demõſtrabimus. Benè Plinius, Cæcilius, Aliud eſt hiſtoriã ſcribere, aliud

epiſtolam;ſignificans, in natura illarũ eſſe diſcrimen.

DE INVENTIONE.

INuentionem epiſtolarum cũ aliqua parte diſpoſitionis coniũgemus præcipuè in exordijs: propterea quod hæc ſæpenumero diſiungi non poſſunt commodè. eadem enim ſunt locis aliquot de vtriſq; præcepta. & pleriq; epiſtolas ſcripturi maximè circa principia conflictantur, tãquam inter ſcopulos, facileq; reliquum curſum conficerẽt: ſi modò euaſiſſent ex ambagibus portus. Initio illud præfandum, eſt inuentionem omnem non ſolum epiſtolæ, uerum cuiuſcunq; alterius generis, ſermonis, orationis ve, vt etiam in his quæ loquimur, haud penitus artis eſſe, ſed prudentiæ: quæ paritur ex ingenio, memoria, iudicio, atq; uſu rerum: à nobis uerò tradendis artibus adiuuatur, non perficitur: admouetur, non omnino reſtituitur. ne quis ſe vel hoc loco, uel in alijs, aut à me ipſo, aut ab alio quopiã ſcriptore aut magiſtro plenam cognitionem componẽdarum epiſtolarum, alteriusq́; omnino generis orationis accepturum ſperet. Sunt enim qui præcepta dãnent tanquam inutilia, quæ non ſtatim ex ſtupido acutum reddant, peritum ex rudi. itaque ſit hoc primum præceptum, adiuuari à nobis inuentionem, & promoueri hiſce formulis: quæ nec ipſæ uirium ſunt aliquid habituræ, niſi vſus atq; exercitatio acceſſerit. Hæc pręfatus, ad rem uenio.

SCripturus epiſtolam conſideret, quis, & cui ſcribat, & quibus de rebus, qui ſimus, nos ad illum, qui ille in ſe, aut enim ignoti ſumus, aut noti, amici aut inimici, leuiter ſeu dubiè amici, aut apertè, et ar

Etc. pares aut impares, & hoc uariis in rebus; genere, fortunis, eruditione, ętate, Tũ ille quo genere, plebeius aut patricius, honeſto an ſordido, qua fortuna, ſumma, magna, mediocri, infima, nulla. quo rerum ſtatu, liber an ſeruus, opinioſus an obſcurus, bonæ an malę famę, ocioſus an occupatus, ſutor aut ſartor. qua eruditione, magna, mediocri, media. Theologus, Medicus, Philoſophus, Iuriſconſultus, uſu rerũ an ſecus. quo ingenio & moribus, triſtis an hilaris, remiſſus an ſeuerus, placidus, an iracũdus, humanus an ſupercilioſus, facilis an difficilis, acutus an hebes. hęc. n. uno mẽtis intuitu facile percurremus oĩa, & momento tẽporis. Frequẽter enĩ excuſandũ eſt, quòd ignotus ſcribas, aut leuiter amicus, aut tanto viro, aut ei in quem forſan crederis inimico eſſe animo: hoc primũ purgabis. nam ita fert natura ipſa noſtri ingenij, vt reſoluta epiſtola, & lecto ſcribentis nomine, admiretur is cui ſcribitur, ſi ab ignoto, ſi à leuiter charo, ſi ab inimico mittatur: ita uel impudentię, uel temeritatis, uel arrogantiæ, uel dementiæ ſcribentem apud animum ſuum ſtatim initio damnat, quo fit ut non tantùm aſpernetur literas, ſed authorem ipſum oderit: idq; eo acrius, ſi ſupercilioſus ſit, aut moroſus, & in eum ipſum odij affectum procliuis. ergo occurrendum. Nam & in ipſo foro noui oratores re ipſa cogebantur, ante alia omnia de ſe loqui, cur dicerent. Sic Cicero pro Sex. Roſcio Amerino, quam orationem habuit ad Iudices primam: & pro lege Manilia, quæ fuit ad populum prima. Sumendum igitur principium uel ex te, aut rebus tuis: uel ex illo, aut rebus eius: uel ex re ipſa,

de qua scribis: idq; tanquã exordiolo. Ex te ad hũc ferè modum: Semper te amasse & coluisse illum, vbiq; optimè & sensisse de illo, & dixisse, & dolere quòd tã diu illi ignotus, aut tenuiter notus fueris, quem ita sis semper de ingenio ac uirtute admiratus: aut dolere, quòd in animum eius inciderit ea suspicio de tua in eũ uolũtate, quum tu amicitiam illam semper inter præcipua tua bona numeraris allegabis, si potes, documentum aliquod amicæ tuæ voluntatis erga illum: culpam reijcies in eos, qui vestræ amicitiæ inuiderint: aut in illum ipsum si licet, sed modestè, & sine asperitate: aut in tuam imprudentiam ac ætatem. aut apertè culpam fatebris, si ita res poscat: pœnitere te, & daturum operã, vt re ipsa sentiat. quemadmodum sis iam affectus erga illum. A rebus tuis amicitiã cõem cum aliquo demonstrabis, aut paternam: Ab illo, ingenium, literas, humanitatem, virtutes, quas es in eo admiratus, adduxisse te ad scribendum, vt in conciliatorijs. ignotus es, sed ille oẽs incredibili humilitate complectitur, aut cupiditate benefaciendi tum literæ eius, aut prudentia effecerunt, ne ipse aut cuiquam esse possit ignotus, aut quẽquam putare debeat ignotũ sibi, aut ad se nihil pertinere. Idem de potentia, vt duci, vt regi ad quẽ tanquã ad asylum accurrendum est: nec discernendũ quis notus, quis ignotus: oẽs sunt satis noti, qui se illius curæ crediderunt. Efficiendum potissimũ, ut magis videamur virtutibus illius adducti, q̃ allecti fortuna. & in cõmemoratione virtutum, ne sit species vlla assentationis. sed id ostendemus nos habere cõpertum, vel in nobis si quo affecti sumus beneficio ab illo, vel

audisse

audiſſe ab iis qui experti ſunt, vel cognouiſſe nos ipſos, vel vidiſſe. ita teſtimonium aliquod afferemus ex opere: vt in viris doctis, ex libris ab eis editis, orationibus habitis, prælectionibus, diſputationibus. & ea maximè cõmemorabimus illius bona, quæ ad rem, de qua ſcripturi ſumus, aptiſſima fuerint; vt clementiã, ſi petimus veniã: humanitatem, ſi amicitiam: liberalitatem, ſi beneficium: prudentiam & probitatem, ſi conſilium. A rebus ipſius, vel a communi amicitia, à paterna: a rebus de quibus ſcribimus, vt rem eſſe honeſtam, doctã, argutam, ideo dignã de qua illi ſcribatur: aut neceſſariam ideo coactos eſſe nos ad eum tanquam ad aram cõfugere: uelut ob fortunas ad diuitẽ, ob iuſtitiam ad Iudicem, ad Regẽ, ad Magiſtratũ maluiſſe nos uicij cuiuſuis ſuſpicionẽ ſubire, tametſi nobis grauiſſimam, in animo duntaxat illius, quem nos tanti facimus, quàm non ſcribere. neceſſitatem fortiſſimum eſſe telum, cui nemo reſiſtat: & honeſtius eſt, quũ id fit pro altero. aut rẽ eſſe eiuſmodi, ut quum eã pernouerit, nõ te uel temerarium iudicet qui ſcripſeris, vel confidentẽ. ſed virum haud quãquã malũ, & in rebus bonis animoſum. cõtrà potius iudicaturus eſſet ſocordem te, ſi neglexiſſes. Eſt ẽt apud amicũ excuſandũ, cur de reliqua ſcribas, de qua poteras corã agere. Cic. Luceio: Corã me tecum eadẽ hæc agere ſæpè cooantẽ, deterruit pudor quidam penè ſubruſticus, quæ nunc exponã abſens audacius: epiſtola. n. non erubeſcit. Hæc eſt prima coitio, quæ, vt ille dicit in comœdia acerrima eſt: cætera ſunt promiora poſt hanc, & magis expedita. Ideo prima epiſtola vehementer eſt

elaborandũ,ne apud nouũ erga nos animũ in ſuſpicionem veniamus cuiuſquam vitij,aut impudentiæ, aut arrogãtiæ,aut loquacitatis,aut oſtentationis, aut vafriciei, aut putidæ affectionis,aut immodicæ aſſentationis,& paraſiticæ,aut ſcurrilitatis,aut imperitiæ, aut imprudentiæ. Plurimum enim in prima compactione poſitũ eſt,ſicut in vaſis teneris adhuc & mollibus,quum coaleſcũt. Nec puto quenquam admonẽdum eſſe,non oĩa omnibus congruere: videndum cui poſſis admirationẽ de ipſo tuã allegare, cui paternũ hoſpitium,cui curam ſubditorũ.quod ſi nihil habes, quare ſcribas excuſandum.tum cõtẽplabere qui ſit ille cui ſcribis,nam hic tota epiſtola temperatur. Ad fortunatum & ſuperciliosum reuerẽtius,modò abſit aßentatio:ad moroſum & aſperum,parcius & leuius:ad rudem aut hebetem,apertius:ad ingenioſum, accuratius,& maiore apparatu,ſi eo delectatur, & ſic ſe venerari arguit. docto ad antiquitatem accommodatius ad occupatum breuiter,ad ocioſum fuſius, ſi rem non ingratam facturus es:ad hilarem lætè, ad humanum minus ſcrupuloſè & anxiè, ad ſeuerum ſubtriſtè,ad remißum iocoſè, ad mœſtum mœſtè, ad amicũ certũ apertè,& cũ magna fiducia,ad incertum dubiè:ſed ſic,vt ſe credat diligi,et diligas reuera. hoc lex naturæ,hoc melior naturæ lege Chriſtus iubet;ita vt ingratitudinis ille ſeſe damnet meritò,ni redamet. ad inimicum,vt cogites amicum poſſe fieri, & apertus ſemper paratuſq; maneat redditus in gratiã, vt abſit omnis aſperitas, & manſuetudinem quandam animi exeras etiam in inimicum,& præſtabit memi-

niſſe

niſſe profeſſionis noſtræ,qua vetamur quenquam odiſſe:ita vt emendatum illum oſtēdas cupere te,non perditum: & vicium odiſſe, amare hoīem.ad parem & charū, ſimpliciter ac familiariter:ad minus familiarem,cautius & comiter, citra deiectionē:ad inferiorem,humanè, vt non videaris loqui ex alto, ſed ex æquo,vel infimis.hoc boni mores ſuadent,hoc pietas ſacro ſancta præcipit exempla erunt vſu facilia. Omnino tollendum eſt è vita genus illud epiſtolarum fallax,inſulſum, ineptum,quo ſigna omnia voluntatum confundantur: adeò blandum & aſſentatorium, vt nullo penitus modo ſcribentis poſſit animus dignoſci. quales ſunt epiſtolæ,que nominantur aulicæ, & benè educatæ.nam humanus cogitatus tanta mole corporis contectus,impenetrabilis eſt, profertur quodamtenus ſermone.quod ſi hic quoque fictus ſit penitus & contectus,quid reliquum ſit ad hominem noſcēdum? qualis erit hominum communicatio, & ſocietas inter ſe, quum nemo beneuolum & maleuolum diſtinguet, & lupum ad ſe recipiet pro ouicula: aut hanc fugiet,lupi ſæuitiam formidans? ſed hæc alterius ſunt inſtituti. Iam de rebus epiſtolæ.

DE REBVS EPISOLARVM.

EPiſtola quaſcunq; res poteſt continere. ſed nos proprius ad rationem præceptorū in aliquot eā genera partiemur:pingui quidē & rudi Minerua,ſed ad captum tirorū oppoſite.Nam vel de rebus ad nos ſpectantibus loquimur,vel ad eum cui ſcribimus,vel ad vtrunque, vel de alienis. Sunt in nobis, vt in omnibus hominibus, animus et corpus:ſunt ex-

terna. In animo, mens: in qua iudicium, ſagacitas, ingenium: & in hoc acumen, celeritas, hebetudo, tarditas, eruditio, ruditas, memoria, theſauros eruditionis et rerum oīum, quæ vidimus, quæ audiuimus, denique aliquo cepimus ſenſu, ſiue exteriori, ſiue interiori in eadem facilitas, difficultas, firmitas, imbecillitas. eſt etiam voluntas, in qua ex petitiones & fugæ rerū, tum bonarum tum malarum. ſub his partibus affectus læti in re præſenti, & triſtes, & vtrique in re futura & præterita. In corpore, quæ ad extremā cutem, color, ſpecies, aut deformitas: quæ in neruis, robur, aut infirmitas: quæ in intimis, valetudo: quæ ad totū, pulchritudo aut fœditas: tum quæ ad id ſuſtentandum, victus. Extrà nos ſunt pecuniæ, veſtimenta, denique oīa quæ poſſidentur: honor, dignitas, genus, acta, amici, patria, inimici, infamia, et poſt nos poſteritas. Ergo epiſtola vel ad nos pertinet, in cōmemoratione alicuius rei, ex ijs quæ diximus. velut in ingenio, enarratio noſtrorum ſtudiorum: in memoria, gratiarum habitio, vel actio: in voluntate, explicatio morum: in affectibus, ſi qua re ſumus cōmoti: in corpore qua valetudine, in externis qua fortuna, quid amici pro nobis egerint, aut nō egerint, aut inimici nocuerint, aut tētarint. Itaq; vel aliquid cupimus ī ingenio, ſicut auxilium eruditioni aut prudentiæ: in memoria, cognitioni rerum: in voluntate, moribus aut pietati: quæ ſunt cōſultoriæ. in affectibus, beneuolentiā cōciliare, quæ eſt conciliatoria: aut fouere aut augere cōſeruatam, quæ eſt officioſa: aut querelam vel indignationem apud illum effundimus. In corpore remediū, aut conſeruatio-

nem

nem valetudinis, aut firmitatis: uel pertinet ad victum: quæ sunt partim ex cõsultorijs, partim ex petitorijs. In rebus externis, omnes quibus aliquid cupimus, uocãtur Petitoriæ, quæ de pecunia, dignitate, honore contra inimicũ, si auxiliũ imploratur: pro amico aũt, noĩatur Commendatitia. In illo cui scribimus, aut aliquid eius narramus tantùm, aut ẽt laudamus, quæ est Panegyrica: aut ad uoluptatẽ, quum iocamur, aut fabellã referimus, quæ illũ exhilaret, aut ad cõmodũ eius pertinet: quales sunt præceptoriæ, cõsultoriæ, hortatoriæ, admonitoriæ, castigatoriæ, gratificatoriæ, de rebus omnibus, de ingenio, de memoria, de corpore, & rebus eius. de externis, quæ sunt consolatoriæ, & incitatoriæ, quæ ad affectus tendunt, & aliæ quibus affectum aliquem vel excitare conamur, uel excitatum sedare. Ad vtrunq; spectant, quæ de communibus rebus, & de cõmuni eruditione, de communibus negocijs, quales sunt mercatorum, expostulatoriæ, inuectiuæ. Alienæ sunt, quum refertur quid gestũ uel in aliena domo, vel in aliena republica, quid quis dixerit, egerit, cogitarit: & loquor ad sensum gentilium, nimis iam a nobis receptum atq; approbatum, qui præter sua & amicorum, ciuitatisq; publica, reliqua a se aliena existimabant esse. Quanto rectius, & ad naturam propius, senex ille in fabula, ad se cruciantẽ: Homo sum, humani nihil alienum puto. Adminiscentur verò narrationes illiusmodi, omnibus epistolarum generibus, & fiunt mistæ epistolæ. quæ omnia sint a me dicta velut exempli gratia. Quis. n. aut vniuersa cõplectatur, aut persequatur singula, quæ sunt infinita? meritoq; Philoso-

phi negarunt de ſingularibus, vtpote innumeris, eſſe ſcientiam. Sed nos iam vſum incipiamus tradere. De noſtris rebus dicemus modicè, modeſtè, pudibundè, parcè, vt abſit ſpecies oĩs arrogantiæ, quam ne in maximis quidem viris ferimus: videturq́; uelut venenum, quod res alioqui pulcherrimas ſuperfuſum corrumpit. Ad eundẽ modum ſi de iniuria vel contumelia noſtri querimur, aut omnino uerba faciamus, ne videamur cæci amore noſtri rapi (quod uitium Græci φιλαυτίαν nominant, contrariũ Apolinis præcepto, quo admonemur, vt ſe quiſq; norit) ſed duci iudicio: ita ne multum detrahamus illi, de quo querimur, dum nobis indulgemus, ne illud audiamus de Satyra: quum tua peruideas oculis malè lippus inunctis, Cur in amicorum uitium tam cernis acutum, Quàm aut aquila, aut ſerpens Epidaurius? Ita rem non exaggerabimus verborũ atrocitate, ſed ciuiliter oĩa explicabimus, & manſuetè. Scribere vero nos ad illum potiſſimè dicemus, quod pro ſummo noſtro mutuo amore libenter curas omneis, cogitationes, affectus, læta & triſtia in illius ſinum deponimus: id eſſe nobis unicũ leuamen anxietudinum. Si petimus, aut rem honeſtam, aut mediam: nam turpẽ nec decet bonum uirum petere, nec petitam concedere. honeſtam uoco, conſiliũ, amicitiã, admonitionẽ, inſtitutionem: mediã uero, & quaſi neutram, pecuniam, fauorem, adiumentum pro nobis, aut amicis, adſit in petitione omni pudor (nam inferiorem ſe facit quiſquis rogat:) ſed in alijs rebus, & apud alios, maior aut minor. Rem honeſtam liberius petemus, & audacius, modò ne admiſceatur impudentia,

& ve-

& velut imperioſitas quedam,tãquam non roges,ſed imperes. quod in Bruto culpat M. Tullius. Oſtendes cur petas,cur ab eo potiſſimum,nam ſi cauſa non ſit petendi, videtur res inſolens,aut arrogans, aut inepta & ſuperuacanea petere. velut ſi veluta, vel auriga, à magno Theologo rogat explicari ſibi myſterium Trinitatis, vt ab Auguſtino traditur, vel Hilario. Tum, cur ab eo petas, quòd plurimũ in ea re valeat: ſcire te illum nõ negare alijs, minus negaturum tibi amico, beneuolo, admiratori. Ad ſimilem modum in cõciliatione amicitiæ, eſſe te admiratorem linguæ Grecæ & Latinæ, que quũ in illo ſint exactiſſimæ, cupere te eſſe illi perfamiliarem porrò illum tamen eſſe, vt humanitate illa inexhauſta vniuerſos ad ſe alliciat & complectatur. Apud amicum, aut hominẽ valde humanum ac facilẽ, quiq; ſolet libenter eiuſmodi præbere, quæ nos cupimus, breuius licebit agere & ſimplicius, oſtenſa fiducia ex amicitia noſtra, aut illius moribus: quæ fiducia valet etiã apud leuiter amicos, vt præ nobis feramus magnam beneuolentiam, ex qua oritur huiuſmodi fiducia. Nã indignãtur ſæpe numero amici, magnis & ambitioſis præcibus aliqd ab ſe amicos contendere: ſuſpicãtur enim illos non ſatis amare, aut confidere amori mutuo. Quòd ſi in rebus honeſtiſſimis attingendũ, cur petas, et cur ab illo: quanto id magis faciendum eſt in re media? in qua erit adhibẽda cura paulò maior. Sed id quoq; ex perſonis temperandum eſt, eius ad quem ſcribitur, & qui ſcribit. quippe ſi ſit pater, aut frater, aut chariſſimus, aut qui debet, aut qui ſemper ſolet: nihil opus

cōmunes, hoc ſe rogare, quod eget, ut communiū inimicorum audaciam compeſcat, & calumnias retundat: quod eſt telum acerrimū animo præſertim affecto. Tū ex cauſa, te hoc petere in alimenta ſtudiorum, liberorum, coniugis, aut amici pauperis. Ex illo: noſſe te liberalitatem eius præſertim in eos, qui ob eiuſmodi cauſas petunt. illum ſcire quid ſit ſtudere, quot rebus ſit opus, aut quid ſit familiam ſuſtinere: ideo didiciſſe miſeris ſuccurrere, non ignarum mali. deniq; ſi nihil ſit in nobis dignum, ob quod petamus, illum certè eſſe dignum, qui det. hoc ei fore pium, honorificum, laudabile, hoc ſemper ſtuduiſſe, in hoc ſubiiſſe tot labores, paraſſe tot opes, vt plurimis prodeſſet. Et hæc dicētur ambitioſo reuerenter, graui contractè, læto fuſius & hilarius. ſic tamen, vt ne nimium miſeriam noſtram videamur velle oſtentare, & quaſi clamare, dignos eſſe nos miſericordia, vt exiſtimemur imbecillè nimis atq; impotenter ferre noſtras res aſperas, ſed obniti & reluctari quantū poſſumus, premi tamē interdū ab illis atq; vrgeri. ſic. n. natura fert, vt minus miſereamur eorū, quos abijcere ſe in aduerſitate cernimus, & nimis lamentari ſuā fortunā, tanq̄ rem indigniſſimā patiantur: ita ſemp̄ honeſtiores ſunt p̄ alio lachrymæ, q̄ pro nobis ipſis, niſi fortè ignoſci nobis p̄camur.

DE EPISTOLIS Commendatitijs.

PRo alio quum petimus, ſi argumentum eſt ſimile ſuperioribus, ad eundem ferè modum tractatur, quo docuimus. Cōmēdationis uerò hæc ſunt præcepta. Primum oīum, vt dignum oſtendamus hunc eſſe

illius gratia et fauore.dignus ſit vel ex commendato, vel ex nobis qui commendamus,vel ex eo quem ſcribimus.Ex commẽdato,ſi demonſtramus in eo eſſe aliquid, propter quod mereatur diligi, percurrendum per ea,quæ in perſona poſui:nempe genus, quia nobilis,patriã quia Romanus: ingeniũ,quia feſtiuus, acutus,Grecus,Latinus,Muſicus, Philoſophus,Theologus,vir prudens,& multis in negotiis verſatus: animum,quia probus,modeſtus,moderatus,& cum primis gratus,ſi quid ei benefeceris.tũ corpus, ꝙ agilis, celer,formoſus,robuſtus.Iam externa,ꝙ prædiatus, pecunioſus,gratioſus apud regem,apud multitudinẽ, magiſtratus.Et accommodãda ſunt hæc moribus,atq; uſu illius.delectatur cognitione veteris memorię, hic eſt eius peritiſſimus,claritate generis hic eſt nobilis: ſtudio armorum,fortis,robuſtus,exercitatus.ſic nonnunquàm commendatur nugator nugatori, aleator aleatori,commeßator cõmeſſatori, compotor compotori.habet multos agros hic agricola:cõponit,hic optimus liberarius:eget miniſtro,ad manus hic diligẽs & fidelis,& is qui ſemper illum dilexit,admiratus eſt, appetiuit.natura enim diligimus illos, à quibus amore ſumus prouocati.Solent illa addi:talem eſſe, vt ſi proprius cognouerit,ſit nobis habiturus gratiã,ꝙ talem ſibi hominem conciliauimus:non uerreri nos, ne mendaces in huius laudibus deprehendamur, neve incutiant nobis aliena peccata pudorem: cautos nos eſſe in laudando, non conſuiſſe niſi tales commendare. ecquid pęniteat eorum, quos ſua commendatione eſſet complexus? multo minus huius, quin & hunc.

om-

omnes ſuperaturum. aut nõ eſſe hunc huius aut illius ſimilem, commendati, quidem, ſed commendatione digniſſimi: in illo cępiſſe nos documẽtum quales demum commendari conueniat. Ad eundem modũ alia ornamenta: quæ unuſquiſq; dato exemplo excogitare ſibi poterit, uſus queq; ipſe plurima ſuggeret. Ex noſtra parte, ſi nos ille amat, cui ſcribimus. nec fictè ſufficiat aperire, illum cuius cauſa laboramus, charum nobis eſſe, & illius negotium magnæ curæ exponitur ſæpe amoris cauſa, tum ut ille facilius hoc credat. velut intercedere uetus, hoſpitium, multa vltro & citro beneficia vel officia, affectum à nobis beneficijs gratiſſimum ſe præbuiſſe, nos eo uti familiariter, compluribus locis profuiſſe. nonnunquã vt eiſdẽ de rebus ab illo diligatur, & ſuum iudicium adiungat noſtro, præſertim ſi quid ille nobis in iudicando tribuit: ſin minus, afferemus teſtimonium eius cui magnam ille fidem habet. charus eſt nobis de eloquentia, de ingenio: quod ille, ſi quid me credis poſſe in hoc cenſere; habet in numerato. literas Latinas iuxtà & Græcas nouit, ut neminem videat Paulus aut Budęus, quem poſſit huic anteponere, aut etiam conferre. Solent illa quoque inſeri: in hoc homine intelligam, quantum me ames, quãti me facias: da quæſo operam, ut hic quã primum q̃ maximas mihi pro comendatione hac gratias agat habeatq́;: caue credas hanc eſſe ex uulgaribus cõmendationibus; nõ vt alium quẽuis tibi cõmendo hunc, ſed vt ex me genitum cõmendarẽ, ideoq́; & mea ipſius manu hoc epiſtolæ exaraui, quod facere conſueui rarius. oẽs quibus tecũ eſt negotium futurũ, ad me accurũt,

quòd

quòd ſciāt quāta inter nos beneuolētia intercedat, aut quanti ego te faciam, vel tu me: ſuſpicantur plurimū me apud te valere, quòd ego eos credere facilè patior: et ne hunc errorē eximā, qui eſt mihi gratiſſimus atq; honorificentiſſimus, nemini epiſtolas commēdatitias negare poßum, petenti ad te. Habent principes & potētes viri ſigna quædā inter ſe, quibus dignoſcūt, quā verè & ex animo cōmendet, qui ſcribit. nam ſæpe cōmendationes dantur importunis precibus, non amicitiæ aut dignitati perſonæ: nec licet interdum recuſare. vnde ſunt illa, Rogatus rogo, Afficio te moleſtia, quoniam affectus ipſe prior: tu quid facto ſit opus, videris multum huic homini debes, qui ſic cupit tibi eſſe commendatus, vt odio me enecarit, donec id extunderet. tanti ſcilicet æſtimat, quum ego diu repugnarim. hæc ſigna epiſtolaria, & Græcis olim & Latinis hominibus fuerunt in vſu. Græci συνθήματα ἐπιστολιμαῖα *nominabant, ſicut eſt apud Gregorium magnum. Cicero etiam ad Q. Valerium lib. 13. Adijcitur non rarò cōmēdatio rei potius quā hominis, vt quod habeat negotium iuſtum pium, illi cui commēdatur magnificum, glorioſum, plurimis utile, Reipublicæ ſalutare ac neceſſarium: nos magis laborare in hoc, illius ad quem ſcribimus cura, quā eius quem cōmēdemus: fore eam rem illi honorificā, aut fructuoſam: eo beneficio ingentem ipſi fauorem ac beneuolentiam vel vtilitatem parari, aut ipſi eidē, aut ijs quibus optimè cupiat, nempe liberis, propinquis, affinibus, ciuibus. declarabimus quid poſſit is quem cōmendamus, ſuo loco efficere, qd ſoleat, quid eius parentes aut propinqui, quid alij eiuſ*

dem ordinis aut nationis. Si nos sumus illi cui scribimus charissimi, aut non leuis momenti, nequaquam opus est prolixa epistola, & accurata: breues quidam velut codicilli, & tanquã testificatio iudicij ac uolũtatis nostræ suffecerint. Sin secus, paulo pluribus erit differendum, & preces addendæ, & promissio repẽsandi beneficij, quum vsus poscat. Exempla commendatiarum sunt apud Ciceronem & Pliniũ creberrima.

DE REBVS EIVS ad quem scribimus.

IN alterius rebus sic semper scribendum, ut uideantur nobis curæ esse. Si tantummodo narras, nullo ad eam rẽ apparatu vel arte opus fuerit: simpliciter id potest expediri. Sin laudas, verisimiliter id facito: & ea laudato, quæ sint illi tanquam stimulus ad virtutem. Nam inuenire est ingenia nonnulla, quæ laude ad præclara opera incitantur, istis adhiberi laudem expediet: vt ferunt equũ plus pinguescere, si plana manu dorsum & clunes eius demulceas, quàm pabulo. Sunt contrà alij, qui accepta laude, velut mercede, ab opere desistunt: illis proderit laudatio, his castigatio vel reprehensio. Sed quum rem illi charam laudamus, licebit nobis esse benignioribus, si tamen ea res existimationi nostræ nocitura non est, nec laudatæ rei, vt filio vel amico. Fabellę, aut gestę rei narratio, festiuitate condietur, vt multum absit a cothurno & figuris historicis. repet leui lapsu vt placidus riuulus, non rapietur vt torrens: nec intonabit classicum, etiam si bella referat. Quid in iocis sequendum, docuit Cicero lib. 2. de Oratore, & de Officijs 1. Est &

caput apud Quintil. de risu: item apud eundem Ciceronem in libris de Oratore. Debet a iocis abesse omnis scurrilitas, ne sordidi sint & putidi: procacitas etiam & petulantia, ne virulentia sit magis quàm iocus, neu in miserum et calamitosum simus dicaces, neve in probum & grauem virum. nihil est facilius quàm in quemuis dicta dicere: sed id non est cordati hominis, & educati ingenuè. Debent ergo adesse iocis elegantia, vrbanitas, acumen, & facetiæ: in quibus est sedes risus. nam in alijs admiratio potius est, aut delectatio. Longa res est, de singulis horum præcipere, & hoc loco, quum eam rem neget Cicero arte tradi posse, quod planè ita est. quippe tametsi paratur nonnihil vel exercitatione, vel lectione, tamen maxima pars naturę est munus. idcirco cognoscat se quisq; & si ad id non est natus, ne tentet quidem: sequitur .n. necessariò, vt ipse sis ridiculus, si non sint tua. Qua de causa Demosthenes, cui putant negatam fuisse hanc facultatem, nunquam quod iocum videri vellet, orationibus suis admiscuit. Et ex facetijs sunt aliæ breues, quæ in verbo vno, vel duobus, certè paucis sunt sitæ quæ dicta nuncupamus: aliæ fusæ in narratione, atque explicatione rei cuiuspiam. Illud prius genus à paucis intelligitur, nisi acuto ingenio: vnde vetus illud, Perdidi dictũ, puto, non intellexit. posterius istud imperitis auribus aptius est. Sunt qui iocum nec dicere possint, nec ferre. Et quoniam vel superbia humani ingenij, vel generositate nemo facilè fert nouum superiorem: hæque omnes epistolæ, præceptoria, admonitoria, consultoria, adhortatoria, castigatoria, obiurgatoria,

toria,tanquam ex alto loquuntur : ideo conſiderandũ accuratè qui ſcribat,cui,qua de re. Si receptus ſuperior, nihil neceſſaria erit præmolitio, aut dulcoratio: tanquam ſi ſenex & prudens admoneat puerum, aut præceptor diſcipulum caſtiget,vel etiam obiurget:vel pater filium,vel frater natu maior fratrem minorem, vel puſillum tutor:vel princeps ſubditos, aut priuatos magiſtratus,modò ſuperior. Nam obiurgari Pop. Romanum à Cenſore licebit, a Quæſtore aut Aedile neſcio an liceret. Sed fit interdum publici boni gratia, qui eſt validiſſimus prætextus. Sin verò par admoneat parem,uel ſi ſuperiorem inferior:uel par aut inferior in vna re ſuperiorem in alia,vel contrà, quemadmodum ſenex probus iuuenem nobilem,aut locupletem, vel doctus Theologus indoctum Epiſcopum: hic lenimentis opus erit. Conſiderandum ergo,vt dixi,qui ſcribat. vnde ſumuntur lenimenta : non eſſe mirandũ ſi ſenex,& tot annos verſatus in ea re,de qua agitur, admoneat iuuenem : ſic illum minores ſe quandoque admoniturum. ſe id debere facere pro publico munere, quippe qui ſit concionator,aut magiſtratus,aut curio. Tum qui ille cui ſcribis,non poſſe te reticere, quũ ſit amicus paternus, quum ſit velut tuæ curæ commiſſus,pro neceſſitudine patris & tua. Ab ingenio non poſſe te adductum tanta indole & acumine ingenij aliter efficere,quin admoneas,quin conſulas, quæ ad abſoluendum numeris omnibus tale ingenium pertineant,deſiderari tantùm hoc ad ſummum ingenium rogare te,vt id quoque præſtet,quo magnum quid & admirabile in eo videamus. Sic in corpore : formam

illius speciosissimam, quæ est uel ut muta comendatio; impulisse te, ut cætera uelis uidere conformia, & digna illa pulchritudine. Iam corpus & fortunas, uel adductum te miseratione distorti & deformis corporis, ut cupias illũ ingenii pulchritudine animi deformitatem corporis pensare; & quasi obtegere: tanto etiam futuram admirabiliorem animi pulchritudinẽ, quanto fuerit in uase fœdiore: ut preciosam gemmam in plumbo, thesaurum in fictilibus, sic Aesopum, & Socratem, & Epictetum in maximo precio fuisse. A rebus uitæ: optare te, ut tantæ fortunæ respondeant cætera: aut contrà, ne desit animus, quum desit fortuna. Ostensio uicij grauior est multo. Quidam apertam reprehensionem non ferunt, rectam non sentiunt, laudes figuratas & de suis ipsorum uicijs accipiunt & agnoscunt: tanta est in eis suimet ignoratio. Sunt nonnulli eo acumine, ut omnia quorsum dirigantur intelligant: sed reprehendi se tamen nolunt. alij facilè patiuntur reprehendi se atque obiurgari, sed non a quouis. Planè uarijs ingenijs, ut corporibus, uaria est adhibenda medicina: quod etiã aduertimus etiã ab Apostolis ipsis factitatũ, in studio illo tam ardenti obtemperãdi Deo, non placendi hominibus: Qui simpliciter potest sanari, cum eo simpliciter agendum. Si laus de uirtute, quã non habet, prodest, laudetur: quales sunt nonnulli Principum & potentum, & doctorum, atq; ingeniosorum hominum. Si non a quouis admoneri se patitur, nec tu satis magna authoritate fultus, inducas maiorẽ: dic esse uiros graues, qui eũ in eo magna & multa bona admirentur, hoc uel illud requirant,

esse

esse qui doleant illum cum exceptione laudari: te verò suscepisse illorum negotium, vt ad eum sententias eorũ perferres: quod sit tibi cũ ipso necessitudo, quod frequenter scribas, aut quod sis coniunctior, cõsanguineus, affinis, vetus sodalis, cõdiscipulus, conterraneus, ciuis, subditus, cliens, vetus assecla, aut horum filius, vel alioqui necessarius. Sin laudibus insolescit ac fit insanior, atque ad apertam admonitionem est velut asinus ad lyram, si omnino curæ est tibi eius emendatio, rumpe quod aperire nõ potes, & disseca quod nequis dissoluere: simpliciter aperteque obiurga, tũ certè functus fueris tuo munere, aut si periculum adeundum est, quid amplius aut magnificentius, quàm pro optima causa? licebit rationes ostendere, quibus impulsus es ad hoc agendum: vt chirurgi declarant, cur aliquid in ægro corpore vrendum aut secandum sit nihil omnino a te, sed vel ab illo, vel a rebus: quod sit tam clarus, quod tibi commendatur, tuæ curæ creditus, vel a parentibus, vel a Christo, vel a ciuitate: vt malis illum tibi inimicum, quàm non omnino bene monuisse. A rebus; quod illud eius vitium damno sit multis, quum sit episcopus, curio, magistratus, Rex, & in Christiana religione. modo adsit modestia, & præscriptum illud Domini de fraterna correptione, nemo nõ satis habet iuris in quemuis aliũ fratrem. Nam si inter eas angustias versemur, ut difficile sit gratum tẽperamentum obseruare, habemus apostolorum exemplum ex schola Christi, qui rectà ingressi, Deo curabant approbari se, quemcumque mortalium offenderent. Quòd si omnino profuturus non es, sed ma-

gis irritatione tua & tibi nociturus, & alijs; consultius erit Camarinam non mouere, non solum ex gẽtilium præceptis, quorum illud est: (Frustra autem niti. neq; aliud se fatigando nisi odium quærere, extremæ dementiæ est:) verùm etiam exemplo & dictis Seruatoris. non est prætermittendum, quin aliquid semper dulcedinis amaritudini admonionis admisceamus, idq; a laudibus illius. cętera adesse abundè; præter hoc dolendum, si naturam nihil vndique fecisse absolutum: quis non misereatur tale vicium in tali ingenio, aut corpore, aut nobilitate, aut fortunis? Habent consolationes suum locum, vt alia penè omnia quæ hic diximus. sed quandoquidem ex singulis delibamus, de illis quoque est aliquid attingendum. Sumitur ergo consolatio, uel ab eo quem consolamur: non esse istius generis, non docere tantum ingenium vetus studium philosophiæ, non probum & pium, non magistratum, non principem, se afflictare. Vel ex rebus: amissam rem non tanti esse, vt dolorem afferat: non esse amissam, sed intermißam: non perditam, sed profectam: nondum esse amissam penitus & deploratam, sustineamus nos, & expectamus exitum, ne quod sapiens consulit, miseri simus ante tempus: multa aliter ceciderunt quàm metuebamus: plura sunt quæ nos terrent, quàm quæ urgent. ipsum, velut patrem, filium, aut necessarium ægræ ferre, sic mæreri absentiam vel casum, vel interitum: illi nihil mali contigisse, imò liberatum asperis & insuauibus vitæ rebus: profectum ad beatitudinem sempiternam, vti spes est de vita sanctè & piè transacta, uel de

*genere mortis tam religioso.itaq; non illius causa su-
scipi dolorem hunc,sed nostra:nec ostendere nos illum
amare,sed nos ipsos, optimum illi fuiße mori, ante-
quam fieret peior, exosus erat plurimis, aut miser
morbis, egestate,infamia,aut periculum euidens de
his.magnus metus de illius moribus:aut tunc oppor-
tunissimum mori,quum iucundissimū viuere: aut eo
tempore.quum nihil erat amplius visurus boni pro-
pter conditionem vel publicæ fortunæ vel priuatæ.
Iam ex comparatione rei cum homine:non eße regis
dolere pecuniam amissam,a quo animi magnitudinē,
contemptum pecuniæ, tanquam ab exemplari quo-
dam cæteros conuenit doceri:vel eum facilè recupe-
raturum quod amiserit, alios non itē.non esse magni
viri,non philosophi,frangi humanis casibus:non fle-
re filiorum mortem,quum sciat genitos eße mortales:
non casum amicorum:postremò si gentilis dixit,Pla-
ceat homini, quicquid Deo placuit:num non æquius
est a Christiano cogitari,dici,præstari? non decet hu-
manam excellentiam inferiorem facere se ijs rebus,
quarum natura est domina:hoc enim est ex regina fie
ri ancillam.Ex animo eius: superfluus est dolor, ex
quo nullum peti potest remedium.consilium vnde pe
titur, violentia doloris perturbari.Tum exempla ad
ducenda eorum, qui sapienter, qui fortiter pertule-
runt impetus fortunæ:ne hoc factu videatur vel im-
possibile,vel difficile.Sed transeamus ad alia.Ea quæ
ad utrunque spectant, eo temperamento tractabun-
tur,vt erga nostra præstemus modestiam,erga aliena
curam,fidem,diligentiam, amorem: sunt tamen hic*

 expostu-

expoſtulatoriæ, & inuectiuæ. Expoſtulamus non rectè eſſe quid ab aliquo actũ, potiſſimè erga nos, aut res nobis charas. in quo genere imperioſum eſt nimis, ma lefactum dicere, et rem atrocitate verborũ inſectari: ciuilitatis verò et comitatis, cauſam addere cur queraris, cur illud rectè factum non ſit: & huc ſe ratio conuertat, vt velis in poſterum non fieri, magisq́ue ſolicitus videaris eſſe de futuro, quàm dolere de præterito. Sub expoſtulatione continetur exprobratio, turpis quidẽ illa & vix tolerabilis, etiã quum maximè neceſſaria. Ideo auerſa eſt una gratiarum a duabus, reliquæ illam ſpectant. per quod ſignificatur, meminiſſe debere, qui accepit: obliuiſci, qui dedit. Sed interdum cõpulit nos ingratitudo aliena ad exprobrandum, vel pertractos neceſſitate, vel dolore. Itaq; ſic erit moderanda res, ut ne nimium beneficium tuũ amplifices: voluntatem potius et animum benefaciendi declares ingẽtem fuiſſe. Si ita libet, cõmoueri te quod huic tuo animo animus illius non reſpondeat, præſertim quum tu egeas, & illi adſit copia gratiæ referẽdæ: aut quod non meminerit beneficij, qui tacuerit, qui diſſimularit, quum de honore aut cõmodis tuis ageretur: ſeu, quod oĩum indigniſſimũ, eſt pro beneficio maleficium repoſuerit, qui læſerit adiutus. Expẽdendũ cuiuſmodi fuerit, beneficiũ. nam quæ ad animum ſpèctant, eruditio, conſilia, educatio, minora habentur vulgo, q̃ quæ ad corpus, aut fortunas: quum maiora ſint reuera, et honeſtius exprobrẽtur: maioreq́; ingratitudine ſe alligat, qui præceptori aut educatori gratiã non refert, ſi poteſt, q̃ qui illi, a quo eſt locupletatus. Illud quoq;

diligen-

diligenter cauendum,ne quis vicio cõmuni in æſtimã dis ſuis beneficijs fallatur. hoc enim non natura indi dit,ſed praua conſuetudo,vt unicuique ſua videantur magna & pulcherrima, aliena non item.In exprobratione minari ſubtracturum ſe ſua beneficia,nõ eſt viro dignum:ſed potius,ſe non fore ingrati ſimilem, nec illius vicio immutatum iri ſuam probitatem:ſed daturum operam,vt non minus poſthac ſit bonus & beneficus:quin illi etiam benefacturum,quoties exiſtimarit beneficijs ſuis illi fore opus. Inuectiuæ,ſi ad inſectationem uicij,aliosque ab eo genere uitæ deterrendos parantur,ferendæ ſunt alioqui non video,quid iuuet acerba rabie congerere conuicia,& maledicta, caninamq; facundiã exercere, iuxta verbum Appij Claudij.Ergo mordeat vicia,homini quantũ fieri poterit parcat.Interdũ propter uiciũ impetitur homo, præſertim obfuturus niſi coerceatur:ut impius,ut hæreticus,tyrannus,latro,veneficus, fœnerator,fur corruptor eduliorum,calumniator,ſeditioſus,imperitus, aut malus inſtitutor. Colore hoc excuſantur tot orationes Ciceronis in Piſonẽ,Gabiniũ,Verrẽ, Vatiniũ, Catilinam, M. Antoniũ:tot Demoſthenis in Philippum,Aeſchinem,Midiam:idcirco ad ea cõmoda videatur dirigi tota oratio, quæ erigere conamur, illo homine deijciendo, velut nobis chariſſima ſint, ac curæ maximæ:vt religio,patria,ciues, literæ, diſciplinæ.Res quæ ad utrunq; ſpectant,ſicut fide ac ſedulitate ſunt tractandæ,ita & ſcribendæ quoque, ut hæ uirtutes in illis eluceant.quemadmodum nullam cõuenit eſſe epiſtolam,in qua non uirtus aliqua animi;

& grata quædam indoles exiſtat, & quaſi ſe profe-rat alibi ingenuus pudor, alibi reuerentia aliàs comitas, aliàs humana quædam & moderata grauitas, tum fiducia ergà amicum, fides, beneuolentia, honeſti reſpectus, etiam aduerſus inimicos placiditas, & animi quædam æquitas. Vehementer cauendum eſt, ne quē epiſtola offendamus. id nanque altiſſimè inſidet: propterea quòd epiſtola nuda eſt omnino, ac patronis deſtituta: purgator, lenitor nullus ei adeſt. ille aūt relegendo augetur vulnus, et maledictum interpretando fit acerbius: nemoq; eſt, qui non indulgeat ſuis doloribus, eoq; multo eſſe maximos arbitretur, vt ſua ſunt cuiq; chariſſima. Sic videmus arctiſſimas amicitias vno ambiguo epiſtolæ verbulo diremptas: Quæ a me de rebus medijs ſint dicta. nam in virtute & vicio quid ſentirem, dudū aperui. Res alienas ſub narratione licebit comprehendi.

DE RESPONSIONIBVS.

DVo ſunt in reſpondendo ſpectanda potiſſimum, *quæ ſcripta ſunt ab eo cui reſpondemus, & quo animo. Poſſunt enim res eſſe malæ, aut parum rectè in animo bono. tum condimentum eſt eiuſmodi, vt facilè condulcoret amaritudinem rerū. laudabitur animus, res ipſas pro illo excuſabimus, nec res poſſe nobis moleſtas eſſe, quarum talis ſit fons, a quo dimanent, mentem videlicet, & leuiter atque amicè admonebimus, vt verbis illis paulo deinceps circunſpectius vtatur, ne tam integer animus a ſiniſtrè interpretātibus per verba parum cautè ab eo prolata, gratiam ſuam amittat. Sin res ſint bonæ, diſſimili animo,*

mo, quid oberit animum ex rebus censere? Itaque dicemus non dubitare nos de animo, quandoquidē indicia eius, nempe res ipsas tales intuemur. hic res commendabuntur. Quod factum est a Cicerone in epistola quadam ad M. Antonium de restitutione Sext. Clodij, & de liberis P. Clodij. res si sint in nostram vtilitatē, agemus gratias, & agnoscemus amici partes, & sapientis consultoris: si in rem illius, & de nobis est dicendum, id fiat parcè omnino ac modicè. nam illud Trasonicum est, Orna munus verbis. Conuenit huic loco verborum quædam comitas. illum cui damus, maiora esse promeritum: dolere nos, quòd tam effuse tamq; ambitiose simus rogati: hoc solùm facere, quod nihil magis licuit, vel per facultatē nostram, vel per illius voluntatem. quo schemate vtitur non nunquam Plinius Iunior: vt de Cornelia, & de filia Quintiliani. Prorsum de nobis ipsis dicemus modicè ac moderatè, & nostras laudes extenuabimus: vt re uera mortalium omniū bona perexigua sunt & prætenuia. quæ vero nobis tribuentur, referemus vel in benignitatem dicentis, uel beneuolentiam erga nos. quæ habeamus vicia, hæc esse nostra propria: quæ autem bona, eße Domini magis testabimur nos laudantis probare animum, quàm iudicium. haud falso amorem fingi cæcum: probitatem illius omnia æqui boni facere, atque etiam laudare nulla laude digna, quod si is error amicitiam nobis & beneuolentiam eiusce viri conciliarit, seruetur sanè per nos, neque eximatur causa rei adeò nobis gratæ. malle nos ipsum in eā partem falli, quàm in contrariam refectum sentire.

Interdum

Interdum pudoris eſt ingenui, nihil penitus ad laudationem reſpondere, præſertim ſi qua ſunt alia de quibus ſcribi poſſit. Sin res ad neutrũ ſpectent, aut ſint leuiculæ, declarabimus gauiſos eſſe nos illa cognouiſſe. niſi eiuſmodi ſint, quæ ægritudinem animi cieant, vt de bellis. interim agemus gratias, vt D. Bruto Cicero, quod non paßus ſit etiam leuicula illa a ſe ignorari. Viciſſim & nos ſcribemus ea, quorum eſt ipſe cognoſcendi auidus. vt literato de literis, alijs de bellis, alijs de rebus magnis, inuſitatis, ridiculis, ut erit cuiusq; vel ſtudium vel ingenium. Inuectiuæ ac maledicæ epiſtolæ vel in totum reſpondendũ nihil eſt, uel nõ illico, vbi eſt reddita. ſed ſedata cõmotione illa animi & refrigerato ardore illo perturbationis, tum expendendum, quid obijciatur, & quibus de cauſis. Si meritò reprehendimur, non ſolũ parata eſt venia, ſed laus etiam cõfitenti delictum, & cognoſcenti, quum licuiſſet defendere. ſin immeritò, magna quæritur ex animo moderatione cõmẽdatio, quod nõ remorderis morſus. dabitur ratione patefacere, cur quicquam uel feceris, vel dixeris. conuicia uerò ſines præterfluere. Si quis oſtendat retineri ſe modeſtia Chriſtiana, ne maledicta regerat: & ſpectare potius q̃d ſe deceat, quàm quid illum: rem faciet pulcherrimam, modò ita ſentiat, ne aliud gerat clauſum corde, aliud ore apertum. Chriſtus non fallitur, cui mentes noſtræ ſunt perſpicuæ: nec eſt quicquam æquè generoſi pectoris, atque remittere iniuriam. Chriſtianis certè exemplo fit Chriſti & ingenti mercede. nam ſic quoq; remittuntur noſtra ſcelera a Deo. Porrò quẽadmodum epiſtolis moderata

derata

derata quædam comitas ſuaue condimentum præbet, ita redundantia comitatum palatis quidem ſanis inſulſa eſt penitus ac ingrata.

DE PARTIBVS EPISTOLAE.

QVod oporteret ſignificari Epiſtola, & eum qui mitteret, & eum cui mitteretur; idcirco Latini & Græci omnes ſtatim initio ſcribentis, & eius cui ſcriberet, nomen ponebant, prius eius qui ſcriberet, hoc enim natura prius eſt, indicari quis faciat, quã cui. Nam ſalutationẽ illam, Parmenonem ſummum ſuũ plurima ſalute impertit Gnato: vel metrum excuſat, uel paraſitica cõſuetudo: quæ ẽt illic, ſicut in alijs omnibus, ad riſum captandum ludebat. Donatus comicum eſſe dicit, ac feſtiuum, & paraſiticæ elegantiæ. Sic etiam in Perſa Plauti, Salutem dicit Toxilo Timarchides, & familiæ. Nec minus eſt paraſiticum, Domitiano Martialis S. uel certè inſolentiſſimæ arrogantiæ principis, qui id exigebat. Excuſat Auſonius ad Paulinum, quòd nomẽ illius præpoſuiſſet ſuo: Paulino Auſonius, metrum ſic ſuaſit, ut eſſes Tu prior, & nomen prægredereré meum. Nomen in calce Epiſtolæ ſcribere, natũ eſt ex ſubſcriptionibus, quas olim principes addebant diplomatibus, quarũ meminit Suetonius in Nerone. Poſt ubi acrius inuaſit animos oſtentatio nobilitatis, unuſquiſque affectauit uideri ortus regio ſanguine, & regios mores uſurpare tanquam ſibi gentiles & patrios. Alij exiſtimant moderationis eſſe, poſtremo ſe loco nominari, quam fatuè, quaſi minus honeſtum ſit, quicquid ultimum. Nonne animo legẽtis primùm omniũ occurrit, qui ſcribit? quòd ſi pe-

nitus poſtremus eſſe cupit, ne ponat initio vel ego, vel verbum primæ perſonæ. Sed hæc ſunt ineptiſſima, quæ conantur rerum naturam inuertere. natura enim primum in quocunq; opere facientem conſtituit. Quæſo, quid abſurditatis habet, ſi is primus occurrat oculis, qui primus occurrit animo & cognationi? imò quantuncunq; abſcondas te, & in angulum chartæ ſecedas, reſoluta epiſtola ſtatim à primo legeris: niſi iam anteà ſciat, qui legit, à quo mittatur. Epithetis parcebant prorſum, addebant ſolum, ſi quid muneris gereret et cui ſcribebatur, et qui ſcribebat. M. Cicero Imp. Cn. Pompeio Magno Proconſuli. M. Brutus et C. Caſſius prætores, M. Antonio Conſuli, Cicero decimatertia Philippica literas recitans M. Antonij, Antonius Hircio & Cæſari: neq; ſe Imperatorem, nec Hircium conſulem, nec proprætorem Cęſarem, ſatis quidem hęc ſcitè. Deponere alienū nomen ipſe maluit, quā illis ſuū reddere. Ab alijs adiectis abſtinebatur prorſum. Itaque nos vſurpabimus noſtra, quæ ſunt profeſſionis, aut functionis: Senatori, Conſuli, Quæſtori, Epiſcopo, Presbytero, Curioni, cætera ex praua conſuetudine riſum potius aut faſtidium mouent, quàm ornant. Quid, quod proteſtabilius eſt tantum illum exiſtimari, vt appoſitis non ſit opus: in tanta claritudine nominum ſuperflua ſunt illa, utraque lingua doctiſſimo, Theologo ſummo, viro clariſſimo. neque enim libris M. Tullij adijcit quiſquam, Oratoris facundiſſimi, vel Ariſtotelis Philoſophi acutiſſimi. Itaque deprehenſum eſt nihil eſſe grauius, aut decentius, quàm ad Cæſarem ſine adiecto ſcribere aut ad Re-

gem, quod prudentibus & ingenioſis viris valdè probatur. Quintiliani & Plinij temporibus cœpit recipi mos, vt omnibus ferè, niſi apertè eſſent inimici, adderetur Suo. Martialis de charta epiſtolari: Seu leuiter noto, ſeu charo miſſa ſodali, Oēs iſta ſuos charta uocare ſolet. Priſci tātummodo filios, aut uxorem, aut ſeruos, aut libertos dixerunt ſuos: vt Cicero Terentiæ ſuæ. Tulliæ ſuæ, Tironi ſuo. Sunt inter homines amicitia coniunctiſſimos quædam interdum amoris ſignificationes. etenim beneuolentia tanquam ignis ſæpenumero cohiberi nequit, quo minus foras ſeſe proferat, & patefaciat. vt Gocralus Tamayus Hugutiono vnicè charo, Idiaqueus Hieronymo Auguſtino dimidio animi ſui, Stracelius Crucio τῷ ἀυτοῦ τυμῷ κεχαριτωμένῳ. Et quod de amico Ariſtoteles dixit, alteri ipſi. Exitur ad alluſiones veteris memoriæ, de fabulis aut hiſtorijs petias: Hiero. Ruffaldus Viui Ionathæ ſuo, Patus Barchero Achati ſuo, Theſeo, Pyladi ſuo. Similes quoque alluſiones ad alia rerū genera poſſunt tranſire. Nico. Borbonius Gulielmo Budæo Varroni huius ętatis, Aſtudillus Io. Galidæ alteri. Ariſtoteli. Bonamicus Alciato, id eſt Vlpiano ipſi Regi. Paulus P. Bembo polyhiſtori, non multum M. Tullio facundia minori. Velius Ia. Sa. M. Catoni integritate propè pari (nam moderanda ſunt immodica) penè dixerim alteri Paulo. Quæ ſi rarò ponantur, & ad dignos, tum ab ijs, qui credantur poſſe iudicare, plurimum adferunt authoritatis illi, ad quem ſcribūtur. ſumuntur enim ceu quædam teſtimonia. Sed periculū eſt, ne hæc ſicuti alia omnia honoris ſigna, vel ambitione,

bitione, uel peruerſitate ingeniorum ad indignos tranſ ferantur, & prorſus fidem amittant. Amoris aũt notę magis ſalutationi, quã ſuperſcriptioni cõgruunt, ne frigidæ atq; ineptę videantur plerisq;, quorum natura fert, vt ſolis ſuis capiantur, aliena eis oĩa ſordeant. Alteræ quoq; illę exiſtimationis & dignitatis, inuidię ſunt obiectæ: quæ res præclaras ſolita eſt ſemper inuadere, ac arrodere. Sed nomina tamẽ dignitatũ, & munerum publicorum, diligentius ſunt ad amicos in ſuperſcriptione, & explicatius ponenda, quã in ſalutatione; intus enim nos ſumus ſoli, & grata eſt vtriq; ſimplex illa, atq; extra fucum oẽm familiaritas. foris verò multos habemus ſpectatores oculos & cenſores, quibus eſt ſatisfaciendum. Sed nos reliqua propoſiti *exequamur. Porrò aũt vt comitatis eſt, imò verò humanitatis in congreſſibus ſalutare, ita ſtatim poſt oĩa bene precabantur. Latini optabant ſalutem, Salutem dicit, Salutem P. dicit, S. dicit. P. Græci aliàs* εὐπράττειν, *&* εὐδαίμονεῖν, *quaſi fœlicitatem aliàs* χαίρειν, *quaſi gaudere. Romanus ſalutem dicit, et initio ſtatim bonum verbum Salutis, bonum erat omen ſermonis. Pro ſalute vtuntur nonnulli ritu Apoſtolico, gratia & pace Domini Ieſu. quæ profectò ſalutẽ oẽm exuperat, nec quicquam poteſt homini optari ſalubrius. Licebit, nonnunquã & alia precari ex argumento Epiſtolæ: vt bonam mentem, bonam frugem, ſenectam facilem, proſperum coniugium, ſicuti eſt apud Horatium, Celſo gaudere, & bene rem gerere Albinouano, Muſa rogata refer ſocio comitiq; Neronis. Eundem ad modum illud & iam uetus: Si vales, bene eſt, à Sene-*

ea conuertitur, Si philoſopharis, bene eſt. valere enim hoc demũ eſt ſine hoc æger eſt animus, corpus quoq; & ſi magnas hẽt vires, nõ aliter quã furioſi aut phrenetici validum eſt. & alia epiſtola, Si vales, & te dignũ putas, q aliquãdo fias tuus, gaudeo. Illa verò manuum oſcula pro ſalute, obedientiam, ſummiſſionem, & eiuſmodi barbaricæ ſunt vel imperitiæ, vel arrogantiæ. quid enim illi optas pro ſalute, vt tu manus illius oſculere? egregia profectò ſalus, & magnopere expetenda. Sunt apud Ouidium genera quędam ſalutationum feſtiua, & arguta: vt, Quàm niſi tu dederis caritura eſt ipſa ſalute, Mittit Amazonio Creſſa puella uiro. Mittit & optat amans, quo mittitur, ire, ſalutem hoc modo poſſent multæ confingi: Salutem dicit, qualem ipſe non habet, ſed optat: Salutem mittit, Salutis expers: ſalutem mittit, quæ vtinam eò perueniat: quę poetis cõceduntur, item adoleſcentibus, tum affectibus cõmotis. Viris autẽ grauibus non ſunt ſatis congruentes, quos nec decet ludere, nec animi motibus percelli. Mirantur nonnulli, cur ſcribens de ſe tertia utatur perſona, & continuò prima. vt Cicero Lentulo ſalutem dicit: Ego omni officio, ac potius pietate erga te cæteris ſatisfacio omnibus. ea de cauſa exiſtimant, titulum illum epiſtolæ non fuiſſe partem, ſed à tergo epiſtolæ ſubſcribi ſolitum, admonendum tabellarium, cui nam eſſet redditurus. Nos adhuc facimus, ideoq; iam multi titulos epiſtolæ ſuperſedent præponere. Sed fuiſſe eiuſmodi titulos partem epiſtolæ & in exordio ſcriptos, multis & euidentibus argumentis poteſt planum fieri. Primum quoties Cicero, Salluſtius, Cæſar,

Demoſthenes,& alij epiſtolam alicuius referunt, vel ſuã vel alienam,ſic exordiuntur: Antonius Hircio et Cæſari:Lentulus Catilinæ ſalutem.L. Catilina Catulo S.Cn. Põpeius Domitio S. βασιλεὺς μακεδόνων φίλιππος ἀθηναίων τῇ βουλῇ τῷν δημῳ χαίρειν. Ouidianæ epiſtolæ idem illud habent initiũ,& ſi more poetico variatum. Quid attinebat,ſi illa tabellario ſcribebantur in hiſtoria referre? quum ſatis fuiſſet dicere, epiſtolã eſſe illius ad illum.ſed nimirum epiſtolã integram uolebant ſubijcere ab initio ad calcem. Cicero de lege Agraria: Is uidelicet antequã veniat Pontũ, literas ad Cn.Pompeium mittet, quarũ ego iam exẽplum ab iſtis eſſe arbitror.P. Seruilius Rullus tribunus plebis,decem uir,S. D.Pompeio,Cn.F. non enim credo aſcripturum eſſe Magno:nõ videtur, id quod imminuere lege conatur,conceſſurus.Sed apertiſſimè primo lib.Epiſt.Cic.Valerio Iuriſconſulto S.D.Cur enim hoc tibi non gratificer neſcio,præſertim quum his tẽporibus audacia pro ſapientia liceat vti. Non videtur ſalutatio poſita à tergo, alioqui quo id ſcripſiſſet Cicero:Cur enim hoc tibi non gratificer? quum nihil adhuc de iuris prudentia dixiſſet.Plutarchus in Demoſthene ſcribit inuẽtum in libello Demoſthenis initium epiſtolæ eius ad Antipatrum regem Macedoniæ, Demoſthenes Antipatro:nec alud quicq̃.Liuius lib.34. de epiſtola Syracuſanorum ad Marcellum: Pretores Syracuſani Marcello ſuo S.tum ſecundum ſalutem. vt ſolet, rectè eum atq; ordine feciſſe, &c. & in iure ciuili de negotijs geſtis, Henſenius Apollinaris Iulio Paulo S.Et in ſummo adſcribi ſolitum hunc titulum,

decla-

declarat Lucianus in Paraſitico: Quin & illud; inquit, mihi perridiculum videtur, ſi in epiſtolis in ſummo, quemadmodum ſolemus ſcripſerimus, Simonidi paraſito. Denique nulla eſt veterum epiſtola, quæ non titulum illum habeat, ſiue ab authore ſuo poſita, ſiue ab alio citata. Si is titulus tabellario erat adſcriptus, quum mitteretur, certè nihil fuit neceſſe addi, quum ab illo referretur, aut ederetur ab authore, ſed hac de re argumentorum ſatis: quæ eo adduxi, quod non quilibet de plebe, ſed docti nonnulli homines ſunt in contraria ſententia, & ita contendunt fuiſſe, quemadmodum ipſi opinantur, ſolùm ob tertiam illam perſonam Dicit. nec conſiderant, non ſolitos priſcos illos homines nomini ſuo primam addere perſonam, etiam de ſe loquentes, ſed tertiam: vt in rationibus & contractibus. P. Scipio fatetur ſe debere vel accepiße, uel recipit daturum ſe, aut quid ſimile: potius quam, Ego P. Scipio fateor. In ſecutis deinde ſeculis receptum eſt, in prima perſona dici: porrò epiſtolæ antiquiſſimam conſuetudinem retinuerunt. Sed tranſeamus iam ad reliqua propoſiti. Fuit olim mos vetus, quem Seneca vſque ad ſuam ætatem ſeruatum ſcribit, epiſtolas ſic exordiri: Si vales, bene eſt, ego quoque valeo. Plinius Cæcilius Fabio Iuſto S. Olim nullas mihi epiſtolas mittis. nihil eſt, inquis, quod ſcribam: at hoc ipſum ſcribe nihil eße quod ſcribas. vel ſolum illud, vnde incipere priores ſolebant: Si vales, bene eſt, ego valeo. Id varijs modis enunciabatur: Si vales, valeo: ſi vales bene eſt, ego ualeo. Dolabella Ciceroni: Si vales gaudeo, equidem valeo, & Tullia noſtra rectè valet.

Et Cicero: Terentia minus bellè habuit, ſed certò ſcio iam conualuiſſe eam. L. Luceius Ciceroni: Si vales, bene eſt, ego valeo ſicut ſoleo, paulò etiã deterius quàm ſoleo. Lepidus Sen. & pop. Romano: ſi uos liberique ueſtri valetis, bene eſt, ego quoque valeo. Interim nõ adijciebant quicquam de ſe, quum non rectè valere uolebant ſignificare, animo præſertim: aut ſibi eſſe curæ illorum ſalutem, ſuam non item illis. vt Metellus Ciceroni: Si uales bene eſt. Cicero Metello: Si tu exercitusq; tuus valetis, bene eſt. Quæ particula abijt ex uſu, ſicut illa in orationibus, Iouem ego optimum Maximum: ſed non ita, quin addi poſſit, & aliquando debeat, ornetq; epiſtolam.

DE ORDINE EPISTOLAE.

ORdo in Epiſtolæ corpore nullus eſt certus. pro renata ſcribendum, & exordiẽdũ undecũq; libuerit. nihil ſimplicitate illa iucũdius inelaborata. Cicero quũ narrãda habet multa, nõ eſt ualdè ſollicitus, quod primũ faciat, qđ ſecũdũ. promiſcuè ſpargit & refert. vt veniunt in mentem, prius vbi eſt abſolutum, adiungit quodcunque eſt collibitũ, ex abrupto. Itaque & reuocat ſe crebrò, & à ſe rogat: quid ẽt? quid amplius? quid præterea? Ergo ſic interdũ narrat, vt niſi prius rationem cognoris, difficile ſit diſtinguere, quod prius ſit, quod poſterius. Id verò ſi quis uelit euitare & narrare diſtinctius, ex præceptis narrationis petat, quemadmodum ſit acturus. Iam veluti quædam vincula poteris adijcere, quæ priora poſterioribus coniungant: Habes de hoc, accipe nunc de altero: audiſti de Britannia, audi nunc de Italia: hactenus

hactenus de bellis, iam ad literas : de Republica satis ; nunc de priuata nostra. Cicero : Sequere me in campum, ardet ambitus, &c. sed quum ad persuasionem tendit epistola, maiore artificio erit opus ; quod quanam uia exequeris, ex arte sumito : quin & a primo sunt iam nobis exposita nonnulla. In respondendo proptissimum & commodissimum est, ordinem eius, cui respondemus, sequi. Sed fit non raro, ut expediat quædam anteuerti, sine quibus progredi non posset epistola, & frustra iactarentur multa uerba, illo impedimento obiecto, quod statim est amoliendum: ut si quis in calce, aut medio epistolæ ingratitudinis aut maleuolentiæ accusetur. huic. n. occurrendum est ante oīa, nisi fortè ex responsione ad alia facilius diluatur crimē: Exempli gratia: Garsias Arabianus Nicolao Valdauræ suo S. Velim cures mihi tapetes aliquos ad ornandū cubiculū. Symō a manu meus annumerabit tibi pecuniā, eamq; in rē mittes aliquem ex tuis, quo fiat tibi negociū leuius. Nā etsi mea in te sunt officia nōnulla, tu tamē pro me grauaris quicquā facere, nisi ut multo sit leuissimū. Valdaura Arabiano suo S. Ex quo te Louanij habitare uelle cognoui, quod uelim tibi bene vertere, nō destiti, quę ad instruendum tuum cubiculum pertinerent cogitare, & lintea prouidi, de quo testis tibi erit tuus Symon: & aulæa, tametsi de me velut ingratitudinis apud animum tuum uel accusas, uel, quod indignius est, damnas. quam suspicionem malim tibi rebus ipsis eximi, quàm uerbis. Itaque dabo operam, non ut leuissima pro te suscipiam, neque enim tu es ita de me meritus : sed ut leuissima

mibi fiat, quæcunq; pro te ſuſcepero. Incidit non rarò, vt ex occaſione uerbi aut dicti alicuius ad caput aliud reſpondeamus longè diſſitum, etiam quū priores ſcribimus: hinc uenit in mentem mihi, ex hoc uerbo uel dicto admoneor, ut de hoc aut illo dicam. & quia mentionem fecit de Concilio, ſcito Pontificem, & Cæſarem magnis et longis conſultationibus concilium aliquod moliri. Sed vt eſt genus hoc epiſtolare cum primis liberum, licebit etiam ab ultimis exordiri reſponſum. vt Cicero fecit ad Quin. Cornificium libro epiſt. 12. Sunt molles quidā tranſitus, & lepidi ad continuationem ſequentium, uel eorū quæ ſis oblitus, Mane paulíſper, nam eſt aliud quod adijciam: non grauabor hoc quoque adſcribere in tuam uel Maluendæ gratiam: quæſo ne graueris hoc quoq; legere. iamiam obſignaturo uenit mihi in mentem, quod præteritum minimè oportuit: ſed quam penè exciderat mihi, quod erat præcipuū? quā multa ſcripſi, qui oblitus erā id quod iure futurū fuerat primū: leue eſt quod adſcribam, ſed non omittendum tamē. Cicero plerunq; nihil horū curat. Ad extremum literarum addi ſolet, ſi quem aut ſalutatum aut reſalutatū volumus: aut ſi qui eos, ad quos ſcribimus, aut eorum amicos uel notos ſalutarent, reſalutarentve. Atticæ & Pyliæ S. Dyoniſium velim ſaluere iubeas. Terentia tibi S. D. Pyliæ & puellæ Cæciliæ belliſſimæ S. dices, Saluebis a Cicerone noſtro. Cicero tibi P. S. D. Hinc, vt digredientes, bene præcantur mutuò: id enim humanitas docuit: literarum exitus felix eſt omen, ut ingreſſus. Græcis eſt ἔῤῥωσο *quaſi Vale: quod etiam Latini, tum & Salue. Catilina*

lina apud Salluſtiū: Per filios tuos rogatus aueto: pu to ex perturbatione animi & tumultu, in quo ſcribe bat. quin etiam, Cura vt valeas, fac valeas: ſi me amas, valetudinem tuā cura diligēter, Vale etiā atq; etiā: & Salue mi Tyro. Hæc uetera. ſed illa aptiora uſui uitæ, & magis profutura: Chriſtum precor, vt q̃cunq; egeris, ſecundet, & feliciter tua oīa ſinat eue nire: ſeruet te Dominus: pax & fauor Chriſti ſit tecū: opto tibi bonā mētē. Aegidius Calētius reliquit epiſto lia haud ſanè abſurda, in quorū calce pro Vale, addit ſemper congruens argumento uerbum: ſi quem aduo cabat, Curre, uola: ſi cui nunciabat læta, Gaude: ſin triſtia, Plorato. Quiddam interdum ſimile fecerunt veteres, ſed nō erat in eis perpetuum, ut in iſto. Cice- ro D. Bruto: Vince, & uale. Fabricus Pyrrho: Tu niſi caueas, iacebis. Sed bene precari eſt multo decētius & cōgruētius. Poſtremò quoniā è re eſt illum cui ſcri bas & vnde, et q̃do epiſtolā dederis, cognoſcere, locus & tempus aſcribebantur. Locus hoc modo: Datum Lucæ, ſcriptum in caſtris, Vale ex caſtris, ex vrbe Ca- pua, Data apud Valentiam, in vrbe Valentia, Loua- nij, Lutetiæ, ex rure. Epiſtolam, inquit Cicero, datam a tribus tabernis: ex caſtris, ad imam Candauiam. Cicero T. Antico ex rheda ſcripſit, & de phaſello. Ex tempore cognoſcitur, quæ epiſtola prior ſit, quæ poſterior hinc enim haud rarò voluntatum pendent & ſententiarum interpretationes: quemadmodum in edictis, legibus, diplomatibus principū Auguſtus horas quoque epiſtolis adſcribebat, vt eſt apud Sue tonium. Annos illi conſulum nominibus denota-

bant, quibus faſti ſignabãtur, & acta oĩa tũ priuatæ, tum publica. Vnde illud iuriſconſultorũ, Ne inſtrumentũ fiat ſine die & conſule. In epiſtolis amicorum rarius adſcribebant, niſi rem contineret dignã, ob quã id facerent. Athenienſes habebãt ſuos ἄρχοντας Græci Olympiades, alij alias notas tẽporũ. Nec ſolum tempus ꝑtermittebant, ſed etiã locũ: quum nihil referebat addi, uel quia iam is ſciebat cui ſcribebatur, uel ratio materiæ non poſcebat. Neq; verò in loco, & tẽpore & ſalutatione erat vllus ordo certus. ſic. n. ſcribebant: Vale, Romæ, Nonis Iunijs: & Vale Nonis Iunij, Romæ, & Nonis Iunij, Romæ, Vale. Si quid uel exciderat, uel veniebãt in mẽtem vt adderent, ſine ꝑfationibus id faciebant, rurſus apponebãt. Vale: quòd ſi iterũ liberet quicquã aſcribere, faciebant ad eundẽ modũ, Iterũ, uel tertiò Vale: itidẽ quoties placeret. cuius rei exempla ſunt cum alia permulta, tum in primis apud Cic. 13. epiſt. ad Atticũ. Sed nos pro feſtis veteribus vtemur noſtris: olim illi, Vale Quinquatribus, Vale Rubigalibus, Vale Vulcanalibus, Floralibus: quin nos ẽt, Vale natali Seruatoris, Virginis matris, ferijs D. Martini, cõuerſionis Pauli? niſi fortè pudet ac pœnitet nos noſtrorũ diuorũ, ad quos nulla eſt illorũ deorum comparatio. Pro Calendis quoq; Idibus. Nonis, expeditius eſt diẽ mẽſis aſcribere, quinto Ianuarij, ſexto Nouembris, crepuſculo diei, cõticinio noctis, multo mane, bene mane, de media nocte, de medio die, in ipſo feruore diei, in rigore noctis mediæ, aut extremæ. Romanis conſulibus & Atticis ἄρχεσι felicior cõputatio, a nato Domino Ieſu, aſſertore generis

ris humani: Anno a Christo nato, ab orbe redempto, a filio Dei incarnato, a partu Virginis. Si uaria sint scripta, quod maximè infixum volemus menti, id repetemus post Vale. vt, Vale mi Honorate, & literas cole, q̃ te principem virum efficient nostræ ciuitatis. Vale etiam atq; etiam mi Tobiaci, & cura vt ipse è cholica mea rectè valeam. Verũ loci & tẽporis assignatio longè videtur mihi aptior et congruentior negocijs, si statim in capite literarũ denotentur, quippe si dies aliquot asseruetur epistola, & res variæ contingant, maxima sequetur perturbatio, quę res, quo tempore acciderit: sin uero peregrinemur, nec unde scribamus scire poterit. Ad effugiendã confusionem hanc negociorum, Cicero quandoq; media epistola signat diẽ: hæc scripsi ad quintum Calen. Iunias. Itaq; cõmodissimũ mea sententia, & ad euentuũ rerumque oĩum diuersitatem in primis appositum fuerit, hũc in modum aut similem quempiam scribere: I. L. Viues G. Budeo suo facilem senectã optat. Burgis tertio die Ianuarij, M. D. X X X I I I. Cæsarem narrant esse Mantuæ, inde profecturũ Bononiam. Agimus epiphaniã Domini. iam pro certo habetur, illum cũ Pontifice cõgredi, & maximis de rebus quotidie cõsultare, quæ sunt toto Christiano nomini cũ primis vtiles. Hic dies est octauus Ianuarij, de Concilio ferunt illos agitare. Christus illis impartiatur suum spiritũ. Dies est iã decimus mensis. sum Gandaui proficiscens Bruxellã, accepi literas tuas duabus epistolis eodem fasciculo, ad omnia fermè respondi, præterquàm de necessario illo tuo, quem nondum vidi: sed expectatur

hic quotidie. hęc epistola, quia fefellit me qui erat pro-fecturus, nōdum est mißa in hunc diem, qui est prædi-cti mensis decimustertius. perueni Bruxellam, conue-ni amicum tuum quem sum de negocio tuo allocutus. Pollicetur suam operam oēm, tu, ut soles, quicquid euenerit, magno sis animo. opto tibi fauorem Christi. Iam pudet me tam diu asseruatæ epistolæ, vicesimus est mēsis: ex ijs, quæ ille est cū Scæuola collocutus, nō videtur esse eo in te animo, quē existimabamus, quū hic esset. sed dum Christus bono sit in te animo, huma-nas vtilitates facilè neglexeris. Saluebis a Crana-ueldio nostro. vxori tuæ salutem ex me. P. Brixius sal-uebit a me officiose & accuratè: item Beraldus & Tusanus. Quid etiam? quid ad hæc? nam uereor, ne in epistola toties in manus resumpta, desit aliquid, quod non esse ad scriptū doleā. nihil occurrit, adsit tibi Chri-stus Epistola hæc una suffecerit pro exemplo, ad osten-dendam formulam. Salutem & Vale non damno, nec diē & locum in calce: quibus ipse hactenus sum sem-per usus, nēpe antiquis & receptissimis. sed ratio hæc noua scribendi, nec inerudita uidetur mihi eße, e præ-sentium rerum statui cōgruentior, non solùm in Lati-na lingua, sed in vernaculis, quibus etiā præcipimus, & prospicimus, non solū Latinæ: etsi huic, uti par est, potissimū. Adde his quod precationes magis religio-sæ sunt, magisq; optabiles. In calce epistolæ, si ea sit aliena manu scripta, signū aliquod addēdum quo de-clares eā non esse adulterinā, aut suppostitiā, sed abs te profectam. In quo erat apud ueteres parata fraus, quippe quibus facilè esset negare abs se esse mißam.

Cicero

Cicero in Antonium Philippica 2.quē locum adscribam,totum,quia sumitur ex prudentia communi. At etiā literas,quas me sibi misisse diceret,recitauit: homo,& humanitatis expers,& uitæ communis ignarus. Quis enim unquam, qui paulum modò bonorum consuetudinem nosset literas ad se ab amico missas, offensione aliqua interposita, in medium protulit, palamq; recitauit? Quid hoc est aliud, q̄ tollere è uita uitæ societatē? tollere amicorum colloquia absentium? quā multa loca solent esse in epistolis,quæ prolata si sint,inepta esse videantur? quā multa seria,neque tamen ullo modo diuulgandā? Sit hoc inhumanitatis tuæ,stultitiam incredibilem uidere. Sed quid oppones tandē,si negē me unquam istas literas ad te misisse? quove teste conuinces? an chirographo? in quo habes scientiā questuosā? qui possis? sunt.n. librarij manu.

DE SVPERSCRIPTIONIBVS.

DE superscriptionibus nihil habemus antiquorū,qđ quidem certò possimus affirmare,qua de causa existimarunt nōnulli,titulos fuisse superscriptiones: quā opinionē paulo antè satis refelli. Sed suspicor multis epistolarum non fuisse additā superscriptionē: sicuti nec intus in calce,locū,aut tempus, quū iā alioqui sciretur,aut nihil referret. Itaq; vbi is, cui perferēda epistola dabatur,cui nam esset redditurus nouerat,nihil erat superscriptionis opus, ferè autē eam ad rē uel domesticis,uel notis hominibus vtebantur: quòd si publico tabellario cōmitterēt, is utiq; signa dignoscebat. Sed cōiecturarum satis. Superscriptio certè hoc tempore necessaria est. Ea constabit nomine

mine eius, cui mittitur: adiecta uel dignitate, vel functione publica. ſicut in titulo. Cn. Pōpeio Magno Proconſuli imperatori. Ludouico ab Auyla fiduciario & cubiculario Cæſaris. Epitheta ſapientiæ, claritatis, illuſtrationis, & alia uere ſunt, quod dicũtur, ſuperiecta: non honorant ſuperſcriptionem, ſed onerant: nihil eſt eis mendacius, vel abſurdius. iam etiam pueri hæc rident. At ut in titulo dicitur Suo, ita in ſuperſcriptione Meo. nam hic, qui ſcribit, iniungit tabellario ut perferat, uel reddat eas literas: alterum enim illorũ verborum ſubauditur. Fernando a Toleto herili filio comitis Auripenſæ meo: in quo intelligẽdum, reddes. vel ad Fernandum, &c. in quo, perferes. Familiares, & qui optimè cupiunt mutuò, poterunt verbum aliquod addere amicitiæ ſuæ notam, Amico meo vnico, maximo, ſummo, amico multo mihi chariſſimo; iucundiſſimo, ſuauiſſimo; ad patres, præceptores, tutores, & eiuſmodi: mihi ſemper uerendo, honorando, ſed hæc modice, ſeu potius intra modum. Poſt hæc ſignatur locus ubi ille ſit: Romæ, Lutetiæ, Brugis, Valentiæ. Sunt qui ipſi adferunt loco notitiam & claritatem, potius quàm è diuerſo: ut reges & principes. ad hos & ruditatis, & ineducationis eſt, locum adſcribere.

DE DICTIONE EPISTOLAE.

Epiſtola imago quædã eſt quotidiani ſermonis, ac colloquij cuiuſdã perpetui. nec enim in aliud eſt inuẽta, quàm ut abſentium ſermones referat ac repræſentet. Itaq; illud debet potiſſimum efficere, ut quàm proxime poterit, colloquia & ſermonẽ familiarẽ exprimat. prudentum dico & eruditorum. Nam

optima

optima quęque ſunt arti æmulanda, quo mediocria ſaltem conſequatur. ita eſt enim vnaquæq; ars abſolutiſſima, vt maximè ad naturam ſuam accedit. Sermo autem noſter quotidianus ſimplex eſſe debet, & rectus & naturalis dũmodo purus & caſtus: quippe coinquinatus & ſordidus, hoĩum vel imperitorum, vel diſſolutè negligentium. Excultus porrò atq; ornamentis nitidus ac ſplendens, vel inſolentiæ eſt atq; arrogantiæ, vel putridæ ac puerilis oſtẽtationis. quod ſi talẽ decet eſſe noſtrum ſermonẽ, profectò non aliã eße epiſtolarẽ dictionem cõuenit, umbrã atq; imaginẽ & quaſi uicariã illius. Itaq; veteres plurimi, ornari exiſtimabant epiſtolam ſimplicitate, & excultiſſimã eſſe ſine cultu, modò abeſſent ſordes. vt venerabilior eſt ille in matrona ſimplex & parabilis ornatus, quàm ſplendidus & ſumptuoſus. Idem in viris contingit, quos effeminatos eße ducimus, ac moribus parũ uiro dignis, ſi ſolicitus mundicijs videmus deditos: ut fędos illos & deuitandos, qui in ſqualore pudoreq; computreſcunt. Ergo illã vnam eſſe artẽ epiſtolarẽ in eloquendo cenſebant, nullam adhiberi artem: modò ſtulti ſenſus aut inepti, & nimis perturbatus abeßet ordo: tum vocabula eſſent pura eius linguæ, qua ſcribebatur. grandia enim, ſelecta, tumentia, affectata, non decori putarunt eſſe epiſtolæ, ſed irriſioni, vt pauonis pennas in cornicula. Hoc epiſtolis ſuis comprobant magni omnes viri: qui ſi eiſdem de rebus in epiſtola loquantur, quibus in oratione, aut iuſto libro, ſtylum protinus mutant & uerba, totumq; illum rerũ & verborũ apparatum, demittuntq; ſe ad humillitatem illã epiſtolarem, quæ tãquã

frugi

frugi puella ac modeſta, minimeque loco claro nata abundè compta eſt, ſi abſit deformitas & ſordes. Ergo Cicero aliter ad amicos loquitur de cauſa Milonis aut de prouincijs conſularibus, aut de conſolationibus, quam uel apud iudices, uel in ſenatu, vel in Tuſculanis. aliter Auguſtinus de pietate in lib. de Ciuitate Dei, quàm ad amicos: alio ſtylo & inuentione Plinius de laudibus Traiani ad amicos, quàm in ſenatu. de philoſophia Seneca elaboratius in libris De ira, aut de Tranquillitate vitæ, aut Naturalium quæſtionum, quàm ad Lucilium. Plato quoq; ad eundē modum. de Hieronymo taceo, qui non epiſtolas videbatur ſcribere, ſed libros: quamuis ipſe de tēporis anguſtia & tarditate notarij haud raro conqueratur. Sed ut de Cicerone loquar, eius epiſtolæ adeò ſermonem eius domeſticum et familiarem exprimunt, ut ego illum non aliter cum uxore, cum liberis, ſeruis, familiaribus, in foro, in campo, in balneo, in cubiculo, in triclinio locutum exiſtimē. Iam ordinē ita neglexit, ut vndecunq; viſum ſit exordiatur, & repetat, & addat, & recipiat ſe, & reuocet. nihil tale eſt in orationibus, aut libris philoſophicis. Atticū quoq; hortatur, vt ſcribat quicquid in buccam uenerit. Seneca ad Luciliū libro 10. epiſt. Qualis ſermo meus eſſet, ſi unà ſederemus, aut ambularemus, illaboratus & facilis: tales eſſe epiſtolas meas uolo, quæ nihil habeant accerſitum et fictum, ſed ſi fieri poſſet oſtendere quàm loqui mallē. Apollinaris Sulpitij iudicium, quo Plinij ſtylum in epiſtolis Ciceroniano antepoſuit, indignū eſt quod referatur, nedum vt refellatur. nam nec ipſe rationem vllam

lam sui dicti addit, & imitatorẽ se profitetur Plinij, à quo abest longissimè, ut hoĩs iudicium cognoscas. Veruntamen quod de simplicitate dixi, non est hoc uelut in puncto insectili positum, quin liceat intra illos limites huc se & illuc nonnihil porrigere. Nam sicut in alia omni sermonis forma, ita in hac disputandum, est quis, cui, qua de re dicat. In adolescente non fertur solùm, sed laudatur etiam dictio comptior, lætior, elaboratior, distributio, & ordo rerum descriptio: deniq; cõmendatur studiosa diligentia. Sunt qui accuratis ad se epistolis delectantur, vt hoĩes docti, acuti, ingeniosi: alij contemptum interpretantur sui, ni eleganter & ornatè scribas. sunt qui nimiam curam despuãt, quasi putidam. Qui aliquid petit, alieno stomacho subseruiat: qui nihil, suo. Res quoq; aliæ secum ipse adferunt cultum suum, vt de bellis, de republica, de moribus: aliæ nolunt nisi cum splendore dici, ac ne possunt quidẽ. Quintilianus sermonẽ & epistolas solutas uult esse numeris, nisi quum aliquid supra naturam suã tractant: vt de republica, de philosophia, de laudibus & vituperatione. Idẽ Seneca aduersus epistolæ ornatum adeò seuerus, hæc subiungit: Non mehercule ieiuna et arida esse volo, quæ de rebus tã magnis dicentur. neq; enim Philosophus ingenio renunciat: multum tamen operæ impendi verbis nõ oportet. Veteres illi, vt de negotijs modo scribebant, simplici illo & naturali vtebantur loquendi more: mallebantq;, quod est prudentiæ, indoctius loqui, dum apertius: tum errorem in uerbo cõmittere, quã in re. Vbi aliæ res accesserunt, plus est adhibitum curæ, quod fecit Seneca ipse. Quum ue-

rò nihil fuit quod scriberetur, pter mellitas epistolas, aut et felleas, inanes tamē a negocijs, atq; vmbratiles, instituerunt eas ornamentis cultuq; conuestire: vt q̄ cognitione rerum non poterant niti ac sustineri, certè venustate atq; ornatu subsisterent. nam alioqui quis vnā illarū sustinuisset perlegere, vacuam rebus, et ino pem verbis? Tales sunt epistolæ Plinij Cęcilij. Quin obseruatum est etiā Marcum ipsum Tulliū aliter ad alios, & alijs de rebus solitū scribere; elaboratius ad Brutū quā ad Atticū, quum aliquid cōtendit impetrare, quā quū narrat: velut ad L. Luceiū, quā ad Varronem: quum consolatur itē, vt ad M. Marcellū. Et alio qui ars & exercitatio Ciceronis, & ingeniū excellens hoc præstabāt ei, vt oblata & naturalia in eo viderentur, q̄ extimo essent ꝑducta artificio. Summa hęc est, ut meminerimus esse epistolam, hoc est, puellā plebeiā, in quibus & si aliæ alijs ornantur excultius paulo & purius, mundū tamē patritiarū non ęquant, uti nec famulę dominarū. Aliud est, inquit Plinius, scribere historiā, aliud epistolā, etiā de eodem argumento. Idem Plinius pressam & astrictam vult esse phrasim epistolarē: sic tamē, ut ne sit ieiuna prorsum ac strigosa, ne ve arida, habebit succi aliquid, & eum leporē ac gratiam, quæ in astricta dictione, & simplici illa dicendi nota, sępenumero uel maxima. Ideoq; nec tropos continebit crebros, nec translationes varias, nec allegorias frequentes aut longas, nec conformationes alias, nec verba grandia & magnifica, nec concinnā & numerosam structuram: hęc quidem de genere uniuerso. nam in formis uariatur, seruata generis ipsius natu-

ra,

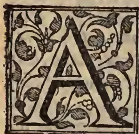
ra,ſicuti oſtendi. Quæ pcepta de elocutione,transferri ad artem ipſam uniuerſam poſſunt: quæ quum celari ubique par ſit,tum in epiſtola adeò debet eſſe tenuis, ac propè nulla, ut a magis ipſis artificibus uix queat deprehendi.& hoc,uti de phraſi docuimus,dirigendũ eſt ad conſiderationem perſonarum & rerũ. Quidã de epiſtolis componẽdis differentes,de proœmio tradunt, de narratione,confirmatione,peroratione, de inuentione,diſpoſitione,elocutione,ex rhetorũ præceptionibus repetita:qđ planè eſt ſuperuacaneũ,& loco huic alienum.primũ ꝙ nulla eſt ferè epiſtola,quæ habeat qnq; illas partes:nec tantum artificium tenera hæc puella ſuſtinet. Deinde,& ſi proœmio nonnunquã vtatur, & colligat ac conficiat argumenta,uel depellat,& ordinẽ ſequatur,rebus in ſuos locos diſtributis: idẽ faciunt oẽs ſermonis ſpecies,conſolationes,gratulationes,dialogi,panegyrici. quid ergo, quoties de aliquo illorum præcepta tradentur,oĩa artis ferramẽta, & arma in medium proferemus? Quæ artis ſunt, ſemel oportet exhiberi in genere,ut quãdo opus ſit, ſingulis accõmodẽtur formulis.nullius enim harum ſunt propria,minimè oĩum epiſtolę,quę minimè uel indiget, uel utitur. Ad doctos & ocioſos ſcribentes,licebit alluſiones admiſcere ad fabulas,ad hiſtorias,ad prouerbia, ad res naturæ ac morum,ad dicta præſtãtium ſcriptorũ: modò breuiter,non tam explicandi gratia,quã velut puncto ſignandi & indicandi digito. Etiã in reconditis rebus utile eſt ænigmata inſerere,quod videmus Ciceronem feciſſe crebrò ad Atticum:ne ſi literæ in alienas manus deueniſſent,atq; aperirentur, proderetur quod

illi opertum volebant omnino eſſe,& occultum. Etiã verba Græca immiſcet altera duarum occaſionũ, vel quum aptius id Græcè dicitur,atq; appoſitius quã Latinè:vel quũ non vult a quolibet intelligi.ideoq; abſtruſis & Homericis plurimum verbis,nec paſſim cuiuis expoſitis vtitur. Nobis quoq;,ſi negotium poſcat,velare ſententiã noſtram concederetur ſermone alieniſſimo ab eo quo ſcribimus:velut ſi Hiſpanicè, ſermone Teutonico,aut Britannico; neq; enim, vt paulò antè admonui, de ſola præcipimus Latina lingua. Quid quod ẽt in ea ipſa verbo Germanico vel Scotico,ei tamen cui ſcribimus cognito, ſenſum obſcurare quis vetat,ſi id rei qualitas efflagitet? Nã Cicero, non ꝙ lingua Græca elegans & exculta eſſet,vt quæ maximè, vel potius ſupra cæteras,idcirco res arcanas illa cõtegebat:ſed ꝙ nota Attico,reliquis verò ciuibus non tãtoperè:ꝙ ſi aliam à Romanorum vſu ſemotiorem Atticus ſciuißet eam ipſam vſurpaſſet Cicero, in rebus, quæ nolebat euulgari. Et quando in cuiusq; principis comitatu ſunt homines multilingues, repertum eſt genus quoddam notarum reconditiſſimum:cifras vocant,e quibus nemo unquam ſenſum exculpet,niſi abecedarium & ſignificationem verborum teneat, quæ inter illos conuenit. quemadmodũ nec Laconicam ſcytalam quiſquam legerit, ni bacillum habeat per õia illi parem,ad quem erat lorum contortum & conuolutum. Sunt etiam in epiſtolis Ciceronis,ad Atticum præcipuè,multa breuia & ꝑciſa:quã autumo phraſin fuiſſe ſermonis Latini,familiaris illo utiq; ſeculo.omittit enim verba,potiſſimũ Dico,Mitto,Scribo, Venio.

M I-

MISCELLANEA DE VETERVM CONSVETVDINE Epistolari, tum agendo, tum loquendo, ex Cicerone potissimum.

Addita sunt etiam nonnulla nostri vsus.

Ntiquissimi homines epistolas solebant in tabellis scribere, quod Homerus uates docet in fabula Belerophontis. Is mos durauit vsque ad Romana tempora, vti ostendunt scriptores Latini, Plautus, Cicero, & alij. unde qui literas perferrent, tabellarij nominati: quod nomen etiam nunc manet, quum tabellis iampridem nō vtamur, sed ut alia, propter uim atq; vsum eundem. γραμματόφορος *est Græcè, & à quibusdam nostris Veredarius dicitur. sed hic nō tam est qui literas perfert, quàm qui veredis subinde mutatis, breui tempore magna itinera conficit, cui literas solemus committere, ut celeriter perferantur. Codicilli quoque appellationem suam sumunt ex tabellis. Literæ dicuntur, & literulæ diminutiuè, sicut epistola & epistolium. Exarare literas. componere epistolam, & formare epistolam, & dictare. qui uerò scriberet epistolas domini, librarius, & scriba. sequentibus temporibus notarius: & ab excipiendo, quæ alius dictaret, exceptor. A manu autem, & amanuensis puer est, quo vtimur quasi ad manum, in mi-*

niſterijs intimi cubiculi: qui etiam ad manum appel latur. is interdum excipi, quæ nos dictamus, uel præſcribimus, ſecretiora quàm ut alijs velimus communicari, aut leuiora quàm ut neceſſe ſit librarium propter illa accerſiri. Formalis epiſtola eſt uelut forma, & ea non aliarum illius generis. quales ſunt principum. quæ ad certam quandam formam, velut obſeruatione religionis conſcribuntur. Tabellis ſucceſſit, charta, primum membrana pergamena: huic verò hæc noſtra papiracea. Erit genus chartæ epiſtolaris, cuius in apophoretis Martialis meminit, tenue, leue firmum, aptum epiſtolis ſcribendis. Vna in facie olim ſcribebant. nam quæ duabus eſſent ſcripta, ea nuncupabant opiſthographa: cuiuſmodi erat & Oreſtes ille Iuuenalis, Scriptus & in tergo, nec dum finitus. propterea ꝙ vna tantùm facies erat leuigata, & literis recipiendis idonea, nempè interior, quæ carnea ſanè nuncupetur: exterior autem villoſa. Vtebantur etiam membrana deletili, palimpſeſton dicebant. Cicero Trebatio: Nam quod in palimpſeſto, laudo equidem parſimoniam. neſcio tamen quid in illa chartula fuerit, quod delere malueris, quàm hæc non ſcribere: niſi fortè tuas formulas: non enim puto te meas epiſtolas delere, vt reponas tuas. Rationes loquendi in epiſtolis hæc propemodum, & eiuſmodi vſurpabant: Qui epiſtolam perferet. pertulit, perfert. quorum primum ſpectabat tempus poſt ſcriptionem: alterum poſt redditionem, tertium eſt tempus præſens, quod latè ſolet extendi: ſicuti, Quis prandet apud nos? Barcherus & Patus: de pranſuris. Nihil habebam, quod in præſen-

tia

tia ſcriberem: ſcriptionē dignum, ad te præſertim nullum erat argumentum, nulla materia, cauſa, occaſio ſcribendi, ſcriptionis, epiſtolæ, literarum: eoq; breuior eſt, erit, hæc epiſtola. nam nec tu inanibus literis delectaris: & ego non iam, vt ſoleo, epiſtolas libens mitto ſcholaſticas atque vmbraticas, in quibus nihil ſit negocij pter comitates, officioſa verba, & mellita: tametſi hæc ſatius eſt exercere, quàm facundiam caninam. Tam multum habeo, uel eſt, quod ſcribam, ut initium non videam: ut nec initium, nec exitū inueniam. propter hanc dubitationem meam breuior hæc epiſtola eſt. Sed tamen ita deſtinebar, ut vix huic tantulæ epiſtolæ tempus habuerim. noli putare pigritia facere me, quòd nō mea manu ſcribam. Ad Plancū ſcripſi, miſi, habes exēplum. Ad ſenatum quas literas miſi, velim prius perlegas: & ſiqua tibi videbuntur, commutes. Ad has literas ſtatim mihi reſcribe, tuorumq; aliquem mitte, ſi quid reconditum magis erit, meque ſcire opus eſſe putaris. Et ſi manè Harpalum miſerā, tamen quum haberem, cui rectè darem literas, etſi noui nihil erat, eiſdem de rebus uolui ad te ſæpius ſcribere. non quòd diffiderem diligentiæ tuę, ſed rei me magnitudo mouebat. en quantā epiſtolam, ex quàm tenui initio deductam, quantum exaraui chartæ, quū tres uerſus ſcripturum me a primo exiſtimarem. Sed quid ego non imitor Laconiſmum tuum? altera pagella procedit. Quid aliud? quid reſtat? nunquid ſum oblitus? excidit? fugit? Permultum, permagni intereſt, quo tibi hæc tempore epiſtola reddita ſit. an quum ſolicitudinis aliquid haberes, an quum ab moleſtia vacuus

cuus eſſes itaq; ei præcepi, quē ad te miſi, ut tēpus ob ſeruaret epiſtolæ tibi reddēdæ. Nam quemadmodum coràm qui ad nos intempeſtiuè adeunt, moleſti ſæpe ſunt: ſic epiſtolæ offendunt, non loco redditæ. Coràm me tecum hæc eadem agere ſæpe conantem, deterruit pudor quidam penè ſubruſticus, quæ nunc expromam abſens audacius: epiſtola enim non erubeſcit. Manu mea ſcripſi. manu tua ſcripſiſti, manu mea ipſius. ma nu propria mea, negat Valla dici. Brutus tamen: De voluntate, inquit, propria mea. Scripta iam epiſtola Hermia venit, accepi epiſtolam tuam vacillantibus literulis, redde nobis ſuperiorem epiſtolam, & appinge aliquid noui. Vale, Da operam vt valeas: Cura diligenter tuam valetudinem, hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale, & matrem, meosq; tibi commendatos habe. Vale, & Salue, quarto Calendarum, Calendas Decembres, ad quartum Calendas Decembres, ante diem quartū Calendarum, quaſi quarto die ante Calendas. Nuncij nobis triſtes, nec varij venerunt de Q. fratre, ex & ante diem Nonarum Iunij vſque ad pridie Calendas Septembres. Contulit hoc negocium, ſinc diſtulit in ante diem ſextum Iduum Maij, vſque ante diem quintum Calendas Maias. hoc eſt, vſque ad diem quintum ante Calendas Maij, vt rectè interpretatur Budæus. Balbus, Sub poſtea quàm literas communeis cum Oppio ad te dedi: quod durum admodum uidetur. Epiſtolam perſciptam complicabant, vinciebant lino ſeu filo, addebant ceram. quodam uerò tempore proceres Romani certam quandam ex Aſia aduectam, vt refert Cicero pro L. Flac-

eo.in cera ſignum imprimebant ex gemma annuli. Cicero in L.Catilinam: Ac ne longum ſit Quirites, tabellas proferri iuſſimus, quæ a quoque dicebantur datæ. Primum oſtendimus Cethego, ſignum cognouit, nos linum incidimus. tum oſtendi tabellas Lentulo, & quæſiui cognoſceret ne ſignum: annuit. eſt uerò, inquam, notum ſignum imago aui tui, clariſſimi viri, qui amauit vnicè patriam & ciues ſuos. Idem Cicero: Obſignata iam epiſtola ſuperiore, non placuit ei dare cui conſtitueram, quòd erat alienus. itaque eo die data non eſt. Hæc ſcripſi raptim, præproperè, perturbatè, quod ex literis ipſis & ſenſis facilè conijcies. quæſo feſtinationi meæ, & breuitati literarum des veniam. Nos item complicamus epiſtolã, quæ ſi nõ ſit deuincta, eſt ſolutilis, uel apertilis: vt quas alicui mittimus legendas prius, quàm reddat. filo deuincimus vel ſupernè, vel transfixam: interdũ quoq; fibra ex eadem charta, quum ſignum non habemus, commiſſura quoque chartacea, vel orbiculari parua: uelut in negocijs mercatorum. vel magna commiſſura obſignata, ut ad proceres. itaque dicitur vel deuincta filo, vel aſtricta commiſſura: Solet nunc interſtitium vacuum relinqui inter ſalutationem & ipſam epiſtolam, pro dignitate eius ad quem ſcribitur, vel amplius, vel adſtrictius: vocetur id ſanè margo honorarius. Qui literas perferunt, ſunt tabellarij. è quibus alij ſunt ordinarij, alij extra ordinem, lenti, celeres, veredarij, per equos diſpoſitos magnis itineribus euntes, coniungentes dies noctibus. hi accipiunt preciũ vecturæ, ſeu pro vectura, appẽſis epiſto-

lis,non numeratis. Reſpondentes uero hiſce locutionum generibus utebantur. Accepi literas. Plinius & iam recepi dicit. Redditæ ſunt mihi literę tuæ amã tiſſimæ, ſuauiſſimæ, blandiſſimæ, iucundiſſimæ, expectatiſſimæ, amicę, comes, ſalſæ, feſtiuæ, plenæ humanitatis & beneuolentiæ: uel acres, acerbæ, inſipidæ, dentatę, maleuolæ, rabioſæ, rabioſulæ, fatuæ, dementes, imprudentiſſimæ. Accepi literas tuas duabus epiſtolis. duas uel tres epiſtolas eodẽ exẽplo, manu tua ſcriptas, manu ſcribæ, manu liberti tui. Treis vno die a te accepi epiſtolas, vnã breuẽ, quam Flacco Volumnio dederas: duas pleniores, quarum alteram tabellarius T. Vibij attulit, alteram ad me miſit Lupus. Puer a ſorore tua miſſus, epiſtolam mihi abs te allatam dedit. Accepi tuas tres. Plinius: Poſt longum tempus epiſtolas tuas, ſed tres pariter recepi, omnes elegantiſſimas, & quales a te uenire præſertim deſideratas oportebat: quarum vna iniungis mihi iucundiſſimum miniſterium, vt ad Plotinam ſanctiſſimam fœminam literæ tuæ perferantur, perferentur, eadem commendas mihi Popilium Artemiſium, ſtatim preſtiti quod petebat. Sed ad Ciceronem reuertamur. Obuiam mihi fuit tabellarius. at ego ſtatim: cedo, inquam, ſi quid ab Attico? Si quid erit occultius, & ut ſcribis, reconditum, meorum aliquem mittam, quo fidelius ad te literæ perferantur. Etſi iuſta & idonea vſus es excuſatione intermiſſionis literarum tuarum, tamen id ne ſæpius facias rogo. Accepi literas ab eo, qui miſit: accepi a tabellario, qui reddidit. Damus literas ad eum, cui ſcribimus, da-

mus tabellario : tabellarius reddit, atque etiam interdum dat: & ſi hoc rarius. Accepi literas tuas ab Acaſto ſeruo meo: quas quidem quum expectaſſem iam diu, admiratus ſum ut vidi obſignatam epiſtolam, breuitatem eius ut aperui, rurſus σύγχυσιν literularum, ſolent tuæ comptiſſimæ & clariſſimæ eſſe. ſic ille. Videlicet, breues & parui momenti epiſtolas non ſolebant obſignare: ſed complicatas ſolùm mittebant in modum codicillorum. Miſit ad me literas, quarum exemplum hic habebis. Literæ a Cæſare venerunt, literæ a Catone ſunt adlatæ. Cicero filius Tironi: Quum vehemẽter tabellarios expectorem quotidie, aliquãdo venerunt poſt diem quadrageſimum, & ſextum, quàm a vobis diſceſſerant: quorum mihi fuit aduentus optatiſſimus. Expecto tuas literas de multis rebus, teipſum multo magis: Scripſiſti ad me epiſtolam plenam conſilij, ſummæque tum beneuolentiæ tum prudentiæ: eam mihi, Philotimus poſtridie quã a te acceperat, reddidit. Q. Seruilius perbreues a te literas mihi reddidit quæ mihi tamen nimis longæ ſunt uiſæ. iniuriam enim me accipere putabam, quod rogabar. Accepi a te aliquot epiſtolas uno tempore, quas tu diuerſis temporibus dederas. Ac velim poſthac ſic ſtatuas, tuas mihi literas lõgiſſimas, quasque gratiſſimas fore. Quòd epiſtolam conciſam doles, noli laborare: ſalua eſt domi petes quum libebit. Epiſtolam tuam, quam accepi ab L. Aruntio, conſcidi innocentem: nihil enim habebat, quod non uel in concione rectè legi poſſet. Reſoluta epiſtola, continuò vidi quod cupiebam, vel quod metuam. Libentiſſimè

lis,non numeratis. Reſpondentes uero hiſce locutionum generibus utebantur. Accepi literas. Plinius & iam recepi dicit. Redditæ ſunt mihi literę tuæ amãtiſſimæ, ſuauiſſimæ, blandiſſimæ, iucundiſſimæ, expectatiſſimæ, amicę, comes, ſalſæ, feſtiuæ, plenæ humanitatis & beneuolentiæ: uel acres, acerbæ, inſipidæ, dentatę, maleuolæ, rabioſæ, rabioſulæ, fatuæ, dementes, imprudentiſſimæ. Accepi literas tuas duabus epiſtolis. duas uel tres epiſtolas eodẽ exẽplo, manu tua ſcriptas, manu ſcribæ, manu liberti tui. Treis vno die a te accepi epiſtolas, vnã breuẽ, quam Flacco Volumnio dederas: duas pleniores, quarum alteram tabellarius T. Vibij attulit, alteram ad me miſit Lupus. Puer a ſorore tua miſſus, epiſtolam mihi abs te allatam dedit. Accepi tuas tres. Plinius: Poſt longum tempus epiſtolas tuas, ſed tres pariter recepi, omnes elegantiſſimas, & quales a te uenire præſertim deſideratas oportebat: quarum vna iniungis mihi iucundiſſimum miniſterium, vt ad Plotinam ſanctiſſimam fœminam literæ tuæ perferantur, perferentur, eadem commendas mihi Popilium Artemiſium, ſtatim preſtiti quod petebat. Sed ad Ciceronem reuertamur. Obuiam mihi fuit tabellarius: at ego ſtatim: cedo, inquam, ſi quid ab Attico? Si quid erit occultius, & ut ſcribis, reconditum, meorum aliquem mittam, quo fidelius ad te literæ perferantur. Etſi iuſta & idonea vſus es excuſatione intermiſſionis literarum tuarum, tamen id ne ſæpius facias rogo. Accepi literas ab eo, qui miſit: accepi a tabellario, qui reddidit. Damus literas ad eum, cui ſcribimus, da-

mus

mus tabellario : tabellarius reddit, atque etiam interdum dat : & ſi hoc rarius. Accepi literas tuas ab Acaſto ſeruo meo : quas quidem quum expectaſſem iam diu, admiratus ſum ut vidi obſignatam epiſtolam, breuitatem eius ut aperui, rurſus σύγχυσιν liturarum, ſolent tuæ comptiſſimæ & clariſſimæ eſſe. ſic ille. Videlicet, breues & parui momenti epiſtolas non ſolebant obſignare : ſed complicatas ſolùm mittebant in modum codicillorum. Miſit ad me literas, quarum exemplum hic habebis. Literæ a Cæſare venerunt, literæ a Catone ſunt adlatæ. Cicero filius Tironi : Quum vehemẽter tabellarios expectorem quotidie, aliquãdo venerunt poſt diem quadrageſimum, & ſextum, quàm a vobis diſceſſerant : quorum mihi fuit aduentus optatiſſimus. Expecto tuas literas de multis rebus, teipſum multo magis : Scripſiſti ad me epiſtolam plenam conſilij, ſummæque tum beneuolentiæ tum prudentiæ : eam mihi, Philotimus poſtridie quã a te acceperat, reddidit. Q. Seruilius perbreues a te literas mihi reddidit quæ mihi tamen nimis longæ ſunt uiſæ. iniuriam enim me accipere putabam, quod rogabar. Accepi a te aliquot epiſtolas uno tempore, quas tu diuerſis temporibus dederas. Ac velim poſthac ſic ſtatuas, tuas mihi literas lõgiſſimas, quasque gratiſſimas fore. Quòd epiſtolam conciſam doles, noli laborare : ſalua eſt domi petes quum libebit. Epiſtolam tuam, quam accepi ab L. Arúntio, conſcidi innocentem : nihil enim habebat, quod non uel in concione rectè legi poſſet. Reſoluta epiſtola, continuò vidi quod cupiebam, vel quod metuam. Libentiſſimè

legi-

legi tuas literas,in quibus iucundiſſimum mihi fuit, quod cognoui meas tibi redditas eſſe. Ex literis tuis cognoui,intellexi,accepi factus ſum, redditus ſum cercior. nihil certum de te habebamus. Domitium aiunt futurum ſine faſcibus: quum id ſcies,facies vt ſciam,fac ſciam:faciã vt ſcias, vt noris,ut intelligas. Particulam literarum tuarũ,quas miſiſti Octauio, legi miſſam ab Attico mihi:particulam literarum legit mihi Atticus. In capite tuarum literarum,in medio,ad medium,in calce, fine,extremo,ad poſtremũ. hæc erat literarum tuarum clauſula. Habeo, habebam literas a fratre:non tamen dicitur habui,pro accepi. Reſpondebo tuis literis ordine, uel promiſcuè, non ſeruato ordine. Tuam rationem ſcribendi ſequar, quoniam videtur mihi optima,commodiſſima,appoſitiſſima. vel vt commodius reſcribam, nec ὀνομομίαν meam inſtituam, ſed ordinem conſeruabo tuum; & reſpondebo primum poſtremæ tuæ paginæ. Ego reſpondebo tibi ὕστερον πρότερον, ὁμηρικῶς. Epiſtolas tuas accepi duas: prior recentiorem habebat diem: altera antiquiorem. Vetus epiſtola & recens, dies prior, poſterior, recens; antiquus, vetus: item dies repetita, quũ vetuſtior eſt quàm quo epiſtola fuit ſcripta. hæc & alia inueniet permulta, qui veteres, ſed Ciceronem præcipue, diligenter euoluerit.

SALVTANDI FORMVLAE Vſui noſtro aptæ.

SAlutationẽ voco, non primã illam, quæ eſt ſcribẽtis ad eum cui ſcribitur, nempe primi ad ſecundum: ſed primi ad tertium per ſecundum, vel per

quartum,

quartum,quum ſcribet, quum videbit,quum quid ad eum mandabit : hinc a tertio ad ſecundum per primum, a quarto ad ſecundum per tertium ſolum, vel per tertium ad primum. Quorum omnium exempla ſunt hæc: Saluta, dic ſalutem, Salutem anunciabis, precaberis meo nomine,meis uerbis,pro me,mea uice,Petro a Toleto hoſpiti meo. Saluebit a me Rodericus Mãricus meus. Iubebis ſaluere Gomezium Benauidium ſignificabis Ioanni Manrico a Lara, accepiſſe te literas a me, quibus iubeo illum ſaluere: accepiſſe me literas a Duce Beiaris Franciſco, quibus iniunxit, ut ſi quando uel tibi,uel illi ſcribã, adiungã ei S. ſuis verbis. Si quando Morum conueneris,admone hoĩem,vt quum ad Roffenſem Epiſcopum mittet literas,adſcribat precari me ei læta omnia, ac felicia. Io.Claymondo patri meo S.& ſenectam leuem ac facilem,cui epiſtolam hanc dabis legendam, tanquam ad eum quoque ſcriptam. Quum hoc literularum ad te exararem,aderat,uel interuenit, uel nũciauit mihi Al.Virueſius, uti ſuo nomine S. tibi impertirem, ſalutem impertirer,S. optarem & optimè euenire, quod filiam probiſſimo iuueni collocaſſes, tum Chriſtophoro Mirandæ filiolam gratulaberis ſalua uxore. Quum ad Morum dabis literas, vel nactus fueris,qui eo proficiſcatur, & mandata ad illum miſeris, ne obliuiſcare accuratiſſimam mea uice ſalutationem adiungere ipſi & liberis: ſed in primis Margaritæ Roperæ meæ,quam ego ex quo primum noui, non amaui minus quàm ſi mihi eſſet ſoror germana. Quum aliquem tuorum mittes Segobrigam, præcipue

puè ei, vt quærat ibi aliquem ex familia ducis Alburquercani, cui mandet, ut ſi Cuelarem proficiſcatur, ſalutet mihi Bartholomæum a Cueua ducis fratrem, uerbis amantiſſimis & officioſiſſimis. Terſulæ, quoniam quod optimum in pueris eſt, hilarula eſt, meis uerbis ſuauium des. Illud eſt animaduertendũ, non omnes ſalutationes omnibus congruere: nec ſimiliter ignotos, aut leuiter notos debere ſalutari, vt amicos & familiares. non idem debere iniungi ſuperiori, quod pari. non omnes metiendi ſunt eadem decempeda, ſed gradatim & diſtinctè, vt emineant ſigna voluntatem in quo prudentia eſt opus. Curionem, ſi quando tibi occurrerit, ſi uideris, ſi voles, ſi vacabit, ſi erit tibi commodũ, ſalutabis paucis uerbis, leuiter, ſuffrigidè, ſuo ipſius more. Quum adibis Cæſarem, obſeruata occaſione, precaberis illi meo nomine propitium numen, vt tanta regnorum moles feliciter ſub eo adminiſtretur, ipſi & populis. Oro te vir clariſſime, ne graueris inſtitutori tuorum liberorum S. ex me nunciare. Saluta te P. Clodius: ego uero precor tibi meliorem ſalutem quàm ab illo.

RESALVTANDI.

Reſpõdet cui vel ſcripſimus, uel mãdauimus, executũ ſe quod erat iniunctũ, per ſe, uel ꝑ aliũ, literis aut mandatis: uel non licuiſſe, aut noluiſſe, quia non deceret, non expediret: tum quid ſalutatus reſpõderit. Exempla ſunt huiuſce generis: Quod erat in extremo tuæ epiſtolę, vel in extrema epiſtola, aut charta, in fine, in calce, in poſtremo literarũ, vt Ioannem Feuynũm noſtrum ſalutarem, feci, & quidem

perlibens. is verò, vt eſt ingenio ſuauiſſimo & amantiſſimo ſuorum, lætiſſimus de te audiuit. reſalutat te plus millies: ſalutationem tibi remittit Cranaueldius noſter, cum fœnore incredibili. ſalutem optat tibi verã & ſolidam: optat tibi, quæ ſibimet ipſi: precatur tibi omnia euenire ex animi tui ſententia. omnia proſperrimè, fauſtiſſimè tibi & tuis. non potui ipſe Vergaram ſalutare pro te, qđ unicè cupiebã: quoniã aberã, quoniã me aduerſa valetudo domi continebat. mandaui Gonzalo Tamyo: is renũciat, incredibile dictu quã grata illi fuerit ſalutatio, quamq; eam remittit tibi accuratè & copioſè cumulatam. Exhilaratus eſt uehementer Francus Leardus ad cõmemorationem Petri Mexiæ ſui. multò etiam magis ad ſalutationẽ, ꝙ ſignificares te ſui meminiſſe. planè amat te, & reueretur bona fide. nihil non optat tibi fauſtum & lætum. Ain tu, ſalutari nos à Nicolao Vottono: de quo iam pridem audiebamus omnino nihil. quæſo iube eum a nobis ſalue re, & meminiſſe veteris noſtrę amicitiæ, ac familiaritatis Louanienſis. M. Craſſus miſit S. chartaceam, ut ſolet mallem auream, hoc duntaxat tempore. redde tu illi pro me chartaceam item, aut ſi mauis, aeream. quum illum conuenies. Grata fuit ſalutatio Vdalli. ego illi pro ſalute lignea uel chartacea, reddam argenteam. Salutem Gabriel Valdaura hoc tẽpore ad me? quin potius literas, & quidem copioſas de rebus ſuis omnibus, ut noſtris cõibus? renuntia ei, non expectare me ab eo ſalutationes, ſed epiſtolas: aut quod matrona illa caſtiſſima marito ſcribit, Nil mihi reſcribas, attamen ipſe veni. Claudius ergo S. mihi? ſatius

eſſet

eſſet cædi ab alio, quàm ab illo ſalutari. Piſo nobis Sal. rogo te an ſeriò? quo ore? quo vultu? quibus verbis? nam eſt admodum ſubdolus, & maleuolentiam blanditia verborum aſſueuit occultare. Sed uincamus bono malum: repende ei ſalutationem plena manu, & verbis amantiſſimis. Cum Demetrio nolo mihi eſſe rei quicquam; meliore ac commodiore vtemur eo, ſi nullus penitus ſit nobis uſus cũ illo, procul quæſo ab hac pice, ne inquinemur. crede mihi ericius eſt, ne accedas propius. Fabium Gurgitem nolui ſalutare tibi, ne inſoleſcat. Cornelio Nepoti non reddidi tuam ſalutationem: veritus ne arrepta vnius colloquioli occaſione, inſinuet ſe in meam familiaritatem: noſti quantus ſit irrigendi artifex: & admiſſus, quàm moleſtus ſit, atq; importunus, & excuſſu difficilis.

DE BREVITATE EPISTOLAE.

ILlud præterea iam olim quæſitũ, quàm breuẽ eſſe epiſtolam cõueniret. Nam Demetrius Phalereus, ſeu quis eſt alius, longam epiſtolam librũ appellat, non epiſtolam. Et L. Senecæ hæc ſunt uerba lib. Epiſt. 6. Ne epiſtolæ modũ excedam, quæ non debet ſiniſtrã manum legentis implere, in alium diem hanc litem cum dialecticis differam. Quamquã eius ipſius epiſtolæ interdum quoque dextram bis implent. Ciceronis etiam aliquę, ad Atticum præcipuè, ad alios quoque nonnullos uolumina ſunt, nõ epiſtolæ: quas ſe ideo tam longas ait conſcribere, quòd dormire non poſſit. Idem ad eundẽ, ait ſe interdum λακωνικὴν σκυτάλην *mittere. & ad D. Brutũ, imitari* λακωνισμὸν *illius: omnia temperabat perſonis & negocijs: quum expediebat,*

bat,& ſcribebat fuse, & ſic ad ſe gaudebat ſcribi, idcirco Brutum increpat, quòd in medio ardore ciuilis belli breues ad ſe literas dediſſet, quum negotia longiſſimas flagitarent: ut ſciretur explicatius, quid ageret quidq; eſſet acturus. Moroſis, incognitis, amicis ſimulatis, breues: itidem occupatis, aut ijs quos eo ſcribendi genere videbat delectari, quaſi multa paucis verbis concluderent. cuiuſmodi erat D. Brutus. Noui itē amici breuibus ſunt epiſtolis initio tentandi, ut amnes ignoti cunctabunde. Sunt qui vel mediocres epiſtolas loquaces iudicent, atq; aſpernentur. Sunt qui epiſtolium iniuriam interpretentur: demus tamen operam, ne in alterutro modum excedamus. ſi neceſſaria omittas, omnes ſunt nimis breues: ſi ſuperuacanea infarcias, omnes ſunt nimis longę. Multum te accommodari conuenit ingenio illius, cui ſcribis, & pro ratione materiæ licebit in fine aut breuitatem excuſare apud illum, qui longas cupit, aut prolixitatē apud eum, qui breuibus. illa excuſatur negocijs, aut noſtris, aut illius: & pudore, ne obſtrepamus aut interpellemus in maximis occupatum: prolixitas excuſatur rei qualitate dulcedine cum illo colloquendi. Nihil perinde videtur mihi alienum ab epiſtolis, quàm diffuſa in locis communibus iactatio, niſi fortè libri ſint potius de ſapientiæ preceptis, aut de ſtudijs humanitatis, vel encylopædia epiſtolia, & codicilli, quæ paucis verbis acutam quampiam ſententia concludunt, plurimum habent venuſtatis. Quum licebat, noluiſtis: nunc quum vultis, non licet. Quòd ſi nihil habeant inſolens, ſuperbū, faſtidioſum, mitti poſſunt uel

ad reges ipſos, ac principes, & homines quantum vis ſuperciliοſos. Hieronymus Salinas Theologus Inacho Mendozę Cardinali, Epiſcopo Burgenſi ardentem pietatem precatur. Lutetiæ Natali Ioan. Baptiſtę. 1533. Scio prudentiæ tuæ non eſſe opus conſultore, memoriæ aũt propter varietatem & magnitudinem negociorũ nonnunquam. itaq; rogo te, memineris nationis ſtudioſorum hominum: nam de voluntate in illos tua nihil dubitamus. Marcus Laurinus Carolo V. Cæſari Auguſto, regi Hiſpaniarum S. Nec abs te contendo, vt mea cauſa iuſticiam violes, quod nec tu faceres quantumlibet rogatus, nec velim te per ignorantiã iniuſtè agere. Itaq; libellum hunc, quem cuſtodiæ iuſtitiæ tuæ confeci, oro attentè legas. Tales erant Lacedæmoniæ epiſtolæ, & reſponſiones, quæ etiam in prouerbiũ venerunt. Res malè geſta eſt: qui ſuperfuere milites eſuriunt. πρὸς τάγας οὐμεῖν γραφδέντα, καὶ ἦ οὖ. Sunt qui in reſpondendo repetant, ceu epiſtolæ illius capita, ad quã reſcribant: quod ſolet in grauibus fieri negocijs. & tamẽ accuratius, quum a nonnullis lectũ iri reſponsũ arbitrantur, non lecta epiſtola prouocante. Nam hoc fine etiam in leuioribus fecerunt quidam, ut ij qui ſuas epiſtolas cogitabant edere, non editis ad quas reſcriberent: ſicuti Plinius & Politianus. Fit hoc interdum compendij gratia, & vt lectoris tum labori, tum intelligẽtiæ cõſulatur. Adde ẽt, quoniam in diſceptationibus noſtra cauſa magis ea uia adiuuatur, quum quę ille vel eloquentia conueſtiuit, vel muniuit coloribus, roborauit argumentis, nos omni detracto præſidio oculis ſubijciamus nuda, atq; inermia. qui aſtus erat ora-

toribus peruſitatus. Ergo unaqueq; epiſtola uirtutem aliquā habere debet, uel in rebus, uel in dictione, qua commendetur, libenterque, & ab iis legatur, ad quos mittitur, & a poſteris quoque, ſi ad eos perueniat. vnde multæ placuerunt epiſtolæ, refrixerunt & iacuerunt plures.

DE AVTORIBVS EPISTOLARVM.

ANtiquiſſimę.n. epiſtolæ extant Platonis ꝑ paucæ, & Demoſthenis. hinc M. Tullij amiſſæ quidē multæ. ſed multæ etiam in hanc uſque ętatem reſeruatæ, in quibus præter uerba & dictionem, quibus uir ille cæteros omnes ſcriptores, Latinos duntaxat, tanto poſt ſe interuallo relinquit, plurimum ineſt & ad reſpublicas, & ad priuatas iudicij ac prudentiæ. Senecæ epiſtolæ uolumina ſunt de philoſophia. Accommodatior ad uſum Plinius Cæcilius, eorū præſertim, qui de negocijs priuatis, aut Repub. non ſcribunt. nam huiuſmodi melior Cicero: Plinius uero ſuccinctus, & feſtiuus, & facetus, & acutus, & frequens concinnis ſententijs, doctis atq; acutis ingeniis mirificè eſt aptus: qui ſcholaſticas inter ſe mittunt epiſtolas & umbraticas, ut idem ipſe ait, quibus oportet plus ornatus & condimenti adiungi, quando rebus non perinde nituntur, Sparſæ apud Græcos ferūtur complures. Luciani dilucidæ ac faciles, Philoſtrati picturatiores quam decet hoc ſermonis genus: utræque inanes ſunt, & leuiculos habent ſenſus. Sineſij itidem non parum elaboratæ, metaphoris potiſſimum. Sunt nonnullæ Baſilij, Gregorij, Libanij, & aliarum, breues argutæque, ſcholæ & hominibus ociosis congruen

tes magis quàm negocijs. Sed redeamus ad latinos. Poſt Plinium ſcripſerunt epiſtolas Chriſtiani homines, ſuis temporibus non Chriſtianorum ſolum, ſed oĩum quoq; ſine controuerſia eruditiſſimi. Tertullianus durus, nẽpe Afer: Cyprianus non perinde, etſi eiuſdẽ gentis. Auguſtinus itẽ Afer, mollior, ſed minus tenſus ac cõptus: Hieronymus ardẽs & uehemens, ut uideatur ſemper ad iudices dicere de cauſa capitali. Ambroſius lenior ac placidior, aliquot interdũ locis ſubturbidus. Symmachus nec magnitudine rerũ, nec gratia ſermonis potuit conſeruare famã poſteriorũ. Sidonius Apollinaris Aluernas, obſcurus, perplexus, fauorem iudiciorũ nec conſecutus eſt, nec meretur. Longo poſt hos interuallo uelut ſtellula inter denſiſſimas tenebras emicuit Franciſcus Petrarcha, prolixus, ac pleriſq; locis moroſus, difficiliſq; & multum trahens ex rubigine ac ſitu ſuorũ tẽporum. Multo poſt ſequitur, qui ætate auorũ primus cœpit in Italia Latinè balbutire, Gaſparinus, cuius epiſtolæ uel hac de cauſa merentur laudẽ quia in ſeculo doctorum primæ. Huic ſuccedunt Leonardus Aretinus, parũ adhuc excultus: tum lingua terſiores Philelphi duo, pater & filius, ſententijs inanes & ſubfrigidi, nec compoſitione ſatis grata. Poggius, garrulus, nugator & rabula. Pius ſecundus Pontifex, & qui Aeneas Syluius, natura felix, infelix arte. Aegidius Calentius, & Campanus non contemnendi: quanquam hic in oſtentationẽ eſt maxima ex parte compoſitus. Sabellicus ubiq; copia & facilitate, & iucunditate ſui ſimilis. Pomponius Lætus Romanæ puritatis adeò ſtudioſus, ut nec Græcè quidem

dem ſcire uoluerit, ne quid alienum ſonaret, aut ad-miſceret linguæ illi Quiritium. ita et uerba habet electa, & dictionem ſatis caſtigatam. Io. Picus & Angelus Politianus, magni. huius uerba facilè complectaris atq; exoſculeris, illius non poſſis non probare. ille ſententiarum pondere & ſanctitate dictionis excellẽs: hic acumine & feſtiuitate amabilis, niſi ꝙ laudis nimia cupiditate ſupra epiſtolę limite aſſurgit: ludit etiam non rarò, & laſciuit. rebus quoque diſplicere poſſet ſeueris & eruditione prę ſtantibus, quia multus eſt in materia leuiſſima, & minutiſſima ſui oſtentator: & in eos quibus non probaretur, acerbè maledicus. Allubeſcunt hęc quidem adoleſcentibus, uelut pugnæ & certamina: grauibus autem & ſanctis viris inſuauia ſunt. & imbuuntur tenerę mentes duobus vicijs humanæ ſocietati pernicioſis, iactantia, & amarulentia linguæ, quodque eſt indignius, de rebus viliſſimis, de literula, de ſyllabula, de vocula, de intelligentia verſiculi vel negligendi, interim etiam obſcœni & moribus damnoſi. Grauior eſt Hermolaus Barbarus & diſciplinarum cognitione ſine ulla prorſum comparatione excultior: ſed duriuſculus, & perplexus. Admiſcuit ſe his philoſophaſter Marſilius Ficinus, ut oloribus: grauia, atq; epiſtolas compoſuit, ut de Platonicis quęſtionibus diſputaret, dictione inuenuſta & moleſta. Epiſtolis Fran. Pici, etſi minus terſis quàm patrui, magis tamen deeſt genus, quàm uel dictionis elegantia, uel ſententiarũ pondus. Rodulphus Agricola, ſi ipſe ſua emendaſſet, maximis quoq; veterũ potuiſſet compa-

rari: tanta erat in illius eruditione soliditas & sanitas, atq; acrimonia in iudicando. Ioannis Capnionis epistolas nuper uidimus, simul et natas et extinctas, adeò damnauit eas tacitus doctorum cõsensus, ut uix potuerint paucos uitę menses impetrare. Christophorus Longolius nimia cura imitationis, bonam naturã corrumpit. Verba habet Ciceroniana, mira religionisne an superstitionis obseruatione: sensis est ineptior, propterea ꝙ dicta grandia rebus exiguis aptabat. Non enim satis illi erat uerba & phrasin Ciceronis miro studio imitari, nisi etiam totum Ciceronem exprimeret, rem illam publicam simularet, & curam imperii, quo totus orbis continebatur, priuatus ipse, & in angulum studiosi secessus abditus, in quo tam erat ridiculus, quàm si gigantis uestitum induisset, & uerba ac pronunciationem gigantis effingeret, ut gigas crederetur. legendus tamen propter uerba.

FINIS.

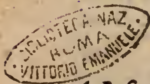
ALIQVARVM VOCVM IN COLLOQVIIS VIVIS.

Cum versione Etrusca.

Fo-

Rhom-

F I N I S.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P.

Omnes ſunt quaterniones.

VENETIIS,
Apud Dominicum Farreum. 1580.